च्वमिया म्हसिका

नां : डा. चुन्दा बज्राचार्य

शिक्षा : विद्यावारिधि (नेपालभाषाया नाटक)

एम.ए (अर्थशास्त्र व नेपालभाषा)

अबु : भाजु वेदानन्द बज्राचार्य

मां : मयजु ज्वालादेवी बज्राचार्य

लजगा : प्राध्यापन

नेपालभाषा केन्द्रिय शिक्षण विभाग, त्रि.वि.वि., यलध्वाका, यल ।

थायबाय् : ७/८४१ मरु ख्यःक्यब, यैं ।

पिदने धुंकुगु सफू :

- ❖ नेपालभाषाया आधुनिक नाटकय् मिसा समस्या
- ❖ भिक्षु सुदर्शनया नाटक छगू बिबेचना
- ❖ जितामित्र मल्लकालीन धरःपौ
- ❖ मल्लकालया छुँ संस्कृति
- ❖ मध्यकालीन छुं घटनावली
- ❖ रणजीत मल्लया विवाहया लागि भम्चा काःवंगु धरःपौ
- ❖ मोतिलक्ष्मी उपासिकाया जीवनी
- ❖ नेवाः तजिलजिइ नखःचखः

थाकू : शाक्य अफसेट प्रेस प्रा. लि., मरुहिटी ।

Ravi Shakya

नखः चखः
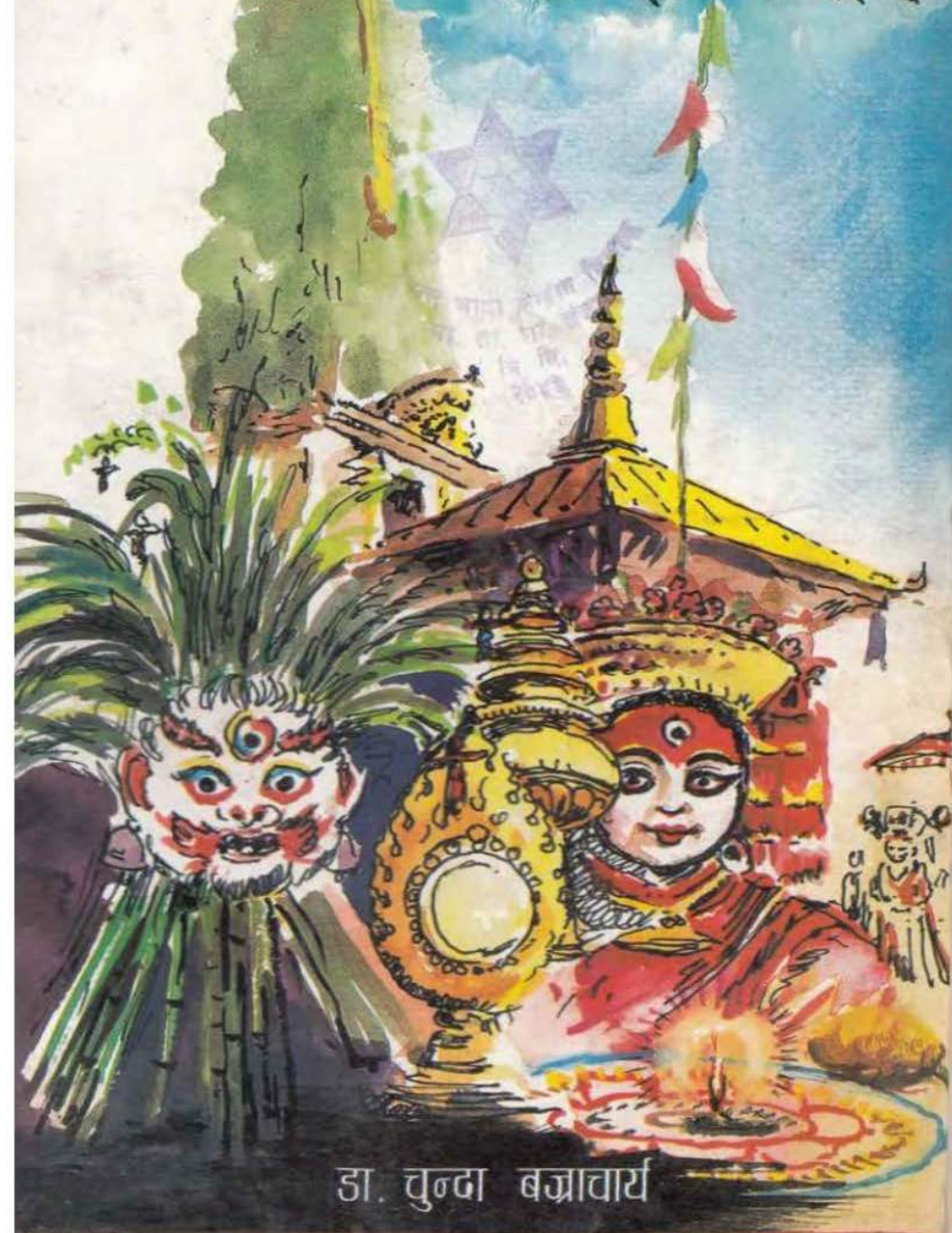
डा. चुन्दा बज्राचार्य

नेवाः तजिलजिइ नखःचखः

डा. चुन्दा बज्राचार्य

नेपालभाषा एकेदमि
क्षेत्रपाटी, यँ ।

पिकाक : नेपालभाषा एकेदमि
क्षेत्रपाटी, यें । फोन नं. २६८७९५
पिथना : न्हापांगु १०००
द्यब : प्रेममान पुं (चित्रकार)
कम्प्यूटर :,राजभाइ श्रेष्ठ

ने.सं. ११२०
वि.सं. २०५७ बैशाख १ गते

थाकू : [illegible]
शाक्य अफसेट प्रेस प्रा. लि.
मरुहिटी, यें ।
फोन नं : २६०६०८, २६०१८५
फ्याक्स : ९७७-१-२६५६०६
ई-मेल : shakya@mangal.wlink.com.np

ISBN : 99933-567-0-0

मू. - २००/-

Newa Tajilajii Nakhachakha (Culture)
Dr. Chunda Bajracharya

देछा

नेवाः संस्कृति प्रति सचेत जुयाः
न्ह्याः वयाच्वंपिं न्हू पुस्ताया लँजुवाःतय्‌त ।

डा. चुन्दा बज्राचार्य

भाजु रामहरिकृष्ण मानन्धर

नेवाः संस्कृतिया मूलगु हा (Root) जुयाच्वंगु "नेवाः तजिलजिइ नखःचखः" नांगु थुगु सफू नेवाः भाषा व नेवाः संस्कृतिस अतिकं नुगः क्वसाःम्ह भाजु रामहरिकृष्ण मानन्धरजुया धर्मचित्त उत्पत्ति जुयाः नेपालभाषा एकेदमि (Nepal Bhasa Academy) अन्तर्गत नीस्वनातःगु लघु शोधकार्यया ज्याङ्वः न्ह्याकेगु 'अक्षयकोश'या रकमं पिदंगु खः । महादया

धलः पौ ल्याः

धलः पौ ल्याः

मन्तुना

गुगुं इलय् नेवाःजातिया मांभाषा नेवाःभाषा (नेपालभाषा) देशभाषाया नामं नं अतिकं च्वछाये धुंकूगु जुल । थौं नेपाःदेया स्वनिगलय् ब्वलनाच्वंगु सभ्यता व संस्कृतिया विकासक्रमया च्वः मालावं वनेबलय् व हे नेवाःभाषा ल्हानावंपिं व ल्हानाच्वंपिं नेवाःत ध्वोदूवइ । अथेनं आः नेवाःतयसं ब्वलंकूगु स्वनिगःया सभ्यता व संस्कृति नेवाःतयगु जक मजूसे सकल नेपाःमितयगु मंकाःगु राष्ट्रिय सम्पदा जूगु दु, अज्ज विश्व संस्था यूनेस्को (UNESCO) या धलखय् दुने विश्व सम्पदा (WORLD HERITAGE) कथं नं दुथ्याके धुंकूगु दु ।

खः, थीथी हुनिंयानाः छुं ईतक महितातयगु बेकोगु मिखाय् लानाः नेवाःतयगु मांभाषा व साहित्यया ख्यलय् वज्रं क्वच्यूवल । नेवाःभाषा व नेवाः संस्कृतियात न्हंकाव्छ्येगु कुतःतक नं जूवन गथेकि वि.सं. २००७ सालया जनक्रान्ति कालंनिसें हे रेडियो नेपालय् सक्रिय भूमिका दयेकाः नेवाःभाषां सुथय् बहनी प्रसार यानावयाच्वंगु समाचार व "जीवन दबू" नामं न्ह्याकावयाच्वंगु साहित्यिक व सांस्कृतिक ज्याझ्वः वि.सं. २०२२ सालय् विनाकारणं हे छत्थुं लिकयाः हाकुतिनाबिल महितातयसं ।

लिपा, वि.सं. २०४६ सालय् जूगु जनआन्दोलनं निर्दलीय पञ्चायती व्यवस्थायात हांनिसें ल्यैंथनाः हानं बहुदलीय प्रजातन्त्रया पुनर्बहाली हसेंलि, वि.सं. २०४७ स प्याहाँवोगु नेपाः अधिराज्ययागु न्हूगु संविधानं नेवाःतयगु मांभाषायात "राष्ट्रिय भाषा" यागु मान्यता बिल । अनंलि, नेवाःभाषा, नेवाः साहित्य व नेवाः संस्कृतिया अध्ययन व अन्वेषण, संरक्षण व सम्वर्द्धन यायेत योजनाबद्ध रुपं थीथी ज्याझ्वः न्ह्याकेत छगू आधिकारिक प्राज्ञिक संस्था मदेकं मजिल धइगु वाःचायेकाः नेपालभाषा परिषद्या तत्वावधानय् ने.सं. १११२ पोहेलाथ्व १४ कुन्हु "नेपालभाषा एकेदमि" दयेकेगु विषययात कयाः छगू विद्वद् गोष्ठी जुल । थुकियागु हे लिच्वःकथं थुगु ख्यलय् थःपिन्त पानाःजूपिं मांभाषाया छथ्वः ह्यमिपिनिगु मंकाः कुतलय् जनस्तरं

नेपालभाषा एकेदमि (NEPAL BHASHA ACADEMY) नीस्वंगु जुल । थ्वयात श्री ५ या सरकार, गृह मन्त्रालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, यें (काठमाडौं) पाखें वि.सं. २०५६ भाद्र २१ गते विधिपूर्वक दर्ता याना: दसिपौ (प्रमाणपत्र) औपचारिक रुपं ब्यूगु जुल ।

थौं नेपालभाषा एकेदमिया न्ह्य:ने वयाच्वंगु छगू त:धंगु जिम्मेवारी धइगु नेपालभाषा व साहित्य अथेहे नेवा: संस्कृतिया थीथी विधाया आधारभूत व सृजनात्मक ग्रन्थत च्वयेगु, च्वकेगु व पिथनेगु नं ख: । थुजोगु ग्रन्थत मौलिक जक जुइमा: धइगु मदु, मेमेगु भाषां नेपालभाषाय् हीकूगु नं जुइफु । हानं नेपालभाषां थीथी विषयस अध्ययन, अन्वेषण व अनुसन्धानया मालेज्या न्ह्याका: थीथीकथंया ग्रन्थसूची, शब्दकोश, साहित्यकोश आदि सम्पादन याना: पिथनेगु ज्याङ्‌व: न्ह्याकेगु नं जुइफु । थुलि ज्याङ्‌व: युगानुकूलकथं न्ह्याका: वनेफत धा:सा नेवा: जातिया भाषा, साहित्य व संस्कृतियात नेवा: समाजय् दुने ब्वलंका: वनेगुया ल्यूल्यू, विश्वया न्ह्य:ने नं थुकिया म्हसीका ब्वयेगु जुइ । थथेहे तुं हानं विश्वया थीथी भाषाया च्वन्ह्यानाच्वंगु ग्रन्थत नेपालभाषाया धुकुतिइ दुथ्याका: वनेबलय् नेवा:तयगु मांभाषा (नेपालभाषा) स्वभावत: यक्कों च्वन्ह्याना: त:मिनं जुइगु जुल । थुजोगु हे तथ्यया लिधंसाय् नेपालभाषा एकेदमिं थ:गु तातुनाकथं थुगु ग्रन्थ पिथंगु जुल । थुकिं नेपा: अधिराज्यया मंका: क्यबय् ला व लुसि थें जुया: व्हयाच्वंगु थीथी भाषा, साहित्य व संस्कृतिरूपी स्वांफ्व:या मा:दुने नेपा:मितय्गु राष्ट्रिय भावना व एकतायात यक्कों योगदान जुइफु तथा देश देशान्तरय् नेपा: राष्ट्रयागु गौरव नं स्वत: अभिवृद्धि जूवने फु ।

नेपालभाषा, साहित्य व संस्कृतिया ख्यलय् थथे न्ह्यब्वयेवह:गु ग्रन्थ च्वया: च्वछायेबह:गु सेवा याना: योगदान बियादीपिं हनेबह:पिं सकल च्वमि भाजु/मयजुपिन्त नेपालभाषा एकेदमिया पाखें यक्को यक्को सुभाय् दु ।

सत्यमोहन जोशी
चान्सलर
नेपालभाषा एकेदमि

नेपाल संवत् ११२० दिलापुन्ही
वि.सं. २०५७ श्रावण १ गते

नेवा: तजिलजिइ नख:चख: : जिगु मिखाय्

नेवा: नेवा: हे जुइ । थौं झीगु हलिमय थ्व स: थ्वयाच्वन । बुलुहुं स्वनिगलं पिने नं थ्व स: थ्वया वनाच्वन । स: थ्वयेवं, मनं तुनेवं जक कु मगा: थ: नेवा: जुयागुया बिस्कं म्हसीका नं ब्वये फयेमा: मखुसा नेवा: जुयागु वा मेगु छुं जुयागुया छुं सार दइमखु । ख:ला स्वनिग:दुनेया नेवा:तय्गु थ:गु हे म्हसीका दु, थ:गु हे मूल्य दु, थ:गु हे गौरव दु, अले थ:गु कथंया महत्ता नं दु । गुकिंयाना थौं मेगु जाति नाप अ:पुक न्ह्याम्हसिनं नेवा: धका: म्हसीका कायेफु । तर पिनेया नेवा:तय्सं थीथी कारणं याना: थ:गु म्हसीका स्वनिग:लय् थें बिस्कं तये मफु । गुकियाना इलयब्यलय् पिनेयापिं नेवा:तय्सं न्यनेगुया: झीगु संस्कृति, संस्कार व परम्परा बारे च्वयात:गु छुं सफू मदु ला ? थ्व हे खँयात आत्मसात याना: झीगु नख:चख:या सामान्य परिचय बीगु कुत कथं थ्व सफू पिदनाच्वंगु ख: ।

झीसं परम्पराकथं नख:चख: गुकथं हनावयाच्वंगु दु उकिया सामान्य ज्ञान बीगु गुगु तातुना ख: थ्व सफूया मू आजु थें जित: ता: । थ्वहे आजुयात दृष्टिगत याना: दुवला यंकेबलय् डा. चुन्दा बज्राचार्यजुं च्वयादीगु "नेवा: तजिलजिइ नख:चख:" सफुतिइ नख:चख: गुकथं हनीगु व नख:चख: हनिबलय् छ्यलीगु ज्वलंया नापं नख:या महत्तायात सरल व स्पष्ट भाषां सम्प्रेषित याये फूगु हे छगू विशेषता थें जित: ता: । सामान्य जीवन हना:च्वम्ह नेवा:यात नेवा: जुइगु गौरव तायेका बीगु, नेवा:या महत्ता थुइका बीगु अले

झीगु नखःचखः गुकथं हनीगु, झीगु रीतिरिवाजयात समयानुकूलकथं हिइका गुकथं माने यायेगु व ध्वाथुइका बीगु हे थौंया आवश्यकता खः । "नेवा तजिलजिइ नखःचखः" थ्व मिखां स्वयेबलय् सफल धाये बह जू ।

नखःचखः हनीगु धकाः मिखा तिस्सिना हनीगु नं पाय्छि मजु । झीसं नखःयात ध्वाथुइका, उकिया महत्तायात आत्मसात यानाः जक हने दःसा उकिया मू चकनी । थ्व खँय् डा. चुन्दा बज्राचार्य उप्वः अवलम्बित जुया वंगु खने दु । खःला फुक्क नखःचखःया विवरणय् एकरुपता मदु, संयोजनय् भचा मिखा तिस्सिना ब्यूगु दु अयनं सामान्य ब्वमिया निंतिं नेवाः जुया नं नखःचखः मस्युपिन्त थ्व छगू तःधंगु लिधंसा खः ।

नेवाः नखःचखःया वर्णन जक मखु नखःचखः गुगु तिथि लाइ, नखःबलय् नइगु नसा विशेष व उगु इलय् जुइगु जात्रा, मेमेगु ज्याङ्वः नं बिया तःगुलिं झीगु नखः परम्परां तापाय् धुकूपिनिगुया लागि थ्व सफू उप्वः ज्याख्यलय् जूवनीगु आशा दु । झीगु परम्परायात अन्धविश्वास, रूढीग्रष्ट व पूर्वाग्रहया मिखां विश्लेषण यायेगु कुतः मयासें बरू समय सापेक्षकथं न्ह्यब्वयेगु कुतः यानातःगुयात प्रशंसनीय जू ।

खःला थज्याःगु सफू समाजशास्त्र वा नृतत्वशास्त्रया लिधंसाय् दुवाला यंकूगु जूसा उप्व स्याचुइगु व धिसिमिसि धाइगु खः । तर ब्वमिं सामान्य ब्वमि व नेवाः जुयाः नं थःगु नखःचखः गुकथं हनेमा धैगु मस्युपिन्त केन्द्रित यानाः च्वयातःगु खः । उकिंयानाः थुकिइ गहन मालेज्याया थासय् फच्छिंफतलय् उप्वः सूचना प्रवाहित यायेगु कुतः जुयाच्वंगु दु । जितः ताः नखःचखः हने मसये धुकूपिं नेवाःतय्गु लागि गुगु अवश्यकता जुयाच्वंगु खः उकियात थ्व सफुलिइ पूर्ति याना बी फइगु भलसा दु । थुगु मिखां स्वयेबलय् "नेवाः तजिलजिइ नखःचखः" झीगु संस्कृतिया छगू धरोहर खः, नेवाः जुया नं नेवाः संस्कृतिं तापानाच्वपिनिगु निंतिं थ्व छगू ज्वालान्हायकं खः ।

ताहाच्वः

इन्द्र माली

चउलाथ्व ४, ११२०

थःगु खँ

नेवाः तजिलजिइ नखःचखः सफू च्वयेगुया लागि नेपालभाषा एकेदेमिपाखें दकलय् न्हापां बःचाधंगु लघु योजना अन्तर्गत च्वयेगु जिम्मा जितः ब्यूगु खः । नेवाः तजिलजिइ नखःचखः सफू च्वयेगु जिम्मा कयाः जि थम्हं हनावयाच्वनागु नखःचखः, जिगु समाजं हनावयाच्वंगु नखःचखःयात स्वखनाथें थःम्हं आत्मसात यानाः तयार यानागु थ्व सफू खः । नेवाः जाति छगू हे जूसां अमिसं हनावयाच्वंगु नखःचखः छगू हे तुं जूसां जात कथं, थाय्बाय् कथं, परिवार कथं छुं छुं पाःगु खनेदु । छगू हे नखःयात गुम्हसि नं नखः कथं हनेगु याःसा गुम्हसिनं चखः कथं हनेगु याः । गुम्हगुम्हसि नं विशेष छुं छुं नखःचखःयात छुं हे महत्व बीगु मयाः । गथे बालाचःऱ्हे नखः यैंया थःने च्वंपिं नेवाःतय्सं तःधंगु नखः कथं हनेगु याःसा क्वःनेच्वंपिंसं पचिमह्रः धकाः तःधंगु नखः यानाः हनेगुयाः । मेपिनि उगु दिंयात विशेष छुं महत्व बीमाः धयागु मदु । छँय् परिवार सुं स्वर्ग जूसा स्वर्ग जूपिन्त स्वर्ग व्छयेगु धकाः पशुपतिया श्लेश्मान्तक वनय् बालू वनेगु, सतबीज व्हलेगु धकाः यायेमा अथेतुं याइबलय् सीपिनिगु नामय् मतः तःवनाः उपाकू वनेगु धकाः वनेमाः । मेमेपिनि छुं छुं हे याये म्वाःपिं नं दु ।

विश्वया न्ह्यागु समाजय् च्वंपिं मनूतय् नं थःथः कथं नखःचखः हनाः मानव मूल्य व मान्यतायात कायम याना वयाच्वंगु दु । अथेतुं नेवाःतय्सं नं पुर्खा, आजा, अजिपिंसं थःगु समाजयात सुसंस्कृति कथं न्ह्याकेया लागि लः फय् बुँया उत्पादन, धार्मिक सामाजिक, आर्थिक दृष्टिकोण मू दयेकाः स्वनावंगु नखःचखः थौं झीसं नं हना वयाः च्वनागु दनी । नेवाःतय्गु मूल्य व मान्यतायात थुथुं वःपिसं थौं जक थ्व नखःचखः न्ह्याका यंका हे च्वनी । जुइफु थौंकन्हय् जीवन क्लिष्ट जुया वं वं थःगु पुर्खांनिसे न्ह्याकाः वयाःच्वंगु नखःचखःया मूयात लुमंकाः च्वनेगु फुर्सद हे मदया वन । नखः छाय् हनेमाल, थी थी इलय् थी थी नखः हनेगुया कारण छु ? थी थी इलय् बलय् हनीगु नखःया महत्व छु ? छाय् हन ? आदि आदि मसिया वने धुंकल । झी पुर्खापिंसं स्वनावंगु नखः खालि नयेत त्वनेत

न्ह्याइपुकेत जक अवश्य मखु । प्रत्येक नखःया थःगु हे महत्व दु, थःगु हे मान्यता दु । गुगु मूल्य व मान्यता प्रकृतिनाप भेलय्पुनाः समाजय् च्वनाःच्वंपिं नेवाःतय्गु वैज्ञानिकता, स्वास्थ्यदायक, लःफय् नाप न्ह्यानाः म्वाये फैगु जीवन दु । जीवनयात माःगु परम आनन्दया अनुभूति दु । जीवन न्ह्याका च्वंपिन्त जक मखु, । समाजया लागि व परिवारया लागि थःगु जीवन फुकावंपिं परमात्मातय्गु मोक्षता दु, नापं वइगु पिढीयापिन्त बांलाःगु सांस्कृतिक समाज दु ।

नेवाःतय्सं हनावयाः च्वंगु नखःचखः गुबलय् गुकथं हनी, छु नखः छाय् हन, उगु नखःबलय् छु छु याइ अले उगु नखःबलय् छु छु विशेष नसा नइ धयागु नेवाः तजिलजिइ नखःचखः सफुतिइ दुथ्यानाः च्वंगु दु । झीसं हनावयाः च्वनागु नखःचखः झी पुर्खापिंसं हनावल, उकिं जिं नं हने धयागु भावनां जक हनेगु मजुसे झीसं दछिय्ंकं हनावयाच्वनागु नखःचखः धाथें झीसं हनेमाः प्रत्येक नखःया थःगु हे विशेषता दु, गुगु विशेषता समाजया लागि मदयेक मगाःगु धकाः वाः चायेके कथंया यक्व न्ह्यःनिसें हनावया च्वंगु खः । गुगुं गुगुं नखःचखः वैदिककालं निसें थौंतक्क कथंहंक हनावया च्वंगु जूसा गुगुं नखःचखः मल्लकालय् हनेगु परम्परा जूगु खः । नखःचखः अप्वः धयाःथें लःफय् व समाजय् च्वंपिं झी पुर्खाया सुस्वास्थ्यया कथंहंक हना वयाच्वंगु खः । नखःचखःबलय् चन्द्रमा, नाग, क्वः खिचा, ब्यांचा, सा, आदि प्राकृतिक वस्तु व प्राणीयात पूजा यानाः न्ह्याकेगुनिसें थः दाजुकिजा, थःत जन्म याःम्ह मां, अबु, अले थःथम्हं थःत पूजा याना तक्क नं नखःचखः हनेगु झीगु नेवाः परम्परा खः । अथेतुं नखःचखःबलय् थःम्ह न्हिन्हि ज्या छ्यलेगु वस्तुनिसें थःम्हं ज्या यानाः थःगु जीवन निर्वाह यायेगु वस्तुयात समेत पूजा यानाः भ्वय् छानाः हनावयाच्वनागु दु । थथे हनेगुया नं तःधंगु महत्व दु । गथेकि वाया भखारी पूजा, ब्वनेगु ग्वन्हःपुजा, उगः लुसि, घः, तुफि, हासा आदि आदियात पूजा यानाः भ्वय् छानाः हनेगु नखः खः ।

नखः धकाः खालि नयेगु त्वनेगु जक मयासे नखःज्वलं ज्वरे यानाः थःगु छेँय्या पुर्खापिं वा जःपिं मदये धुंकूसा अमिगु नामय् सिकाब्व तयाः थःपिंसं नं छसि कथं ब्वःछुनाः भ्वय् नयेगु परम्परा दु । भ्वय् धुंकाः थःथाय् छेँय् जन्म जुयाः करकिया छेँ थःगु छेँ यानाच्वंपिं म्ह्यायमचा व भिनामचातय्त नखत्याः सःताः नकेगु परम्परा नेवाः जाति बाहेक सु नं मेगु जातिया मदु । सिम्हसिंया नामय् सिकाब्व तयाः थःपिसं नयाः नखत्या नकाः तिनि नखःया परम्परा क्वचाःगु जुइ ।

नेवाःतय्सं हनावयाः च्वंगु नखःचखःया थःगु हे कथं बिस्कंगु महत्व दु । नापनापं नखःचखःया इलय् विशेष नसा नयेगु परम्परा दु । विशेष यानाः ई कथं बुँई सःगु न्हून्हूगु तरकारी, बूबः आदियात सुसाःयात ल्वयेक नयाः हनेगु नखःचखः खः । उगु नसां बीगु तागतया गुण थःगु हे शरीरय् लानाः सुस्वास्थ्य व दीर्घायुया कामना याना हनीगु खः । उकिं हे खाइसंल्हु धकाः खाइबःसिमाय् चुलिजागु खाइच्वःया नापं लैंसु, कुनःबुँ, कःछे आदि तयाः क्वाति दायेकाः खायुक्वाति त्वनेगु खः । अथेतुं सिनाज्याबलय् ज्यूगु नं मज्यूगु नं नयाः स्वास्थ्य बिकार जुइ धकाः गुंपुन्हिबलय् गुताः बूबःया क्वाति दायेकाः क्वाति त्वनाः प्वाथय् च्वंगु बिकारयात अन्त यानाः सुस्वास्थ्य जुइ । पुष माघया चिकुगुलिं मुक्त जुइगुयालागि घ्यः चाकु, सन्याः, पँलः आदि Iron युक्तगु नसा नयाः दुने जक म्ह क्वाइगु मयासे न्हिछि निभालय् च्वनाः चसुप्वालय्, न्हाय्पनय् चिकं तयाः म्हय् चिकं बुया थःगु म्ह क्वाकेगु नखः घ्यःचाकु संल्हु हनेगु खः । चाःया तःलय् सःगु तरुल निसें खाइबसिमाया चुलितक नयेगु नं नखःचखः दुने हे लाकातःगु दु ।

नखःया मू हुनि नये त्वनेगु न्ह्याइपुकेगु छगू जूसाः मेगु पुजाआजा यानाः दानधर्म यायेगु नं खः । आगंद्यःनिसें कयाः भूतप्रेत सागालय् सुलाच्वंम्ह महाद्यःयात समेत पूजा यानाः हनेगु नखःचखः दुने हे ला । *लाकाः* पूजा यायेगु परम्परा दु । सिलाचःऱ्हेबलय् सिँ दान यानाः, यःमरिपुन्हिबलय् यःमरि दान यानाः न्यागू पञ्चदानबलय् न्याताजि वस्तुया दान यानाः नं नखःचखः हनेगु नेवाःतय्गु परम्परा खः ।

नखःचखःया मेगु पक्ष धयागु सुसाकुसाः यायेगु खः । न्ह्यागु नं नखःचखः हंसां छेँ छखां नीसीयानाः छेँजःपिं सकसियां म्वःल्हुयाः लुसि ध्यनाः, वसः हियाः तिनि हे नखःचखः हनेगु याइ । अथेतुं सिथिनखःकुन्हु लःया मुहान तुं, तुंथि, बुँगाः आदि सफा यानाः दछियंकया त्वनेगु लःयात सफा यायेगु नं नखः दुने हे लाना च्वंगु दु । मचातय्गु सुस्वास्थ्ययात कामना यानाः मलःजा नकेगु, समाजय् मभिं याःम्ह गुरुमापायात भ्वय् नकेगु ज्या नं नखःचखः दुने हे लाः । अथेतुं थाय् थासय् रक्षकया रुपय् पलिस्था यानातःपिं द्यःद्यःपिन्त बाजं थानाः जात्रा यायेगु ज्या नं नखःचखः दुने लाः । नखःचखः दुने मलाःगु जात्रा जुल धाःसा स्थानीय मनूतय्सं उगु जात्रायात हे नखः कथं तःजिक हनेगु नं नेवाःतय्गु परम्परा खः । गथे यें जनमाःद्यःया रथ सालीबलय् लगमय् च्वंपिनि लगंजात्रा धकाः सिकाब्व तयाः म्ह्याय्मचा भिनामचात सःता तःजिक नखः हनेगु चलन दु ।

नखःचखःबलय् खःजात्रा यानाः जक न्ह्याइपुकीगु मखु सीपिं स्वर्गय् थ्यनेमा धकाः नं हनेगु परम्परा दु । अथेतुं गुंपुन्हि ख्यालि न्हिलि यानाः उकुसमुकुस जुयाच्वंगु समाजयात न्हीकाः नं नखःचखः हनेगु खः । गुंपुन्हिबलय् ख्यालः व येंयाःबलय् थी थी प्याखं पिदनाः मनोरञ्जन बीगु थज्याःगु हे नखःचखः मध्यय् छगू नखःचखः खः ।

"नेवाः तजिलजिइ नखःचखः" च्वयेत अवसर चुलाका ब्युगुलिं नेपालभाषा एकेदमियात व कोष स्वना मालेज्या यायेगु लकस दयेका ब्यूम्ह हनेबःम्ह

भाजु रामहरिकृष्ण मानन्धरयात नं आपालं आपाः सुभाय् देछानाच्वना । सफू पिथनेगुया लागि सरसल्लाह बियाःदीम्ह संस्कृतविद, नेपालभाषा एकेदमिया चान्सलर हनेबःम्ह भाजु सत्यमोहन जोशीयात आपालं सुभाय् । थ्व सफू तयार यायेत योजनायात माःगु गुहालि यानादीम्ह निवर्तमान सदस्य-सचिव मल्ल के. सुन्दरयात नं सुभाय् । थ्व सफू क्वचायेकेगुया लागि वःगु समस्या समाधानया नापनापं माःमाःगु सकतां ग्वाहालि यानादीगुलिं नेपालभाषा एकेदमिया सदस्य-सचिव व समालोचक भाजु इन्द्र मालीयात आपालं आपाः सुभाय् । दकले लिपा सफूया व प्रुफ स्वयाः ग्वाहालि यानादीम्ह नांदँम्ह साहित्यकार भाजु राजा शाक्य व कम्प्यूटरय् सेटिङ्ग यानादीम्ह भाजु राजभाइ श्रेष्ठयात नं सुभाय् । थ्व सफूया लागि माःगु खंल्हाबल्हाः यानाः ग्वाहालि यानादिपिं भाजु पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य, सर्वज्ञरत्न वज्राचार्यया नापं खनेदयेक खनेमदयेक ग्वाहालि यानादीपिं सकसितं सुभाय् ।

चुन्दा वज्राचार्य
मरु ख्यःक्यव, यँ

नखःचखःया परिभाषा

दुपिनि नखः मदुपिनि चखः
दुपिनि चखः मदुपिनि अःखः

च्वय् न्ह्यब्वयागु कवितात्मक वाक्य सुं कवि वा साहित्यकार विशेषं थःगु नुगःखँ प्वंकातःगु वा च्वयातःगु अभिव्यक्ति मखु, नखःचखःया बारेय् आर्थिक विपन्न समाजपाखें दुनुगंलंनिसें पिदंगु छगू मर्मशील लोकोक्ति जक खः । गुगु खँ सी मदयेक आर्थिक सम्पन्न व विपन्न समाजदुनेया नखःचखःप्रतिया भावानात्मक अभिव्यक्ति खः । आर्थिक सम्पन्न समाजं नखःयात भव्यताकथं हनेगु याःसां आर्थिक विपन्नपिसं नखःयात साधारणकथं चीधंक थःगु गच्छेकथं हनेगु यानावयाच्वंगु खः । अथे तुं चीधंगु नखःया आर्थिक सम्पन्नपिसं चीसकं जक हनिगु जूसां विपन्नपिसं उगु चखः हने हे मफैगु कथं जुइगु खँयात न्ह्यब्वयातःगु खः ।

न्ह्यब्वया तःगु लोकोक्ति खँकथं नं नखःचखःया सी मदयेक परिभाषा न्ह्यब्वयाच्वंगु दु । नखः तच्वतं लसताकथं हनेगु जूसा चखः चीसकं हनिगु

नखःकथं न्ह्यः ब्वयातःगु दु । आर्थिक स्थितिनाप स्वानाच्वंगु न्ह्यथनागु वाक्यं नखःचखःया परिभाषा बियाच्वंगु दु । गुगुं नं उत्सव, पर्व जात्रायात तःजिक हनेगु जुल धाःसा नखः व हे उत्सव, पर्व वा जात्रायात चीजिक हनेगु जुल धाःसा चखः धाइगु खँ च्वय् न्ह्यथनागु वाक्यं यचुकाब्यूगु दु ।

नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानं पिदंगु नेपाली संक्षिप्त शब्दकोषय् चाडपर्व व पर्वयात थुकथं परिभाषित यानातःगु दु —

चाड :- नियमित दिनमा गरिने उत्सव, पूजाआजा वा भोज-भतेर-पर्वको दिन धकाः धयातःगु दुसा चाडपर्व/चाडबाडयात कुनै जाति वर्ग वा सम्प्रदायमा पहिलेदेखि चली आएको देवपूजा, जात्रा आदि (ज्ञवाली, २०४०) धायेगु याः ।

भाजु सत्यमोहन जोशीया सम्पादनय् पिदंगु बःचाधंगु खँग्वः धुकू सफुतिइ नखःचखःयात थुकथं परिभाषित यानाः न्ह्यब्वयादीगु दु ।

> नखः (नखत) – धार्मिक, सांस्कृतिक वा सामाजिक पर्व विशेष – गथांमुगः, पाहाँचःहे, मोहनि, स्वन्ति आदि ।
>
> चखः (नखत) नखः थें हे हनेमाःगु चिचीधंगु नखः गथेकि गथांमुगः, यँयाः, चथाः आदि (जोशी, ११०७)

च्वय् न्ह्यब्वयातःगु भाजु सत्यमोहन जोशीजुं सम्पादन यानाः पिदंगु खँग्वः धुकुतिइ धार्मिक व सांस्कृतिक पक्षयात केन्द्रित यानाः हनिगु दिंयात नखः धाइगु खँ जक उल्लेख यानादीगु मखु, नखः व चखःया परिभाषा नापनापं दसुया रुपय् छुं नखःचखः गथे पाहाँचःहे, मोहनि, स्वन्ति नखःकथं व चखःकथंया गथांमुगः, यँयाः, चथाः धकाः न्ह्यब्वयादीगु दु । नखः व चखः निगुलिसं गथांमुगः छगू हे तुं दसुया रुपय् न्ह्यब्वयादीगु दु ।

नेवाः समाजदुने हनिगु गुलि नखःचखः खः व फुक्क समान रुपं नखः हे धकाः वा चखः हे धकाः हनेगु धाःसा यानावयाच्वंगु खनेमदु । उकिं छगू हे नखःयात गुम्हेस्यां नखःकथं हनेगु यानावःसा मेम्हसिगु निंतिं व नखःया रुपय् मजुसे चखःया रुपय् जुयाच्वनी । उकिं छगू हे नखः गुम्हेसिया नखःकथं हनाच्वंसा व हे नखःयात मेम्हसिनं चखःया रुपय् हनेगु नं यानाच्वंगु दु । नखःचखः हनेगु नेवाः समाजदुने समान मजू, थायकथं, जातकथं, परम्पराकथं व सम्प्रदायकथं नखः व चखः थी-थी कथं हनेगु जुयाच्वंगु दु । समाजया परम्परागत प्रचलनयात ध्यान तयाः धायेगु खःसा बःचाधंगु खँग्वः धुकुतिइ प्रस्तुत यानाः गुगु दसु बियातःगु खः वयात पायछि जू धाये माः ।

भाजु ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यया बःचा धंगु नेवाः खँग्वः धुकूकथं नखः धायेबलय् तःधंगु नखः, व चखः धायेबलय् चीधंगु नखः धकाः न्ह्यब्वयातःगु दु (श्रेष्ठाचार्य, १९८७) ।

भाजु ठाकुरलाल मानन्धरया खँग्वः धुकू Nepal-Bhasa-English-Dictionaryकथं नखःचखःयात नखत्या ब्वनेमाःगु व नखत्या ब्वनेम्वाःगुया आधारय् पानाच्वंगु खँ न्ह्यब्वयादीगु दु ।

नखः A festival in which the central event involves a fest (called nakhatya) put on the home. (ठाकुरलाल) अथें तु नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानपाखें पिदंगु नेवार-नेपाली-अंग्रेजी शब्दकोषय् नखःयात मू नखः व चखःयात चिचाधंगु नखः, चखतय् नखत्या ब्वनाच्वने म्वाः (प्रधान, २०५४) धकाः उल्लेख यानातःगु कथं नखः व चखःया विविधता नखत्या ब्वनेगु व नखत्या ब्वनेम्वाःगु कथं परिभाषित यानातःगु दु ।

च्वय् न्ह्यब्वयागु थी थी शब्दकोषकथं नखःचखः धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, मनोवैज्ञानिक दृष्टिकोणं थी थी महत्व दुगु थःथःगु सांस्कृतिक परम्परायात न्ह्याका वयाच्वंगु छुं विशेष निश्चित दिंकुन्हु हनिगु नखः चखः धायेगु थ. । विशेष यानाः धार्मिक व सांस्कृतिक गरिमामय न्हि तच्वतं हनेगु जुल धाःसा नखः, चिसकं हनेगु दिं जुल धाःसा चखः दु ।

भाजु ठाकुरलाल मानन्धरया Nepal-Bhasa-English-Dictionary व नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानपाखें पिदंगु नेवार-नेपाली-अंग्रेजी शब्दकोष छथासं तयाः चिन्तन यायेबलय् नखः व चखः पाःगु खँ धयागु नखः धुंकाः थः म्ह्याय् व भिंनामस्तयत नखत्या सःतेमाःसा वयात नखः धायेगु याःसा, नखत्या सःते म्वाःसा चखः धकाः परिभाषित यानातःगु दु । थः म्ह्याय्मचातय्त नखः धुंकाः नखत्या सःते माःगु म्वाःगु धयागु थःछें खलः व म्ह्याय्मचा दथुइया स्वापू खः । भौमचा, म्ह्याय्मचा नखः न्ह्यःनिसें व भाःतपिनिगु छें बँ थिलाः, नीसी यानाः, वसः हियाः नी यानाः भ्वय्ज्वलं ज्वरे यानाः आपालं ज्याय् संलग्न जूम्ह म्ह्याय्मचायात थःछेंय् याउँक झासु लनेगु कथं ब्वनीगु नखत्या । उलि जक मखु थःछेंया थः मां, अबु, दाजु, किजापिं सकलें मुनाः नखःकथं पूजा यानाः नसाज्वलं ज्वरे यानाः नयाः व हे छेंय् जन्म जूम्हसित नं नकेगु खः नखत्या । म्ह्याय्मचा थःगु छें नखः हंसा म्ह्याय्मचाया भाग नं थःछेंय् तयेगु जुइ उगु भाग हे नकेत म्ह्याय्मचापिन्त सःतीगु नखत्या खः । थ्व खँ पायछि जूसां मेकथं नेवाः समाजय् नखः चखः समान मजू गुम्हसिनं नखःकथं हनेगु जूसां गुम्हसिनं व हे दिनयात चखंकथं हनेगु याः । थ्व नखः हनेगु चखः हनेगु व म्ह्याय्मचा सःतेगु धयागु नेवाःतयगु जात व थायबाय् कथं नं पाः ।

नखःचखः हनाः तच्वतं व्यावहारिक जीवनया नापं परम्परायात महत्व बियाः नखःचखः बारेय् जिमि मां ज्वालादेवी बज्राचार्यया कथं च्वय् न्ह्यथनागु परिभाषा पाः । वयकःया धापूकथं शुक्ल पक्षय् हनिगु नखः जूसा कृष्ण पक्ष हनिगु गुलित नखः दु व फुक्क चखः खः । शुक्ल पक्षय् वइगु नखः दक्व तःजिक हनेमाः उकिं नखः जुल । कृष्ण पक्षय् वइगु नखः तःजिक हनेम्वाः उकिं

चखः जुल । कृष्ण पक्षय् वइगु चखः मध्यय् पाहाँचःहे छगू तःजिक हनेगु जुगुलिं नखः थें जुल । पाहाँचःहे चखः विशेष यानाः यें दुने च्वंपिं नेवाःतयसं जक हनिगु खः । जनमाःद्यः रथयात्रा याइबलय् जात्रायात नखःकथं हनिगु थासय् गथेकि असं, लगंयापिनि नेवाःतयसं पाहाँचःहे तःजिक हनेगु मयाः । असंयापिनि चैत्र दशै वा जनमाःद्यःया जात्रा हे हनेगु परम्परा दु । अथे तुं लगंयापिसं नं जनमाःद्यःया जात्रायात लगं जात्राकथं हनेगु परम्परा दु । पाहाँचःहे थें भाद्र शुक्ल ४ कुन्हु हनेगु यानाच्वंगु चथाःयात नं नखःथें शुक्लपक्ष हनेगु जूसा नं मोहनि नखःया समयकथं हनेगु नखःकथं कयावयाच्वंगु चखः खः । चथाःयात नं तःजिक हनेम्वाः । सुन्तिया पञ्चक हनेगुकथं कार्तिक कृष्ण १३, १४, व १५ अर्थात क्वःपुजा, खिचापुजा व लक्ष्मीपुजा तःजिक हनेगु मयाःसां पूजा याना सिधयेकेगु जूसा म्हपुजा व किजापुजा निगुलिं कार्तिक शुक्ल १ व २ कुन्हु हनिगु नखःकथं तःजिक हनिगु खः । नखः चखःया छुं दसु क्वय् न्ह्यब्वये —

ल्याः चखः हनीगु दिं	चखःया नां	नखःया
१. बैशाख कृष्ण औंसी	मांया ख्वाः स्वयेगु	ब्वने म्वाः
२. श्रावण कृष्ण १४	गथांमुगः चःहे	ब्वने म्वाः / माः
३. भाद्र कृष्ण १४	पञ्चदान	ब्वने म्वाः
४. भाद्र कृष्ण १५	बौया ख्वाः स्वयेगु	ब्वने म्वाः
५. माघ कृष्ण १४	सिलाचःहे	ब्वने म्वाः
६. चैत्र कृष्ण १४	पाहाँचःहे	ब्वने माः

ल्याः नखः हनीगु दिं	नखःया नां	नखःत्या
१. जेष्ठ शुक्ल ६	सिथि नखः	ब्वने माः
२. जेष्ठ शुक्ल १०	दशहरा	ब्वने म्वाः
३. श्रावण शुक्ल १५	गुंपुन्हि	ब्वने माः
४. भाद्र शुक्ल ४	चथाः	ब्वने माः / माःपिं नं दु / म्वाः
५. भाद्र शुक्ल १५	येँयाः पुन्हि	ब्वने म्वाः
६. आश्विन शुक्ल १-१५	मोहनि	ब्वने माः
७. कार्तिक शुक्ल १-२	म्हपुजा, किजापुजा	ब्वने माः
८. कार्तिक शुक्ल १५	सकिमना पुन्हि	ब्वने म्वाः
९. मंसीर शुक्ल १५	यःमह्रि पुन्हि	ब्वनेमाः / म्वाः

च्वय् न्ह्यब्वया कथं कृष्ण पक्षय् जूसा गुंगू नखःकथं शुक्ल पक्षय् हनिगु दु । शुक्ल पक्षय् हनिगु नखः मध्यय् मोहनि, सुन्ति, सिथि नखः व गुंपुन्हि खः । नखः चखः परिभाषाय् नखत्या ब्वने माः म्वाःया आधारय् धायेगु खःसा थः म्ह्याय् मचातयत नखत्या ब्वनेगु धयागु थः म्ह्यायम्चातयत गुलि सतिका तल धाःसा न्ह्यागु हे नखः वा चखः जूसां नखत्याः सःतेगु याइ । नखः वा चखः तःजिक वा चीजिक हनेगुलिइ नेवाःतय् जातकथं पाः । नखः चखःनाप तच्वतं सतिक स्वापू दुगु जाति मध्यय् छगू ज्यापु जाति नं खः । ज्यापु जातिं मोहनि, सुन्तिया नापनापं यःमरि पुन्हि, गुंपुन्हि, पाहाँचःहे, सिथि नखः आदि नखःयात तःजिक हनेगु याःसां गथांमुगः चःहे न्ह्यः सिनाज्या नी ब्यंके धुंकूसा नखः हना च्वनेमाः धयागु मदु । सिनाज्या सिधयेकाः छँय् नी धायेमाल धाःसा गथांमुगः तक्क हे मप्पुसे गथांमुगः स्वयां न्हापा हे छँय् नीसी यानाः सिनाज्या नी ब्यंकाः व्छयेगु याः । थथे याये धुंकल धायेवं हानं सिनाज्या नी मब्यंकूपिं ज्यापुतय्गु छँय् वनेगु याइमखु ।

गथांमुगः चःहेबलय् गुम्ह गुम्हसिया थःथःगु छँय् दुहां वयाच्वंपिं भुत प्रेतयात पितना व्छयेगु धकाः पुरुसं च्वनाः गुह्यकथं पूजा यानाः बौ बियाः बौ वानाः तच्वतं हनेगु चलन दु । अथें तुं गुभाःजु, बरे जातिया विशेष तःजिक हनीगु नखः मध्यय् पञ्चदान नं खः । उकिं नखः तःजिक चीजक हनेगु वा नखत्या सःतेमाःगु व नखत्या सःते म्वाःगुया आधारय् नखःचखःयात परिभाषित यायेगु स्वयां नखःचखःया परिभाषा शुक्ल पक्ष व कृष्ण पक्षयात बः कयाः नखः चखःयात परिभाषित यायेगु स्वाभाविक जू । छाय्धाःसां दच्छि यंक वइगु नखः वा चखः हना वयाच्वंगु दु । झी पुर्खापिंसं नखः व चखः हनेगुलिइ प्रकृतियात थःगु हे मुख्यम्ह द्यःकथं हनावया च्वंपिं सुर्द्यः व चन्द्रमाया गतियात थःगु दिनचर्या प्राकृतिक उत्पादननाप स्वापू दुगुयात छखे शुक्ल पक्ष व कृष्ण पक्षया आधारय् नखःचखः हनेगु याःसा मेगु नखः चखः बुँज्या अथवा कृषि उत्पादनयात दृष्टिगत यानाः नखःचखः हनेगु याःगु जुइमाः । उकिं हे नखःचखः पतिं कृषि उत्पादनयात दृष्टिगत यानाः नखः चखः हना वयेगु याना वयाच्वंगु दु ।

नेवाः जातिं हना वयाच्वंगु नखः चखः सकसिनं समानकथं हना वयाच्वंगु मदु । मोहनि नखः छगू हे जक सकसिनं तःजिक हनिगु नखः जूसा मेमेगु नखः गुम्हस्यां नखः कथं हनेगु याःसां गुम्हसिनं चखःकथं हनेगु याना वयाच्वंगु दु । उकिं सुयां नखःसा सुयां चखः, सुयां चखःसा सुयां अःखः धयागु धापू थौंतक्क नं नेवाः समाजय् भेलय् पुनाच्वंगु व्यावहारिक खँपु खः ।

खाइसंल्हू

विक्रम संवत्या न्हापागु दिं अर्थात बैशाख १ गतेयात नेवाःतय्सं थःगु हे पहःकथं खाइसंल्हु धकाः नामाकरण यानातःगु दु । नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु परम्परागत नखः चखः नेपाल संवत्या तिथि मितिकथं हनेगु यानावयाच्वंगु दु सा विक्रम संवत्या छुं छुं दिंयात नं नखः चखः कथं हनावयाच्वंगु मदुगु मखु । नेवाःतय्गु गुलि नं नखः चखः दु अप्वः धयाःथें धार्मिक अनुरूप बुँज्याया पाखें वःगु फल अर्थात कृषि उत्पादन नाप सम्बन्धित नसा त्वँसा नयाः मौसम अनुसारया वःगु ल्वय् ब्वमलंकेगुलिइ केन्द्रित खः ।

बैशाख महिना प्राकृतिक तापमान कथं तान्वःगु महिना खः । तां न्वयाः मनूया स्वास्थ्य गरवरी ल्वचय् वइगु पने कथं हनेगु नखःचखः मध्यय् खाइसंल्हू नं छगू खः । खाइसंल्हूयात नेवाःतय्सं साधारण चखः कथं हनेगु याः । थ्व चखः विशेष यानाः तां न्वःबलय् प्वाथय् दुने हानिकारक कीत च्वनाः स्वास्थ्ययात मस्यंकेमा धैगु धारणाय् खायुगु क्वाति त्वनाः प्वाथय् दुने च्वंगु हानिकारक कीत स्याये कथं हनीगु चखः खः ।

थ्वकुन्हु साधारण सुचिनिचि यानाः साधारण द्यः पूजा यानाः द्यःयात खाइक्वाति छानाः छँ जःपिं मुनाः हनिगु चखः खः । थ्व चखः हनिगु इलय् बुँइ लैं पिनाः, लैंया बुँ ह्वयाच्वनिगु, बसन्त ऋतु सिमाया चुलिचुलि जायेकेगुलिइ खाइबःसि माय् नं चुलिचुलि जाया वइगुलिं व हे खाइच्वःचा खाइक्वातिया मुख्यगु नसाया रुपय् न्ह्यब्वयेगु खः । अथे तुं चिग्वः कय्गु तग्वः कय्गुया कःछे सइगु ई कुन बुँ ह्वया च्वनिगु ई जूगुलिं विशेष थुपिं हे कृषि उत्पादनया नसा तयाः क्वाति दायेकाः त्वनिगु खः । क्वाति दायेकेगुलिइ न्ह्यागु नं तयेफु तर विशेष यानाः दायेकेगुलिइ तैगु विशेष ज्वलं थथे खः ।

१ खाइच्वःचा
२. लैंसू – लैंलय् बुँ ह्वये धुकूंगुलिं लैंसू दयेकाः तयार जुइगु खः ।
३. लैंसि – लैंया बुँ
४. कःछे – तग्वः कय्गु / चिग्वः कय्गु कःछे
५. कुनःबुँ –
६. जाकि सिया चुं
७. थ्व इलय् खनेदैगु वाउँचा / प्याज / छाःचा आदि

नेवाःतय्गु क्वाति त्वनेगु नखःचखः मध्यय् थ्व चखः कुन्हु खालि वाउँचा (vegetable) या जक क्वाति दयेका त्वंकिगु/त्वनिगु दिं खः ।
थ्व दिं कुन्हु बागद्वारया सपं तिर्थय् वनाः स्वःल्हुयाः दान धर्म यानाः, खाइ क्वाति दान यानाः लिहां वयाः खाइ क्वाति त्वनेगु याः ।

अक्षय तृतीया

बछलाथ्वः ३ कुन्हु अर्थात बैशाख शुक्ल तृतीया कुन्हुया दिनयात नेवाः परंपरा कथं अक्षय तृतीया धायेगु याः । त्रेतायुग सुरू जूगु दिंकथं हनिंगु थ्व न्हि कुन्हु बुद्धमार्गीपिंसं दिपंकर बुद्धयात पूजा यानाः पञ्चदान बीगु साखःति चप्पा, चिग्वः कयगु फ्वयाः दान यायेगु नं चलन दु । यैंया १८ गु त्वाःया ज्यापुतय्सं सायात छ्वकुमना नकेगु चलन नं दु । साधारण चखःकथं हना वयाच्वंगु थ्व दिं कुन्हु किलागःया देवी प्याखं हयाः हनुमान ध्वाखाया लाय्कुलिइ हुइकेगु नं यानावयाच्वंगु दु ।

अक्षय तृतीया तांन्वःगु इलय् जूगुलिं त्वाः त्वालय् देव देवालय, चुक, गल्ली लँ आदि थाय् थासय् साखःति दयेका लँय् जुइपिं मनूतय्त, बाहाः चुकय् च्वंपिं, त्वाः त्वाःयापिं मनूतय्त साखःति त्वंकेगुया नापनापं चप्पा, चिग्वः कय्गु फ्वयाः नं नकेगु याइ ।

बुँगःद्यः रथय् तये धुंकलकि गुलिं गुलिं मनूत वनाः बुँगःद्यःयाथाय् वनाः बुँगःद्यः दर्शन याःवःपिं भक्तजनपिन्त साखःति, चप्पा, आदि नं दान यायेगु याः । बुँगःद्यः पूजा याइबलय् विशेष यानाः चप्पा साखःति तयाः नं पूजा यायेगु याः ।

नेपाः कृषि प्रधान देश खः । नेवाः समाजया परम्परा कथं बुँज्या याइपिं ज्यापु जाति खः । थ्व नखःयात ज्यापु जातिं थःगु कृषि उत्पादननाप सम्वन्धित यानाः नं ज्या न्ह्याकाच्वंगु खनेदु । अक्षय तृतीया कुन्हु ज्यापुतय्सं सिनाज्या न्यायेकीबलय् क्वातुक बांलाक याये फयेमाः धकाः भुतिसलय् बौ तयाः छैंय् छैंय् भूत दुबिकेगु धकाः नं यायेगु चलन दु । भूत दुबित धायेवं थाकूगु ज्या याःसां त्यानु मचासे सक्रिय जुइफै धयागु बिश्वास दु । थनंनिसें हे ज्यापुतय्सं थःगु मुख्य कृषि उत्पादनयात शक्ति संचयया पूर्व तयारी याइगु खः । भूत छैंय छैंय् दुतकाये धुंकाः निसें झारावान्ता जुइ धायेगु नं चलन दु ।

हिन्दू धर्माबलम्बीतय्त अक्षय तृतीयायात महाद्यः व पार्वतीया इहिपाः जूगु दिंकथं कायेगु याः । महाद्यः व पार्वतीया इहिपाः जूगु दिं जूगुलिं यानाः थ्व दिं कुन्हु अप्वःसिया इहिपाः यायेगु चलन दु । थ्व दिन कुन्हु इहिपाः यायेत साइत तकं स्वये म्वाः धैगु जन विश्वास दु । बौद्ध धमार्बलम्वीतय्सं थ्व न्हिकुन्हु त्रेतायुगया

उदय जूगु तःधंगु दिन धकाः थ्व दिंकुन्हु इहिपा याये भिं धायेगु चलन नं दु । बौद्धमार्गीपिंस नं भिंगु दिं धकाः इहिपाःयात साइत स्वयेमाःगु आवश्यकता तायेकाच्वंगु धाःसा खनेमदु ।

हिन्दू धर्माबलम्बी व बौद्ध धर्माबलम्बी निगुलिं धर्म माने याइपिंसं हनिगु थ्व दिन कुन्हु साखःति, चप्पा निगुलिं धर्माबलम्बीपिंसं दान यायेगु व त्वंकेगु, नकेगु यायेगु याइ । बौद्ध धर्माबलम्बीपिंसं दिपंकर बुद्धया जन्म जूगु दिनकथं पञ्चदानया नापनापं साखःति, चप्पा, चिग्वःगु कयगु (स्वंगुलिं शक्ति बीगु नसा त्वँसा) आदि नं दान यायेगु चलन दु । बुँज्या याइपिं ज्यापुपिनिगु लागि थ्व दिन साखःति त्वनाः, चप्पा व चिग्वः कय्गु नयाः सिनाज्याया लागि बल्लाकेगु कथं प्रतीकात्मक दिन कथं कयातःगु खः ।

साखःति दयेकेगु तरिका

यला, पिपि, सुकुमेल, दालचिनी साखःति निन्हु न्ह्यः फ्वयाः त्वनेगु दिन कुन्हु लखय् तयाः दयेकीगु खः । साखःति दयेकेगुलिइ नैंक्याःया रस तयेगु नं चलन दु । आधुनिक प्रभाव लाःपिंसं साखःया सत्ता चिनि तयेगु नं याः । चिनि तयेगु याःसां साखः छुं भतिचा नं तयेगु याइ । यला, सुकुमेल, पिपि आदि मसला तयाः चाया घःचाय् तयेगु याइगुलिं थ्व लः ख्वाँउँक सिचुक त्वनेगु जुइ । आधुनिक प्रविधियात मध्यस्थ परंपरागत कथं छ्यलेबुले कथं चाया घःचाय् साखःति तयेगु चलन दु । साखःति दान याइबलय् चाया ग्वँपचा वा अँपचाय् तयाः दान यायेगु चलन दु ।

स्वांयापुन्हि

बैशाख शुक्ल पूर्णिमा कुन्हु सिद्धार्थ गौतम बुद्धया जन्म जूगु दिं खः । बोधिज्ञान नापं निर्वाण नं प्राप्त थ्व हे न्हि कुन्हु जूगु खः । उकिं थ्व न्हिकुन्हु बौद्ध धर्मावलम्बीपिंसं भगवान् बुद्धयात लुमंकाः छैंय् छैंय् भगवान बुद्धयात पूजा यायेगु, बौद्ध ध्वाँय् ब्वयेकेगु, गुम्ह गुम्हं पञ्चशीलय् च्वनेगु, गुम्हं अष्टशीलय् च्वनेगु, अले ध्यानय् च्वनेगु नं थ्व न्हि कुन्हुनिसें याइ । थ्व कुन्हु विशेष यानाः हिंसा यायेगु जुइ मखु । ला मनसें भोजन यायेगु चलन दु । नापं बिहार बिहारपतिं बुद्ध पूजा यायेगु बुद्धया अस्ति धातुयात शहरय् परिक्रमा यायेगु ज्या नं थ्व कुन्हु जुइ । बौद्ध धर्मावलम्वीपिनिगु निंतिं थ्व दिं साप हे महत्वपूर्ण जू ।

मांया ख्वाः स्वयेगु

बैशाख कृष्ण पक्ष औंसी/ चौलागाः औंसी कुन्हु थःपिन्त जन्म यानातःम्ह मांयात हनेगु, लुमंकेगु, भक्तिभाव यायेगु दिंयात मांया ख्वाः स्वयेगु दिन धकाः हना वयाच्वन । थ्व दिंयात खालि नेवाः समाजय् जक प्रचलित जूगु मजुसे नेवाः मखुपिं मेमेगु जातिं नं हनेगु याः । थःतं जन्म ब्यूम्ह मांया महिमायात लुमंकाः हनिगु दिन हे मांया ख्वाः स्वयेगु खः । पाश्चात्य समाजय् Mother Day धकाः हनिगु दिन व मांया ख्वाः स्वयेगु दिं छन्हु हे मखुसां नेवाःतयगु परंपरागत संस्कृतिकथं समाज वा राष्ट्र वा मानव मात्रया ज्या न्ह्याःवनेगु कथं ज्या यानावंपिं वा ज्या याःपिन्त अमिगु ज्यायात लुमंकाः हनेगु चलन दु । अथे तुं थःथःपिंन्त संसार खंकाः सृष्टि यानाः, सुसाकुसा यानाः हुर्केयाःम्ह. मांया महत्व लुमंके कथं हनिगु दिं मांया ख्वाः स्वयेगु खः । मां जुयाः म्वानाच्वंपिं मांयात थःम्हं जन्म यानातःम्ह काय् म्ह्याय्पिसं मांयात ग्वःसगं (खेँय् सगं वा ला मनःपिन्त लड्डु सगं) बियाः मांयात यःगु नसा त्वँसा नकेगु चलन दु ।

मांया ख्वाः स्वयेगु छगू हे तुं जूसां थःम्हं बुइकातःपिं मचातयसं ख्वाः स्वयेगुयात विशेष यानाः निथी कथं खनेदु –

१) मां स्वर्गे जुइधुंकूपिसं मांया ख्वाः स्वइगु

२) मां दुपिंसं ख्वाः स्वइगु

१) मां स्वर्गे जुइधुंकूपिसं मांया ख्वाः स्वइगु

मां स्वर्गे जुइधुकूपिसं थःमांयात दीर्घायु कामना यायेगु ला खँ हे मन्त । मामं यानावंगु गुण व थःत जन्म याःम्ह मांयात लुमंकाः निसलाः वा सिधा दान यायेगु व मांया नामय् सराद्ध यायेगु, जलदान यायेगु चलन नं दु । मां मदुपिस थः मांयात लुमंकाः सी धुंकाः नं पुनरजन्म जुइ धैगुलिइ विश्वास याइगु जूगुलिं

मांया नामं सराद्ध व निसलाः व जलदान यात धाःसा पुनरजन्म जूम्ह मांया नये खनी धयागु धापू दु । मदयेधुंकूपिं न्ह्याम्हेसिया नामय् जूसा नं निसलाः, सिधा, सराद्ध, जलदान न्ह्यागु हे याःसां नं दकले न्हापां थःगु छँ नीसी यायेगु, निसलाः बीम्हसिया म्वःल्हुयाः नी लं पुनाः बीगु चलन दु । निसलाः, सिधा थःथः पुरोहितया मिसापिन्त बीगु चलन दु । गुरुजु वा पुरोहित मन्त धाःसा द्यःद्यःया मन्दिरय् वनाः थः मांया नामय् द्यःयात निसलाः सिधा छायेगु चलन दु ।

निसलाः धकाः अन्नया रूपय् बजि, महि, फलफूल, मसलाया रूपय् पालु व चि व धौ/दुरु बीगु चलन नं दु ।

सिधा धकाः न्हिं निछाः नयेगु जाया रूपय् जाकि, कँ, तरकारी, मसला, घ्यः, सिँ आदि बीगु चलन दु ।

जलदान धकाः पञ्चामृत तयाः ग्वंपचाय्, लः तयाः दान बीगु खः अथें तुं सराद्ध याइगु खः । सराद्ध विशेष यानाः मातातीर्थय् वनाः सराद्ध यायेगु चलन दु । मांया ख्वाः स्वयेगु दिनय् जलदान व सराद्ध याइपिं खास यानाः थः मां मदुगु दिन लुमं मजूपिं व सराद्ध यायेगु याना मतःपिंसं याइगु खः । सराद्ध याइपिंसं विशेष यानाः मातातीर्थय् वनाः यायेगु चलन दु ।

सराद्ध जक मयासे निसलाः सिधा बीपि नं वा जलदान न्ह्यागु यायेत नं मातातीर्थय् वनाः बीगु याइपिं नं दु । मांया ख्वाः स्वयेकुन्हु मातातीर्थय् दुने थः मदये धुंकूम्ह मां खनी धयागु जन धारणा दु । थ्व जनधारणा अथें दुगु मखु । जनधारणायात म्वाकेकथं लोकबाखं नं दु । थ्व लोकबाखंयात थीथी कथं धायेगु याना वयाच्वंगु दु । न्ह्यागु हे लोकबाखं जूसां नं मातातीर्थय् मदुम्ह मां लुमंकाः नसा तया बी । थ्वबलय् मदये धुंकूम्ह मां हे वयाः ल्हाः फयाः नयेगु काइ धयागु चलन धाःसा दु । थथे मामं काःगु दिन धयागु बैशाख कृष्ण औंसीकुन्हु लाःगुलिं व हे दिनयात मांया ख्वाः स्वयेगु कथं कयावयाच्वंगु खः । अथे जूगुलिं हे मां मदये धुंकूपिंसं मातातीर्थय् थः मांया ख्वाः स्वये दइ धयागु आशाय् मातातीर्थय् वनाः निसलाः, सिधा, सराद्ध याना कुण्डय् कुर्का छ्वयेगु वा तयेगु चलन दु ।

२) मां दुपिंसं ख्वाः स्वइगु

मां दनिपिंसं मांयात ख्वाः स्वयेगु धकाः थः थःपिन्त बुइकातःपिं मां मांपिन्त खेँय् सगं बियाः महिचहि, फलफूल लः ल्हानाबीगु याइ अले मांयात तुति

भागियायेगु याइ । मचाजंकु याये धुंकूम्ह मचानिसेंया मनूतयसं मांया ख्वाः स्वयेगु चलन दु ।

विवाह यानावंपिं म्ह्यायम्चातयसं विवाह यानाया दकले न्हापांगु दँय् मांया ख्वाः स्वयेगु धकाः भाःतपिं पाखे बजि, महि, फलफूल, खेँय् सगं, लोसा घासा समेत तयाः मांयात ख्वाः स्वः वयेगु चलन दु । विवाह यानाः मां व अबुया ख्वाः स्वयेगु धकाः थःछेँ ख्वाः स्वयेगु कु ज्वना वइ । मांया ख्वाः स्वयेगु जूसा अबु व अबुया ख्वाः स्वयेगु जूसा मांयात उलि उलि हे नसा घासा तयाः खेँय् सगं बीगु चलन दु । थुलि हे जक पाः मांया ख्वाः स्वयेबलय् न्हापां मांयात खेँय् सगं लःल्हाइ । मां अबुयात जक मखु छँय् च्वंपिं जःपिन्त नं महिचहि तयाः पाहाँ याकेगु चलन दु । मांया ख्वाः स्वयेकुन्हु मां मदुपिंसं म्वः ल्हुयाः सुचुपिचु यायेगु चलन दु तर मां दुपिंसं उखुन्हु म्वः ल्हुइ मज्यू धैगु छगू चलन दु । अथें तुं मां दुपिंसं उखुन्हुया दिनय् वसः हि ज्यू तर मां मदुपिंसं धाःसा उखुन्हुया दिनय् वसः हि मज्यू धायेगु चलन नं दु । मां मदुपिं तर मां धकाः सुयातं हना तयेगु जुल धाःसा बुइकातःम्ह मांया नामं म्वः ल्हुयाः सुचि नियम यानाः मदुम्ह मांया नामं निसलाः सिधा आदि दान याइ । थुलि यायेधुंकाः मांकथं हनातःपिं मांपिन्त मां दुपिंसं थें महिचहि तयाः खेँय् सगं बिया ख्वाः स्वयेगु चलन दु । मां मदयेकाः अबुं मेम्ह मिसा विवाह यानाः चिरमां दत धाःसा थः मांया नामं निसलाः बिया लिपा चिरमांयात ख्वाः स्वयेगु चलन नं दु । विवाह मजूपिं स्वयां विवाह जुइ धुकूपिं म्ह्यायम्चातयत भाःतपिनि थासं वयाः मांयात थें चिरमांयात व छँय् च्वंपिं मचातयसं ख्वाः स्वयेगु चलन दु । अथे तुं सुयां मां यानातःगु दु सा मांयात थें हे थ्वकुन्हु ख्वाः स्वयेगु याः । थ्याकमचाया रूपय् कयातःपिं मचातयसं नं मां धकाः ख्वाः स्वयेगु याः ।

मां मखयाः नं मां कथं ख्वाः स्वयेगु याना तल धाःसा समाजं मां कथं ख्वाः स्वःम्ह व स्वकूम्ह निम्हेसिगु दथुइ तच्वतं सतिगु स्वापू खंकेगु याः । नापं मांया ख्वाः स्वयातःपिं मनूतय् दथुइ क्वातुगु सम्बन्ध दैगु स्वाभाविक खः । सुयां त्वाय्चिना तःसा त्वाय् मांयात गुम्हे गुम्हसिनं मांया ख्वाः स्वयेगु नं याः ।

मांया ख्वाः स्वयेगु छगू मांयात दीर्घायु व भिंसुसाःया कामना यायेगु ला जुल वया नापनापं ख्वाः स्वःम्ह व स्वकूम्हसिगु दथुइ क्वातुगु स्वापू स्वाइगु जुल । बिया छ्वये धुंकूम्ह म्ह्यायम्चा थःछेँय् सतिना च्वनीगु स्वाभाविक खः । अथे तुं मां यानाः ख्वाः स्वयेगु धयागु भावनात्मक सम्बन्ध क्वातुकेगुया नाप काय् वा म्ह्याय्या रूपय् स्वीकार याके बीगु खः । अथे तुं ख्वाः स्वःपिन्त काय् म्ह्याय् सरह व्यवहार यायेगु भावना पिदनीगु खः ।

थ्व दिन मां दुपिनिया लागि न्ह्याइपुगु उत्सवया दिं थें जूसा मां मदयेधुकुपिन्त मां लुमंकाः म्हाइपुकेगु दिं नं खः । मांया ख्वाः स्वयेबलय् विशेष यानाः महिचहि तयाः मांया ख्वाः स्वयेगु जूगुलिं पसः पसलय् महि ब्वयेगु जुइ । न्हापां पसः महि तयेगु जूगुलिं महि पसः पसलय् आपालं आपाः थी थी महि दया

च्वनी । थौकन्हय् न्हून्हूगु केक वा पसः महि दया वःगुलिं थज्याःगु नं तयेगु याः । थःथःगु इच्छा अनुसार नयेगु जूगुलिं सहर बजारय् थी थी महि नं खनेदै । नयेगुलिइ मांया ख्वाः स्वयेबलय् महिचहि, फलफूल, बजि, धउ/दुरू गुम्ह गुम्हसिया थः मांयात यःगु घासात दयेका यंकेगु चलन नं दु ।

समाजय् दक्वसिया व्यवहार व हे तुं मखु । साधारण ख्वाः स्वयेगुनिसें तःजिक ख्वाः स्वयेगु स्वयां अप्वः क्यने थें नं जुयाच्वंगु दु ।

मां दुपिं मनूतय्सं विशेष यानाः मिसापिं बालाक्क झःझः धायेकाः तिसा वसः तियाः ख्वाः स्ववनेगु चलन दु ।

मांया ख्वाः स्वयेगु धकाः मांमदुपिसं निसलाः, सिदा आदि मांया नामं दान यायेत म्वः ल्हुइगु याइ । मां दुपिं काय् म्हयाय्पिसं थ्व कुन्हु म्वः ल्हुइमखु । मां दु मदु सिकेगु चिं धयागु हे म्वः ल्हुयातःपिं व मतःपिं खः ।

सिथि नखः

परिचय : जेष्ठ कृष्ण चःऱ्हेकुन्हु पिगं पीठय् विशेष यानाः "सिनाज्या याइपिसं शक्ति सञ्चय यायेगु जूसा जेष्ठ शुक्ल षष्ठीयात सिथिनखः कथं हनेगु याः । सिथि नखःयात कुमार षष्ठी नं धायेगु चलन दु । थ्व दिनकुन्हु कुमारयात विशेष यानाः पूजा यानाः कुमारयात जात्रा यायेगु चलन दु । नेवाः समाजय् गणेश व कुमारया बिस्कंगु स्थान दु । छुं नं ज्या यायेबलय् विघ्न बाधा मवयेमा धकाः गणेशयात पूजा यायेगु जूसा ज्या वा पूजा बांलाक न्ह्याये मा धकाः पिखालखुइ कुमारयात पूजा यायेगु चलन दु । नेवाः समाजय् मूलुखा न्ह्यःने पिखालखु जुइ अत हे कुमारया वासस्थान खः । पिखालखुइ हिन्दुमार्गीपिसं कुमार कथं नालेगु याःसा बौद्धमार्गीपिसं वयात हे क्षेत्रपाल कथं हनेगु याः । अथेतुं प्रत्येक त्वाःत्वालय् छम्ह छम्ह स्थान गणेश धकाः दु ।

सिथिनखः षष्ठी जेष्ठ शुक्ल षष्ठीकुन्हु हनीगु षष्ठीया अपभ्रंस जुयाः सिथि जुयाब्यूगु खः । थुकिया मुख्य नां षष्ठी नखः खः । थ्व सिथि नखःयात कुमार षष्ठी धायेगु याः । थ्व कुन्हु हे कुमार जन्म जूगु दिं जूगुलिं धायेगु याःगु खः ।

कुमार जन्म जूगु बारे महाद्यः व पार्वती निम्ह तिपूया लिला न्ह्याका वंगु इलय् लाक हे स्वर्गय् दानवपिं वयाः स्वर्गया द्यःपिं नाप लाः वल उगु इलय् छु याये छुयाये जुयाः महाद्यःयाथाय् दक्व द्यःपिं वयाः नापलाः वल । उगु इलय् महाद्यःया कामाग्नी दनावःगु जुयाच्वन । उगु कामाग्नी पार्वतीयाथाय् लाये माःगुलिइ पिने इन्द्रपिं वःगुलिं कामाग्नीं चूरम्ह महाद्यवं थःगु अन्तपुरं खापा चायेकाः तं प्वंकूबलय् व हे कामाग्नी वनाः इन्द्रयात जू वन । इन्द्रं कामाग्नीं पुनाः स्यायेगुयां लागि थः गंगाया लखय् वनाः शान्त याःवलय् महाद्यःया कामाग्नीं इन्द्रया शरीरं गंगाय् लाःवन । व हे गंगाय् स्वर्गया परीपिं म्वःल्हू वःगु जुयाच्वन । गंगाय् चुइका वनाच्वंगु महाद्यःया कामाग्नी वनाः छब्व जुयाः म्वः ल्हुयाच्वंम्ह परीपिन्तलाःवनी छम्हछम्ह परिं छगू छगू खँय् पूर्णपिं, अमिसं थःथःगु प्वाथय् च्वंम्ह

मचायात थ:थ:गु गुणं पूर्ण यात । लिपा गुम्हसिनं नं छम्ह हे जक मचा बुइकल व खः कुमार । थ्व हे कुमारयात महादेवं हयाः पार्वतीयात काय् धकाः लः ल्हानाबिल । कुमारया जन्म षष्ठीकुन्हु जक जूगु मखु कुमारयात जन्म हे खुम्ह मामं यात । थुकथं कुमार नापनापं षष्ठी स्वानावयेगु जुल । अले कुमार षष्ठी धायेगु जुल ।

सिथिनखः अर्थात कुमार षष्ठीयात रावण संजिता षष्ठी धकाः नं धायेगु धाः । छाय्धाःसा थ्वकुन्हु अयोध्यायाया जुजु दशरथया तःधिकःम्ह काय् रामचन्द्रं थः तिरिमय्जुयात रावणं हरण यानायंकूगु जूगुलिं रावणनाप ल्वानाः त्याकूगु दिं नं खः । थुकिं थ्व दिनयात रावण संजिता षष्ठी नं धायेगु याः । अर्थात रावण पराजित जूगुदिं धकाः नं धायेगु नं याः ।

बौद्ध मार्गीपिंसं थ्व दिनयात भगवानबुद्ध न्हापा महासत्व जुयाः जन्म काःबलय् थौंकन्हय् नमुरा (नमो बुद्ध) धयागु थासय् मचा बुया अशक्त जुयाच्वंम्ह धुँयात थःथम्हं थःगु ला ध्यनाः नकाः निर्वाण प्राप्त जूगु दिं कथं नं कायेगु याः । अथे जूगुलिं थ्वकुन्हु तक्क महासत्व राजकुमारया म्ये हालेगु चलन दु ।

सिथिनखःकुन्हु बँय् गोवरं चाकलाक इलाः उकिइ द्यःने खुहः दुगु पलेस्वां च्वयाः श्री कुमार (सिथिद्यः) या आराधना यायां पंचोपचार पूजा यात धाःसा व पूजा यायेबलय् माय् मू वा कःसूवः, चतांमरि, दुसिमरि व कःनि मरि व खुताजि तरकारी छाल धाःसा छँय् छुं कथं विघ्न बाधा वइमखु धयागु जनधारणा दु । अथे तुं मोहनिबलय् भुतुमालि ब्वयेकी थें थ्वकुन्हु नं छँखा छँखा पतिं पलिइ पलिइ भ्वंयागु फयलिंचा चाःहीकेगु याइगु नं खः । थ्व प्रचलनत थौंकन्हय् उलि खनेमदुसां च्याकुं दुगु व छकू छकू कुं पतिकं पलेस्वां च्वयातःगु भ्वंयागु वा कापःयागु फयलिंचा ब्वयेकेगु यात धाःसा फुक्क दोषं मुक्त जुइ अष्ट महाभयं रक्षा जुइ अले अष्टसिद्धि दइ धयागु धापू दु ।

सफासुग्घर

थ्व नखः धुनेवं सिनाज्या जुइगुलिं छँय् सफासुग्घर याये लाइमखु धकाः छेँ छखां बँ पुनाः, बँ थिलेगु, छेँ जः सकसियां सफा सुग्घर यानाः म्वः ल्हुइगु ज्या नं थ्वकुन्हु जुइ । खुताजि वः व खुताजि तरकारी अप्वः यानाः वः तयाः कुमारयात पूजा यायेगु याः । नापनापं कुमारया नामं व्रत च्वंवनेगु, थःथः आगमय् द्यःद्यःपिन्त पूजा यानाः वः छायेगु नं चलन दु ।

थःथःगु म्ह व छँय् जक सफासुग्घर याइगु मखुसें सिनाज्या ज्वःछिं वा वइबलय् फोहर जुइ धकाः त्वाःत्वालय् च्वंगु तुं जरुं बुंगाः चुक धः सफा यानाः दछि यंकयात लः सफा यायेगु नं जुइ । थ्वकुन्हु विशेष यानाः लः बुयावइगु मुहान सफा याइगु खः । सिथिनखः धुंकाः लिपांनिसें थःथःगु बुँइ वा पीगु ज्या न्ह्याकेगु जूगुलिं सिथि नखः छगू कथं शक्ति वा वः नयाः बल पिकायेगु जूसा मेगु सफा लः त्वनाः सुस्वास्थ्य जुइगु कथंया नखः हनेगु खः । यलया बुंगद्यः रथय् तसांनिसें न्ह्याइगु देगुपुजा सिथि नखःकुन्हुतक हे जक न्यायेकेगु परम्परा दु । यदि सुयां देगुपुजा मदु वा देगुपुजाया दिनकुन्हु देगुपुजा याये मखन वा देगुपुजाया दिं मसिल धाःसा अज्याःपिं फुक्कसित थ्व दिनकुन्हु हे देगुपुजा न्यायेकीगु नं चलन दु । दिगुद्यः पूजा यायेगुलिइ छँय् छँय् च्वंम्ह दिगुद्यः पूजा यायेगु जक मखु दिगुद्यः दुगु ख्यलय्तक वनाः नं पूजा याः वनेगु नं याइ ।

सिथिद्यःया जात्रा

सिथि नखःकुन्हु न्हूगलय् सिथिद्यः ब्वयेगु नं परम्परा दु । थ्वबलय् भक्तजनपिं थी थी वः नापं समयबजि तयाः पूजा याःवइ । वयां कन्हय्कुन्हु सिथिद्यः रथय् तयाः यँया शहर परिक्रमा यानाः जात्रा याइ ।

मनोरञ्जन

सिथिनखःतक महासत्व राजकुमारया नापनापं कोला म्ये हालेगु याइ । थ्वयां कन्हय् कुन्हुनिसें सिनाज्या म्ये हालेगु सुरू जुइ । सिनाज्या म्येया सुरु धयागु हे सिनाज्याया सुरू खः । उकिं सिथि नखतं सिनाज्या सुरू जुइ । सिनाज्याबलय् ज्या थाकुक याये माःगुलिं साःसाःगु नयाः, मनोरञ्जन यानाः मनयात स्वच्छ यायेगु नं जुइ । थुबलय्निसें ज्यापुतय् बाजं थाये मज्यू अर्थात सिनाज्या ज्वःछि बाजं थायेमज्यू धकाः थाइमखु । थ्व नखः धुंकाः सिनाज्या सुरू जुइगुलिं सी दुकि सिथि नखःबलय् मनूतय् छँ सामाज्या थें अन्नं परिपूर्ण जुइमखु । उकिं थ्व

नखः नेवाःतय् दछि यंकं हनीगु नखः मध्यय् दकले लिपायागु नखः खः । अर्थात दछि यंकया क्वचाःगु नखः खः । थ्व नखःयात म्हयाय्मचा नखः धकाः नं धायेगु याः । थ्व नखः तःजिक हनेमाःगु नखः मध्यय् छगू खः । उकिं थ्व नखःबलय् म्ह्याय्मचातय्त नखत्या ब्वनाः थीथी परिकारया वः नकेगु परम्परा नं दु ।

थ्व नखःबलय् गनं गनं गामय् वा खुसि सिथय् निगू पुचः दुने छगू पुचलं मेगु पुचःयात ल्वहँतं कयेकाः हि बाः वयेकाबीगु नं अन्ध परम्परा दु । अथे पिहाँवःगु हि धयागु काली वा अजिमापिन्त छायेगु धयागु परम्परागत धापू दु । थौंकन्हय् थ्व परम्परा पूर्णतया न्हनावने धुंकूगु दु । थ्व परम्परायात जङ्गबहादुरं न्हंकाछ्वःगु खः । लःया मुहान सफा याये न्ह्यः अन दुपिं नागतय्त शान्त यायेत पुइँ हायेगु नं चलन दु । प्रत्येक लःया मुहानय् लः वयेके बीगुया लागि नागतय्सं बास याना च्वनी धयागु जनविश्वास नं दु ।

सिथि नखःबलय् द्यःयात छाइगु वः व चतांमह्रि दुने मनोवैज्ञानिक कथं नं विश्लेषण यायेगु जुइ । कृषि उत्पादन मध्यलय् दकले तःजिगु धयागु वा बाय् जाकि खः । सिनाज्या सुरू जुइ छुं ई न्ह्यः हनीगु सिथि नखः खः । जाकिचुंया चतांमह्रि पृथ्वी, उकिइ द्यःने तइगु थीथी वः आकाशया प्रतीकात्मक चिं खः धाइपिं नं समाजय् दु । चतांमह्रि पृथ्वी, वः परिकार पृथ्वी दुनेच्वंपिं परिवारया प्रतीकात्मक चिं खः ।

सिनाज्या याइबलय् पृथ्वीइ याइ । तर थ्वयात माःगु लः फय्, तेज फुकं च्वं वइ अर्थात आकाशं वइ । अझ धायेगु हे खःसा तःताजि वः धयागु हे पञ्चतत्वया चिं खः ।

सिथि नखःया कुमार जात्रा

नेवाःतय्सं दछि यंक हनाः वयाच्वंगु नखः मध्यय् सिथि नखः खालि नखः न्यायेकाः चतांमह्रि, थीथी बूबःया वः घासा खुताजि नयाः तुं, बुंगाः, जःहुं आदि लःया मुहान जक सफा याइगु मखु । थ्वया नापनापं कुमार अर्थात सिथिद्यः नं जात्रा यायेगु चलन दु । थ्व कुमार जात्रा व सिथिद्यःया जात्रा न्हापा न्हापा यें, यल व ख्वप स्वथासं यायेगु याः । तर थौंकन्हय् थ्व द्यःयात खालि यैंय् जक जात्रा यायेगु चलन ल्यनाच्वंगु दनी । झीगु नेवाः संस्कृतिइ कुमारया बिस्कं थाय् दुगु जूगुलिं थ्व द्यःयात पिखालखुइ हे तयेगु चलन दु । छुं नं पूजा वा ततःधंगु कर्मकाण्ड यायेबलय् पूजा न्ह्याके न्ह्यः पिखालखुइ कुमारयात पूजा याये धुंकाःतिनि मेमेपिं

द्यः पूजा यायेगु चलन दु । महायानीतय्सं पिखालखुइ क्षेत्रपाल कथं माने याइगु जूसां मेपिसं कुमार कथं माने याइ । थ्वया बारे धार्मिक धारणा छु दु धाःसा महाद्यवं थः काय्पिं निम्ह गणेश व कुमारयात सुमेरू पर्वत चाःहिला वा, न्हापां थ्यंकः वःम्हेसित वरदान बी धकाः उजं यात । निम्हं दाजुकिजापिं सुमेरू पर्वत चाःह्यू वनेत तयार जुल । तर फरक फरक धंगं मांअबुं धाःथें वन । कुमारया बाहान म्हय्खा उकिं वया म्हय् च्वनाः कुमार ब्वयाः सुमेरू पर्वत चाःह्यू वन । तर गणेश धाःसा ल+मं उकिसं प्वाः नं तग्वःम्ह बाहन जुल तिछुँ । कुमार थें सुमेरू पर्वत नं चाःह्यू वनेत यक्व ई काइगु जुल । हानं लँय् सुं नं पशुपंक्षीं खन धाःसा तिछुँयात अथें स्यानाबी । उकिं गणेशं महाद्यः व पार्वती च्वनाच्वंथाय् वनाः निम्हसितं चाःहिलाः मांअबु धैम्ह हे थःगु लागि फुकं खः । उकिं सुमेरू पर्वत धयागु मांअबु हे खः धकाः विद्वतापूर्वक थःगु बिचाः प्वंकुसेंलि गणेशं धाःगु खँ खः धकाः महाद्यः प्रसन्न जुयाः वरदान बिल । गुगु वरदान कथं सुनां नं पूजा यात धाःसा दकले न्हापां गणेशया निं पूजा यायेमाः नत्र उकिया फल दइमखु । उकिं त्वाः त्वालय् स्थान गणेश कथं पूजा का धकाः धयाबिज्यात । अनं लिपा कुमार म्हय्खाय् च्वनाः सुमेरू पर्वत दक्व चाःहिलाः अबुयाथाय् लिहां वःबलय् गणेश थ्यनाच्वने धुंकल । कुमार स्वयां न्हापां थ्यंका च्वंगुलिं कुमार अजू चाल । थःम्हं सुमेरू पर्वत धाःथें चाःहिला वयागु तर गनं नाप मलाःम्ह, ध्वमदुम्ह गणेश खंगुलि अजू चाइगु स्वाभाविक खः । तर गणेशं मांअबु अर्थात महाद्यः व पार्वती निम्हं च्वना च्वंथाय् वनाः मां अबुयात चाःहिलागु खँ न्ह्यथसेंलि मांअबुं वाः चाल । अले गणेद्यः स्वयाः न्हापां पूजा याकेत पिखालखुइ वासस्थान धकाः उजं दयेका बिज्यात । मांअबुया आज्ञा सिरोपर यानाः पिखालखुइ थःगु स्थान काल । थ्व कथं झीगु धार्मिक व सांस्कृतिक परम्पराय् कुमारया बिस्कंगु थाय् दु । पिखालखुइ च्वनाः छेँ छेँया रक्षा यायेगु कुमारया ज्या खः । उकिं कुमारयात क्षेत्रपाल धकाः नं कायेगु याः ।

प्राचीनकालय् कुमारयात क्वाथः नायः कथं हनेगु परम्परा दु । उगु इलय् गथे थाय् थासय् कुमारी दु अथे तुं थाय् थासय् कुमार नं दु । लाय्कूया कुमारी द्यः जात्रा याये थें तुं लाय्कूया कुमार जात्रा यायेगु नं चलन जुल । लिच्छवि कालया न्ह्यःया लागा लाय्कू दरवारया लागा खः । उकिं उगु इलय् कुमार नं लाय्कू कुमार जूगुलिं कुमारयात जात्रा याःगु जुइमाः धयागु अनुमान दु । तर थ्व जात्रा गुबलेंनिसें न्ह्यानावल धकाः यकीन धाःसा याये मफु । सिँयाम्ह ह्याउँगु वर्णया कुमारयात जात्राया स्वन्हु न्ह्यः च्वबाःद्यःयात न्हवं यानाः ल्यं दुगु रङ्ग हयाः रङ्ग पाकाः, न्हवं यानाः कन्हय्कुन्हु कुमार द्यःयात क्वहितिइ फल्चाय् तये हइ । जात्रा याये न्ह्यः कुमारयात मचाबुइबलय् थें सिसापालु क्यनेगु, न्हाय्पं प्वाः खंकेगु, इहि यायेगु, बाह्राः तयेगु व व्रतबन्ध याइ अर्थात मेमेपिं द्यःतय्त थें न्हवं याये धुंकाः याये माःगु फुकं कर्मक्रिया यायेगु जुइ । द्यःया न्ह्यःने कुसुन्दिका होम यायेगु जुइ । वयां कन्हय्कुन्हु अर्थात सिथि नखःया कन्हय् कुन्हु कुमार जात्राया

गुथियारपिसं खतय् तयाः क्वबुया कुमारीद्यः गन गन जात्रा चाःहिकीगु खः अन अन जात्रा यायेगु चलन दु । थथे कुमारया रथ जात्रा याइबलय् द्यःयात बिचाः याइम्ह छम्ह नं च्वनेमाः ।

द्यःखतय् तुं द्यःयात बिचाः याइम्ह छम्ह च्वनेमाः धयागुलिं द्यः न्हापा न्हापा कुमारी थें कुमार नं मिजंमचा हे तयाः जात्रा याइगु धयागु प्रमाण दु । जन धारणा अनुसार न्हापा न्हापा मिजंमचा हे तयाः जात्रा याइगु खः । अमिगु धापूकथं कुमार बलम्बुयाम्ह काय्मचा खः । उम्ह मचा तनाः ख्वयाच्वंबलय् ल्हूघलय् लूगु खः धयागु धापू दु । थ्व द्यः थथे लुइधुंकाः लिपा थःगु पुर्खाय् काय्मचा मदुगु जूगुलिं व हे मचायात वः चतांमहि बी धकाः ह्ययेका तःगु खः । अले तंम्ह मचा बलम्बुयापिसं काःवयाः लित यंकल । तर अथे जूसा नं व मचा हानं नं बलम्बुं लिहां वयाः न्हूघलय् वयाः अन हे तुं सिद्ध जुयावन धयागु धापू दु ।

द्यःयात ल्यंपुल्यं छायेगु बिचाःसंचाः यायेगु ज्या थसिया नेकूतय्सं (नेमकुलतय्सं) याइगु जात्रा धाःसा न्हूघःया ज्यापुतय्सं याइगु चलन दु । थ्व द्यः जात्रा याइबलय् बलम्बुयापिसं मचा माःवइगु धायेगु चलन दु । कन्हय्कुन्हु अर्थात सप्तमीकुन्हु दकले न्हापां बाजं थानाः लाय्कुलिइ वनाः लाय्कूया पूजा याइ । अनं लिपा अट्कोनारायणयापिसं तपाःगु लाखामहि छायेमाः, थौकन्हय् चिपागु छायेगु याना वयाच्वंगु खनेदु । थ्वया नापं न्यापा वः छायेगु यानातःगु दु । थ्वया अर्थ उगु इलय् उगु क्षेत्रया कर पुलेगु कथं पुलातःगु खः । जात्रा धुंकाः द्यःयात द्यःछँया पिखालखुइ तयाः दुचायेकेगु चलन नं दु । द्यः दुचायेकाः प्यन्हुकुन्हु सुयातं नं द्यः मक्यनेगु परम्परा दु ।

दशहरा

तछलाथ्व १०, अर्थात जेष्ठ शुक्ल दशमी कुन्हु नेवाःतय्सं दशहरा धकाः हना वयाच्वंगु दु । थ्व दिनकुन्हु छेँय् वा पिने द्यः पूजा यानाः न्हू न्हूगु झिता परिकारया वाउँगु तरकारी नयेगु चलन दु । गथे –

१.फकं
२.सिमि
३.चिकं फसि
४.फसिच्वचा
५.वाउँगु मल्ता
६. तुसि
७. तुकं/पाछाइ
८.च्वलःचा
९.चिचिंदा / प्वलःचा
१०.लौका ।

बजारय् न्हू न्हूगु छु छु तरकारी दु, उकिइ झिता खानाः फुकं छगुलिइ हे तयाः दयेकीगु खः । थ्व हे तरकारी कचिं वा बुकाः द्यःद्यःपिं व पितृयात छायेगु चलन दु । थ्वकुन्हु खुसिइ गन गन त्रिवेणी दु अन अन वनाः म्वःल्हुयाः पुण्य प्राप्त यायेगु नं याइ । त्रिवेणीस हे पितृया नामं दान दक्षिणा बीगु चलन दु । थ्व दिनयात पितृ दिन नं धायेगु याः अथवा पितृ आत्मायात तरेयात धायेवं पितृतय्गु आशिर्वादं बांलाःगु पुण्य लाइ धयागु नं धापू दु । थथे धायेगुया बारे छपु बाखं दु । थ्व बाखं थथे खः –

परापूर्वकालय् अयोध्या राज्यय् सगर धयाम्ह जुजु दु, वया ६०,००० काय्पिं दु । जुजु सगर तच्वतं धर्मात्मा व बुद्धिमानम्ह खः । थ्व जुजुं अश्वमेध यज्ञ यात । अश्वमेध यज्ञ यानाः सल त्वःताः लिपा सल ज्वना त्याके माःगु धार्मिक परम्परा नं दु । उकिं अश्वमेधय् सल त्वःतेत माःम्ह सल मवःतलय् धकाः कपिल धाःम्ह ऋषिया आश्रमय् चिना तल । पूजा यानाः सल त्वःते मत्यवं हे सगर जुजुया ६०,००० म्ह काय्पिं वनाः ऋषियात दायाः सल कयाहगुलिं कपिल ऋषिं भुत प्रेत

जुइमा धकाः सराः बिल। लिपा ६०,००० म्ह सगर जुजुया काय्पिं सित अपिं फुकं खरानी जुयाः भूत प्रेत जुयाच्वने माल। सगर जुजुया मृत्यु लिपा भगिरथ् जुजु जुयाः जन्म जुल। जुजु भगिरथ नं धार्मिक व भिंम्ह हे जुयाः जन्म जुल। छन्हू म्हगसय् खरानी जुयाच्वंपिं सगरया भूत प्रेत जुइधुंकूपिं काय्पिसं थःपिन्त तरे याना ब्यु धकाः धाःगुलिं राजकाज फुक्क त्वःताः भगिरथ हिमालय वनाः ब्रम्हाया तपस्या यात। तपस्या याःगु यक्व दँ लिपा ब्रम्हा खुसि जुयाः वर फ्वं धाल। भगिरथं थः न्हापाया जुनीया थःहे काय्पिं भूतप्रेत जूपिन्त तरे याये माल धकाः धाल। ब्रम्हां थ्व वर बीगु जिगु मखु महाद्यःया तपस्या यायेवं जक थज्याःगु वर महाद्यःवं जक बी फु धासेलिं हानं हिमालयय् वनाः छपाः तुतिं जक चुयाः महाद्यःया तपस्या यात। महाद्यः नं प्रकट जुयाः थ्व ज्या जिगु मखु, उकिं गंगायात धाः हुँ धकाः धाल। गंगाया थाय् मखु महाद्यःवं याये मफूगु छु दु धकाः महाद्यःयात जिद्दी यासेलिं थःगु जतां गंगा पिकया नौ जुयाच्वंपिं ६०,००० भूत प्रेत जुयाः च्वपिन्त मुक्ति याना छ्वत। थ्व भूत प्रेतयात मुक्त याःगु दिन नं जेष्ठ शुक्ल १० कुन्हु हे जुल।

अथे जूगुलिं थ्व कुन्हु पितृ आत्मायात दान धर्म यानाः पुण्य कायेगु धकाः धायेगु नं चलन दु। अथे तुं गंगा भूत प्रेत मोक्ष यानाः ब्यूगुलिं गंगायात पूजा यायेगु नापं महाद्यः पूजा यायेगु नं चलन जूगु खः। बौद्धमार्गीपिसं विशेष यानाः न्हून्हूगु वाउँचा तरकारी दक्वः छगुलिइ तयाः दयेका नयेगु चलन नं दु। आगं, दिगुद्यः, गनेद्यः, पिठ आदि द्यःद्यःपिन्त न्हून्हूगु तरकारी छानाः समय तयाः पूजा यायेगु नं चलन दु। विशेष यानाः थ्व कुन्हु गनेद्यःयात फकं तयाः पूजा यायेगु चलन दु।

ज्यापुन्हि

जेष्ठ शुक्ल पूर्णिमा अर्थात तछलाथ्व पूर्णिमा कुन्हुया दिनयात ज्यापुन्ही धायेगु याः। नेवाःतय्सं थ्व दिनयात दछिया दकले सकले ताःहाकगु दिन कथं कायेगु याः। थ्व दिन न्हिछि ज्या याये मसिधःम्हसिया न्ह्याक्व ज्या याःसां भाः खनी मखु धयागु धापू दु। उकिं थ्व दिन कुन्हु मनूतय्सं ज्या याइमखु विशेष यानाः बुँज्या व थाज्या थैं ज्यागु ज्या याइमखु। उकिया थासय् द्यःद्यःथाय् वना धर्मकर्म यायेगु याइ। थ्व कुन्हु पनौतिया मेला नं जुइ।

ज्यापुन्हिकुन्हु विशेष याना छुस्या-मुस्या सियाः नयेगु व नकेगु चलन दु। थ्वकुन्हु म्ह्याय्मचातय्त सःता छुस्यामुस्या नकेगु नं याः। धायेबलय् छुस्यामुस्या खः अथे जूसां छुस्या मुस्या नापनापं तुं मेमेगु बुबः गथे बकुलाः, कय्गु, भुति, सिम्पु, बरां आदि सिया नयेगु चलन दु।

दिसिपूजा

नेवाः समाजय् हनावयाच्वंगु नखःचखः मध्यय् दिसिपुजा छगू नं खः । थ्व दिसि चिकुला दिसि व ताल्ला दिसि धकाः दछिया दुने निकः यायेगु चलन दु । न्हापांगु तांन्वःबलय् याइगु दिसि पूजा तछ्लागाः १०/आषाढ कृष्ण १० व चिकुलाबलय् थिंला गाः १०/पौष कृष्ण १० कुन्हु याइगु खः । थ्व निन्हु द्यः थासय् च्वनीगु धकाः धायेगु चलन दु । थ्वबलय् दिगु द्यः आगं द्यःया नापनापं मेमेपिं द्यःद्यःपिं पूजा यानाः दिसिपुजा न्यायेकीगु खः । विशेष यानाः नेवाः समाजय् नं गुभाःजु बरे व उरायतय्सं अप्वःसियां माने याइगुलिं गुम्ह गुम्हसिके थ्व पूजा गुथि दयेकाः न्ह्याकाच्वंगु जूसा गुम्हसिया परिवार परिवारय् नं यायेगु चलन दु । द्यःद्यःपिं मूर्ति दुने द्यःत आत्मा च्वनीगु जूगुलिं द्यःद्यःपिन्त थःथःगु भक्ति भाव कथं पूजा याइगु खः । गुम्हसिया सिन्हःपुजा यानाः न्यागः स्वनाः पूजा याःसा गुम्हसिया लय्स्व ज्वलं पूजा यायेगु, गुम्हसिया साधारण समय् तयाः पूजा जक सां यायेगु चलन दु ।

थ्व पूजा यानाः बियाछ्वये धुंकूपिं म्ह्यायम्चा भिंनामचा आदिपिन्त सःताः प्रसाद बीमाः धयागु नं धापू दु । द्यःद्यःपिं स्थानय् च्वंगुलिं उगु पवित्रगु प्रसाद बियाः भिं मनं प्रसाद कयाः सन्तोष जुइगु खः । थ्वकुन्हु थाय् थासय् द्यःद्यःपिं गथे जनबाहाःद्यः, नक्वाः भिंद्यः, बुंगद्यः आदि द्यःद्यःपिं दिसि पुजाया विशेष पूजा तयाः पूजा याये माः धयागु चलन दु ।

द्यःयात विशेष यानाः चतांमहि, छ्चुंमहि, वः, यःमहि, ममःचा दयेकाः छायेगुया नापनापं ला, थ्वँ, फलफूल आदि नं छायेगु चलन दु ।

चिकुलाबलय् जुइगु दिसि पुजाबलय् तःखाः गोर्मा आदि ला ख्वयेकाः छायेगु चलन नं दु ।

गुरुपुन्हि

मांया ख्वाः स्वयेगु, अबुया ख्वाः स्वयेगु, थःगु आत्मायात थम्हं पूजा यायेगु म्हपूजा, थः स्वयाः थँपिं क्वँपिं दाजुकिजापिन्त पूजा यायेगु किजापुजा, इहि मयाःनीपिं मिसा मचातयत् पूजा यायेगु कुमारीपुजा, व्रतबन्ध मयाःनीपिं मिजं मचातयत् पूजा यायेगु कुमारपुजा थें तुं थःत आखः स्यनाः ज्ञान गुण बियाः शिक्षा आर्जन याकेब्यूम्ह व्यक्तियात यायेगु पूजा खः – गुरु पूजा । गुरु पूजा यायेगु चलन नं नेवाः समाजया पुलांगु परम्परा खः । दिल्लाथ्व पूर्णिमा अर्थात आषाढशुक्ल पूर्णिमायात गुरु पूर्णिमा धकाः गुरुयात पूजा यानाः आदर सत्कार यायेगु दिं खः । गुरु मदयेकं ज्ञान पूर्ण जुइमखु, गुरु मदुगु ज्ञान व अबु मदुम्ह मचा बराबर खः अथे धयागु अपुरो खः । न्हापा न्हापा गुरुया ज्या याइपिं बज्राचार्य, द्यःभाजु, आचाजु, ब्राम्हण आदि खः । थुमिसं थौकन्हयूतक नं पुरोहितया ज्या यानाच्वंगुलिं थुमित गुरु वा गुरुजु धायेगु चलन दु । नेवाः समाजय् गुरुया थाय् च्वन्ह्याका तयातःगु दु । छुं नं पूजा याये माल धाःसा गुरुजुपिन्त हे याका तयेगु चलन दु । नापं अंशबन्दा वा छखे च्वनाः जा नयेमाल वा ब्यागलं च्वनेमाल वा छगू थासं मेगु थासय् द्यः तयेमाल वा परम्परा कथं न्ह्याका हयाच्वंगु छुं नं रितिथितिइ छुं परिवर्तन याये माल धाःसा थज्याःगु इलय् गुरुया वचन कयाः गुरु वचनं शिरोपर धकाः नाला कायेगु याः । थ्व फुकं गुरुयात हनाबना यानातःगु कारण खः । अथे तुं झी सराद्ध याइबलय् राजमाता, राजपिता, गुरुमाता, गुरुपिता धकाः गुरुया नामय् नं पिण्डदान बीगु चलन दु । अथे तुं बौद्ध धर्मावलम्वी जुइमा वा हिन्दु धर्मावलम्वी जुइमा निगुलिं धर्मालम्वीपिसं गुरुयात हनाबना याना वयाच्वंगु दु । गथे गुरु बुद्ध, गुरु धर्म, गुरु संघ तथाइवच . . गुरु वज्र, धरश्चैव तस्माइश्री गुरुभ्य नमः धकाः छु नं पूजा याइबलय् महामञ्जुश्री गुरुयात आराधना यानाः, गुरुयात नमस्कार यानाः तिनि पूजा सुरु यायेगु चलन दु । अथे तुं हिन्दू धर्मावलम्वीपिनि गुरु ब्रम्हा, गुरु विष्णु, गुरु देव महेश्वर, गुरु साक्षात धकाः सम्बोधन यानाः तःगु दु । अथे जूगुलिं हे समाजय् गुरु व विद्यार्थीया दथुइ इहिपा याये मज्यू धयागु धारणा दु । थ्व धारणा नेपाली समाजय् जक मखु पाश्चात्य समाजय् नं थम्हं ब्वंकातःपिं विद्यार्थी नाप वैवाहिक स्वापू मतः ।

धयागु मिसा मिजंया आकर्षण जुइमज्यू धयागु धारणा दु । गुरुप्रति छुं नं द्रोहयात धाःसा वैगु ज्ञान ह्रास जुइ धयागु विश्वास नं दु । गुरु धकाः नां कायेवं पूजा याइपिं वा आखः स्यनीपिं जक मजुसे छुं नं ज्ञान बीम्ह, आखः स्यनीम्ह नं गुरु खः । गथे चाया भाडां ज्यायेगु स्यनीम्ह गुरु, पुँज्या स्यनीम्ह, बुत्ता कीगु थाज्या स्यनीगु आदि छुं नं ज्या स्यन धाःसा व गुरु हे खः । न्हापा न्हापा छम्ह हे गुरुं तःताजि ज्ञान बिया,: विशेष विशेष ज्ञान विशेष विशेष गुरुपिसं बीगु चलन दु । उगु इलय् स्यँक्व धाक्वसित गुरु कथं हनेगु चलन दु । तर थौंकन्हय् छु नं छगू ज्या स्यंम्हेसित नं गुरु धकाः हनाबना यायेगु उलि सम्भावना मदये धुंकल । थ्व सम्भावना नं मदु न्हापा न्हापा दक्व शिक्षा सफुलिइ उद्घृत यानातःगु मजुसें फुक हे ज्ञान गुरुया म्हतुं वा व्यवहारं ज्ञान बीगु जूगुलिं उगु इलय् गुरुया शक्तियात दैवीय शक्ति स्वरुप कायेगु याः । अथे तुं गुरुयात महामञ्जुश्री / सरस्वतीया प्रतीकया रुपय् कायेगु याः । अज्याःपिं ज्ञानीपिन्त हनेगु दिं कथं गुरु पूर्णिमा धकाः छगू विशेष दिन हे दु । व खः आषाढ शुक्ल पूर्णिमा अर्थात दिल्लाथ्व पूर्णिमा खः । उगु इलय् थः विद्यार्थीपिन्त ज्ञान बीगुया लागि गुरुपिसं नं थःगु अनुशासनय् च्वनाः थःगु व्यक्तिगत स्वार्थयात त्याग यानाः विद्यार्थीपिन्त ज्ञान बीगु याः । अथे जूसां गुरुपिं तःधं मजुसें साधारण जीवन हनेगु याः । तर विद्यार्थीपिसं नं थःगु लागि त्याग तपस्या यानाः पुरूषार्थ क्यंम्हसित हनाबना याइगु नं स्वाभाविक जुल । उगु ईया परम्परानिसें शुरूवात जूगु हनाबना थौं तक्क छगू परम्परा कथं न्ह्यानाच्वंगु दु । ब्वनेकुथि वा थःत प्राइभेट कथं आखः ब्वंकाच्वंपिं गुरुपिन्त नं गुरुपुन्हिकुन्हु ब्वनेकुथिइ सरस्वतियात पूजा यानाः वया नापनापं गुरुपिन्त भक्तिभावं पूजा यायेगु चलन दु । अथे तुं व्यक्तिगत रूपं ब्वनेकने यानाः च्वंपिं विद्यार्थीपिंस गुरुया छेँय् वनाः गुरुयात थःगु नसा त्वँसा नकेगु नं चलन दु ।

बुद्धधर्म कथं दिल्ला पूर्णिमाकुन्हु सिद्धार्थ गौतम बुद्ध मन् जन्म कया बिज्यायेत मायादेवी गर्भय् प्रवेश जुया बिज्याःगु खः । अथे तुं थ्व हे दिंकुन्हु सिद्धार्थ गौतमं बुद्धत्व प्राप्त यानाः बिज्यायेत थःगु दरवार त्वःताः महाभिनिष्क्रमण यानाबिज्याःगु दिं नं खः । वयकःपिन्त एहिभिक्खु धकाः ओवाद वाक्यव्दारा उपसम्पदा यानाः बिज्यानाः वसपोल गुरु जुयाः बिज्याःगुलिं थ्व पुन्हिया महिमा अप्वः दुगु खः । धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रया उपदेश बिया बिज्याःगु धैगु हे प्यंगू आर्य सत्य व च्यागू आर्य अष्टाङ्गिक लँपु नापं प्रतित्य समुत्पाद सिद्धान्त बारे धर्मोपदेश याना बिज्याःगु खः ।

थुकथं गुरुपुन्हिकुन्हुया दिंयात नेवाः समाजय् थीथी कथं हनेगु याः । थज्याःगु नखः मखुसा चखः ला अवश्य खः ।

गुंला

स्वयम्भू पुराणकथं उबलय् नेपाःगाः लः मुनाच्वंगु छगू पुखू खः । थज्याःगु थासय् विपश्वी बुद्ध बिज्यानाः पलेस्वांमा पिनाथका बिज्याःगु खः । व हे पिना बिज्याःगु पलेस्वां माय् पलेस्वां बुयाः उकिइ द्यःने धर्म धातु ज्योति रूप स्वयम्भू उत्पत्ति जुसेंलिं महाचीनं महामञ्जुश्री व वसपोलया तिरिपिं वरदा व मोक्षदापिं नापं बिज्यानाः स्वयम्भूया ज्योति रूप उत्पत्ति जूगु दर्शन याः बिज्यात । चोभारया जवं खवं च्वंगु पहाडय् छखे वरदा मेखे मोक्षदायात तयाः थःम्हं चोभारया पहाड थःगु खड्गं पालाः मुनाच्वंगु लः पित छ्वयाः मञ्जुपत्तन नामं शहर दयेका बिज्यात । वरदायात तयाबिज्याःगु पहाड फूच्वः व मोक्षदायात तयाबिज्याःगु पहाड धिलाच्व नामं प्रख्यात जुल । थ्व हे ज्योति रूप स्वयम्भूयात महायान धर्मया गुरू शान्तिकराचार्य स्वयम्भू महाचैत्य दयेका बिज्यात । शान्तिकराचार्य स्वयम्भू महाचैत्य निर्माण याये न्ह्यः चैत्य सेवा यायेगु परम्परा न्ह्यायें धुंकल धयागु बौद्ध विद्वानतय् धापू दु । न्हापाया उगु चैत्य सेवायात हे थौंकन्हय् गुंलाधर्म धायेगु याना वयाच्वंगु खः ।

नेपाल संवत्या झिंनिगू ला मध्यय् छगू ला श्रावण शुक्ल पक्ष पारु निसें लछि यंक बौद्धमार्गीपिसं गुंला बाजं थानाः चैत्य दर्शन यानाः नाम संगीति पाठ यानाः हनीगु ला गुंला खः । यैंया नेवाःतय् विशेष यानाः गुंला बाजं थानाः स्वयम्भू महाचैत्यया दर्शन याः वनीगु हे गुंला धर्म खः । गुंलायात न्हापा गुणिला धकाः नं धायेगु याः ।श्रृङ्गभेरी अवदान कथं गुंला धर्म थुकथं न्ह्यात धयागु सी दु । शशीपट्टन नगरया जुजु सिंहकेतुया शिकार याये तच्वतं न्ह्याःम्ह तर वया लानि धाःसा हिंसा याये मयःम्ह जुयाच्वन । जंगली चल्ला, भालु, धुँ, मेय् आदि स्याःगु पापं मेगु जन्मय् ब्राम्हणया छेँय् मेय् जुयाः जन्म काःवंगु जुयाच्वन । व सिंहकेतुया लानिं धाःसा थः जुजुयात पशु पंक्षी हत्या याके मबीत कुतः याइगु कारणं मेगु जुनी व हे ब्राम्हण कुलय् रूपवति म्ह्याय् जुयाः जन्म जुल । मेय्चा व रूपवति तच्वतं मिलेज् । छन्हु जंगलय् ज्वये यंकातःम्ह मेय्चां जंगलया भीरं कुतुवनाः सित । थथे जूगुलिं रूपवति ख्वया च्वंगु खनाः बोधिसत्व प्रकट जुया व मेय्चा छिमि पूर्व जुनीयाम्ह जुजु भाःत खः । पशु-पंक्षी स्याःगुया कारणं मेय्चाया रूपय् जन्म काःगु खः । थ्वया उदार यायेगु खःसा वया क्वँय् दक्व तयाः छगू चैत्य दयेकि अले छपु न्यकुतिं पुया मेगु नेकुतिं लः नीछन्हु तक्क तल धाःसा सीम्ह जुजु पूर्व जन्मया छिमि

भा:त मुक्त जुइ धका: धाल। बोधिसत्वं धयाबिज्या: थें रूपवतिं थ: पूर्व जन्मया भा:तयात पापमुक्त यात धयागु उल्लेख जुयाच्वगु दु। थ्व हे कारण याना: गुला लछि न्यक् पुया: थ्वनापं मेमेगु बाजं थाना: चैत्य परिक्रमा यायेगु परम्परा न्ह्यात। नेवा: समाजय् सीपिन्त मुक्ति यायेगुया लागि गुंला लछिया दुने दछि यंक मदुपिं मनूतय्गु नामय् न्यकूपुजा याना:, न्यकू पुइका: स्वयम्भू भगवान्या चैत्य परिक्रमा यायेगु परम्परा थौं तक्क नं न्ह्यानाच्वंगु दनि। अथें तुं सीपिनिगु अस्ति तया: चैत्य दयेकेगु चलन म्हो हे जक जूसां ल्यं दनि। भाषा वंशावलीकथं विक्रमदेव जुजुं नेपा:या बौद्ध धर्मानुयायीपिनिगु निंतिं श्रावणशुक्ल प्रतिपदानिसें लच्छिय्यंक गुंला धर्म यायेगु ज्या न्ह्याका थकूगु दु। चैत्य प्रदक्षिणा याना:, नेकूया नापं मेगु बाजं थाना:, नामसंगीति पाठ यातकि पुण्य सत् धर्म प्राप्त जुया: नरक भोग यानाच्वंम्ह तक्कं उद्धार जुयावंगु खँ सर्वज्ञमित्रावदानय् उल्लेख यानात:गु दु। नेकू पुया: चैत्य सेवा यायेगु प्रसङ्ग वृष जन्मावदानय् स्वीछन्हु तक्क फिया चैत्यया पूजा याना: त्रिरत्न शरण व नामसंगीति शरण वनाया फल प्राप्ति जुइ धका: धयात:गु दु। श्रावणकृष्ण पारुंनिसें मेगु पारुतक्क न्ह्याइगु गुंला धर्म चैत्य पुंगवावदानय् स्वीछन्हु त्रिरत्नया नां कया: नेकू पुगुया पुण्यं पापी जुजु मुक्त जूगुलिं थ्व लच्छिय्यंक चैत्य चा:हिल धा:सा सीम्ह मनू मुक्त जुइगु जक मखु देशय् भयंकर महामारी अनेक रोगादि नापं नास जुया: सुख भोग याये दैगु खँ उल्लेख यानात:गु दु। नेपा:गा:या मू ज्या धयागु हे बुँज्या जुयाच्वंगु इलय् न्ह्याकूगु नख:चख: अप्व: याना: बुँज्या विशेष याना: वा पी धुंका: बुंइ वा लये मत्यंनिबलय् तक्क नख:चख: अप्व: न्ह्याका वयाच्वंगु खनेदु। उकिइ मध्यय् बुँज्या धुनेसाथं न्ह्याइगु ला गुंला ख:। उकिं बुँज्या याइपिनि आपालं फुर्सद दुगुलिं थ्व इलय् आपालं नख:चख: हना वयाच्वंगु ख:।

यें देय् दुने गुंलाबलय्, स्वयम्भूया महाचैत्यय् वना: पूजा यायेगु, बाहा: बहिलय् च्वंगु चैत्यपुजा यायेगु मत च्याकेगु परम्परा मध्यय् थ्व गुंला ज्व:छि माय् अबसं च्वनेगु धका: लछिय्यंक न्हिं छछा: जक नया अबसं च्वनेगु परम्परा नं दु। न्हापा न्हापा थ्व परम्परा आपालं खने दुसा थौंकन्हय् उलि खने मदु। माय् अबसं मिसा वा मिजंत न्ह्याम्हं च्वने फु माय् अबसं च्वनेगु धयागु धार्मिक ज्या खँय् दुथ्या:गु क्रियाकलाप ख:। मेमेगु अबसं छन्हु छन्हु जक च्वनेगु जूसा थ्व लच्छिय्यंक च्वनीगु अबसं ख:। अबसं च्वनीपिं धर्मात्मापिं स्वयम्भू वा चैत्य वा बुद्धया न्हि न्हिं पूजा याना: न्हि छक्व: पालं याना: च्वनीगु ख:। थ्व अबसं गुंला शुक्ल पारु कुन्हु सुरू याना: गुंला धुंका:या पारु कुन्हु माय् अबसं धुंकेगु धका: भ्वय् याना: सिदयेकीगु जुइ। माय् अबसं च्वंम्ह मनूयात थ:थितिपिंसं अबसं च्वनाच्वंगु इलय् स्व:वनेगु धका: अबसं च्वंम्हसित पालं याये ज्यूगु वाय् पूजा यायेत ज्यूगु नसा वा पूजा सामग्री ज्वना: स्व:वनेगु चलन नं दु। अथे स्व:व:पिन्त व थ:थितिपिन्त स:ता: भ्वय् नकेगु चलन दु। गुंला ज्व:छि स्वयम्भूइ वनीपिं नं गुंला लछि धुंका: लिपा

वइगु पारु कुन्हु गुंला धर्म धुंकेगु धका: पारु कुन्हु पारु भ्वय् न्यायेकेगु परम्परा नं दु। किपू, पांगा आदि थासय् गुंला लछि माय् अबसं च्वनेगु धका: चोभार करूणामयया थाय् न्हिं न्हिं पूजा याना: चोभारया करुणामय्या सतलय् हे च्वनेगु चलन दु। थन च्वंपिं वासिंदापिनि कला:भा:त ल्वापु जुया: वा कला:या भा:त मयल वा भा:तया कला: मयल धा:सा माय् अबसं च्वना: पारपाचुकेगु नं चलन दु। थथे माय् अबसं च्वंम्ह मिसा लछितक्क चोभारया करूणमयया सतलय् च्वना: अबसं च्वनेगु याइ। लछि लिपा अबसं धुंकेकुन्हु भा:त वया सतलं थनायंकल धा:सा भा:तनाप छँ वनेगु याइ। मिले मजूपिं कला:भा:त मिले जुया वनी। यदि भा:त वया: थं मवल धा:सा भा:तनाप पारपाचुकेगु जुइ। यदि भा:तम्हं थं वयेगु स्वयां न्हापां सुं मिजंम्हं वया थं वल धा:सा व हे मिजंयात भा:तया रूपय् स्वीकार याना: व हे मिजंनाप हे वना छ्वइ। यदि विवाह मजूपिं मिसापिंत सुं मिजनं थं वल धा:सा व हे मिजंनाप वना वैवाहिक जीवन हनेगु जुइ। थ्व परम्परागत ज्या पारपाचुकेगु वा ह्वनेगुयात पांगा, किपू आदि थासय् सामाजिक मान्यता दुगु ज्या ख:। तर मिजंपिं माय् अबसं च्वना: थथे पारपाचुके यायेगु वा ह्वनेगु वा मिसां मिजंयात थं वनेगु चलन धा:सा मदु। खालि मिसापिन्त जक भा:तनाप ह्वनेगु वा पारपाचुकेगु चलनया परम्परा ख:।

अजिमा द्य:याथाय् छाये हायेकीगु

स्वयम्भूइ अजिमा द्य:याथाय् छाये हायेकीगु धका: दछिय्यंक पूजा यायेगुलिइ गुंला लछि हायेके मज्यू धयागु नं धापू दु। हारति मांया थ: हे १०८ म्ह मचात दु। थुमित नके त्वंकेगुया लागि समाजय् च्वंपिं मचातय्त तक्क नं स्यायेत लिफ: मस्व:गुलिं भगवान बुद्धं अजिमा द्य:या १०८ म्ह मचातय्त सुचुका बिल धयागु धापू दु। थथे मचात दक्व त्वपुया ब्यूगु ई धयागु गुंला ला ख:। मचात अजिमा द्य: नाप मदैगुलिं मचातय्त नके मखनीगु धका: थ्व इलय् अजिमा द्य:याथाय् छाय् हायेकेगु मज्यू धयागु धापू दु। लिपा भगवान बुद्धं अजिमा द्य:यात १०८ म्हय् खुम्ह मचात ल्यया: का धका: ल्ययेके बिल। उकिइ मध्यय् अजिमा द्य:या य:पिं खुम्हं मचा ल्ययाकाल। गुम्ह खुम्ह मचात अजिमाद्य:या मूर्ति नापं खनेदु। मेपिं खनेमदुपिं मचात भगवान बुद्धं अजिमा द्य:या न्ह्य:ने च्वंगु मण्डलय् त्वपुया तल धयागु धापू नं

दु । अजिमा द्यःयात छाये हायेकेगु धयागु हे थ्व अजिमा द्यःया नापं १०८ म्ह मचातयत नकेगु कथं खः । उकिं छाये हायेकेगु धकाः लुखा न्ह्यःने अजिमा द्यःया न्ह्यःनेच्वंगु मण्डलय् बौ तयाः छाये हायेकेगु याना वयाच्वंगु दु ।

संस्कारया ज्या

दछिया दुने स्वर्गे जूपिनिगु नामय् गुंलाबलय् छुं छुं पूजा यायेगु चलन दु । बौद्धमार्गीपिनि दछिया दुने सीपिनिगु नामय् स्वयम्भूइ द्यःद्यःःया थासय् १०८ प्वाः देवा च्याकेगु चलन नं दु । मेमेबलय् पिमकाइगु न्यकू स्वयम्भूइ गुंला ज्वःछि अजिमा द्यःया न्ह्यःने च्वंगु सतलय् ब्वयेगु याः । व हे न्यकुतिइ सीपिनिगु नामं पूजा याना बी । नापं न्यकू पुइकेगु धकाः मेय्या न्यकू पुइकेगु चलन दु । थथे न्यकू पुइबलय् भगवान द्यः चाःहिलेगु, भगवान द्यःया नापं अजिमा द्यः चाःहिलेगु, स्वयम्भूया शान्तिपुर तक चाःहिलेगु व स्वयम्भूया गः समेत चाःहिलेगु नं परम्परा दु । सीम्हसिगु नामं न्यकूपुजा यानाः न्यकू पुयाबिल धाःसा सीम्ह मुक्त जुयाः स्वर्गय् वनी धयागु विश्वास दु । थथे न्यकू जक मुकं पुइगु मजुसें छम्हसिनं न्यकू पुइगु जूसा मेम्हसिनं गं थाइगु व हानं मेम्हसिनं भुस्याः थाइगु खः । थथे थाइबलय् सीम्हसिया परिवारपिं थ्व बाजं नापनाप वनाः द्यः चाःहिलेगु चलन नं दु । थ्व न्यकू पुइकेगु यैं स्वयम्भुइ जक दुगुलिं थाय्थासं वयाः नं पुइकेगु चलन दु । थौंकन्हय् न्यकू पुइपिं स्वयाः न्यकू पुइकः वइपिं यक्वः दुगुलिं न्यकू पुइगुया लागि दक्षिणा कयाः नां धलः च्वयाः तइ अले थःपिनि लाइगु इलय् न्यकू पुयाबीगु यानाच्वंगु खनेदु ।

गुंला बाजं पिदनीगु

गुंला वये छुं दिं न्ह्यः नासःपुजा यानाः गुंला बाजं स्यनेगु जुइ । अले गुंला सुरू जूगु पारूकुन्हुनिसें गुंला बाजं थानाः स्वयम्भूइ वा चैत्य चाःह्यू वनी । थ्व स्वया न्हापा गुंला बाजं पित यंके मज्यू धैगु चलन दु ।

गुंला बाजं खालि देगः चाःहिलेत सुथय् जक मखु । गुंपुन्हि ज्वःछि ब्वइगु बहिद्यः स्वःवनेत नं न्हिनय् गुंला बाजं थानाः हे बहिद्यः स्वःवनेगु याइ । अथें तुं गुंला बाजं खलःपिनि स्वयम्भूइ भगवान द्यःयात निसलाः छाः वनेगु धकाः गुंपुन्हि धुंकाः न्हिनय् छाः वनीगु चलन नं दु । थुबलय् नं न्हिनय् गुंला बाजं थानावनेगु याइ । गुंला सिधइगु पारुबलय् नं पारु भ्वय् वनीबलय् गुंला बाजं थाना हे वनीगु याइ । गुंलाबलय् जक पिदनिगु बाजं जूगुलिं हे थ्व बाजंयात गुंला बाजं धकाः धाइगु खः ।

गुंला बाजं थःथःगु त्वाःया जात्रा व विशेष उत्सवय् नं गुंला बाजं थायेगु चलन दु । गथेकि जनबाहःद्यःया जात्राबलय् जनबाहा कसातय्गु गुंलाबाजं थाना जात्राःय् उपस्थित जुइगु याः ।

गुंलाबलय् हनीगु नखःचखः

दछियंकं नखःचखः वइगु मध्यय् दकले अप्वः नखःचखः दुगु ला धयागु गुंला खः । गुंला दुने लाःगु नखःचखः थथे खनेदु ।

नखःचखःया नां	तिथि	मेला
नागपञ्चमी	गुंलाथ्व अष्टमी	नागदह मेला
यलपञ्चदान	गुंलाथ्व अष्टमी	
गुंपुन्हि	गुंलाथ्व पूर्णिमा	कुम्भेश्वर मेला
सापारु	गुंलागाः १	
दथुसाया/मतयाः	गुंलागाः २	
कृष्णाष्टमी	गुंलागाः ८	
पञ्चदान	गुंलागाः १२	
अबुया ख्वाः स्वयेगु	गुंलागाः १५	

द्यः थायेगु

बौद्धमार्गीपिनि विशेष यानाः महायानी बौद्ध धर्मावलम्बीपिनि परिवार दुने विशेष यानाः तःधिकःपिं स्वर्गे जुल धाःसा वयागु नामय् सवालाखगः चैत्य थायेगु चलन दु । विशेष कथंया द्यः थायेगु चायात चैत्यया थासाय् थनाः उकिइ न्यागः वा छगः आखेय् तयाः द्यः थायेगु जुइ । गुंला लछिया दुने परिवारपिसं सवालाख गः चिभाः थाइगु खः । गुंलाया सुरूया दिनय् देगः थायेगु सुरू यानाः छुं हे मनसे सुथबःछि द्यः थायेगु खः । गुंला सिधःगु पारुकुन्हु दक्वः देगःया देगः थें ``ँचिनाः पूजा यानाः उकिइ दुने स्वर्गे जूम्ह लिन यानाः छ्वयेगु जुइ । द्यः थाःगु सवालाख द्यः खुसिइ चुइकेगु नं याः । गुम्ह गुम्हसिनं दक्व छथाय् तयाः चीभाः दयेकेगु नं चलन दु । गुम्हगुम्हसिनं थथे थाःगु द्यः पूजा यानाः पुलां स्यंगुया पश्चिम उत्तरपाखे च्वंगु बौद्धस्तुपय् नं प्वंकेगु याः । अथे तुं नमुरा भगवानया स्तुपय् दुने नं तयेगु याः ।

स्वयम्भूया रश्मी प्रज्वलित

गुंलाबलय् विशेष यानाः वा वःगु नं थप्प दिइमखुनि झण्डै झण्डै न्हिं छझाः धया थें वा वया च्वनीगु ई खः । वर्षा ऋतु मफुगुलिं गुबलें गुबलें वा वयेगु, निभाः त्वयेगु जुयाच्वनी । गुंला ज्वःछि न्हापां न्हापां स्वयम्भू चाःह्यूवनीपिं भक्तपिसं स्वयम्भूया दिव्य रश्मी प्रज्वलित जूगु खन धाइपिं दु । थथे रश्मी खने दइबलय् आकाशया सुपाँचय् स्वयम्भूया किपाः थें खने दइगु खः । स्वयम्भुइ च्वंपिसं जक खनीगु मखु, स्वयम्भू खनेदुगु छँय् छँय् च्वंपिंसं नं खना धाइपिं दु । न्हापा न्हापा थथे खन धाःसा सुयातं छुं मधासें भगवानं दर्शन बिल धकाः आत्मसन्तुष्टि काइगु खः । थौंकन्हय् स्वये धकाः हे म्वःम्वः वनीपिं दये धुंकल । विशेष यानाः यँया पञ्चदानया छन्हु न्ह्यः पञ्चदानया जा थुइगु इलय् थ्व रश्मी खने दै धैगु जनधारणा दुगुलिं थ्वकुन्हुया चान्हय् विशेष यानाः स्वयम्भूया रश्मी स्वयेत हे स्वयम्भूइ च्वनेगु व अन वनाः पीगु चलन दु । थ्वयात धर्मात्मापिसं स्वयम्भूया दिव्य रश्मी धायेगु याःसा न्हूगु पिढीयापिसं स्वयम्भुइ दिगिदिगि मत च्याका तैगु जूगुलिं उकिया किपाः सुपाँचय् लानाः व हे प्रतिविम्वित जूगु खः धकाः नं धाः, तर यथार्थ छु खः ? व क्वःछी थाकु । छगू दृष्ययात हे धार्मिक मनूतय्सं

धार्मिक कथं अभिव्यक्त यायेगु याःसा नास्तिकतय्सं नास्तिक रूपं हे अभिव्यक्त यायेगु याः । धार्मिक वा नास्तिक निगू पक्षय् न्ह्यागु हे जूसा नं स्वयम्भूइ उखुन्हुया दिनय् खने दैगु खँ धाःसा सत्य खः । बरु स्वयम्भूइ मत च्यानाच्वनेमाः, अले स्वयेगु तिफ्याये फुगु मिखा व अन पियाः स्वयेगु धैर्य नं दयेमाः । तर यक्को ई तक्क खनेदैगु मखु क्षणिक जक खने दैगु खः ।

गुंला धर्म यँ च्वंपिं गुंला बाजं थानाः स्वयम्भू भगवान बुद्धया थाय् जक वनीगु मखु, नेवाः बस्ति दुगु न्ह्यागु थासय् नं गुंला लछि यंकं थःपिंके दुगु बाजं थानाः थःगु गां देय् वा त्वालय् त्वालय् द्यः द्यःयाथाय् वनाः पूजा यानाः द्यः चाःहिलाः भक्तिभाव याइगु परम्परा दु । नेपाःया दकले न्हापां शासन याःपिं गोपालीपिसं नं थ्व गुंला ज्वःछि थःपिनि बस्ति यानाः वयाच्वंगु थाय् थासय्या द्यःया थाय् ल्वहंहिति आदि थासय् बाजं थानाः चाःहिलाः, गुंला धर्म हनाच्वंगु दु । यल, ख्वप, मकवानपुर, किपू, पाङ्गा, थक्वाः आदि नेवाः बस्ति दुगु गुगु नं थासय् गुंला धर्म हनावयाच्वंगु दु । गुंला धर्म हनेगु छगू नं नेवाः जुयागु छगू कथंया म्हसिका खः । गोपाली जातिं थ्यंक हना वयाच्वंगु परम्परागत धर्म मजुइ धाये मफु ।

गुंला लछिया दुने वइगु गुलि नखःचखः दक्को छगू छगू नखःचखःया रूपय् न्ह्यब्वयेगु जूगुलिं थन नवमेलायात विशेष उल्लेख यायेगु आवश्यक मखंकागु खः ।

गथांमुगः चःह्रे

श्रावण कृष्ण १४/दिलागाः १४ कुन्हु न्यायेकीगु नखः गथांमुगः चह्रे खः । नेवाःतय्सं सिनाज्या क्वचायेवं दकले न्हापां हनीगु नखः धयागु गथांमुगः खः । थ्व नखः वा पी धुंकाः दकले न्हापां हनीगु वा थ्व नखः धुंसानिसें मेमेगु नखः स्वातु स्वास्वां वइगु नखः खः । उकिं थ्व नखःयात नेवाः नखःया न्हापांगु नखः नं धाः । गुलिस्यां थ्वैत काय्मचा नखः नं धायेगु याः ।

इतिहासकार भाजु शंकरमान राजवंशीया धापू कथं मनू सीबलय् व्छासय् वाये यंकेमाः । थ्व हे थाय्यात गणस्थान मूलगढ धायेगु यानावयाच्वंगु दु । थ्व हे मूल गढया छुं आखः हिलाः गथांमुगः धकाः नां छ्गु खः । गथांमुगःयात त्रिशक्ति सत्व, रज व तमया द्यःने स्वपलाः तयाः थनीगु त्रिपद संवर भैरव धकाः नं धायेगु याः । गथांमुगः गुबलेनिसें हन धयागु स्पष्ट सी मदुसां गोपाल वंशावलीइ् गथांमुगःया सन्दर्भया खँ न्ह्यथना तःगु दु (मनवज्र वज्राचार्य : हाम्रा चाडपर्वहरूका विवेचनाः काठमाडौं, रत्न पुस्तक भण्डार, २०२५ पृ २–३) । थुकिं जयस्थिति मल्लया ई सिकें न्हापानिसें हना वयाच्वंगु नखः धैगु सीइ दु तर लिच्छविकालय् हंगु मखु धयागु नं यर्चुक खनेदु (बज्राचार्य, धनवज्र व कमलप्रकाश मल्ल : द गोपाल राजवंशावली : काठमाडौं, नेपाल रिसर्च सेण्टर, १९८५, पृ ६९) गथांमुगःयात घण्टाकर्ण धायेगु नं याः । घण्टाकर्णया अर्थ न्हाय्पनय् गं घानातःम्ह खः । न्हाय्पनय् गं घानातःगु विषयलय् थीथी लोकोक्ति मदुगु मखु । छम्ह द्यःया नां न्यने मयःम्हस्यां द्यःया नां न्यने माली धकाः निपा न्हाय्पनय् नं तःतःग्वःगु गं घाना जुइगु व गरीबप्रति सेहानुभूति तयाः जुइम्ह मनू खः । व हे मनू सीबलय् जगाः कयाः सी उठय् यात । अथे जूगुलिं गथांमुगःबलय् जगाः कायेगु चलन जूगु न्यने दु । अथे तुं मेगु धापू कथं न्हापां छम्ह कर्मय् विश्वास याइम्ह मनुखं लुँ वहः तिसा सिबें नँय् विश्वास याइगु जुयाच्वन । तर उम्ह मनू बुद्धि च्वन्स्याःसां जात धाःसा क्वजातम्ह लानाच्वन । व मनूया मतिना धाःसा छम्ह धनिम्ह मनूया म्ह्यायमचा नाप जुयाच्वन । धनिम्ह मनुखं थ्व खँ सियाः थः म्ह्याय्मचां क्वजातम्हनाप

इहिपा यानावन धाःसा थःगु बेइज्जत जुइ धकाः ग्यानाः व क्वजातम्हेसित मिं पुकाः स्यानाबिल । त्वाःयापिं मनूतय्सं वास्तविक खँ सीवं सीम्हसित सम्मानपूर्वक सिथं यंकाः अन्त्येष्टि यानाबिल ।

अथे तुं मेगु धापूकथं स्वनिगलय् गथांमुगः धयाम्ह छम्ह राक्षसं तसकं दुःख बियाच्वंगु जुयाच्वन । छम्ह तान्त्रिकं उम्ह राक्षस स्यायेया निंतिं ब्यांचिया रूप कयाः राक्षस वइगु लँपुइ पियाच्वन । राक्षस वयेसाथं वं राक्षसयात हेबाय्चबाय् यायेगु शुरू यात । थ्व खनाः राक्षसं तसकं तं पिकयाः ब्यांचित स्याये धकाः सन । ब्यांचा बिस्यु वन राक्षसं लिना यंकल । लिपा ब्यांचा लः मुना च्वंगु पुखूया ध्वःपय् वन । राक्षस नं अन हे वन । लिपा अनं तुं व सित । व हे राक्षसयात अन्त्येष्टि यायेत त्वाःयापिंके जगाः कया छम्ह प्वःपाखें अन्त्येष्टि याःगु धाइगु धापू नं दु । अथे जूगुलिं हे गथांमुगःया अन्त्येष्टि समाजय् दकले क्वजातम्हपाखे याकेगु चलन दुगु खः धयागु धापु दु ।

गथांमुगःया बारे गुलि नं लोकोक्ति दु, व फुकं गथांमुगःया छुं नं छुं खँ नाप सन्दर्भ दुगु खनेदु । बाखंनाप आत्मसाथ यायेफत धाःसा गथांमुगःया छुं छुं खँ उकिइ दुने सुलाच्वंगु खने दु ।

गथांमुगःया थीथी धारणा

गथांमुगः घण्टाकर्ण छाय् धाल थ्व खँ च्वय् वने धुंकल । गथांमुगःयात त्रिपद संवर भैरव नं धाः । छाय्धाःसा गथांमुगः थनीबलय् तिंप्वाँय्यात स्वँप्वाँय् यानाः थनेगु याइ । थथे स्वंगू प्वाँय् यानाः थनेगु धयागु हे त्रिपद संवर भैरवया प्रतीक खः । थ्व भैरवं त्रिशक्ति (सत्व, रज व तम)या द्यःने स्वपलाः तयाः थनीगु खः । गथांमुगः शिवशक्तिया प्रतीक अथवा अर्धनारेश्वर, अर्थात मिसा बछि मिजं बछि खः । उकिं गथांमुगः थनीबलय् गनं गनं छखे मा लिङ्ग मेखे बा लिङ्ग च्वयाः तिकेगु नं चलन दु । गथांमुगःयात सृष्टिया प्रतीककथं नं कायेगु याः । गुगुं गथांमुगः भैरव जूसां गुगुं गथांमुगः अजिमा खः धकाः नं धायेगु याः । क्षेत्रपालय् थनीम्ह जूसा भैरव व व्छासय् थनीम्ह जूसा अजिमा जुइ । गथांमुगः थुकथं म्हसीकेगु जूसा मेकथं गथांमुगलय् भैरव वा अजिमाया ख्वाःपाः वा राक्षस वा लसिंया ख्वाःपाः च्वयातःगु तयाः क्वय् लिङ्ग नं च्वयेगु चलन दु । बाहाः तयेधुंकुपिं मिसामचातय्त मिजंम्ह गथांमुगः भागियाके बीगु नं चलन दु । बाहाः तयेगु संस्कार हे यौन क्रियाया ज्ञानया लागि खःसा थ्व धुंकाः उन्मत्त भैरव वा मिजंम्ह गथांमुगः भागि याकेगु धयागु सी मदयेक मिसातय्त सृष्टि क्रियाया दुज्ञां बीगु खः । गथांमुगःया ख्वाःपाः राक्षसया ख्वाःपाः थें धंवा तयाः हिंसा यानाः म्हतुं हि बाः वयेकाः नं च्वयेगु याः । अथे तुं गथांमुगःयात भूत धायेगु नं चलन दु । समाजय् मनू स्वयाः विचार पाःथें गथांमुगःयात स्वयेगु दृष्टि नं पाः । हिन्दूतय्सं

शिव पार्वती वा अर्धनारेश्वरकथं धायेगु याःसा बौद्धतय्सं भैरव व अजिमाकथं कायेगु नं याः । नापं कलाकारतय्सं नाटेश्वरकथं नं धायेगु याः । न्ह्याम्हसित नं न्ह्यागु हे धाःसा नं गथांमुगःयात मिसा व मिजं कथं हे कायेगु याः ।

गुम्हं गुम्हसिगु बिचाःकथं गथांमुगः व घण्टाकर्ण छगू हे मखु । थज्याःपिनिगु बिचाःकथं घण्टाकर्ण धाइम्ह छम्ह कट्टर शिवभक्त खः । भगवान शिवया नां छगू त्वःताः मेगु गुगुं नं खँ न्यने म्वाःलेमा धकाः हे न्हाय्पनय् गं घाःगु खः । काशी क्षेत्रय् घण्टाकर्ण पुखू दु । अन हे शिवलिङ्ग धारणा यानाःतम्ह घण्टाकर्णया मूर्ति पलिस्था यानातःगु दु । वयागु नामं हे घण्टाकर्ण पुखू जूगु खः । थ्व थाय् कर्णघण्टाया नां साप हे जाः । घण्टाकर्ण राक्षस पाशुपत धर्म माने याइम्ह कट्टर शिवभक्त जूगुलिं घण्टाकर्ण मूर्ति स्थापना यानाः काशीया भारतीय जनतां छम्ह दानवया रूपय् मकासे ईश्वरया रूपय् पूजा यानावयाच्वंगु खः । थुकथं गथांमुगः व घण्टाकर्णयात छम्ह हे धायेगु मयःपिं नं मदुगु मखु । (गंगालाल श्रेष्ठः गथांमुगः व घण्टाकर्ण व हे खःला ? सन्ध्या टाइम्स, दिल्लागा १३, १११७)

गथांमुगः — सिनाज्या नी ब्यकेगु

गथांमुगः चःह्रेयात सिनाज्या ब्यंकेगु दिं नं धाः । खाइसंल्हुकुन्हु दुवाः दुवातय् भुत साला हयाः छेँय् छेँय् तयातयेगु धयागु विशेष यानाः सिनाज्याबलय् बांलाक ज्या याये फयेमा धकाः खः । उकिं थ्वकुन्हु बुँइ वा प्यूपिं वा मप्यूपिं न्ह्याम्ह हे जूसा नं बुँज्या याइपिं छेँय् दुहां वल धाःसा भुत नं दुहां वइ धकाः सिनाज्या संपिं जूसा मसंपिं जूसां सकसियां सिनाज्या नी ब्यंकेगु धकाः गथांमुगबलय् याइगु चलन दु । सिनाज्या ब्यंकेगु धकाः छेँय् बँ पुइगु, बँ इलेगु वसः हीगु खः । उलि जक मखु छेँय् दक्व परिवारं नं म्वःल्हुइगु वा खौ कयाः ख्वाः सिलेगु याइ ।

वा पिइ सिधःगु न्हापा हे जूसा गथांमुगः न्ह्यः नं सिनाज्या नी ब्यंके ज्यू । सिनाज्या नी ब्यंके धकाः वा पिइ सिधल धायेवं छेँय् छखां नीसी यानाः थःथःगु म्ह शुद्ध यायेगु खः । थथे गथांमुगः स्वयां न्हापां सिनाज्या नी ब्यंकीपि वा प्यूबलय् ग्वाहालि वःपिं फुक्कसित सःताः भलाकुशल यानाः धन्यवाद बियाः तुच्चा वा कौला याकाः छछाः जा नका छ्वयेगु चलन दु । यदि गथांमुगः तक्क नं वा पिइ सिमधःनिसा गथांमुगः कुन्हु सिनाज्या ब्यंकेगु याइमखु । सिनाज्या नी ब्यंके धुंकूपिसं सिनाज्या नी मब्यंकुपिन्त थी नं मखु अमिगु छेँय् नं वनी मखु । छाय्धाःसा सिनाज्या ब्यंकूगु थासय् छेँय् भुत पित छ्वये धुंकुगु जुइ । सिनाज्या मब्यंकुपिं थाय् भूत पित मछ्वनीगु जुइ उकिं सिनाज्या नी ब्यंके धुंकूपिं सिनाज्या नी मब्यंकूगु छेँय् वन वा मनूयात थिल धाःसा भुतं हानं पुना वइ धायेगु चलन दु ।

छेँय् छेँय् गथांमुगःया पूजा

नेवाः समाजय् गथांमुगःया बिस्कंगु थाय् दु । थ्व नखःयात विशेष यानाः सुचुकुचु यानाः हनीगु जूसा नं छेँय् छेँय् ला, हि, छ्यंगू, क्वँय्, ताःतु आदि थरी थरीया कचिगु ला, कः, लाभा, छाः, बौस्वां आदि च्वकाबजि वा बजिइ बौ तयाः वाये यंकेगु चलन दु । बलिइ खालि उलि जक मजुसें अय्लाः थ्वँ नं तयेगु यानाच्वंगु दु । बौ वाये यंकेगुलिइ गुम्हसिया सुथय् हे पूजा यानाः गथांमुगःया थाय् वायेगु जूसा गुम्हसिया दुवातय् दुवातय् वा पिथय् वायेगु चलन दु । थथे वाये यंकीगु बौयात पूजा यानाः बौ बीगु धकाः अय्लाः थ्वँ हायेकाः पूजा यायेगु चलन नं दु । बौ वायेगु छगू हे तुं जूसां थीथी कथं पूजा याइगु खनेदु । तान्त्रिक पद्धतिकथं पूजा याइपिसं सिन्हः पूजा वा न्याग:स्वनाःपुजा यानाः उकिइ प्रसाद समेत छायेगु याइ । थथे बौ बिया बौ वांछ्वये धुंकल धायेवं बौ वावंम्ह छेँय् दुकया लुखा लुखापतिं पूजा यानाः भूत प्रेतत दुहां वये मफयेक मन्त्र दुगु महाजन्त्र लुखा च्वय् तिकाः लुखाखरू पतिं स्वकिं लूगु नकिं व नँ तानाः पूजा यायेगु नं चलन दु । थ्व नापं थीथी धूप विशेष यानाः धूपचुं, इका, पःका, हलू तयाः धूप थनेगु नं चलन दु । थ्व धूपं पति, की आदि विषाक्त कीत सी धइगु मान्यता नं दु । थथे पूजा याये धुनेवं पिनें निसें पूजा यायां लुखा तिना वयेगु प्रचलन नं दु । गुम्ह गुम्हसिया लुखा त्युत्युं वये धुंकाः छेँय् हानं पुरूसं च्वनाः पूजा याइपिं नं मदुगु मखु । गुम्ह गुम्हसिया बौ वाये न्ह्यः हे पूजा यायेगु चलन दु ।

थ्व धुंकाः भ्वय् नयेगु चलन दु । भ्वय् नये न्ह्यः बौ बीबलय् बौ न्ह्यःने तयाः लाभा, छाः, पालु मल्ता, हाकु छ्वय्ला तयाः समय्बजि नयेगु नं याइ । थ्व समय्बजि नये न्ह्यः न्हापां बौ बिया तःगुलि द्यःछाना जक नयेगु चलन दु । गथांमुगःबलय् लुखा लुखाय् जक नँया कि ताइगु मखु चि चीधिकःपिं मचात जूसा नँया कल्ली न्ह्याकेगु, तःधिकपिनि पञ्चधातु – नँ, ली, सिजः, वहः व लुँ दुगु अंगू वा नया अंगू न्ह्यायेगु चलन दु । अथे तुं खाइसि छग्वः छग्वः पुतुइ चिना तयेगु न चलन दु । थथे खाइसि चीगु, नँया अंगू पञ्चरत्नया अंगू न्ह्यात धायेवं भुत प्रेतं थ्य वइगु जक मखु बरु त्वःता वनी धैगु धापू दु ।

मिसामचातय् गथांमुगः हनीगु

छँय् छँय् नीसी यानाः बौ तयाः धूप थनाः पूजा यानाः समय्बजि नयेगु जक मखु इहिपाः मजूपिं म्ह्यायमचातय्सं (खास यानाः मचा नं मखु तःधिक नं मखुनीपिं) थ्व नखःबलय् थःकथं हनेगु चलन दु। मिसा मचातय् म्हितिगु धयागु कतांमह्रि खः। सुथय् हे दुवातय् थनातःपिं गथांमुगलय् थःम्हं दयेकातयापिं अथवा गथांमुगःयात धकाः अलग्ग दयेकाः तःपिं कतांमह्रि खाये यंकेगु चलन दु। अले मेपिं कतांमह्रित बोक्सीतय्सं ब्वयेका यंकी धकाः ख्युंसे च्वंथाय् सुचुकाः नं झ्यातुगुलिं ल्हाका तयेगु चलन दु। थथे छम्ह जक खाये यंकेगु जुल धाःसा मिसाम्ह कतांमह्रि व निम्ह जुल धाःसा मिसाम्ह छम्ह व मिजंम्ह छम्ह गथांमुगलय् खाये यंकेगु नं चलन दु। थथे याःगुया मू हुनि गथांमुगःबलय् यदि कतांमह्रि खाये मयंकल धाःसा कतांमह्रित बोक्सी जुयाः छुँचा हाःथें हाली धयागु जन विश्वास दु। इहिपाः मजूपिं मिसातय्सं गथांमुगलय् व्हगंगु ध्यबा खायेगु नं याः। खय्त ला थौकन्हय् ४ गः वंगु व्हगंगु ध्यबाया प्रचलन मदये धुंकल अथें तुं कापःया कतामह्रि म्हितेगु चलन नं मदये धुंकल। थुलि जक मखु थ्व इलय् वामा नं तःमा जुइ धुंकीगु खः। मिसामचातय् खालि अंगू न्ह्यायेगु कतांमह्रि व ध्यबा गथांमुगलय् चीगु जक मखु ल्हातय् पतिंचाय् नं लँय्चा छ्यानाः ल्हातय् छिना बांलाकेगु चलन दु।

गथांमुगःयात यौनजनीत प्रतीककथं कायेगु खःसा मिसामचातय् ल्हातय् लँय्चा छिनाः बांलाकेगु छगूकथं श्रृंगार यानाः श्रृंगारिक रस थनेगु खः। अथे तुं कतांमह्रि गथांमुगलय् चिनाः यौन कार्यय् सम्वन्ध जुइगुया प्रतीक खः।

मिजंमचातय् हनीगु गथांमुगः

छँ दुने ज्या सनेगु अप्वः यानाः छँया हामातय्सं याइगु जूसां गथांमुगःबलय् पिने याइगु ज्याय् अप्वः यानाः ल्यायम्हपिं मिजं मचातय्गु ज्या खः। सुथय् तिँया प्वाँय्यात च्वय् छम्हू यानाः स्वपुइँ यानाः धंकेगु भाजं वा भ्वँतय् गथांमुगः च्वयातःगु भ्वं तिकेगु खः। व लागा जुनाः वक्व बाय् जुक्वसिके लँय् खिपः चिनाः जगाः कायेगु नं याइ। जगाः विशेष यानाः आजु जय धकाः गथांमुगःयात सिथं यंकेगुया लागि म्हइगु खः।

गथांमुगः न्हिछि थनाः समाजय् सुंसां मदुम्ह हाःनाः मदुम्ह वा हालाहुलु / प्वःयात गथांमुगःया इलाका दुने छँय् छँय् ध्यबा फ्वंके छ्वयेगु याइ। थथे ध्यबा फ्वंके यंके न्ह्यः आजुजय फ्वं वनीम्हसित भ्वय् नकाः अनं लिपा जक आजुजय धकाः हाली वया नापनापं वनीपिं मिजंमचातय्सं हा १ धकाः धाइ। आजुजय फ्वं वनीम्हसिनं गथांमुगः सित उकिं वयात अन्त्येष्टि यायेत दां फ्वंगु जूसां मचातय्सं आजुजयचित ख्याना छ्वये थें हा हा यानाः ख्याना छ्वयेगु कथं हाला वनीगु खः। थथे वनीबलय् लाछि खिचात नं नाप नापं वनाच्वनीगु खनेदु। बिशेष यानाः सुंसां मदुम्ह आजुजय फ्वंवनीम्हेसिया लाछि खिचानाप सतिना च्वनीगु स्वाभाविक खः। विशेष यानाः नापं हे जुयाः, नापं देनाच्वनीम्ह मनूयात यःयःथें च्वया चाःहीक्य यंकिबलय् खिचात नं नापं वनीगु नं स्वाभाविक हे खः।

आजुजय फ्वना वये धुंकल धायेवं प्वःयात वा आजुजय फ्वंनावःम्हसित भ्वय् नकाः, प्यदुवातय् थनातःगु गथांमुगः क्वथयेकाः, उकिइ द्यःने पयतुकाः सालायंकेगु याइ। थथे सालाः खुसिइ आजुजय नं गथांमुगःयात मि तयाः अन्त्येष्टि यायेगु चलन दु।

गथांमुगः मिसाम्ह गथांमुगः व मिजंम्ह गथांमुगः धकाः दुगुलिं गथांमुगः क्वःथलाः साला हैबलय् छगू गथांमुगः नं मेगु गथांमुगःयात त्ययेकाः छ्वयेगु चलन दु। गनं गनं मिजंम्ह गथांमुगः साला महःतले पियाः थ्यन धायेवं अन मिसाम्ह गथांमुगःयात देतना बी। अले निखलं जानाः निगुलिं सालायंकेगु चलन नं दु। वंगःया गथांमुगः खुसिइ यंकेत साला हैबलय् किलागलय् थ्यन धायेवं किलागःया गथांमुगः क्वःथलेगु जुइ अले छगू नाप मेगु देतना साला यंकी। किलागःया गथांमुगः मिसाम्ह गथांमुगः धायेगु चलन दु। अथेंतुं वंगःया गथांमुगः मिजंम्ह धायेगु चलन दु। थथे गथांमुगः क्वःथलाः सालायंकीबलय् गनं गनं फोहर फोहरगु खँ हाला नं वनेगु चलन दु। न्यतमदु अजिमायाथाय् च्वंगु

गथांमुगः सालायंकीबलय् गथांमुगःया द्यःने न्यतमदु अजिमा च्वनावनीगु जूगुलिं सालायंकीबलय् छँय् छँय् खापा तिनाः स्वयेमज्यू धायेगु नं चलन दु । मरुया छ्वासपाखय् च्वय् थनीम्ह गथांमुगः साला हैबलय् खापा ग्वयाः तये माः धयागु धापू दु ।

कु विद्या स्यनाकायेगु दिं

गथांमुगःकुन्हु मिसापिंसं थाय् थासय् अजिमाथाय् वनाः तान्त्रिक बलं कुविद्या सयेका बोक्सी जुइ सयेकीगु दिं धकाः नं धायेगु चलन दु । विशेष यानाः कंग अजिमा, न्यत अजिमा, लुंमरि अजिमा, म्हय्पि अजिमा, मैती अजिमायाथाय् वनाः पूजा यानाः कुविद्या सयेका काइ धयागु चलन दु । थ्व विद्या सयेकीबलय् अजिमापिन्त लसतायेकेया लागि थः भाःतयात दुगुचा यानाः बली बी अले पूर्ण जुल धायेवं बोक्सी विद्या सइ धयागु धारणा दु ? थथे द्यः पूजा याः वनीबलय् थःगु च्वलापतिं च्याका वनी धयागु नं जनविश्वास दु । थ्व धारणा आ म्हो जुजुं वनाच्वंगु दु । न्हापा शिक्षाया व्यापक प्रचार मजूगु इलय् थज्याःगु विश्वास जुइगु स्वाभाविक खः । नापं मत मदुगु इलय् ख्यूँ थाय् गनं वनेत मीप्वाः च्याका वनीगु जूगुलिं नं वकुन्हु मत ज्वनाः सुं वंगु खनकि बोक्सी विद्या सयेकः वन धायेगु चलन जूगु नं जुइफु ।

बाजं पिदनेगु दिं

गथांमुगःकुन्हु ज्यापुतय्सं सिनाज्याया लागि स्वथनातःगु बाजं पिने हयाः बाजं थायेगु, पुइगु आदि यायेगु ज्या सुरू याइ । नापं थ्व धुंकाः बुँइ वा नं लये मत्यःगुलिं यानाः अप्वः धयाः थें फुर्सद दइगु जूगुलिं न्हूपिं मचातय्त नासः द्यःयाथाय् पूजा यानाः बाजं स्यनेगु नं सुरू याइ । बाजं वा प्याखं स्यनेत न्हापां नासःद्यः निं पूजा यायेमाःगु नेवाःतय्गु परम्परा जूगुलिं थुबलय् नासःद्यः पुज्याइगु जूगुलिं गथांमुगःया नासः द्यः नं धायेगु याःगु खः । थुकथं गथांमुगःयात थीथीकथं स्वयेबलय् गथांमुगःया सांस्कृतिक रूप तच्वतं महत्व दुगु नखः खः । सृष्टिंनिसें अन्ततक्कया जीवनया मनोविज्ञान दुगु थ्व दिं हिन्दू व बौद्ध निगू धर्मावलम्वीपिंसं नं हनावयाच्वंगु नखः खः ।

गथांमुगःयात माःगु सरसामान

बौस्वां
च्वकाबजि
बौपाः
हि, क्वँय्, ताःतू, स्यँ, स्वँ, छ्यंगू,
माय्
कः
अयलाः, थ्वँ
समयज्वलं – हाकुमुस्या, पालु, स्याःबजि, बजि, छ्वयला, लाभा, छाः
नँया स्वकुंपाः, नकिं, नँ वा पञ्चरत्न, अंगू
धूप–इँका, म्हय्खापायात चुंचुंयानातःगु, श्रीखण्ड, हलू धूपचुं आदि ल्वाकाछ्यानाः दयेकातःगु धूप । थ्व धूपया कुँ थन धायेवं धँय्, कुसि, पति आदि सी धयागु धापू नं दु ।

हाकु छ्वयला छ्याः छँय् ला कुँ थनेगु नं चलन दु । थुबलय् छँय् छँय् बौ बीगु जक मखु, भूत प्रेत आदि मखुगु मत्यःगु छेंय् दुहां मवयेमा धकाः मूलुखा दुवाःया नाप नापं क्वथा क्वथाया लुखा लुखाय् नं जन्तर तिकेगु चलन दु ।

नागपञ्चमी

नेपालय् नागयात थीथीकथं कायेगु यानात:गु दु । गुम्हसिनं नागयात मनूया शत्रु कथं कायेगु यानात:सा गुम्हसिनं नागयात मित्र कथं कयात:गु दु । नागयात हे म्हिता: नागयात हे थम्हं धा:थें याका: वा नागया जीवनचर्या जुइगु ज्यायात मनुखं थ:गु इच्छाअनुसार प्रदर्शित यानाक्यनिगु जात तकं मदुगु मखु । थुमित नाग जाति धायेगु यानात:गु दु । नाग जातियात भारतं नेपा: व:पिं लिपा वना: थुपिं नेवा:त नाप भेलेपुना वन धायेगु नं इतिहासं धयावयाच्वंगु दु । नान्यदेव नेपा: व:बलय् वं थ:नाप ह:गु सेनाय् नाग जातिया लिसें मेपिं थी थी नं जातित दु । लिपा तिरहुतं नेपा: गालय् व:पिं गुलि नं मनूत ख:, वइपिं नं फुक्क धया थें नेवा: जुयावन । उकिइ मध्यय् नाग जाति नं दु ।

नेवा: समाजय् नागया विशेष स्थान दु । छाय्धा:सा नेपा:गालय् वस्ती जुइ न्ह्य: ल:या लखं जक जायाच्वंगु छगू दह ख: । चीनं महामञ्जुश्री बिज्याना: चोभारया डांडा छेदन यानाबिज्याना: ल: पित छ्वया बिज्या:बलय् नेपा: गा:या दह दुने बास यानाच्वंपिं नागत नं ल: नापनापं पिहां वन । तर गुम्ह गुम्हं नागतय्त विभिन्न दह वा पुखू दयेका: वासस्थान दयेका बिज्यात । उकिइ मध्येय् करकोटक नागराजा छम्हसित चोभारया तौदहलय् वास याकेबिल । अथें तुं स्वर्ग, पाताल, नर्क धाये थें तुं नागतय्सं राज्य यानाच्वंगु नागलोक दु धयागु थीथी बाखं दु । नागलोकया धापूयात छगू प्रमाण कथं बुंगद्य: जात्राया इलय् क्यनीगु भोटो जात्रा नं ख: । छन्हु नागया जुजु कर्कोटक नागया कला:या मिखा स्या:गु जुयाच्वन । नागलोकया वैद्यतय्सं सुनां नं लायेके मफुसेंलिं कर्कोटक नागराजा मनूया भेष कया: मनुष्यलोक वल । अनं छम्ह वैद्ययात ज्वना: पुखू सिथय् थ्यंका: मिखा तिसिका: कर्कोटक नागया दरवारय् यंकल । वैद्यं नं मनूरुपी नागं धा:थें मिखा तिसिना: वन । मिखा चायेका: स्व:बलय् हीरामोती ज्वाहारात जडे यानात:गु लुँयागु भव्य दरवार खन । वैद्य छक्क चाल । दुने यंका: मिखा स्याका: देनाच्वम्ह नागिनीयात क्यन । वैद्यया वास: छुं ज्वनावंगु नं मदु । नागराजां धा:सा नागरानीया मिखा स्या:गु मलंतलय् अन हे च्वना: वास: याये मा: धाल । मेगु हे लोकय् थ्यंम्ह वैद्य लिहां वये धका: नं धाये मफुत । वास: यायेगु छुं हे वस्तु मदुसेलिं न्हाय्पं लिउने खिति तुइका नं तन्त्र याना: वास:या रूपय् नागया रानीयात नकेगु यात । धाथें नागया रानीया मिखा स्या:गु लात । अले वैद्यया इच्छा कथं फ्वंगु हीरामोती ज्वाहारातं थुनात:गु

भोतो छपा: बिया: पुखू सिथय् थ्यंकाबिल । व हे भोतो वैद्यं फिना जुइगु यात । छन्हु वैद्यया लँय् पिथा च्वने मा:गुलिं बहुमूल्यगु भोतो त्व:ता: बुँइ द्यामय् तया: पिथा च्वंवन । उगु इलय् हे छम्ह भूत वया: उगु बहुमूल्यगु भोतो फिनावन । वैद्यं पिथा च्वने सिधयेका: व:बलय् भोतो खुया: यंके धुंकल । छन्हु बुंगद्य:या जावलाख्य:या जात्रा जुयाच्वंबलय् भूत नं व हे वहुमूल्यगु भोतो फिना: जात्रा स्व: वयाच्वंगु जुयाच्वन । अथे तुं वैद्य नं अन हे जात्रा स्व: वंगु जुयाच्वन । वैद्यं थ:गु भोतो फिना: जात्रा स्व: वयाच्वंम्ह खन । अले वैद्यं व भोतो फिना त:म्ह भूतयाके थ:गु भोतो लित कायेत स्वत । भुतं लितबीत तयार मजू । अथेतुं वैद्य नं त्व:तेत तयार मजू । थ:थ:गु धका: निम्हसिनं हाला: ल्वानाच्वन । तर निम्हेसिनं दसु धा:सा क्यने मफु । निम्हं ल्वाना च्वंसेलि व हे बहुमूल्यगु भोतो बुग:द्ययात बिल । बुंग:द्यवं सुयागु ख: दसु ज्वना: का:वा धका: धया छ्वत । तर भूत व वैद्य निम्हसिनं दसु बी मफु । छाय्कि वैद्य नागलोकय् वने मस: । उकिं थ्वं बिल धका: क्यने मफु । अथे तुं भूतं ला बुँ द्यामय् वैद्यं त्व:तात:गु लुइका का:गु ख: । मेगु भोतोया बारे छुं मस्यू । उकिं वं नं दसु बी मफुत । थुकथं भोतो बुंग:द्य:याथाय् च्वंगु ख: । व हे भोतो थौंतक नास्व कथं जिके दु स्वैगुं ख:सा दसिनापं ज्वना: का:वा धका: भोतो क्यनेगु यानाव:गु ख: । व हे परम्पराकथं भोतो जात्राया जन्म जूगु ख: । नेपा:या संस्कृतिइ नागयात वा वयेकीम्ह धका: कया वयाच्वंगु दु । छन्हु शान्तिकराचार्य चखुंति बखुंति गुफाय् च्वना: दक्व नागयात आसन दयेका: तपस्या यानाच्वन । उकिया फलस्वरूप वा मवया: हाहाकार जुल । थ्व खँ दक्वभन प्रचार जुल । वा मवया: हाहाकार जूगुलिं नागयात त्व:तकेया लागि यक्व उपाय यात, तर मज्यू । लिपा स्वयम्भू भगवान हे अन वसेंलि थ: गुरू बिज्या:गु सिया: प्रमाण यायेत दसेलिं नाग आसनं पिहाँ वल धयागु धापू दु । अथें तु शान्तिपुर दुने नागतय्गु हिं च्वयात:गु सफू दु । यदि नेपालय् वा मवया: हाहाकार जुल धा:सा अन दुने वना: सफू हया: निभालय् क्यन धा:सा वा वइ धयागु विश्वास दु । छक: जुजु प्रताप मल्लया शासन कालय् वा मगाना: दुर्भिक्षया शिकार जूवन । नापं देशय् वा मवया: हाहाकार जुयाच्वन । या:या: थें मजिल, वा व हे मवल । उकिं जुजु प्रताप मल्ल स्वयमं गुरूजुपिनिगु सल्लाह कथं शान्तिपुरय् दुहाँ बिज्याना: व सफू पितहया: निभालय् पा:बलय् वा गा:गु खँ इतिहास, वंशावली आदिइ च्वयात:गु दु ।

नेपा: उपत्यका दुनेया पुलांगु देग: व थाय् मध्यय् चाँगुनारायण छगू नं ख: । न्यागूगु शदिया मानदेवं चाँगुनारायणया छुं छुं जिर्णोद्धार याना: न्हापां अभिलेख तया: थकूगु पुलांगु थाय्यात बौद्धमार्गीपिसं हरिहरिहरिहरिबाहान लोकेश्वर कथं नं कायेगु या: । महामञ्जुश्रीनं नेपा:गा:या ल: पित छ्वयाब्यूबलय् थाय् थासय् त:पिं नाग मध्यय् तक्षक नागराजायात पुण्यतीर्थ वा गोकर्णया तीर्थय् तयाब्यूगु धयागु सी दु । व हे तक्षक नागया छन्हु अष्टमीया करूणामययया व्रत च्वना: लखं पिहां वया: निभा: पानाच्वंगु इलय् लाक गरूडं खना: नागयात ज्वना: स्याना: नयेत

स्वत । तक्षक नागराजां गुलि धाल 'जि व्रत च्वनाच्वनाम्ह जितः त्वःति धकाः'। तर गरूडं मत्वःतूगुलिं नागं गरूडयात क्वातुक हिनाबिल । गरूडयात सनां सने मफयेका नागं हिनाः प्यन्हुतक लखय् दुने तयाबिल । थः मुक्त जुये मफयेव स्वर्गया द्यःया मालिक नारायणयात पुकारयात । थः बाहान गरूडयात नागं हिनातःगु खनाः त्वःतकेत स्वत । तर नागं नारायणं धाःसां त्व हे मत्वःतूसेलिं नारायणं थःगु सुदर्शन चक्रं तक्षक नागराजायात छेडन यायेत स्वत । थ्व खनाः तक्षक नागराजां नं थः व्रत च्वनाम्ह करूणामययात पुकारे यात । थथे पुकारे यासेंलि सिंह गयाः करूणामय नं पुण्यतीर्थ/गोकर्ण तीर्थय् थ्यंकः बिज्यात । नारायणयात सुदर्शन चक्रं छेदन यायेमते धकाः नं धाल । तक्षक नागयात गरुडयात त्वःताब्यु धयाबिज्यात । करूणामय बिज्याःगु खनाः नारायणं दण्डवत यानाबिज्यात । अले फुकं छम्हय् लीन जुया बिज्यात । थथे लीन जूबलय् दकले तःलय् तक्षक नागराजा अनं सिंह, सिंहया द्यःने गरूड, गरूडया द्यःने नारायण व नारायणया द्यःने करूणामय च्वना बिज्यात । थथे लोकेश्वर/करूणामय नारायण निम्ह दुगुलिं बौद्धमार्गीतय्सं थ्वयात हरिहरिहरिहरिवाहान लोकेश्वर धायेगु जुल । अले मेपिन्त चाँगुइ लाःगुलिं चाँगुनारायण धायेगु जुल । थुकथं चाँगुनारायण वा हरिहरिहरिवाहन लोकेश्वर नाप नं नागनाप स्वापू दुगु जुल ।

गथे गोकर्ण तीर्थय् तक्षक नागराजाया वासस्थान कथं कयातःगु दु । गोकर्णनिसें चोभारतक्क १२ गू तीर्थ दु । उगु तीर्थय् छम्ह छम्ह नागया वासस्स्थानया रूपय् कयातःगु दु । थौं तक्क न उगु तीर्थ तीर्थय् पूजा याइबलय् वा सराद्ध याइबलय् अन अनयाःपिं नागतय्त पुँइ हायाः पूजा यायेगु जक मखु पूजा याःगुया साक्षी तयेगु नं चलन दु ।

१२ गू तीर्थया नागराजापिनिगु नां

नागराजापिनिगु नां	तीर्थया नां	थायया नां
१. तक्षक नागराजा	पुण्यतीर्थ	गोकर्ण
२. सोमक्षिकि नागराजा	शान्त तीर्थ	गुह्येश्वरी
३..शंषपाल नागराजा शंषर तीर्थ	शंखम्वः	
४. स्वरुप नागराजा	राजतीर्थ	राजतीर्थ
५. कुलिक नागराजा	मनारेथ तीर्थ	तोखादुवाः
६. अपलाल नागराजा	निर्मल तीर्थ	भचाखुसि
७. नन्दउपनन्द नागराजा	निधान/लखु तीर्थ	चागः/कंग
८. वासुकि नागराजा	ज्ञान तीर्थ	कन्हःखुसि
९. बरुण नागराजा	चिंतामणि तीर्थ	तेकु दुभान
१०. पद्मधवल नागराजा	प्रमोद तीर्थ	दानगाः
११. महापद्मधवल नागराजा	सुलक्षण तिर्थ	भाजंगाः
१२. कान्ति नागराजा	जय तीर्थ	नखु

अथे तुं देव देवतापिसं नागयात गुम्हसिनं थःगु ज्वँसाया रूपय् छ्यला तःगु दु सा गुम्हसिनं आभूषण रूपय् क्वखाना तःगु दु । कुमारी द्यःयाके नाग आभूषणया रूपय् क्वखानातःगु दु । अथे तुं महाद्यवं ला नागयात गःपतय् क्वखानातःगु दु । गनं गनं जँय् नं हिनातःगु दु । अथे तुं गनं गनं गणेद्यवं नं ज्वँसा व जँय् हिनातयेगु यानातःगु दु । गुह्येश्वरी देगलय् नागं हे कुइका तःगु दु ।कृष्ण जन्म जूबलय् कंशं स्याना छ्वइ धकाः चाचां कृष्णयात गोकुलय् यंकूबलय् गंगा नदी पार यायेमाल । उगु इलय् तच्वतं खुसि बाः वःगुलिं गंगां नाग पिहां वयाः कृष्णयात वां दायेगुलिं बचे यानाबिल । अथें तुं भैरवयाके नं नाग आभूषणया रूपय् दु । सर्प सुर्द्यःया रश्मीमण्डलया प्रतीक खः । ऋग्वेदय् सुर्द्यः अहिया रूप खः । सर्प वैभवमय मातृत्वया प्रतीक खः । भागवत गीताय् कृष्णं स्वयम् थःत वासुकी नागराजा धकाः धयातःगु दु । कृष्णया अवतार मध्यय् छगू नाग अवतार नं खः । रामायणयय् रामया किजा लक्ष्मणयात शेषनागया अवतार धकाः धाइ । शेषनागं पृथ्वी फुक्कयात थःगु बसय् तयातःगु दु । अथे तुं महाभारतय् अर्जुनं नागकन्यानाप इहिपा याःगु दु । गुम्ह गुम्हसिनं नागयात छँया भुवाः धकाः नं धायेगु याः । उकिं छँया जग स्वनीबलय् नागया प्रतिमा तयाः नं स्वनेमाः ।

अथे तुं ख्वपय् जुइगु बिस्काःजात्रा नाग नागिनीया जात्रा यानाः न्यायेकीगु जात्रा खः । थुकथं झीगु समाजय् नागया विशेष स्थान दु । अथे जूगुलिं श्रावणशुक्ल पञ्चमीकुन्हु नागयात पूजा यानाः नागपञ्चमी हनेगु यानातःगु खः । नागपञ्चमी छाय् हन गुकथं हन धयागु खँय् छपु लोकोक्ति दु व थुकथं खः । छम्ह बुँज्या यानाच्वंम्हसिनं बुँ पापां वंबलय् मसिसे नागया मचात निम्ह नं पाले लात । अथे पाःगु जूगुलिं मचापिं नागत सित । सीम्ह सर्पया मांपिं वयाः स्वःवःबलय् सीपिं मचातय्गु मिखाय् स्याःम्ह मनूया किपा खने दयाच्वन । व हे किपाय् स्वयाः स्याःम्हसिया छँ वनाः स्याःम्हसित व वया कलाः व निम्ह काय्पिन्त नं न्यानाः स्यानाबिल । व सर्प न्याःम्ह मनूया म्ह्याय् छम्ह नं दु । तर सर्प वयाः स्याःवःगु इलय् लाक धाःसा म्ह्याय्म्ह मदु । लिपा वया म्ह्याय्म्हेसित नं स्याये धकाः वंबलय् म्ह्याय्म्ह ख्वलाचाय् दुरु तयाः सद्भावपूर्वक दुरु त्वनेगु इनाप यात । सर्प नं दुरु त्वनाः मिसामचाया व्यवहार खनाः लय्तायाः वयात मस्यायेगु जक मखु वरदान

फ्वँतक नं धाल । अले सर्प धाः थें म्ह्यायम्हं नं सीधुंकूसां जिमि मां अबु किजापिं म्वाना वयेमा धकाः फ्वन । वरदान कथं सी धुंकूपिं फुक्क हानं म्वानावल । थथे नागयात दुरु त्वंकाः सद्भाव याःगु दिन धयागु श्रावणशुक्ल पञ्चमी खः । उकिं थ्व दिनयात हे नागपञ्चमी धकाः धायेगु जुल । थ्वकुन्हु आस्तिकया सदुपयोगं परीक्षितया काय् जनमेजययात थम्हं यानाच्वनागु नाग यज्ञ सिधयेके माल । नाग यज्ञयागु पूर्ण जूगु दिन श्रावणशुक्ल गुँलाथ्व पञ्चमी जूगुलिं थ्व दिनयात नागपञ्चमी धकाः धाःगु खः । उकिं सर्प स्याइबलय् सर्पया मिखाय् थःगु किपा वयाच्वनी धकाः दकले न्हापां मिखा निं छुं सिइ मदयेक कुचाकुचा याना बी । स्वनिगः दुने नाग वा सर्प विष मदु धाइगु जनश्रुति दु । अले तराइलय् च्वंपिं सर्प विष दुपिं खः । उकिं तराइलय् च्वंपिं सर्पतय्सं न्यानाः सीगु जूगुलिं फछिं फतलय् सर्प खनकी स्यायेगु चलन दु । तर स्वनिगः दुने च्वंपिं सर्पतय्के विष मदुगु जूगु जक मखु नागयात द्यःया रुपय् शुभचिंया रूपय् कायेगु याः, परिपूर्ण रुपय् कायेगु याः । पञ्चदान याइबलय् वा छुं तःतःधंगु पूजा यानाः न्ह्याबलें पूर्ण यानातयेत नागयात आराधना यानाः पूर्णगु घलय् बास याकाः तइ गुम्हसिनं बासयात धाःसा न्ह्याबलें पूर्ण जुयाच्वनी अभाव जुइमखु धकाः धाइ । उकिं हे छँय् छँय् नागया वासस्थान दयेका बीगु नं चलन दु । पञ्चदान याइबलय् वा जाकि दान यायां फुइ धकाः वासुकी नागराजायात पूजा यानाः वास याका तइ । अथे तुं छँ दयेकूसा वा चिभाः दयेकेगु याइबलय् जक स्वनी वा न्यास स्वनीबलय् नागयात नं तैगु चलन दु । अथे जूगुलिं नागयात पूजा यायेगु झीगु नेवाः परम्परा खः । नागयात पूजायात धायेव दोष शान्त जुयाः कल्याण जुइ धयागु धापू दु ।

नागपञ्चमीकुन्हु नागगणया अधिपति वरुण, अनन्त, वासुकी, शेष, पद्यकंवल, कर्कोटक; अश्वतर, धृतराष्ट्र, शङ्खपाल, कालिव, तक्षक व पिङ्गल आदि नागराजातय्त पूजा यात धाःसा थ्वया प्रभावं नागया दोष शान्त जुयाः देश कल्याण जुइ ।

नाग वा सर्प स्वयम् थःपिसं न्याइगु मखु, सर्पं न्याइगु मन्याइगु धयागु द्यःया ज्या. खः । मनूतय्त दुःख बीगु सुख बीगु धयागु ज्या द्यःया बाहेक मेपिं सुयां ज्या मखु । उकिं सर्प धयाम्ह द्यःया शक्ति खः धकाः धायेगु याः । उकिं सर्पयाके नं द्यःया अदृश्य शक्ति दुगुलिं वयात नं द्यः धकाः माने यानाः पूजा यायेगु चलन दु । धार्थेयाम्ह सर्प ज्वनाहयाः पूजा यायेगु ग्यानापुगु व थाकूगु ज्या याये मफइगु जूगुलिं भ्वंया व ली, वहः, सिजःया नाग दयेका वा कपाय् पुइँपुइँ चिंकाः नाग दयेकाः पूजा यायेगु नं चलन दुगु खः ।

नागपञ्चमीकुन्हु नागया पूजा याइबलय् नं थःथः पुरोहित वा छँया मिजंम्ह हामा छँय् मूलुखाय् भ्वँतय् च्वयातःगु नाग वा नागराजायात गोबर तयाः तिकाः सितु, सादुरु, घ्यः, कास्ति आदि पञ्चामृत तयाः नागयात पूजा याइ । दकले न्हापां मूलुखाय् नाग तयाः पूजा यानाः मेमेगु लुखाय् नं चीचीपाःगु भ्वंया नाग तिकाः

पूजा याइ । गुम्हगुम्हसिया मूलुखा छथाय् जक नाग तिकाः पूजा यायेगु चलन दु । स्वनिगः दुने दक्व जातिं नागपञ्चमीकुन्हु नाग तिकाः पूजा याइगु चलन धाःसा । गुम्ह गुम्हसिया नागपञ्चमीकुन्हु नाग पूजा याये म्वाःपिं नं दु । गथेकि बज्राचार्य, शाक्य, ज्यापु आदि नेवाः जातिया नागपञ्चमीकुन्हु नाग पूजा यायेगु चलन मदु । बौद्धमार्गीपिसं स्वयाः अप्वः यानाः हिन्दूमार्गीपिसं नागपञ्चमीकुन्हु नाग तिकाः पूजा यायेगु चलन दु । नाग पूजा धार्मिक स्वयाः मनौवैज्ञानिक पक्ष अप्वः पूजा यायेगुलिइ न्ह्यज्यानाच्वंगु खनेदु । धाय्धाःसा नाग चाहे विषालु जुइमाः चाहे विषालु मजुइमा छँय् दुहां वल धाःसा अन अनावश्यक तनाव कथं गनं वनी न्याइ ला न्याइ ला धकाः धन्दा जुइ । उकिं छँय् थुवाः जुइमा वा द्यःया अवतार जुइमा नागयात सहज मानसिकतां स्वीकार याये मफु । उकिं छम्ह नाग दुथाय् मेम्ह नाग दुहाँ वइ मखु धकाः नागयात पूजा याइगु खः । नाग शान्त जुइमा धकाः खः । तांन्वःगुलिं प्वालं प्वालं नाग पिहां वयाः दुख बी धकाः धायेगु पाय्छि मखु । छाय्धाःसा श्रावण महिना आषाढ सिधःगु खः । वा वइगु ई खः । नाग प्वालं उबलय् पिहां वइगु ई खः गुबलय् लः नापं क्वानावइ उकिं तां न्वःबलय् सर्प यक्व खने दै । तांन्वःगु थासय् सर्प यक्व दै, तर चिकुगु थासय् सर्प उलि दैमखु गुलि तां न्वःथाय् दैगु खः । न्यूजिलायण्डय् नाग धयाम्ह हे मदुगु देश खः । श्रावणशुक्ल पञ्चमी उलि तांन्वःगु ई मखु असारं वा वया बँ ख्वाउँसे च्वनेधुकीगु ई खः । उकिं पिहां वयाः नं दुहां वंम्ह नागयात स्थिर रूपं च्वँ धकाः पूजा याःगु जुइमाः न कि तां न्वयाः पिहां वइम्ह नागं दुःख मबीमा धकाः मखु ।

नागदहया मेला

नागपञ्चमीकुन्हु नागदहलय् मेला जुइ । थ्व नागदहया नामाकरण महामञ्जुश्रीनं चोभार छेडन याःबलय् अन दुपिं नागराजपिं फुक्क लः नापं तुं पिहां वनेत्यन । उकिं नागराजपिन्त छगू छगू दह दयेकाः अन तुं तयाबिल । शेषनाग च्वंगु थासय् ल्यंदनिपिं फुक्क नाग च्वने धकाः धाःगुलिं अन हे तयाबिल । व हे शेषनाग च्वनीगु थाय्यात नागदह धायेगु यात । नागदहलय् स्वंगू दह दु चीचीधंगु निगू दहयात नागया मिखा व तःधंगु छगू दह दु, उकियात नागया म्ह धकाः धायेगु याः । थन मेला नं लगे जू । मेलाया इलय् थःगु बुँइ सःगु तरकारी, अन्न फलफुल छायेगु नं चलन दु ।

यल पञ्चदान

गुंलाथ्व अष्टमी अर्थात श्रावणशुक्ल अष्टमीकुन्हु यलय् च्वंपिनि यल पञ्चदान धकाः न्यायेकीगु खः । येँय् च्वंपिनि जुगःचःहे धकाः भाद्रथ्व १३ बलय् पञ्चदान याइ थें पञ्चदान बी । छन्हु न्ह्यः बज्राचार्य, शाक्य, तुलाधर आदि पञ्चदान याइपिनिगु छेँय् सुचिनिचि यानाः द्यः ब्वयेगु याइ । कन्हय्कुन्हु द्यः पूजा यानाः पञ्चदान काःवःपिं धाक्वसित ब्वयातःम्ह द्यः नापनापं पूजा यानाः पञ्चदान बीगु धकाः वा जाकि बुबः आदि दान यायेगु याइ । न्यादँय् छक्वः इहलनय् (नागबहालय्) द्यःब्वयेत यलया थाय्थासं बहीद्यः, समयद्यः हयाः तयेहइ । अले भक्तजनपिसं समयद्यःयात पञ्चदान बीगु चलन दु । थुबले सुथय् बहनिइ पूजा यायेगु याइ । पूजा सिधल धायेवं समयद्यः बहीद्यःपिं थः थः थासय् यंकेगु याइ ।

यल पञ्चदानया बारेय् नेपाल वर्ष क्रिया नांया सफुतिइ थथे च्वयातःगु दु– श्रावणशुक्ल अष्टमी दिं तःच्वतं तःधंगु पर्व खः । परापूर्वकालय् थ्वकुन्हु दक्कसिबे न्हापां श्री ब्रम्हां थःगु मूलगु छ्यं महाद्यवं ध्यंकाः श्री दीपंकर बुद्ध भगवानयात दान यानाःबिज्यागु ‘जुयाच्वन । वयां लिपा थ्वकुन्हु हे यल देशय् दीपावती नगर (गयितहरे) याम्ह बुद्धिमान जुजु श्री सर्वानन्दं दानशाला दयेकाः श्री दीपंकर बुद्ध भगवान व वसपोलया संघयात वा, जाकि, वसः, दक्षिणा व मेमेगु नं वस्तु लुँया पिण्डपात्रय् तयाः दानयाना बिज्याःगु खः । हानं थ्वकुन्हु हे यलयाम्ह छम्ह इहिपा मजूनिम्ह म्ह्यायम्चां श्री दीपंकर बुद्धं भगवानयात पिण्डपात्र दान याःगु खः । थज्याःम्ह दानीम्ह म्ह्यायम्चां छ्यःगु छुं छुं वस्तुत सायाःबलय् गुइत बहालय् क्यनेगु यानावयाच्वंगु दु ।

गुंपुन्हि

गुंलाथ्व पुन्हिकुन्हुया दिंयात नेवाः समाजं गुंपुन्हि धकाः हनावयाच्वंगु दु । श्रावणशुक्ल पूर्णिमाया दिंकुन्हु हनीगु थ्व नखः नेवाः समाजय् गुन्हु यंक हनीगु खः । गुंलाथ्व पुन्हि अर्थात श्रावणशुक्ल पूर्णिमां निसें गुंलागाः अष्टमी अर्थात भाद्रकृष्ण अष्टमीकुन्हुतक कूल गुन्हु यंक हनीगु नखः जूगुलिं थ्व नखःयात गुंपुन्हि धाःगु खः । नेवाःतय्सं हनेगु याना वयाच्वंगु तःतःहाकगु नखः मध्यय् थ्व छगू नखः नं खः । विशेष यानाः धार्मिक व व्यंगात्मक कथं हनाः वयाच्वंगु थ्व नखः मनोरञ्जनात्मक नखः नं खः ।

बुँज्या याइपिनि बुँइ वा पी धुंकाः वा लये मत्यःनीगु इलय् दथुइ लाक लाःगु थ्व नखः लिमलाः फमलाः म्हया म्ह मजुइक सिनाज्या यानाः सिधयेकाः हनीगु थ्व नखः छगू कथं ज्यां झासु फिनाः न्ह्याइपुक नं हनेगु याः । थ्व नखःयात जनै पूर्णिमा नं धायेगु याः । थ्व पुन्हिकुन्हु म्हय् जनै ची माःपिसं दछियंक चिनातःगु जनै हिलिगु दिं खः । गुरूपिसं मन्त्र साधना यानाः भय पाखें रक्षा जुइकथं म्हासुगु कोखा क्वखायेका बीगु खः । थथे म्हासुगु काय् मन्त्र साधना यानाः जनै दयेकीपिं गुरूपिं व जनै क्वखाइपिंसं सँ खानाः म्वःल्हुयाः सुचिनिचि यानाः जनै धारणा याइगु खः । अथे तुं ब्रम्हूतय्सं म्हासुगु काय् रक्षा मन्त्र दुथ्याका मिजंपिन्त जूसा जवगु ल्हातय् मिसापिन्त जूसा देय्पागु ल्हातय् जनै नं थ्व हे दिनय् चिकाबीगु खः । थथे जनै चीगु दिन जूगुलिं हे थ्व दिंयात जनै पूर्णिमा धकाः धायेगु याःगु खः । थथे जनै पूर्णिमाकुन्हु च्यूगु जनै लक्ष्मीपुजाकुन्हु त्वःताः साया न्हिपनय् चित धाःसा थः सीइबलय् थःगु आत्मायात वैतरणी खुसि छिनाः अःपुक स्वर्ग थ्यंकः वने फै धैगु परम्परागत धारणा दु । गुंपुन्हि अर्थात थ्व दिंयात ऋषितर्पणी धकाः नं धायेगु याः । छाय्धाःसा थ्व दिंकुन्हु तागाधारीपिसं सप्त ऋषिपिनिगु नामय् तर्पण बीगु जूगुलिं थ्व दिंयात ऋषितर्पणी धकाः धायेगु याःगु खः । तर्पण बीत तागाधारीपिसं छन्हु न्ह्यः हे सँ चानाः लुसि ध्यनाः पञ्चगव्य कयाः शुद्ध यानाः वैदिक विधि कथं ऋषितय्त तर्पण बियाः अनं लिपा वैदिक मन्त्र ब्वनाः पवित्रगु जनै न्हापां ब्रम्हूयात चिकाः अनं लिपा थःम्हं चीगु चलन दु ।

नेवाः समाजय् गुंगूयात विशेष महत्व ब्यूगु खनेदु । गथेकि नवग्रह, नवरत्न धाये थें तुं गुता बीबः, गुता बूबः धकाः नं धायेगु प्रचलन दु । गुंपुन्हि नं थज्याःगु हे महत्वं जाःगु नखः खः । थ्व नखःकुन्हु विशेष यानाः गुता बूबःया क्वाति दायेकाः छुचुंमहि छुनाः द्यःपिन्त पुज्यानाः परिवार मुनाः गुता बूबःया क्वाति दायेकाः त्वनेगु चलन दु । गुम्ह गुम्हसियां गुता बूबलय् ममःचा क्वाति क्वफानाः ग्वाराचा नयेगु, गुम्हसिया गुता बूबलय् छुचुंमहि चिचिपाक दयेकाः क्वफानाः गुता बूबलय् ग्वाराचा दयेकाः नयेगु चलन दु । विशेष यानाः थ्वकुन्हु नयेगु गुता बूबः, चुछुंमहि, लैंचा घाँय् तरकारी खः ।

थ्व नखःकुन्हु खालि गुता बूबः क्वाति जक त्वनीगु मखु । थ्व न्हिछिया दुने गुजु वसः पुनाः, गुक्वः पिहां वनाः गुंगु थासय् बहिद्यः स्वयेगु, गुक्वः तक नयेगु नं चलन दु । गुक्वःतक नयेबलय् गुताजि नसा हे नयेगु चलन दु । थथे जूगुलिं हे गुताजि बूबःया क्वाति हे छथासं तयाः क्वाति दायेकाः नयेगु प्रचलनय् वःगु जुइमाः ।

गुता बूबः धायेबलय् खास यानाः

१. माय्
२. मुस्या
३. तग्वः कय्गु
४. चिग्वः कय्गु
५. चाना
६. मू
७. भुति
८. पःमाय्
९. सिम्पु

बूबलय् थ्व हे धकाः ला मदु अथे जूसा नं गुता थरिया बूबः तयाः दयेकीगु चलन दु । गुम्हं गुम्हंसिनं मस्यां, बकुलाः, थीथीया सिम्पु, चानाय् नं तग्वःगु चाना, चिग्वःगु चाना, तुयुगु चाना, आदि यानाः गुता खाकेगु चलन नं दु । क्वाति विशेष यानाः ला नं तयाः दायेकाः त्वनेगु चलन दु । गुता बूबःयात ल्वाकछ्यानाः गुंपुन्हि प्यन्हु न्ह्यः माःफ्वयाबी । माःबुल धायेवं क्वातियात लःस्वयंकाः धकिइ तयाबी । उकिइ फोहर वनी धकाः त्वपुयाः वयात प्यन्हु लिपा गुंपुन्हिकुन्हु बूबःलय् चुलि नापं वये धुंकूगु जुइ । थथे चुलि ह्वःगु क्वातियात गुंपुन्हि जःछि हे क्वाति दयेकाः नयेगु याइपिं नं दु ।

छुचुंया परिकार

गुंपुन्हिकुन्हु मेगु मुख्यगु नसा धयागु छुचुंमहि खः । छुचुंयात सुखामहि, पुरी, ममःचा, ग्वाराचा, थुक्पा आदिया परिकार दयेकाः नयेगु चलन दु । जा नयेबलय् गथे जा कैं निगुलिं मजिमगाःगु खः, अथे तुं छुचुं व गुता बूबःया क्वाति नं खः ।

लैंचा घाँय्

थ्व इलय् विशेष यानाः खने दैगु लैंचा घाँय् खः । थ्वकुन्हु लैंचा घाँय्या तरकारी नयेगु चलन दु ।

ब्यांचा व क्वःया जंकु

नेवाः जाति खालि थःगु जीवन नाप प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपं भिं याइपिनिगु भियात लुमंकाः पूजा यायेगु चलन दु । अथे लुमंकाः पूजा यायेगुलिइ गुंपुन्हिबलय् ब्यां व क्वःया मचातय्त जंकु यायेगु धकाः धायेगु नं चलन दु । सिनाज्या नकतिनि नकतिनि सिधःगु जूगुलिं बुँइ लः मुनाच्वंगु थासय् वा-ब्वय् वःपिं ब्यांचा त्वारात्वारा हालाच्वनी । ब्यांचिगु सलय् वा-ब्वय् वःपिं की झंगःतय्त ख्याना छ्वयेगुलिइ ग्वाहालि जूसा ब्यांचिया आहारा धयागु की खः उकिं की नयाः नं बाली सुरक्षा यानाबी धयागु धारणा दु । ब्यांयात जा नकेगुलिं गथांमुगः नाप स्वापू दुगु खँ खः । गथांमुगः धुंकाः वइगु थ्व नखः ब्यां नं माःगु भिंगु ज्यायात लुमंकाः यायेगु खः । न्हापा न्हापा स्वनिगलय् गथांमुगः धयाम्ह छम्ह राक्षसं मनूयात स्यानाः तच्वतं दुःख बियाच्वंगु जुयाच्वन । छम्ह तान्त्रिकं उम्ह दुख बियाच्वंम्ह राक्षसयात स्यायेगुया लागि ब्यांचिया रूप कयाः लँय् च्वनाः राक्षसयात हेबाय् चबाय् याःगुलिं राक्षसं

ब्यांचित स्यायेत स्वत । ब्यांचा नं हेबाय् चबाय् याना: थ: ल्यू ल्यू राक्षसयात तया: ल: मुनाच्वंगु थासय् वनाबिल । राक्षसं ब्यांचित स्याये धका: लखय् कुहां वन । ब्यांचा वंगु थाय् खालि ल: जक मुनांच्वंगु मजुसें ध्वप जुयाच्वन । राक्षस ध्वपय् दुदुं वना: अनतुं सित । थुकथं छम्ह चिकिचाधिकम्ह यांचाया रूप कया: तान्त्रिकं राक्षसया आतंकं रक्षा याना: ब्यूगुलिं ब्यांचित हनेगु कथं थ्वकुन्हु ब्यांयात जा नकेगु धका: धया: वयाच्वंगु ख: । ब्यांयात समाजया रक्षक स्वया: नं वा पियात:गु थासय् हानिकारक कीपाखें रक्षा याना: बुँइ वा बांलाक सयेका: बाली दुकाये फयेमा धका: ज्यापु अर्थात बुँज्या याइपिसं थ:थ:पिनि वा पिनातयात:गु थासय् ब्यांयात जा नक: वनेगु धका: बुँइ ब्यांयात भोग तया: तिनि छँय् वया: थ:थ:पिनि नयेगु चलन नं दु । थथे ब्यांयात जा त:वम्ह छँय् लिहां मव:तलय् छँय् च्वंपिसं नयेगु चलन मदु । थथे ब्यांयात बुँइ जा तया: लिहाँ वया: ज्यापुत प्यन्हु तक्क बुँ वनीमखु । थुकथं पुरा हे ब्यांयात भरोसा याना: त्व:ता तयेगु चलन ख: ।

बांला:गु/बांमला:गु न्ह्यागु नं खँया सूचकया रूपय् क्व:यात कया: वयाच्वंगु समाजं गुंपुन्हिबलय् ताल्लाय् क्वखं मचा थ्वयेका: त्वा: ह्याउँसें ह्याउँसें च्वंपिं नकतिनि नकतिनि पपूचा चुलि जायाव:पिं क्व:चातयत ब्वयेका हैगु ख: । थ्व गुंपुन्हिकुन्हु अथे मचा मचापिं क्व:तयत ब्वयेका: नसा मा:वइगु जूगुलिं अमिगु लागि नं छगू भाग नसा क्व:चित जंकु यायेगु धका: छँया ज:पिसं नये न्ह्य: तयाबीगु चलन दु ।

धार्मिक रूपं गुंपुन्हि

भगवान बुद्धया जीवनी च्वयात:गु ललितविस्तरय् बौद्ध वचन धका: न्ह्यथना त:गुलिइ थ्व पुन्हियात श्री गौतम बुद्ध भगवान काममारयात त्याका: सम्यक जुया बिज्या:गु दिं धका: उल्लेख यानात:गु दु ।

थ्वकुन्हु हे यमराजं यमलोकय् च्वंपिं धर्मात्मापिंत षडक्षरी लोकेश्वरया रूप दर्शन बिया: धर्मोपदेश याना बिज्या:गु ख: । थ्व हे खं याना: गुंपुन्हि ज्व:छि च्यान्हुतक बहालय्, बहिलय्, बहिद्य:, पौभा: व मेमेपिं द्य:पिं ब्वयातयेगु व बाजं थाना:, पाठ याना: नं धर्मया ज्या याना: चा:ह्यू जुइगु थिति दुगु ख: । अथे जूगुलिं गुंपुन्हिकुन्हु गुक्व: नया: गुजु पुना: गुथाय् बहिद्य: स्व:वनेगु परम्परा दु । थ्व पुन्हिकुन्हुनिसें गुंपुन्हि ज्व:छि बाहा: बहिलय् बहिद्य: ब्वइगु जूगुलिं गुंला बाजं थाना: बाहा: बहिलय् बहिद्य: स्व:वनेगु धका: वनेगु चलन दु । गुंपुन्हिकुन्हु क्वाति मना: बाइ् दायेका: छुचुंमहि नापं तया: द्य:द्य:पिन्त पूजा याना:, छायेगु परम्परा दु । द्य:यात छाना: जक छँय् च्वंपिसं नयेगु चलन दु ।

जात्रा/मेला

गुंपुन्हिकुन्हु क्वाति त्वनेगु, जनै चीगु, जनै फेरे यायेगु जक मजुसें थ्व दिनकुन्हु थीथी कुण्डया मेला नं जुइगु ख: । पौराणिक ग्रन्थअनुसार देवगण व असुरगण जाना: समुद्र मन्थन या:बलय् समुद्रं थीथी वस्तुत पिहां वल । अनं पिहां वक्व गुगुं दैत्यतय्सं कायेगु या:सा गुगुं देवतापिसं कायेगु यात । गुबलय् कालकुट विष समुद्रं पिहां वल देवगण व दैत्यगण सुनां नं कायेगु इच्छा मया: । लिपा महादेवं थ:म्हं कया: नुना छ्वत । थ्व नुना छ्व:गुया कारणं विषं पुना: दाहा जुसेलिं महाद्य: सिलु तीर्थय् वना: म्व:ल्हुया: विषया पीडायात शान्त यात । अज्या:गु कालकुट विषं छटपटय् जूगु हे क्वलाके फूगु जूगुलिं उगु तिर्थ शान्त स्वच्छ दुखं मुक्त जुइगु धा:गु ख: । उगु तीर्थय् मेला विशेष याना: गुंलाबलय् मनूत वना: म्व:ल्हुइगु ख: । गुंला मध्यय् नं मूख्यगु दिं धयागु गुंपुन्हि कुन्हु ख: ।

थ्व हे सिलुया ल: वयाच्वंगु धयात:गु यलया बगलामुखी द्य:या न्ह्य:ने च्वंगु कुम्भेश्वर महाद्य:या थाय् नं थ्वकुन्हु हे मेला जुइगु ख: । सिलुतिर्थया ल: हे थ्व थासय् वयाच्वंगु धयागु जनधारणा दु । छम्ह मनूया सिलुइ वना: म्व:ल्हू वंबलय् ल:थल छग्व: सिलुतिर्थय् कुतुं वन । लिपा व हे ल:थल यल कुम्भेश्वर तिर्थय् खने दत । थ्व खना: सिलुया ल: थन वयाच्वंगु धयागु विश्वास जुल अले कुम्भेश्वर म्व:ल्हुइगु सिलुइ ल्हुइगु ति ग्यं धका: अनं नं मेला लगे जुल । अथें तुं बनेपा वडा नं ११ बुडोलया श्री चण्डेश्वरीया रक्तचन्दन वनया दक्षिणपाखे छगू सिलुतिर्थ नाप स्वापू दुगु थाय् दु । उगु थासय् नं दँय् दँसं गुंपुन्हिकुन्हु मेला जुइ । थ्वया बारे छगू धारणा दु उबलय् बनेपा दुने च्वंम्ह छम्ह मनूया म्हगसय् समुद्र मन्थन या:बलय् पिहां व:गु कालकुट विष नुने धुंका: महादेवं सिलुइ वना: शान्त यायेत वंबलय् बनेपाया थौकन्हय् वडा ११ चन्द्रेश्वरीया रक्तचन्दन वनय् छझा: दीगु जुयाच्वन । व हे थासय् शिवया मूर्ति तया: मेला हनेगु महाद्य: नं म्हगसय् धा:थें अन मेला लगे जूगु धाइ । उगु थासय् छगू पुखू नं दु । बनेपाया बासिन्दातय्सं उगु थाय्यात सिलुतिर्थ धका: नं धायेगु या: । बनेपाया बासिन्दा नापनापं मेमेगु थासय् च्वंपिसं सिलुतिर्थ धका: गुंपुन्हिकुन्हु वनेगु नं या: ।सिद्धार्थ गौतमया रुपय् जन्म जुइ न्ह्य: थीथी जन्म कया: तिनि सिद्धार्थ राजकुमार जुया: जन्म जूगु बौद्धमार्गीपिनि विश्वास दु । लिपा भगवान बुद्ध जूम्ह व हे गौतम बुद्ध न्हापांगु जुनि मणिचूड राजकुमारया रूपय् नं जन्म जूगु ख: । थ्व खँ बौद्ध जातक बाखनय् नं उल्लेख यानात:गु दु । मणिचूड राजकुमारया रुपय् जन्म कया: बिज्या:बलय् भगवान बुद्धं थ:गु छ्यं फाया: थ:गु

मणिदान का:व:म्ह मनूयात दान बिया थ:गु दानप्रतिया उदार क्यना: बिज्या:गु ख: । थ:गु छ्यं फाया: मणि दान ब्यूगु थाय् धयागु सक्वया मणिचूडय् ख: । थ्व हे मणिचूड थासय् दँय् दँसं गुंपुन्हिकुन्हु मेला जुइ । मणिचूड राजकुमारया छ्यं फाया: मणि लिका:गु थाय् व मणि लिकाये धुंका: मणि स्यूगु थाय् धका: निगू थाय् दु । मणि लिका:गु थासय् छगू बुंगा: दु । अले मणि स्यूगु धा:गु थासय् ल: वयाच्वंगु खुसिचा दु । थौंतक नं उगु थासय् गुंपुन्हिकुन्हु मेला लगे जू । भक्तजनपिं मणिदह (मणि लिका:गु थासय्) व मणिचूड खुसि (मणि स्यूगु खुसि) म्व:ल्हुइगु, ख्वा: सिलीगु याना: मणिचूड राजकुमार थें दानपारमिता लायेमा: धका: कामना याना: पुण्य प्राप्त याइगु थाय् ख: ।

थुकथं गुपुन्हिया थीथी महिमा दु ।

सापारु / साया:

तिथि कथं गुंलाथ्व पारु अर्थात भाद्रकृष्णपक्ष पारुकुन्हुया दिंयात सापारु अथवा साया: कथं हनावयाच्वंगु दिं ख: । गुंपुन्हिया कन्हय् कुन्हुया दिं साया: जात्रा जुइगुलिं सापारु धका: नामाकरण यानात:गु ख: ।

सापारु थुकथं हनेगु :– साया: वा सापारु गुबलेंनिसे सुरू जुल धयागु खँ ला निश्चित मजू । अथे जूसां नं नेवा: समाज दुने दँय्दँसं छगू पर्वकथं हना वयाच्वंगु दिं ख: । धार्मिक भावना कथं थ्व दिं सीम्ह मनूया हंस स्वर्गय् छ्वयेगु दिं कथं हना वयाच्वंगु ख: । थ्व दिंकुन्हु नेवा: समाजय् गुभा:जु, बरे व उराय् बाहेक मेगु फुक्क जातिपिनि दछिया दुने सीपिं छँज:या नामय् सा छ्वयेगु चलन दु । थ्व कुन्हु यमराजं स्वर्गया लुखा चायेकीगु जूगुलिं थ्व दिनय् सा छ्वत धा:सा सीपिनिगु आत्मा स्वर्गय् थ्यना: तरेजुइ धैगु धारणा दु । छाय्धा:सा यमराजां दच्छिया दुने थ्वकुन्हु छन्हु स्वर्गया लुखा छपां बांलाक चायेकीगु ख: । थथे लुखा चायेकीबलय् दछिया दुने सीपिं दक्को व लुखां दुहां वनी धैगु धापू ख: । यमलोकय् थ्यंकेया लागि वैतरणी खुसि छीमा:गु जूगुलिं सीम्हसिगु आत्मा सानाप छित: धा:सा वं बांलाक अ:पुक खुसि छिना: वैतरणी तरेजुइ । अले यमराजया लुखा चाला मच्वंसां वा लुखा फुकं मचा:निसा साया न्यकुतिं थिना: लुखा चायेका: मृतात्मायात यमलोकय् थ्यंकाबी धयागु धारणा सीम्हेसिगु नामं सा छ्वयेगु ख: ।

नेपा:या इतिहासय् नांजा:पिं जुजुपिंलय् दुथ्या:म्ह छम्ह जुजु जयप्रताप मल्ल नं ख: । आपा: रानीपिं द:सां म्हो हे जक सन्तान दुम्ह प्रताप मल्लया थ: जुजु जुयाच्वंगु इलय् हे काय् चक्रवर्तेन्द्र मल्लया स्वर्गे जुल । काय् सिना: जुजुयात स्वया: नं मांम्ह रानीयात त:धंगु दु:खया मलखं कल । काय्या मृत्युइ मांम्ह महारानीं आपालं बिलाप या:गु जूगुलिं प्रताप मल्लं रानीया मन शान्त यायेत आ:पालं कुत: यात । तर रानीया मन काय् सिना: गुकथं बेचैन जुयाच्वंगु ख:, व शान्त मजुल । अले जुजुं या:या:थें मजिया: रानीयात सान्त्वना बीत थीथी तीर्थया ल: हया: न्हूपुखू दयेका बिल । अथें तुं रानीयात सान्त्वना बीगुया लागि रानीया जक काय् सीगु मखु आपालं आपा: जनताया नं काय्मस्त सीगु दु थ्व दैवया लीला जक ख: । सीगु म्वाइगु धैगु छगू सृष्टिया प्रक्रिया जक ख: । गुम्हं न्हापां सिइ गुम्हं ता: आयु म्वाना: सी धका: दँय् गुलित मनूत सीगु ख: उपिं फुकं हनुमानध्वाखाया लाय्कुलिइ वये मा: धका: जुजुया उजं जुल । थ्व हे उजं कथं सापारुया दिनय् राज्य दुने गुलित सीपिं दु उमिगु नामय् साया: रूपय् वा सा छ्वयेगु प्रचलन जुल । अले रानी थ: काय्मचा

जक सीगु मखु राज्य दुने आपालं मनूतय् नं थःथिति सीगु दु धैगु वा चायेकल। सायात प्रदर्शनी यायेगु खँय् मेगु छगू नं धापू दु। थःथः छँया जःपिं मृत्यु जूगु म्वानाच्वंपिं छँजःया हेरविचार मगानाः मखु। बिरामी जुयाच्वंगु इलय् तागत दुगु साया दुरु त्वंकाः लहिनागु खः। अथे जूसां बिरामी मम्वाः। बिरामीयात साया दुरु त्वंकाः लहिनागुया दसु कथं सायात जात्रा याना हःगु खः धयागु धापू नं दु।

थुबलय् सुथय् सा छ्वयेगु जूसा न्हिनय् ख्यालः वयेगु खँय् नं जुजु प्रताप मल्लं थः रानी विरह वेदना जीवनय् दुबिना च्वंगुलिं सुनानं रानीयात न्हीका मन बहलय् यायेफु, वैत सिरपाः बी धकाः उजं ब्यूगुलिं यानाः रानीयात न्हिकेत दछियंक जूगु समसामयिक घटनाया नापनापं राजनैतिक, आर्थिक आदि घटनायात विषयवस्तु दयेकाः व्यङ्ग यायेगु जूगु खः। मूलतया विरहलय् दुनाच्वंम्ह रानीयात न्हीकेगुया लागि न्ह्याःगु परम्परा धकाः धायेगु नं चलन दु। बौद्धमार्गी विशेष यानाः गुभाःजु बरे उराय् जातिया सापारुया इलय् सा छ्वयेगु चलन मदु। छाय्धाःसा थथे सा जुयाः थीथी रूप कयाः ख्यालः वइगु धयागु सिद्धार्थ गौतम बुद्धत्व प्राप्त यायेगुया लागि तपस्या च्वनाच्वंगु इलय् तपस्या भंग यायेगुया लागि विभिन्न रुप कयाः मार वःपिं धकाः सायाः जक मछ्वयेगु मखु, सायाः व ख्यालःवःपिं तक्क हे स्वयेगु मयाः। थौंकन्हय् पुलां पुलांपिसं थ्व खँयात मान्यता ब्यूसां न्हून्हूपिंसं माने यायेगु मयाः। बरु स्वयेगु नं याः। तर परम्परा मदुगु जूगुलिं सा छ्वयेगु चलन धाःसा आःतक जूगु खनेमदु।

सा छ्वयेगु

सायाःया सुरू न्ह्याबलें जूगु जूसां न्ह्यागु उद्देश्य ज्वनाः न्ह्याकूगु जूसां सायाः नेवाः समाज दुने मृत्यु संस्कार दुने दुथ्यानाच्वंगु दु। सीम्हसिगु नामं घःसू लत्याःखुला दकिला याये थें भाद्रकृष्ण पारुया दिनय् सीम्हसित यमलोकय् वा स्वर्गय् थत छ्व्याः मुक्त यायेगु ज्या म्वानाच्वंपिसं याइगु क्रिया खः।
न्हापा न्हापा सीम्हसिगु नामय् धात्थे याःम्ह सायात हे छ्वःगु जुइमाः। लिपा सायात छ्व्येगु समस्या जूया साया सत्ताय् सायाः रुप धारणा याकाः छँजःपिं विशेषयानाः कय्तापुजा मयाःनीपिं मिजं मचातय्त सा याना छ्वयेगु यानाहःगु जुइमाः। सायाःबलय् सा याना छ्वयेत साया ख्वाःपाः, साया नेकू च्वयातःगु रंगीन भ्वं अले पिरङ्गीइ भ्वंया झण्डा दुगु कथि बजारय् प्यन्हु न्यान्हु न्ह्यःनिसें मियातइ। सुयात सा छ्वयेगु खः व मचायात तुयुगु लँ सुरुवाः फिकाः जवं खवं तुयुगु

कापः भ्यालल लुइका छ्वइ। भ्यालल लुया वनेगु धयागु मनूया निपा तुति जूगुलिं तुयुगु निखे निगू च्वःया लुया यंकेगु धयागु साया प्यपा तुति धाये थें मनूया निपा व कापःयागु निपा यानाः प्यपा तुति यानातःगु खः। सापारुकुन्हु सुथय् सा यानाः यंकीम्ह मचायात म्वःल्हूकाः पचंगव्य बियाः शुद्ध याये धुंकाः मचाया मिखाय् अजः उइकाः म्हुतुसिइ लाली, ग्वाय् मदुनिम्ह मचायात ग्वाय् तयेकाः ख्वालय् पाउडर क्रिम बुकाः साधारण मचा स्वयां ख्वाः पाक समाः याकाः बीगु खः। तुयुगु लं गुम्हसिया कमिज, गुम्हसिया भोत लं, क्वय् गुम्हसिया जामा, गुम्हसिया सुरुवाः गुम्हसिया तासया लं, तासया जामा, छ्यनय् साया ख्वाःपा तिकातःगु जवंखवं रङ्गीचङ्गीया झण्डा नाप व्छालिया न्यकू छपु छपु नं जवं खवं छुकाः पिरंङ्गी पुइका बीगु जुइ। पिरङ्गी खनेमदयेक न्ह्यःने साया ख्वाःपाः जूसा लिउने न पिरङ्गी खनेमदयेक रुमालं त्वपुइगु यानातःगु जुइ। छाय्पेगुया लागि स्वानं छुकेगु यानातःगु खनेदु। वसः न्ह्यागु हे जूसा नं साया ख्वाःपाः पुनातैपिं सा वइपिनि तुयुगु जनी छपु चिनाः जनीच्वः भ्यालल् लुयायंकेगु यानातःगु खनेदु।थथे सायाः वनीपिं गुम्ह गुम्हसिया साया भेषय् वनेगु मजुसे सन्यासिया भेषय् नं वनेगु याः। थथे सन्यासिया भेषय् सायाः वनीपिनि म्हय् पिताम्वरया धोती चिनाः चिम्ता कमण्डलु, पलेस्वां ज्वनाः नं वनेगु याः। सा जुयाः वनेगु धयागु मृतात्मायात यमलोकय् दुत व्छ्येगुया लागि जूसाः सन्यासि जुयाः सायाः वनेगु धयागु जहानया मृत्युं विरक्त जुया सन्यासि रूप कयाः वनेगु खः। छखा छेँय् छम्ह व छम्ह स्वयां अप्वःसिगु मृत्यु जुल धाःसा, ग्वःम्हसिगु मृत्यु जूगु खः वःम्हहेसिगु नामं छम्ह छम्ह दर सा व्छ्येगु प्रचलन दु। मनूयात साया रुप मब्यूसे सायात हे मृत्यु जूम्हसिया नामय् सा व्छ्येगु नं यानाच्वंगु खनेद्।संस्कृतिविद्पिनिगु धापू कथं न्हापा न्हापा मृत्यु जूम्हसिया नामय् धार्थेयाम्ह सा हे व्छ्येगु चलन दुगु खः। लिपा गुलि मृत्यु जूगु खः उलि साया बन्दोवस्त याये मफुत वा थःपिनि सा मदुगुया कारणं यानाः, साया थासय् साया रुप धारण याकाः मनू छ्वयेगु याना हल। मृत्यु जूम्हसिया नामय् सा छ्वइगु कारण संसारय् थी थी जंजालय् लानाच्वंम्हसिया आत्मा शान्ति जुइमा, थ्व संसारपाखें मुक्त जुयाः यमलोकय् वनेमा धैगु कामना कथं छ्वइगु खः। सुं नं मनू प्राण त्वःते न्ह्यः वैतरनी तरेयाना वनेफयेमा धकाः सा दान यानाबीपिं नं दु।अथे तुं तच्वः जुयाः प्राण वने मफुत धाःसा सा दान यानाबिल धाःसा प्राण त्वःता वनी धकाः धाइपिं नं दु। सिनाः तप्यंक यमलोकय् वने फयेमा धकाः थः फू-बलय् हे सर्यादान बियाः सा तकं दान बिया वनीपिं दु। सा दान यायेगु धयागु यमलोकय् वनीबलय् वैतरनी तरे याये फयेमाः धकाः खः। नापं यमलोकय् तिनातःगु खापा साया न्यकुलिं चायेकाः मृतात्मायात दुत व्छ्याबी धकाः धाइगु जनधारणा दु। उकिं मृतात्मानाप साया तःधंगु स्वापू दु। थुकथं सायाःबलय् सा व्छ्येगु धयागु वास्तविक सा हे खः। तर सा व्छ्येबलय् सा छम्हसित जक व्छ्ये मंजिल साजवाः वनेमाल सा यंकेबलय् सां लँय् फोहर याइगु सायात माःगु नसा नं ज्वनावनेगु, सा छम्ह पशु जूगुलिं कजय्

यायेत अःपुइ मखु । सौन्दर्यया दृष्टि नं मनूयात सा यानाः जात्रा यायेबलय् गुलि झःझः धाइगु खः उलि झः झः नं मधाः । उकिं नं थ्व जात्राय् मनूयात पशुया रुपय् सा यानाहइगु जात्रा खः । न्हापा न्हापा सा हे यक्को व्छइगु जुइमाः । थौंकन्हय् सा स्वयां मनूयात हे सा यानाः व्छइगु यक्को दु । थथे सायाः छ्वइबलय् मृत्यु जूम्हसिया नामय् दछिया ३६५ न्हि दैगुलिं न्हिं छगूया दरं नसाः विशेष यानाः मरि व फलफूल सायाः वःपिं मनूत व सायात दान बीगु याः । थथे दान यात धायेवं मृत्यु जूम्हेसिया नये खनी वा दान ब्यूगु नसा सुया नामय् दान ब्यूगु खः वं हे न्हि छगूया दरं नये खनी धयागु आत्माविश्वास याइपिनिगु धापू खः । थथे सा वइपिन्त मरि व फलफूल जक मखु दुरु लः नं त्वंकेगु याः ।धात्थें धायेगु खःसा थथे फलफूल मरि सायाः वःपिन्त नकेगु धयागु बांलाःगु खः । छाय्धाःसा सायाः वःपिं मचातय् साया परिक्रमा याइबलय् लः त्वने पित्याइगु, नये पित्याइगु जूगुलिं लँय् लँय् थथे नयेगु नसा त्वनेगु दुरु दान याइगुलिं त्यानु मचाइगु खः । नाप सीम्हसिगु दुखय् जुइगु थ्व जात्राय् करुण रसं जायाः म्हाइपुइगुलिं नये लँय् नसा नकेगु लः दुरु त्वंकीगु वने माःसा तच्वतं म्हाइपुइगु जुइ । म्हाइपुया त्यानुइगु जुइ । थथे जुल धायेवं जात्राय् गुगु भव्य चहक दुगु खः उलि दैमखु ।

जात्राया लँपु

सायाःया लँपु विशेष यानाः मल्लकालय् शहर दुनेया लँपु जक खः । यँया विशेष यानाः कुमारीया रथ सालाः जात्रा याइगु थाय् हे जक थ्व जात्राया लँपु खः । थःथःगु छँ थ्व लँपु दुने मलाः थःगु छँनं दकले सतिगु थ्व शहरया लँपु लाक वइ अले मन थम्हं सुरु यानागु गन खः अन अन्त याइ । यँया लागि थ्व लँपु धयागु भिंद्यः त्वालं सुरु याःसा भिंद्यः त्वालं मरुइ सिंहसतः न्ह्यःने मरुसतः जुयाः गणेद्यः चाःहिलाः यतखा वनी लँपु थथे खः ।

भिंद्यः मरु, यतखा, न्यतः, न्ह्यःखा, न्हाय्कंत्वाः, प्ययंगःथां, असं, बालकुमारी, जनमांद्यः, वंगः, हनुमानध्वाखा, मरु, चिकंमू, ज्याबाहाः, लगं, ब्रम्हूत्वाः, क्वहिति, व भिंद्यः थ्व थाय्या लँपुइ लाःपिं द्यः व द्यःत चाःहिला वनी । मरुइ निक्वः लाइगुलिइ छक्वः चिकंमू वनीबलय् मरु सतःया पूर्वपाखे लाइ लिपा भिंद्यःयाथाय् थासं थाहां वइबलय् मरु सतःया पश्चिम पाखे लानाः गणेद्यः चाःहिलाः यतखाय् लाकः वनी ।

सायाः वनीगु तरिका

सायाः वनीबलय् छखा छँ छम्ह जक सा यानाः छ्वयेगु जुइ । गुम्हं गुम्हसिया सायाः व्छइबलय् धिमेय् थाकाः नं यंकेगु चलन दुं । थथे धिमेय् थानाः यंकीबलय् विशेष यानाः सा जुयाः वःम्ह मचायात छत्रं कुइकाः छायेपाः यानाहयेगु चलन दु । थथे छत्रं कुइका सायाः हःसा गुम्हसिया छम्ह, गुम्हसिया स्वम्ह, गुम्हसिया न्याम्ह, गुम्ह गुम्हसिया न्ह्यम्ह तक्क नं सा यानाः जात्रा यायेगु चलन दु । थथे छम्ह जक मनूया नामं नं हयेगु वा छगू जःया दुने निम्ह स्वम्ह सीत धाःसा अपिं फुक्कसिगु नामय् थथे पुचः पुचः खाका जात्रा यायेगु याः । थथे जात्रा याइबलय् जात्रा बांलाइगु व भव्यता खने दइगु खः । धिमेय् बाजं थानाः छत्रं कुइका हल धाःसा छम्ह स्वयां अप्वः विजोड मचातय्त सा यानाः व्छ्या हयेगु चलन दु ।

थथे सा जुयावःम्हसित च्वय् न्ह्यथनागु लँपु सायाः यंकेगुयात दें चाहिकेगु धकाः धाइ । सा जुया दे चाःहिला वःम्ह मचायात पिखालखुइ तयाः म्ह्यायम्चा वा मिसापिसं लँ धूछि लुयाहःगु कापः सायाः तुतिया रुपय् कयाः क्वलाय् चायेगु याः । अले लसकुस यानाः छँ दुत यंकेगु याइ । थथे लुखाय् तयाः दुकायेगुयात वैतरणी चाःहिलफ स्वर्गय् दुकायेगु धकाः धाइपिं न दु । यदि थ्वयात वैधानिक धग स्वयेगु खःसा दे चाःहिला वःम्हसिनं छु छु न्हुयावल जुइ । फोहरय न्हुया वल वा फोहर पुंका हल जुइ धकाः सफा यायेगुया लागि सफा याना दुकायेगु खः । सायाः जक मखु सा वना वःम्हसित ल्हाः तुति नं सिकेगु चलन दु ।सा वनावःम्ह मनू लिहां वल धायेवं तिनि छँया हामाया नयेगु याइ । अथे तुं पिखालखुइ दुकाइम्हसिया नं सा वनावम्ह मचायात दुकाये धुंकाःतिनि नयेगु याइ । तर सा जुया वंम्ह मचायात धाःसा द्यांलाका यंके म्वाः । लँय् लँय् हे सीपिनिगु नामय् दान बियाच्वंगु मरि फलफूल कयाः नयेगु नं याइ नापनापं लँय् नकेमाःधकाः नयेगु व त्वनेगु नं ज्वनावनी । अझ छँ हे नका व्छइगु नं याः । तर सीगु छँ सा छक्वः व्छये धुंकल धायेवं सिधल ।

हिन्दूमार्गीतयसं गुंपुन्हिकुन्हु सा व्छ्येबलय् रामायण दयेकाः भजन याकाः नं व्छ्येगु चलन दु । रामायण धकाः राम लक्ष्मण व सीतापिनि खँ नापनापं मृत्यु जूम्ह मनूया भिंगु विशेष गुण नं प्रस्तुत यानाः भजनया टोली व्छ्येगु चलन दु । भजन टोली गुम्हसिया मोटर, गुम्हसिनं रिक्साय् गुम्हसिया मनू हे बाजं क्वबुया हयेगु चलन । थथे रामायण हइपिं पुचःयात विशेष कथं छाय्पा हयेगु चलन दु । रामायण हःपिनि थाय् थासय् त्वाः त्वालय् दिनाः दिनाः रामायण हाला क्यनेगु याइ । रामायण विशेष यानाः करुणरस प्रधानगु निर्गुण भजन जूगुलिं नं दर्शकतय्त नुगः मछिंका बीगु कथंया जू । रामायण सुथय् पिदंसा नं न्हिनय् बहनी तक नं हालाः

यंके ज्यू । नेवाः वस्ति दुगु थाय् थासय् सायाः न्यायेका च्वंगु खनेदु । यल, ख्वप, बनेपा, पोखरा बागलुङ आदि थाय् थासय् सायाः जू । सीपिनिगु नामय् याइगु जूगुलि दक्को थासय् च्वंपिं नेवाःतय् सीपिं थःथिति फुकं स्वर्गय् वनेमाः धकाः खः । सापारु नेवाःतय् हनेमाःगु नखः जूसा नं दक्व थासय् छगू हे कथं मजू । यलय् ख्वपय्, किपू आदि थासय् पाः ।यलय् सापारुकुन्हु सा व्छये माःपिं दक्को नेवाःतय्सं थःथःगु छेँया स्वर्गे जूपिं जःपिनिगु नामय् सा व्छयेगुया लागि गुम्हसिया येँय् थें छ्यनय् पिरङ्गीइ साया ख्वाःपाः पुइकाः व्छालिया न्यकू, ध्वाँय् तियाः जामां फिनाः तुयु कापः भ्याँलल लुइका वनीपिं गुम्हं जोगी जुइपिं गुम्हं सन्यासी जुइपिं आदि थी थी भेषय् कृष्ण मन्दिरया न्ह्यःने मूं वइ । थुकथं निश्चित थासय् मूं वइ । दक्व मुन धायेवं सा वनेगु धकाः शहर परिक्रमा याइ । यँ सायाः थः याकः याकः जूसा नं सुथ बहंछि वइगुलिं अप्वः यानाय् सुथसिया ७:३० बजे निसें १० बजे तक अप्वः सायाः वनीपिं मुं वइ । यलय् सायाः वनीपिंत मुनेगु छगू ई बी । व हे ई कथं उपस्थित जूवइ अले सायाः जात्रा जुइ । सा व्छइबलय् ततःग्वःगु ड्रम, खालीगु ताकिचा घः आदि ततःसकं थानाः आवाज वयेकाः परिक्रमा यायेगु नं चलन दु । थथे ततःसकं आवाज बीगु धयागु सीपिनिगु आत्मा छेँया जःपिनिगु माया हानं छेँ ल्याहां मवयेमा धकाः ख्यानाः स्वर्गय् व्छःगु धकाः धाइ । सा वनीपिं नाप राम व सीता जुइपिं मचात दै, अमित थाय् थासय् पूजा याइ । थन सा हे नं व्छयेगु चलन दु । सापारुकुन्हु ख्वपय् दछिया दुने स्वर्गे जूपिं छेँया जःया नामय् सा व्छयेगु चलन दु । तर थन सा व्छइगु यँ व यलय् सा व्छइगु स्वयाः पाः । ख्वपय् सा छ्वइपिनि पिरङ्गीइ छखे सायाः ख्वाःपाः मेखे तयाः सा व्छइगु ।

गणेद्यःया ख्वाःपाः च्वय्लाक व्छालिया न्यकू निपु छुनाः ह्यःने छुइपिं नं दु । गुम्हसिया व हे पिरङ्गीइ भ्वंयात कापतं हिनाः ताहा सा जात्रा यायेगु चलन नं दु । उकिं ख्वपय् ताहासायाः जात्रा धकाः धाइगु खः । साया ख्वाःपाः व हे छपु पँथय्, मेमेपिंसनं थःथःगु छेँय् मृत्यु जूपिनिगु नामय् पिरङ्गीइ साया ख्वाःपाः, गणेद्यःया ख्वाःपालय् कापः हिनाः छगुलिइतुं नं तयेगु याः । थथे व्यक्तिगत ताहाः सा जुइफु, छगू कवःया छपु नं जुइफु छगू त्वाःया नं जुइफु । जात्रा याये न्ह्यः पुरोहित वा गुरुजुं सायात पूजा याये धुंकाः तिनि शहर परिक्रमा यायेगु जुइ ।

पांगाय् सापारुकुन्हु थःथः छेँया जःपिनि नामय् सा छ्वयेगु प्रथा यँ यल ख्वपय् स्वयां पाः । सा जुयाः वनीपिन्त रंगीइचंगीया परसि गुजिंगुजिं कायेकाः जामा थें हिना बी । लं नं मिसालं फिकाः ख्वापालय् ग्वाय् तयेगु, अजः उइगु आदि ज्या याइ । सा व्छयेगु जूगुलिं छ्यनय् साया ख्वाःपाः, न्यकू आदि नं तयेगु याइ । गुंपुन्हि ज्वःछियात ख्यालःया नखः धकाः नं धायेगु याः । समाजय् दछिया दुने चर्चा जूगु राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक आदि घटनायात ख्यालःया विषयवस्तु दयेकाः ख्यालः पिथनेगु याइ । थज्याःगु ख्यालः विशेषयानाः गुंपुन्हिकुन्हु हे पिथनेगु नं जू ।

सापारुकुन्हु विशेष यानाः ख्यालः पिथनेगु याइ । सापारुबलय् निगू कथंया ख्यालः पिदनीगु खनेदु । न्हापांगु ख्यालः सायाः नापनापं हे वइपिं मनूतय्गु ख्यालः गुपिसं ख्वालय् हाकुक रङ्गीचङ्गी पानाः वसः नं भांग्रा, छखे लंच्व दुगु सा मेखे लंच्व मदुगु अथे तुं सुरुवाः नं छखे बागः सुरुवाः दुगु छखे पुरा हे दुगु, अथे तुं चस्मा हे तये म्वाःसां हाकुगु चस्मा तयाः, तुतां चुयाः, आगंसा खनेदुगु तपुलि पुयाः वा तपुलि आगंसा पिकयाः आदि स्वजक स्वयेबलय् हे न्हिले मास्तिवइगु कथंया भेसभूषा पुनाः ख्यालः वइपिं दु । थथे ख्यालः वइपिं मनूतय् वसः, छाय्पा खनेसाथं न्हिले वइगु कथंया मनूत सापारुकुन्हु सायाः नापनापं सायाः चाःहिलीगु थाय् दक्व चाःहिलेगु याइ । थथे वःपि ख्यालःतय्त स्वर्गे जूपिनिगु नामं दान याइगु नसा नं दान बीगु याः । थज्याःपिं अप्वः यानाः छम्ह छम्ह अलग अलग वयेगु याइ । यदि छुं छुं खं ब्यङ्ग यानाः वने माल धाःसा खल्हाबल्हा यायेगुया लागि निम्ह वा स्वम्हतक नं वयेगु याः । थज्याःपिं विशेष यानाः ख्वाः खन धायेवं नं न्हिले वइगु कथं छाय्पा यानाः ख्वाःयात ल्वयेक हे वसःनं पुनावइ । सापारुकुन्हु ख्यालः छाय् वल धाइगु खँय् जुजु जयप्रताप मल्लया काय् चक्रवतेन्द्र मल्लया मृत्युं विरह जुयाच्वंम्ह रानीयात विरहलं मुक्त यानाः न्हीकेया लागि जनतातय्त आव्हान याःगुलिं जनतातय्सं रानीया विरह तंकेया लागि सापारुया सा हयाः विरह यानाच्वंम्ह रानीया काय् छम्ह जक मृत्यु जूगु मखु धकाः क्यनेगु कोशिस याःगु खः । उकिं ख्यालः हयाः विरह जुयाच्वंम्ह रानीयात न्हीके ब्यूगु खः धायेगु नं याः ।

मेगु ख्यालः बान्हिनिसें हयेगु जुइ । थज्याःगु ख्यालः गुपुन्हिया छुं दिं न्ह्यःनिसें स्यनाः नासःद्यः पूजा यानाः पिदनीगु जुइ । दछिया दुने जूगु खँया लुमनीगु विशेष यानाः सामाजिक, राजनैतिक, आर्थिक खँ, दैवी प्रकोप आदिया खँयात कयाः ब्यङ्ग बियाः प्रस्तुत याइ । नेपाःया इतिहासय् धाःथें ख्यालः धयागु गुबलेंनिसें प्रस्तुत जुल धयागु सी मदुसा नं यलया सिद्धिनरसिंह मल्लं पिकाःगु काति प्याखनय् यलय् बाथः प्याखं न्हापांगु ख्यालःया प्रस्तुती धकाः धया वयाच्वंगु दु । सिद्धिनरसिंहं काति प्याखं पिकाःगु जूसां श्रीनिवास मल्लं बाथः प्याखं नं दुथ्याकूगु जुल । तर थ्व बाथः प्याखं ख्यालि प्याखं जूसा गुपुन्हि इलय् क्यनेगु मजूसे कार्तिकं क्यनीगु काति प्याखं नामं दुथ्याकातःगु दु ।

यँया ३२ गू त्वाःया ज्यापुतय् ज्यापु समाजय् मचातय्त धिमेय् बाजं थाये सयेकेया नापं धुँन्या बुँन्या चाःहिके सयेके बियाः न्हूपिं ज्यापुतय् थःगु प्रतिभा प्रदर्शित याये कथं वसं वनेगु चलन दु । थथे वसं वनेगु चलन यँया थःने च्वंपिं ज्याथा कुमाः व क्वःनेया धौभ्यगः कुमाः निगू थाय्या कुमाःतय् मदुगु जूगुलिं थःने च्वंपिं ज्याथा कुमाःतय् कथः वनेगु व क्वःनेया धौभ्यगः कुमाःतय् वाथः वनेगु धकाः दु । १२ दँय् छक्वः छक्वः पिकाइगु थ्व बाथ प्याखं व कथः वनेगु निगुलि गुंपुन्हिबलय् पिदनीगु ख्यालः खः । भिंनिदँय् छक्वः पिकाइगु जूसां नं थ्व निगुलिं खुदँ खुदँ जक पाः । बाथः प्याखं पिकयाः खुदँलिपा कथः वनेगु ख्यालः पिकाइगु खः । थ्व बाथः व

कथः निगुलिं प्याखनय् चरित्र बांमलाःपिं मिसात, थीथी पेशाय् न्ह्यानाच्वंपिं नेवाः जाति, चरित्र मदुपिं मिजंतयुत ब्यङ्ग यानाः प्रदर्शित याइगु प्याखं खः । ज्यापु जातिया विशेष यानाः सिनाज्याबलय् वा पीधुंकाः सुमुक च्वनेगु इलय् न्ह्याइपुइकेत गुंपुन्हिबलय् ज्यापु प्याखं पिकयाः त्वालय् क्यनेगु नं जू । विभिन्न राजकुमार राजकुमारीया बाखंया नापनापं धार्मिक बाखंया आधारय् ज्यापु प्याखं बुँज्या याइपिसं थःगु विचारं फुथें चाःथें स्यनाः पिकाइगु खः । प्याखं दयेकूसां नं चैन सिपाइ घिन्तामुनि धकाः प्याखं हुकेगु चलन दु । थज्याःगु

गुंपुन्हि ज्वःछि क्यनाः सिमधल धाःसा येँयाः ज्वःछि नं क्यनेगु याइ । थुकथं गुंपुन्हि ऐतिहासिक सांस्कृतिक, साहित्यिक रुपं महत्वपूर्णगु नखः खः । सिनाज्या यानाः यक्व ज्या याःपिं ज्यापुतय् सिनाज्या यानाः त्यानु लंकाः न्ह्याइपुक हनीगु नखः खः ।

मतयाः / न्यकू जात्रा / श्रृंगभेरी जात्रा

गुंपुन्ही जःछि न्ह्याइगु जात्रा नखः मध्यय् भाद्रकृष्ण द्वितीया (गुंलागाः द्वितीया) कुन्हु यलय् (यलदे) छथाय् जक जुइगु जात्रा खः मतयाः वा नेकू जात्रा (श्रृंगभेरी जात्रा) । दछिया दुने थःथःगु छेँय् मदुपिं छेँय्या जहानपिं सुखाबति भुवन (स्वर्गय्) वनेमा धकाः नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु सायाः थें तुं यलय् दछिया दुने मदुपिं थः छेँय्या जःया नामय् यल दे दुने दुगु भगवान बुद्धया गुलिः नं चैत्य, देगः, मूल मूल द्यःपिन्त मत बीगु कथं न्ह्याइगु मतःयाः खः । यें दुने भाद्रशुल्क द्वादसीकुन्हु परिवारया दुने मदुपिं जहानपिनिगुया नामय् मतः बियाः दे चाहिलीगु थें तुं यलय् मतयाः वनीगु खः धाइपिं नं दु ।

गुंलां बौद्धमार्गी परिवारया मदुपिं दुजःतय् नामं पूजा पाठ यानाः दिवंगत आत्मा शान्ति बास काये फयेमा धकाः कामना याना च्वनी । थ्व हे अनुरुप येँय् उपाकु वनेगु चलन दु थें यलय् नं अथे हे मदये धुंकूपिं थःपिनि पूर्वज आदि नाता कुतुम्बतय्सं सुखावति भुवनसं बास लायेमा धकाः कामना यानाः भाद्रकृष्ण दुतिया दिंकुन्हु न्हिछियंकं मतयाः वनी । मतयाः यल दे दुने नगरीइ विराजमान जुया बिज्यानाच्वंपिं बुद्ध बोधिसत्व तथागतपिं व चैत्य आदि अनेक रुपं पूजा याना जुइगु छगू ऐतिहासिक नखः खः । (बिक्रम शाक्य, सन्ध्या टाइम्स दँ १ ल्याः ३०२ शुक्रवार)

यल देशय् जुइगु मतयाः जात्राय् छेय् जःपिं स्वर्गय् वा सुखावति भुवनय् लायेमा धकाः जक मखु छेँय् परिवार दुने थःपिनि सुख समृद्धि, शान्ति जुइमा धकाः नं यल दे दुने च्वंगु चैत्य, बहाः, बही देगः, आदि चाःहिलीगु जूगुलिं मतयालय् ब्वति काइपिं भक्तजनपिं आपालं आपाः दैगु खः ।

मूख्य रुपं बौद्ध चैत्य बहाः बही देगः आदि चाःहिलीगु जूगुलिं बौद्ध धर्मावलम्बीपिंसं जक हनीगु जात्रा थें खः । अथे जूसां हिन्दू, शैव आदिमार्गया भक्तजनपिसं थ्व जात्राय् ब्वति काइगु जूगुलिं संख्यात्मक दृष्टि आपालं आपाः भक्तजनपिं उपस्थित जुइगु जात्रा खः । भक्तजनपिनि मनया शान्तिया नापनापं परिवारया शान्तिया कामना नं याइगु खः । थ्व जात्रा बौद्धमार्गीपिसं जक हनीगु जात्रा जूगुलिं थ्व जात्राय् बौद्ध चैत्य देगः बहाः बही

विशेष रुपं चाःहिलीगु जूसां मेमेगु धर्मावलम्बीपिसं नं ब्वति कयाः नेवाःया संस्कृतिनाप आबद्ध जूगु धर्मया धार्मिक सहिष्णुता रुपय् प्रस्तुत जुइगु जात्रा नं खः ।

मतयाःबलय् विशेष यानाः बुद्धया मूर्ति, देगः, बहाः बहिलय् मतः च्याकाः मतः छाइगु जूगुलिं नं मतयाः धकाः धाःगु खः ।

जात्राया उत्पति

थौं स्वयाः भिंगुसः दँ न्हापा सिद्धार्थ गौतमं बोधिज्ञान प्राप्तया लागि तच्वतं तःधंगु, थाकुक तपस्या यानाबिज्यात । उगु तपस्या यायां बोधिज्ञान प्राप्त जुइनं धकाः सियाः सिद्धार्थ गौतमं बोधिज्ञान प्राप्त याइगु मयःपिसं तपस्या भंग यायेगुया लागि तान्त्रिक पद्धतिं मनूयात बांलाःपिं सुन्दरीपिं, प्याखं हुइपिं प्याखं म्वः, तरवार भाला ज्वनाः स्याये धकाःवःपिं राक्षसतयत् ख्यायेत विभिन्न भ्रंगः पशुपछिंया रुप धारणा यानाः, तपस्या यानाःच्वंम्ह सिद्धार्थ गौतमयाथाय् मारत वयेगु यात । थःथःपिनिगु बलं तपस्या भंग याकेत सुन्दरी जुयावःपिसं प्याखं ल्हुयाः भंग यायेगु कुतः यात सा, तरवार भाला ज्वनावःपिसं पाला स्यायेगु स्वःसा, थी थी भ्रंग पशुपछिंया रुप धारणा याना वःपिसं थी थी सः पिकयाः तपस्या भंग यायेगु कुतः यात । तर सिद्धार्थ गौतमया तपस्या भंग मजुस्य भ्रन एकचित्त मनं तपस्या याना बिज्यानाः मारगण फुकसित त्यांकाः बोधिज्ञान प्राप्त याना फुक्क मारपाखे विजय जुयाः भगवान जुया बिज्यात । थ्व हे बोधित्व प्राप्त याना बिज्याःगुया उपलक्ष्य् दश दिग लोकपालपिं बिज्यानाः भगवान बुद्धया बिजय उत्सव कथं मतः च्याकावःगु दिं जूगुलिं यलया थ्व जात्रायात मतयाः धकाः धाःगु खः ।

अथे तुं भाजु धुवकृष्ण दीपया धापू कथं सिद्धार्थ गौतमया बुद्धत्व प्राप्त यायेगुया लागि तच्वतं थाःकुक तपस्या च्वनाबिज्यात । बुद्धत्व प्राप्त याइन धकाः इर्ष्या जूपिसं थःपिं ग्यानापुपिं राक्षस, मिप्वाःलाखेय् आदि ग्यानापुगु भेष कयाः सिद्धार्थ गौतमयात बुद्धत्व प्राप्त याके मबीगु कुतः यात । सिद्धार्थ गौतमं थथे इर्ष्यावशं राक्षस जुयाः मार वःपिन्त छुं हे वास्ता मयास्य तपस्या यानाः बोधिज्ञान प्राप्त यानाः भगवान बुद्ध जुया बिज्यात । मार वःपिन्त हे ज्ञानगुण खँ धाये उपदेश बिया लित व्छया बिज्यात । लिपा व हे मार वःपिसं हे भगवान बुद्धयात तःधंम्ह

ज्ञानि गुणिम्ह धकाः हनेगु यात थ्व हे मारः वःपिन्त बिजय याना बोधिज्ञान प्राप्त याःगु दिंयात हे मतयाःया दिं कथं हनेगु जुल । (Deep , Mataya: The Buddhist Festival of Lights"- 29)

भाजु धुवकृष्ण दीपया धापू कथं मतयाः धयागु हे बौद्धमार्गीपिनि मतयाः नखः खः । बुद्धया बोधिज्ञान मत थें च्याना देशय् जः व्हल धयागु धारणाय् थ्व नखः खः । धाथें धायेगु खःसा भगवान बुद्धयात एशीयाया जः धकाः विश्वं धाल । थौंकन्हय् एशीया जक मजुसे विश्वया हे जः जुल ।

मतयाःयात नेकू जात्रा धकाः नं धाः । नेकू जात्रा धायेगुलि नं बुद्धधर्मनाप हे स्वापू दुगु जुयाच्वन । मतयाःबलय् मेय्या नेकू पुयाः चैत्य, देगः बाहाः बही चाःहिलेगु परम्परा दु । नेकू पुयाः जात्रा याइगु जूगुलिं थ्व जात्रायात न्यकू जात्रा धकाः नं धाःगु खः । थ्व जात्रायात श्रृंगभेरी जात्रा नं धाः । नेकू जात्रा छाय् धाल गथे जुयाः नेकू जात्रा जुल धयागु खँय् थन संस्कृतिविद् भाजु सत्यमोहन जोशीया धापूयात प्रस्तुत यायेत्यना । वय्कःया धापू कथं "नेवाःतय्गु" जीवन शैली जातीय संस्कृति जक मखु, आध्यात्मिक संस्कृति (Sprititual Culture) नं ब्वल्हंकूगु जुल । थुजाःगु हे प्रसङ्गय् विचित्र द्वाविंशतिकावदान अन्तर्गत सिंहकेतुराजाया बाखंया लिधंसाय् नीस्वनाताःगु नेकूजात्रा यलदेशय् थौंतक नं थःगु परम्परा मत्वःतुसे जीवन्त जुयाच्वंगु जुल । बाजायागु विकासक्रम माला वनेवलय् नेकू बाजा ति पुलांगु मेगु बाजा ल्वीके थाकु । नेकू धयागु अर्थ खः मेय्यागु नेकू । आः थ्व नेकू गथे यानाः प्वीगु बाजा जूवल थुकियागु संक्षिप्त बाखं छपु दु गुगु थथे खः ।

शशिप्रभा (शशिपट्टन) धइगु छगू नगरस सिंहकेतु धइम्ह जुजु छम्ह दु । व जुजुया साप हे पतिव्रताम्ह कलाः छम्ह दु । वयागु नां खः सुलक्षणा । जुजु इलय् ब्यलय् शिकार वनेमाःम्ह जुयाच्वन । थथे शिकार वनाः निर्दोषपिं पशुतयत् स्याना हयेमत धकाः कलाःम्हं भातम्हसित तःक्कःमछि न्वातं नं, थुज्वःगु खँय् भाःतम्हं छतिं च्यूता मतःगु जुल । छन्हु थःगु भोग सिधेवं जुजु सित । लिपा जुजुया कलाः सुरक्षणा नं सित ।

इपिं निम्हेसियागु नं जन्म छम्ह ब्रम्हुया छेँय् जुल । जुजु सिंहकेतु मेय् जुयाः ब्रम्हुया छेँय् मेगलय् च्वनेमाःम्ह जुल । सुरक्षणा ब्रम्हुया रुपवति धइम्ह म्ह्यायम्चा जुयाः जन्म जुयाः इहिपा मयासे च्वना च्वन । पूर्वानुस्मृतिया शक्तिं व लक्षण ज्ञानं रुपवतिं मेय्यात पूर्वजन्मयाम्ह थः भाःत धकाः म्हसिकाः मेय्यात फयांफछि सेवा याना जुल ।

छन्हु दैवसंयोग, व मेय् भेसलूगु थासं कुतुंवनाः परमधाम जुल । रुपवतिं तच्वतं नुगः मछिंकल । अले वं फिसःयागु छगः चैत्य दयेकाः उकिया गर्भय् पूर्वजन्मया भाःत मेय्या क्वेय् मुनाः हयाः स्वथन उगु चैत्यय् गजू थें यानाः मेय्या छपू न्यकू धस्वाकल । त्यंदनीगु मेगु नेकुतिइ च्वय् प्वाःखनाः प्वीगु बाजा दयेकल ।

अले वहे नेकू पुयाः लछ्यिंक चैत्य प्रदक्षिणा यानाजूबलय् वया न्ह्यःने वया न्हापायाम्ह भात सिंहकेतु "धर्मशील" या नामं प्रकट जूवल । थ्व खनाः रुपवति अतिकं लयताल । लिपा धर्मशीलं थःगु नां भद्रभृङ्गी धकाः तल । (जोशी, सत्यमोहन, यलदेया नेकूजात्रा व स्वपू म्ये पृ १३)

बाखं छगू हे जूसां भाजु मदनसेन वज्राचार्य न्ह्यःब्वयातःगु कथं मे सिइगु खँय् सत्यमोहन जोशीजुं प्रस्तुत यानादीगु स्वया पाः । भाजु वज्राचार्यया कथं रुपवतिं मेय् ज्वःवंबलय् छन्हु जंगली पशुपक्षितयसं स्यानाः नसेंलि विरह यानाः ख्वयाच्वंम्हसित सुपारंग बोधिसत्वं व मेय् छिमि पूर्वजन्मया भाःत खः । थ्वया उद्धार यायेत क्वँय् दक्वं चैत्य दुने तयाः छपु नेकुतिं लः हायेकाः मेगु नेकू पुयाः नीछन्हु तक्क सेवाः या धाःथें यासेंलि उगु पुयाच्वंगु नेकुतिं जुजुया न्हूगु जन्म जुल । थ्व हे कारणं यानाः गुंलाज्वःछि चैत्ययात परिक्रमा यानाः नेकूया नापं अनेक बाजं थायेगु परम्परा न्ह्याःना च्वंगु खः । (वज्राचार्य, "गुंलाधर्म गुंला बाजं " पृ ११)

गुंलाज्वःछि नेकू पुइगु परम्परा यलय् जक मखु स्वयम्भूइ गुंला लछि नेकू पूजा यायेगु व छँजःपिन्त स्वर्गय् व्छ्येगु कथं स्वयम्भूइ नेकू पुइकेगु परम्परा नं थौं तक्क न्ह्याना च्वंगु दनी । न्हापा न्हापा नेकू छपू जक पुइगु जुसा आः थ्व नेकू नाप नापं मेमेगु बाजं नं थायेगु याः । आ थौंकन्हय् नेकू जक मथाःसे धाः बाजं धकाःनं धायेगु याः ।

मतयाःया ऐतिहासिकता

मतयाः नेकूजात्राया प्राचीनता थुबलय् हे धकाः सी मदु । भाजु मोदनाथ प्रश्रितया धापू कथं थ्व जात्रा लिच्छवि कालं निसें ह्याना वयाच्वंगु जात्रा खः । (प्रश्रित मोदनाथ, शुभकामना पृ ३) यलय् परापूर्वकालं निसें हनावयाच्वंगु नखःचखः जात्रा मध्यय नेकू जात्रा मतयाः छगू नं खः । (वैद्य, जनकलाल शुभकामना पृ ७)

यलया बालार्चनदेव संस्कारित जेष्ठवर्ण महाविहार निर्माण जूगु लसताय् जुजु बालार्चनदेवं थनिं भिंखुसः दँ न्ह्यः थ्व परम्परा स्वनाः वंगु खः धयागु धापू भाजु पं. हेमराज शाक्ययागु दु । भाजु करुणाकर बैद्यजुं नं थ्व जात्रा परापूर्वकालंनिसें न्ह्याना वयाच्वंगु जात्रा खः धया दीगु दु । अथे जुसां वयकःया धापू कथं लिपा छक्वः थ्व जात्रा दिना वंगुलिं ठकुरी जुजु गुणकामदेवं हाकनं चले यानावंगु खः ।

यलदेया प्रख्यातम्ह जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लया पालय् ने.सं. ७५८ पाखे भयानक त्वचं कयाः अल्याख धनजनया नास जुल । थुगु महामारीं याःगु नास संयम यायेत जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लं यल देशय् पलिस्था यानातःपिं सकल बुद्ध

बोधिसत्वपिंनिगु थासय् मेय्या नेकू पुयाः अनेक कुतः यानाः लिपा लिपा गुबलें नं थुकथं महामारी ल्वय् मवयेमा धकाः कामना यासें थुकियात संरक्षण बिइत गुथि नापं स्वनाब्यूगु खः । यल दे दुने च्वंगु बौद्ध मन्दिर देगः, बाहाः बही चाहिलेगु ज्या सिद्धिनरसिंह जुजु स्वयम थः याकःचां जक यानाबिज्याःगु मखु । सिद्धिनरसिंह मल्लया राज्यकालय् जूगु उगु महामारी शान्त यायेत जुजुं राजगुरु, वज्राचार्यपिंनाप च्वनाः सहलह ब्याकाः नेकू जात्रायात समावेश यानाः यल दे दुनेया १० त्वाःया भद्रभलादमीतयत हःपाः बियाः हानं नी याकूगु खः, अर्थात पुनर्जागरण याकूगु खः । थुकिं यानाः यल देशय् महामारी शान्त जुल धयागु ज्याथाज्याथिपिनिगु धापू दु ।

थौंतक्क नं यल देया भिंगू त्वाःयापिं भद्रभलादमिंपिं धर्मय् मन क्वसापिसं पालंपाः न्ह्याका वयाच्वंगु मतयाः जात्रा खः । थ्व भिंगू त्वाःया नां थथे खः ।

क) मंगः बजाः	ख) चक्रबही	ग) इखाछेँ
घ) बूबाहाः	ङ) हौगः	च) बकुबहाः
छ) इखालखु	ज) क्वबहाः	झ) सौगः
ञ) नकबही		

च्वय् न्ह्यः थनागु १० गू त्वालं छसिकथं पालंपाः हनेगु जूगुलिं छगू त्वालय् १० दँय् छक्व पाः लाइ ।

मतयाः न्ह्याइगु प्रक्रिया

भाद्रकृष्ण द्वितीयाकुन्हु यलया भिंगू त्वाः मध्यय् गुगु त्वालं मतयाः न्ह्याइगु खः उगु थासय् मतयाः वनीपिं भक्तजन मुनेगु याइ । मतयाः वनीपिं भक्तजन गुम्ह थःथःपिनिगु छँय्या जः मदुपिंनिगु नामय् मत तयेगुया लागि वनी । गुम्हं थःगु इच्छां कथं वा छँय् जःया नापनापं थःत शान्ति जुइमा शुभ जुइमा धयागु कामना यासे मतयाः वनेगु याइ । मदुपिनि नामय् मतयाः वनीपिं व स्वःइच्छां वनीपिं भक्तजन गुगु थासं वनीगु अन मुनाः गुरुजुपिसं सुरुया बुद्धया मूर्ति वा मन्दिर वा देगलय् पूजा यानाः प्रत्येक बुद्धया चिभाः, देगःयात पूजा यायां न्ह्याना वनी । थुपिं नाप नापं हे मतयाः वनीपिं बुद्धया देगः, चिभाःयात पूजा यायां न्ह्याना वनी । छँय्या जः मदया मतयाः वनीपिसं प्रत्येक देगः वा चिभाः वा बुद्धया मुर्तिइ देवाः इताः, धुं, कपू, धुपाँय्, नैबैद्य, चौमरि, सिन्हः, वा, जाकि, स्वाँ, हल,ः अम्बः, आदि पूजाया सामग्री छायेगु याइ । स्वःइच्छां वा न्ह्याइपुकेया लागि वा

लसतां मतयालय् ब्वति काइपिसं द्य:पिन्त मसला, भ्वयब्व छाना: वइ । पूजा सामान वा भ्वयज्वलं छाइपिसं थ:थ: मिले जुया: म्हतिं छगू छगू छायेगु धका: क्वछिना वइ । थथे मतया: वइपिं गुम्हं भक्तजनपिसं म्हुतइ ल: छपुति हे मत्वंसे द्यांलाना वइपिं नं दु । गुम्ह गुम्ह भक्तजनपिं म्हदुछि दाना दण्डवत् याना वइपि नं दु । मतयालय् वइपिं गुम्ह गुम्हं ज्वरां लं फिना: ल्हातय् सुकुन्दा च्याका: वइसा, गुम्हसियां ल्हातय् लीकल: ज्वना:, गुम्हसिया ल्हातय् प्लास्टीकया तोकरी आदिइ थ:म्हं छायेगु पूजासामान तयाहइपिं दु । मसला छाइपिं वा भ्वयज्वलं छाइपिं वा लसतां छुं छाइपिं त्वा:या ज:पिं वा पासापिं मुना वइबलय् गुम्हसिया ल ज्वरां ज्वरां फिना वयेगु नं चलन दु ।

शीप ब्वज्या

न्हापा न्हापा थथे मतया: वइवलय् थ:थ:गु त्वा: त्वा: म्हसीकथं फयां फक्व बांलाक काप: थाना: लं सुया: छापिया: वयेगु नं या: । थथे वइपिं मिसापिंनि दु मिजंपिं नं दु । थथे ज्वरां वस: पुना: वइगु धयागु छगू त्वा:या थाज्याय् गुलि च्वन्ह्या: धका: थ:गु शीप ब्वज्या: यायेगु नं ख: । थौंया ई कथं धायेगु ख:सा छगू कथं फेशन ब्वज्या थें ख: । थथे थ:गु शीप ब्वज्याय् खालि वस: जक मखु । थ:पिसं छायेत वस्तु तया: हैगु धकि, बास्केट, कल:, दाला आदि त्वपुया हैगु रुमालनं थ:थ:पिसं ज्वरां थाना: त्वपुइत छ्यला वयाच्वंगु नं खनेदु । गुम्ह गुम्हसिया ज्वरां दाला, धकि थाना नं थ्व इलय् क्यनेगु जुया वयाच्वंगु दु ।

ज्वरां वस: पुनेगु खँय् थौंकन्हय् काप: थाना: ज्वरां वस: पुनेगु उलि प्रचलन मदुसां नं कमिज, इस्टकोट· तपुलि, आदि ज्वरां ज्वरां सुया: पुना वयेगु चलन दु ।

ख्याल

मतया: धयागु हे सिद्धार्थ गौतमं बोधिज्ञान प्राप्त यायेगुया लागि यानाच्वंगु तपस्या भंग यायेत मारगणपिं थी थी रुप कया: व:गु ख: धयागु प्रतीक कथं ख्वालय् थी थी रङ्ग पाना: थी थी ख्वा:पा पुना:, अनर्थ कथं वस:पुना: वइपिं नं दु । थथे ख्याल: वइपिं गुम्ह गुम्हेस्यांछुं हे खँ मयासे खालि सुमुक जक वनीपिं जूसा गुम्हसिनं दर्शकवर्गपिन्त न्हीकेत ख्या: खँ ल्हाना: वनीपिं नं दु ।जमतया:लय् वइपिं

पञ्चदान / पजरां

नेवा: जातिं हना वयाच्वंगु नख:चख:या थ:गु हे विशेषता दु । दछियंकं हनीगु नख:चख: मध्यय् थ:के दुगु नसात्वंसा पुसा आदियागु दान याना न्यायेकीगु नख: ख: पञ्चदान । पञ्चदान खँग्व:या अपभ्रंस खँग्व: पजरां ख: । नेवा:त मध्ययनं मुख्य याना: गुभा:जु बरे (बज्राचार्य व शाक्य) जाति विशेष याना: हना वयाच्वंगु नख: ख:, पञ्चदान । गुभा:जु व बरे धायेबलय् विशेष याना: बज्राचार्य, बुद्धाचार्य, सिद्धि व शाक्य जात दुथ्या: । थ्व नख:यात तुलाधर व ज्यापु जातिं नं थ:गु कथं हे हनेगु या: । बज्राचार्य, बुद्धाचार्य, सिद्धि, शाक्य व तुलाधर जाति थ्वयात नख: कथं हे हनेगु या:, नेवा: जातिया मेमेगु नेवा: जातं थ्वयात चख: कथं हनेगु या: ।

बज्राचार्य, शाक्यपिनिगु वस्ति दुगु थासय् थ्व नख: विशेष याना: हनेगु या: । यलय् पञ्चदान नख: श्रावणशुल्क अष्टमीकुन्हु हनेगु जूसा मेमेथाय् फुक्कसियां भाद्रकृष्ण १३ (त्रयोदशी) कुन्हु माने यायेगु या: ।

पञ्चदानया उत्पति

पञ्चदानया उत्पति बारे भाजु पुण्यरत्न बज्राचार्य थुकथं न्ह्य ब्वया बिज्याःगु दु । "श्रावणशुक्ल अष्टमी तच्वतं तःधंगु पर्वया दिं खः । परापूर्वकालस थ्व दकसिबे न्हापा श्री ब्रम्हां थःगु मुलगु छ्यं महाद्यवं ध्यंकाः श्री दीपंकर बुद्ध भगवानयात दान यानाःबिज्याःगु जुयाच्वन । वयां लिपा थ्वकुन्हु हे यल देशय् दीपावलती नगर (गयित देशयाम्ह बुद्धिमान जुजु श्री सर्वानन्दं दानशाला दयेकाः श्री दीपंकर बुद्ध भगवान व वसपोलया संघयात वा जाकि वसः, दक्षिणा व मेमेगु नं वस्तु, लुँयागु पिण्डपात्रय् तयाः दान यानाःबिज्याःगु जुयाच्वन । हानं थ्वकुन्हु हे यलयाम्ह छम्ह कन्याम्ह म्ह्याय्मचा छम्हसिनं दीपंकर बुद्ध भगवानयात पिण्डपात्र दान याःगु जुयाच्वन । उम्ह म्ह्याय्मचां छ्यला वंगु छुं छुं वस्तु व मूर्ति थौं कन्हय् तकं गुंपुन्हि ज्वःछि गुइत बहिलिइ ब्वयाः क्यनेगु यानाः वयाच्वंगु दु । उकिं हे यलया श्रावणशुक्ल अष्टमीकुन्हु पञ्चदान नखः हनेगु यानाःवया च्वंगु खः ।

अथें तुं यैंय् भाद्रकृष्ण त्रयोदशीकुन्हु हनेगु बारे वज्र महाकाल तन्त्रय् वज्रसत्व वचन व पिण्डपात्र अवदानय वाचन धकाः थुकथं न्ह्य ब्वयातःगु दु । भाद्रकृष्ण त्रयोदशीकुन्हु सत्य त्रेता, व्दापर व कली प्यंगू युगया छगू हे दिं लाःगु दिन खः । थ्वकुन्हु यानागु दानया फल असंख्य दु धयागु खँ सिइकाः मनूतय्सं चूडाकर्म याये धुंक्को फुक्क बज्राचार्य व शाक्य भिक्षुपिंत पिण्डपात्र व अन्न आदि वस्तु दान यात धाःसा मनं तातुनागु फल दइ । हानं गंगु कय्गु मुस्या आदि तयाः क्वाति त्वनेगु यायेगु ज्यां यानाः अनेगु ल्वय् व व्याधि नाश जुइ ।

सिद्धार्थ गौतमं महाभिनिष्क्रमण धुंकाः थःम्हं तपस्या यानाः बोधिज्ञान प्राप्त याये धुंकाः थःगु ज्ञान थः नापं थः भिक्षुगणपिं ब्वनाः थःगु हे दरवारय् व दरवार नापनापंया छेँय् छेँय् भिक्षाटन यानाः बिज्याःगु दिं नं खः । थ्वकुन्हु हे भगवान बुद्धं भिक्षातन याथें बज्राचार्य, शाक्य, बुद्धाचार्य आदि चूडाकर्म याये धुंकूपिं नं थःगु छेँया नापनापं थाय् थासय् वनाः भिक्षाटन यानाः वयाच्वंगु दिं पञ्चदान खः ।

चूडाकर्म याये धुंकूपिं काय्मचा / मिजंतय्त थी थी वस्तु नसा दान बीगु पञ्चदान, नरां व सम्यक दान खः । यैंय् १२ दँय् छक्वः यल, ख्वप यैं

बनेपा आदि स्वनिगःया द्यःद्यःपिं नापनापं बहीद्यः पञ्चदानद्यः स्वयम्भूया भुइख्यलय् तयाः बीगु सम्यक दान खः । स्वयम्भूया भुइख्यलय् यंके न्ह्यः यैंया लाय्कू दरवारय् दर्ता याये माःगु जूगुलिं सम्यक छन्हु न्ह्यः हनुमानध्वाखाय् तयेगु चलन दु । अनं लिपा द्यःद्यःपिं जुजु व बरे छुइधुंकूपिं बज्राचार्य, शाक्यपिं झ्वःहे छुना, सम्यक याइगु दिं माघ १ गते खः । यलय् सम्यक ५दँय् छक्व न्याइगु जूसा माघ १ गते हे घ्यःचाकु संल्हूकुन्हु ख्वपया भुइख्यलय् दँय्दसं पञ्चदान जुइगु खः । यलय् श्रावण शुक्ल अष्टमीकुन्हु नागबहालय् जुइगु खः ।

दँय् दँसं हनिगु पञ्चदान

पंजरां भाद्रकृष्ण त्रयोदशी यल बाहेक मेमेगु थासय् जुइ । पञ्चदान नखः हनिगु छेँय् विशेष यानाः पञ्चदान दिंया छन्हुन्ह्यः छेँ छखां सुचुपिचुया नापं नीसी यानाः सम्यकबलय् ब्वयेत यंकीपिं द्यःपिं, भगवान बुद्ध, करूणामय, बसुन्धरा आदि द्यःद्यःपिं ब्वयेगु याइ । बज्राचार्य, शाक्यपिसं थःथःपिसं छेँया थकालिं द्यःयात पूजा याकाः द्यः ब्वयेगु याइ । गुम्ह गुम्हसियां थःगु छेँय् द्यः ब्वयेगु मया से मेपिनि द्यः ब्वयातःगु थासय् पञ्चदान बीगु वस्तु नं ब्वयेगु याइ ।

अथे तुं कन्हय् कुन्हु दकले न्हापां थःम्ह मुख्यम्ह गुरुपाखें पूजा याकाः थःगुरुजुयात पञ्चदान बीगु याइ । गुरुजुं द्यः ब्वयातःम्ह द्यःयात पूजा याःसा पञ्चदान बीपिसं पञ्चदान काःवःपिं फुकसित द्यः ब्वयातःगु थासय् द्यः नापं तयाः द्यः पूजा यानाः द्यः नापनापं पञ्चदान काःवःपिन्त नं सकसितं नीलः बियाः जाकिं पूजा याना, सिन्हः तिकाः जजंका ल्हातय् न्ह्याकाः, स्वां छानाः पञ्चदान बीत तयातःगु पञ्चदान ज्वलं बीगु याइ । पञ्चदान बी धुंकाः शाहाकारी कथं भोजन याकाः बिदा बियाब्छ्येगु याइ ।पञ्चदान धकाः न्यागू थरीया दान बीगु खः । अन्न ज्वलं, ज्ञानया ज्वलं, फल ज्वलं, त्वनेगु ज्वलं व सम्पति ज्वलं खः । विशेष यानाः पञ्चदान बीगु ज्वलं थथे खः जाकि, वा व्छ बूबः (कय्गु, भुति चना, सिम्पु आदि) । सलां सिलोट थौंकन्हय्, कापि कलम खिपः तुफि हलःग्वलः साखःति चिकं कापः, चि, मुलु सुकां व नसां ज्वलंय मरिचरि बजि पालु फलफूल तयाः निसलाः दक्षिणा आदि बीगु नं याइ । दान बीगु ज्वलंयात दुवाला स्वयेगु खःसा जीवन निर्वाहलागि माःगु सकतां सरसामान दुगु खनेदु । पञ्चदान धकाः बीगु सरसामान फुकं गृहस्थी जीवनय् माःगु सकतां सामग्री खः । दँय्दँसं न्यायेकीगु पञ्चदानय् भाव हे जक केन्द्रित जुया वंगु खने दु । तर पञ्चदान न्यायेकेगु धकाः न्यायेकीपिसं पञ्चदान काःवःपिं फुकसितं बी मफुसा नं दकले न्हापां लाःम्ह छम्ह गुरुजुयात बीगु सरसामान फुकं गृहस्थी जीवन न्ह्याकेत माःगु सामान खः । थ्व खँयात क्वय्

प्रस्तुत यायेगु जुइ । दँय्दँसं नखःचखःकथं हनीपिसं धायेंगु पञ्चदान यानाः साध्य मजू, अथे जूगुलिं भावनात्मक कथं पञ्चदान बीगु यानाः वयाच्वंगु दु । फुपिसं च्वय् न्ह्यब्वयागु सामानत पञ्चदानबलय् दान यायेगु जुइ । मफुपिसं वा समाजया परम्परा अनुसार बीगु जुइ । गुम्ह गुम्हसिनं पञ्चदान ज्वलं मूलम्ह गुरुजु खलः छखलःयात जक बीपिं नं दु । साधारणतया वा जाकि थः थाय् छँय् दुगु वस्तु जक पञ्चदान बीगु धकाः बीगु जुया वनाच्वंगु दु । थौकन्हय् अफ नं वा, जाकि छगू हे जक अन्नया रुपय् दान यायेगु जुयाच्वंगु खनेदु ।

पञ्चदान काःवःपिं गुरुजुपिं वा शाक्यपिन्त द्यःयाथाय् ब्वयातःगु जाकि वा गुलुपातय् तयाः स्वक्वः स्वक्वः बीगु याइ । छक्वःगु बुद्धया नामय् निक्वःगु धर्मया नामय् व स्वक्वःगु संघया नामय धकाः बीगु दान खः । कापः दानया सट्टा गुरुपिं वा शाक्यपिन्त द्यःपूजा यानाः जजंकां ल्हातय् न्ह्याकाः कापः दानया प्रतीक यानाः वयाच्वंगु खः । द्यः पूजा यानाः जजंका क्वखायेकीगु धयागु नं न्हूगु कापः छायेगु सरह हे खः । सम्पतिया नामं दां दक्षिणा बीगु खः । पञ्चदान धकाः न्यागू कथंया दान जूसां थौकन्हय् स्वंगू जक दान बीगु जुयाच्वंगु दु । न्हापां अन्न, निगूगु जजंका वा कापः स्वंगूगु दां दक्षिणा बिया वयाच्वंगु दु ।

शाक्य बज्राचार्यपिनि चूडाकर्म यानाः गृहस्थी, प्रवेश जुइन्ह्यः थः थिति त्वाःत्वाः यानाः म्हो निं न्ह्यखा छँय् भिक्षा फ्वंवनेमाः व धुंकाः जक गृहस्थी प्रवेश जुइगु प्रचलन दु । निसें अज्याःम्ह वज्राचार्य वा शाक्यतय् अबलय् पञ्चदान, नरां सम्यक न्ह्यागु थासय् नं पञ्चदान कायेज्यूगु अधिकार प्राप्त खः । खयेत ला अथे जूसां नं पञ्चदानकुन्हु पञ्चदान काःवइपिं गुरुजुपिंनाप चूडाकर्म मयाःपिं मचात व इहि मयाःनिपिं मिसा मचातय् नं पञ्चदान काये ज्यूगु सामाजिक मान्यता दु । छगू ला इहि मयाःनीपिं मिसामचातयत पञ्चदान बीगु धयागु संस्कारतगत रुपं तःधिकः मजूतलय् मिसामचा व मिजंमचा समान धकाः भ्रीगु नेवाः समाजं क्यंगु खः मेकथं धायेगु खःसा कुमारी खः ।

थथे पञ्चदानकुन्हु सुथंनिसें बहनीतक गुलिसिनं काःवल अपिं फुक्कसितं न्ह्यागु इलय् काःवःसां उकथं हे पूजा यानाः गुलुपातय् अन्न तयाः दान बियाः भोजन वा चिपं थीका व्छयेमाः । पञ्चदानया कन्हय्कुन्हु अर्थात भाद्रकृष्ण चःहे अर्थात जुगःचःहे कुन्हु ब्वया तयातम्ह द्यःयात छँया थाकुलि वा थः थः गुरुजुपिसं पूजा यानाः द्यः क्वकायेगु धकाः द्यः स्थापना यानातःगु थासं लिकाइ । द्यः ब्वइबलय् हे द्यःयात छु तक्क दान बीगु खः गुलुपातय् गुलुपातय् तयाः छायेगु याइ । हानं छम्ह छम्ह तक्क पञ्चदान काःवःपिं गुरुजु वा शाक्यपिं फुक्कसित नं द्यःयातनिसें छसीकथं पूजा याकाः पञ्चदान बीगु जूगुलिं द्यः ब्वयातःगु थासय् पञ्चदान बीगु ज्वलं छानातःगु आपाः दइ । व फुकं द्यः क्वकाइबलय् क्वकायेगु याइ । बज्राचार्य वा शाक्यपिनि द्यःयात छाःगु ज्वलं दक्को कन्हय्कुन्हु स्वयम्भुया मूलम्ह भगवानयात छाये यंकेगु चलन दु ।छाय्धाःसा पञ्चदानया लागि छँय् छँय्

न्ह्याम्ह द्यः ब्वःसां मुख्यम्ह द्यः स्वयम्भू भगवान खः । सम्यक याःसां नरां याःसां वा पञ्चदान याःसां स्वयम्भू भगवान द्यः हयाःतिनि पञ्चदानया ज्या न्ह्याकीगु खः । अथे तुं सम्यक, नरां, पञ्चदान याये सिधयेकाः स्वयम्भूं हःम्ह द्यः हानं स्वयम्भूइ हे लित तये यंकेमाः अथे तुं पञ्चदान याइबलय् नं द्यः ब्वइबलय् स्वयम्भू भगवानयात आराधना यानाः द्यः ब्वयेगु याइ । स्वयम्भू भगवानया नामय् वा जाकि बाताय् तयाः स्वनी । पञ्चदान सिधयेकाः द्यः सयेके थें छँय् छँय् च्वंगु गुलुपा स्वयम्भूइ मुख्यम्ह द्यःयाथाय् छाये यंकेगु याइ ।

थुकथं स्वयेबलय् सम्यक नरां पञ्चदान थें थ्व दँय्दसं हनीगु पञ्चदाननं थुकथं हे महत्व दुगु पुण्यगु ज्या खः । चिकिचाधंगु अथवा चिसकं सिधयेकेगु पञ्चदान खः ।

पञ्चदान गुथि

बज्राचार्य शाक्यपिनि पञ्चदान नखः कथं हनेगु जूसा ज्यापु तुलाधरपिनि आदि पञ्चदान गुथि धकाः थाय् थासय् पञ्चदान बीगु गुथि न्ह्याका वयाच्वंगु नं दु । थज्याःगु गुथि बाहाः, बही, स्वयम्भू मरुइ आदि थाय् थासय् खनेदु । थज्याःथाय् पञ्चदान बीगुया लागि दानशाला दयेकाः दान बीगु यानाच्वंगु खनेदु । दानशालाय् पञ्चदान बीगुया लागि बाहाः, बही त्वाःत्वालय् थी थी बुद्धमार्गीपिं जानाः गुथि हे स्वना तयातःगु खः । थज्याःगु दानशाला मध्यय् मरुया सिंहसतः न्ह्यःने सिँयागु दानशालाय् पञ्चदान बीगु खः । न्हापायागु थासय् हे सिँयागु दबू दुगुलिं सिं लंका दानशाला दयेकाः दान बीगु यानाच्वंगु खः । थौकन्हय् सिँयागु दानशाला धकाः प्यंगः सिँया च्वः प्वः ल्वाकाः दथुइ खालि यानाः अन हे वा व पञ्चदान जा तयाः पञ्चदान काःवःपिं सकसितं बीगु याना वयाच्वंगु खः । छुं दँ न्ह्यः तक्क पञ्चदानया लागि वा व जा बीगु यानाच्वंसां थौकन्हय् पञ्चदानया जा धाःसा बीगु यानाच्वंगु खनेमदये धुंकल । मरु सिंहसतः न्ह्यःने दानशाला ग्वयाः पञ्चदान बीगु विषयया वंशावली थुकथं न्ह्यःथनातःगु दु ।

जुजु श्रीविक्रमसेनं दक्षिण देय्याम्ह षटशास्त्री महेश्वर ठाकुर धयाम्ह छम्ह तच्वतं विद्वानम्ह (सःस्यूम्ह) मनूयात नेपाः देशय् सःता वयागु हे साहुति कथं कलिगत संवत् २९७३ स बौद्ध मार्गीतयसं श्रावण शुदि प्रतिपदानिसें भाद्र वढी ३० तक बौद्धयात्रा व भाद्र वढी १३ कुन्हु अन्नदान यायेत मरुत्वालय् सिँयागु धलिं लायाः दबू दयेकाः उकिया द्यःने च्वनाः अन्न दान यायेगु थिति दयेका ब्यूगु खः । उबलेंनिसें हे यँया मरुत्वालय् सिंहसतः न्ह्यःने सिँयागु धलिं लायाः दबू दयेकाः

उकिया द्यःने दान बिइपिं व दानकाइपिं बज्राचार्य व शाक्य भिक्षुपिं च्वना भाद्र वढी १३ कुन्हु दान कायेगु व दान बिइगु थिति दुगु खः । (बज्राचार्य, भीगु नखः चखः १३-१४०)

थथे गुथि पाखें दानशाला दयेकाः पञ्चदान बीथाय् न्हिछितक गुलिसिनं पञ्चदान काःवल अपिं फुकसित बीगु याइगु खः । दकले लिपा फूबरे धकाः पञ्चदान काःवइ अले दानशालाय् पञ्चदान बीत गुलित बाकि दनिगु अन्न खः, व फुकं पञ्चदान क्वचाल धकाः पूजा याकाः कयायंकी । फूबरेयात पञ्चदान बी धुंकाः उगु थासय् मेपिसं पञ्चदान काइ नं मखुत बी नं मखुत । थथे फूबरे धकाः मरुनिसें क्वःने तक लगंबाहाःया बज्राचार्यपिं छखलंसिनं कायेगु जूसा थने पाखे थथे दानशाला फूबरे जुइपिं प्यंगःथामय् नारांद्यःयाथाय् बरे चूडाकर्म याना फू बरे जूपिं ज्यापु जाति कायेगु याना तःगु खः ।

स्वयम्भू पञ्चदान

भाद्रशुक्ल त्रयोदशीकुन्हु सत्य, त्रेता, द्वापर व कलियुग प्यंगू युग छन्हु हे जूगु दिं खः । उकिं थ्व दिनकुन्हु दान धर्मयात धाःसा तःधगुं पुण्य लाइगु जूगुलिं थ्वकुन्हु दान धर्म यायेत थायुथासं मनूत यैंया स्वयम्भूइ भगवान दर्शन यानाः पुण्य लाकेत वनीगु खः । श्रद्धालु भक्तजनपिसं स्वयम्भू भगवानयात गुलुपाः छायेगु व पञ्चदानया ज्वलं छायेगु याइ । स्वयम्भूइ भगवान जक मखु स्वयम्भूइ दक्व द्यःद्यःपिन्त पञ्चदान बीगु जूगुलिं सुथय् स्वयम्भू दर्शनया लागि वन धाःसा प्रत्येक द्यःद्यःपिन्त पञ्चदान छायेत अःपुक ज्वःछुका तइ । पञ्चदान ब्यूगु ज्वलं तयेत गनं कलः गनं धकि गनं दाला स्वयम्भूयां प्रत्येक द्यःद्यःया न्ह्यःने तयातःगु दै । थ्व द्यःद्यःपिं नापनापं बज्राचार्य शाक्य, स्वयम्भूया बुद्धाचार्यपिं नं पञ्चदान कायेगुया लागि ज्वःछुना च्वनी ।

स्वयम्भूइ पञ्चदान गुथि दुपिनि छन्हु न्ह्यः बहनी पञ्चदान जा (पजरां जा) थुइगु जुइ । कन्हयकुन्हु पञ्चदान द्यःद्यःपिं फुकसित पूजा यानाः पञ्चदान बीगु व पञ्चदानं जा छायेगु छाइ । नापं पञ्चदान काःवःपिन्त न बी । छुं दँ न्ह्यःनिसें पञ्चदानं जा थुइगु स्वयेगु धकाः शहरपाखें स्वयम्भू भगवानयाथाय् वनाः गुम्ह चा च्वनेगु याइ । गुम्हसिनं स्वयम्भू भगवानया रश्मी स्वये धकाः पियाच्वनेगु नं जुयाच्वंगु दु । खयत ला न्हापांनिसें स्वच्छ मनं धर्मय् चित्त दुपिं गुंला ज्वःछि यंक स्वयम्भू भगवानया दर्शन याःवनीपिं भक्तजन वा स्वयम्भू दर्शन याःवनीपिं भक्तजनपिसं स्वयम्भू भगवानया रश्मी खन धकाः धाःगु न्यने दु । तर अथे खंगु खँ सुयातं मधासे च्वनाच्वनी । थःथम्हं संयम जुयाः आनन्द कयाच्वनी ।

थौंकन्हय् विशेष यानाः पञ्चदानयाकुन्हु वा पञ्चदानया जा थुइ कुन्हु बहनी स्वयम्भूइ वनी । अन वा वःसां पिया रश्मी स्वयेत च्वनी । थ्व रश्मी गन वइ धकाः धाये मफु । गन छम्हसिनं खनी अले दक्वसिनं अन हे स्वइ ।

थ्व छगू काल्पनिक खँ थें च्वंसां वास्तवय् थ्व खने धुंकूपिसं खःहे खः धाइ । गुंलां वा वइच्वनीबलय् आकाशय् सुपाँय् वयाच्वनीगु स्वाभाविक खः । स्वयम्भूइ गुंला धर्म हनेत वइपिं मनूतयत धकाः मत नं च्याका तइ । वा वइगुलिं थन वइपिं मनूतयत अःपुकेत धकाः मत नं च्याकातइ । सुपाँचय् वा वःगु लखय् व मतया जलं छु किपा लुइगु खः, सर्गतय् स्वयम्भूया किचः खनेदैगु खः । थ्व हे किचलय् थी थी रङ्ग नं खने दयाच्वनीगु खः । विशेष यानाः पञ्चदानकुन्हु यक्व भक्तजन अन च्वनाः देवा च्याकेगु पूजा यायेगु मि च्याकाः पञ्चदान जा थुइगु जूगुलिं थ्वकुन्हु बहनीनिसें सुथसिया पहरा दुने स्वयम्भूया किचः आकाशय् सुपाँचय् गनं खनेदया च्वनीगु स्वभाविक खः । थ्वयात हे स्वयम्भूया रश्मी धकाः धायेगु याः । थज्याःगु रश्मी स्वयेत मनूत म्वः म्वः स्वयम्भू वनेगु नं जुयाच्वं ।

वज्राचार्य व शाक्य जातिया छँय् द्यः ब्वयाः पञ्चदान यायेगु जूसा मेमेगु जातिया द्यः ब्वयाः पञ्चदान बीम्वाः । थथे द्यः ब्वये म्वाःपिं जातिया नेवाःतय्सं द्यःब्वयातःपिं बज्राचार्य व शाक्यपिनिगु छेँ किपु तःवनेगु धकाः वा जाकि व्छ कयगु (चाना भुति आदि) चि व दक्षिणा तयाः तयेयंकेगु चलन दु । तुलाधर ज्यापु मानन्धर आदि जातिं थः छँय् हे द्यः ब्वया पञ्चदान बीगु जूसां थः गुरुजु (पुरोहित) पिनिगु छँय् छँय् किपु तःवनेगु चलन दु ।

नेवाः जाति दुने तुलाधर जातिया नं थःपिसं करपिनिगु छेँ पञ्चदान काःवनेगु चलन मदु । अथे जूसां पञ्चदानया छन्हु न्ह्यः द्यः ब्वयाः पञ्चदान कुन्हु पञ्चदान बीगु चलन दु । थथे पञ्चदान बीगु थासय् वज्राचार्य व शाक्यपिं वना पञ्चदान काः वनेगु चलन दु । पञ्चदान याये धुंकूपिं न्ह्यागु नं जाति पञ्चदान द्यः दयेकाः दँयदसं पञ्चदानबलय् द्यः ब्वया पञ्चदान बीमाः ।

पञ्चदानया नसा

नेवाःतय् छगू छगू नखःया छगू छगू नसा नयाः नखः हनेगु चलन दु । ईकथं कृषि उत्पादनया आधारय् नसा नयेगु याइगु खः । पञ्चदानकुन्हु वज्राचार्य शाक्यपिनिगु परिवारया विशेष यानाः, खीर पाउँगु अचार विशेष यानाः फकं सनाः, स्वारी, मार्पा विशेष नसा खः । विशेष यानाः शाहाकारी नसा नयेगु जूसां पञ्चदान काःवःपिन्त स्वारी मार्पा खीर अचारया नापनापं अयलाः त्वंकाः व्छयेगु नं चलन दु ।

खिर नयेगु मयाइपिनि गंक्वाति धका: गुता बूब:या क्वाति दायेका: त्वनेगु याइगु ख: । गुंपुन्हिबलय् गुता बूब:यात फ्वया: चुलि वयेका: क्वाति दायेका: त्वनेगु चलन दु । गुंपुन्हिबलय् क्वाति त्वना: म्हयात शक्ति व बल बीगु जूसा प्वा: सफा यायेगुया लागि थें ख: । ला मदयेक नख: महनीगु नेवा: जाति थ्व नख: हनेत ला मा: धयागु मदु । भगवान बुद्धयात पूजा यायेबलय् ला तया: पूजा याइमखु । अथें तुं भगवान बुद्धयात विशेषं रुपं पूजा याना: याइगु थ्व नख: ला मछ्यसे हे नख: हनेगु ख: । थ्व नख:या सिकाब्व तयेमा:पिसं मदुपिनिगु नामय् तैगु सिकाब्व नं ला हे मतसे तै ।

पञ्चदान न्यायेकेगु

वज्राचार्य व शाक्य तुलाधरपिनि जक मखु न्ह्याागु जातया नं पञ्चदान न्यायेका: पञ्चदानपतिं द्य: ब्वया: पञ्चदान बी ज्यू । थथे पञ्चदान याइपिनि दकले न्हापां पञ्चदानकुन्हु हे पञ्चदान न्यायेके मा:, दकले न्हापां पञ्चदान न्यायेकीपिनि स्वयम्भू पञ्चदान यायेत ग्वय्दां तइ, ग्वय्दां तयेधुंका: पञ्चदान छन्हु न्ह्य: स्वयम्भूइ वना: पञ्चदान द्य: ज्वना पञ्चदान न्याकीगु छैं हया: द्य: ब्वइ । कन्हय्कुन्हु द्य:पूजा याना: दकले न्हापा पञ्चदान काइम्ह व्यक्तियात छैं बुँ छैं दुने मा:गु दक्व ज्वलं लुँ वह:या नापनापं जाकि वा तुफि चि चिकं हल: ग्वल:, वस: साख:ति चप्पा अँय्थ्यामरि कलम कापी (ग्वर: सलां)) खिप: मुलु सुका आदि सामान दान बी । पञ्चदान बीबलय् थथे दक्को बीगु ख: । उकिं दक्वसितं उलि हे बी मफैगु जूगुलिं लिपायापिन्त थ:गु यथा श्रद्धाकथं वा जाकि दक्षिणा थम्हं फुथें जक बी । थथे पञ्चदान बीबलय् न्हिच्छिया दुने गुलिसिनं का:वइ अपिं फुक्कसित बीमा: । अबलय् पञ्चदानया अन्तय् फूबरे वया: का:वइ धायेवं तयात:गु जाकि वा फुकं बियाव्छइ । थथे पञ्चदान न्यायेकीबलय् पञ्चदानया कन्हय्कुन्हु द्य: ब्वयेत ह:म्ह भगवान बुद्धया मूर्तियात हानं स्वयम्भूइ लित तये यंकेमा: । थथे पञ्चदान याइबलय् थ:थाय् छैं नं पञ्चदान द्य: नं दयेकेमा: अले लिपायागु दंनिसें पञ्चदानकुन्हु द्य: ब्वया: पञ्चदान बीगु यायेमा: ।

थथे पञ्चदान याना: दछि लिपा पञ्चदानया दरु धका: न्हूम्ह पञ्चदान द्य: ब्वया: दकले न्हापां पञ्चदान विशेष याना: दरु या:गु छँय् दानशाला ग्वया त:थाय् पञ्चदान का: वनेमा: धयागु चलन दु । थथे दरु याइबलय् दानशाला ग्वया: पञ्चदान या:थें भव्यकथं याये म्वा: अथेसां साधारण पञ्चदान स्वयां

त:जिकथं हनेमा: । थ्वया लिपाया दँनिसें दरुबलय् मूलम्ह भगवान द्य:थें याना: ब्व:म्ह द्य: ब्वया: पञ्चदानकुन्हु पञ्चदान याये धुंका:निसें दँय्दसं द्य: ब्वया: पञ्चदान बीगु याइ । थथे पञ्चदान द्य: दयेके धुंकल धायेवं येँया १२ दँय् छक्व: भुइख्यलय् जुइगु सम्यकय् ब्वति कायेगुया लागि अन यंकेमा: । थथे पञ्चदान न्यायेका: छैं, बुँ, वस: थी थी सामानत म्हो याना: जक दान यायेगु चलन जुइ धुंकल ।

अबुया ख्वाः स्वयेगु

गुंलागाः औंसी अर्थात भाद्रकृष्ण औंसीकुन्हु नेवाः जातिया नापनापं मेमेगु जातिं नं थःत जन्म ब्यूम्ह अबुया दीर्घायु कामना यासे, अबुपाखे भिं जीवनया लागि सुवाः फयेगु दिं खः । बैशाखकृष्ण औंसीकुन्हु थःत जन्मयाःम्ह मांया ख्वाः स्वये थें भाद्रकृष्ण औंसीकुन्हु अबुया ख्वाः स्वयेगु दिं खः ।

अबुया ख्वाः स्वयेगु औंसीयात कुशेऔंसी धकाः नं धाः । छाय्धाःसा थ्वकुन्हु सराद यायेत माःगु पवित्रगु कुश गुरु पुरोहितपाखें पवित्रगु मन्त्रं साधना यानाः कुश लयाः दँछि यंक पूजा यायेत माःगु उगु कुश छँय् छँय् दुत हयेगु दिं जूगुलिं कुशेऔंसी धकाः नं धाःगु खः । थुबलय् कुश छँय् दुतहल धायेवं भिं जुइ धकाः नं धायेगु याः । अबुया ख्वाः स्वयेगु औंसीया दिंयात गोकर्णऔंसी नं धाः । खुसि बागमति खुसिया संगम जूगु तीर्थयात गोकर्ण दोभानय् अबु स्वर्गे जुइधुंकूपिं काय् म्ह्यायपिसं म्वःल्हुयाः अबुया नामय् सिधा निसलाः व सराद याइगु जूगुलिं थ्व दिंयात गोकर्णऔंसी धकाः धाःगु खः । विशेष यानाः गोकर्णऔंसीकुन्हु थ्व गोकर्णया दोभानय् मेला जुइ । थ्व मेलाय् विशेष यानाः अबु मदुपिं जक वनी ।

बौद्धमार्गीपिनि स्वर्गे जुइ धुंकाः लय् लय्पतिं सराद याइगु तीर्थ मध्यय् दकले न्हापां थ्व तीर्थय् वनाः सराद यायेगु चलन दु । उकिं मृत्यु जूम्ह तरे यायेगुया लागि भिंनिगू तीर्थय् सराद याइगुलिइ थ्व गोकर्णया तीर्थय् नं सराद यायेमाः । बौद्धतय् भिंनिगू तीर्थ मध्यय् छगू तीर्थ कथं कयातःगु तीर्थ खः । अबुया ख्वाः स्वयेकुन्हु अबु मदुपिसं थ्व तीर्थय् स्वत धाःसा थः अबुया ख्वाः हे खनी धयागु धापू दु । अबु मदये धुंकाः अबुया नामय् दँय्दसं सराद यायेगुया लागि दकले न्हापां गोकर्णय् थ्व हे थासय् वनाः सराद यायेमाः । अले जक दँय्दसं सराद याइबलय् मदुम्ह अबुयात वनी धकाः धायेगु चलन दु ।

गोकर्णया तीर्थय् अबुया ख्वाः खनीगु छपु बाखं हिमवत खण्डय् उल्लेख यानातःगु दु । छगू इलय् म्ह व्यापार यानाः जीविका यानाःच्वम्ह छम्ह मिसाया गर्भधारण जुल । गर्भधारण याःम्ह मिसा स्वयम् गुम्ह मिजंया संसर्ग गर्भधारण जुल धयागु मस्यू । यक्व मिजंत नाप संसर्गय् वइम्ह मिसा जूसां मातृत्वया भावना दयावयाः थःगु गर्भय् दुम्ह मचायात नं जन्म हे यात । वयागु नां दन्तुर धकाः नामाकरण यात । मचा तःधिकः जुसेंलि थः मांयात थः अबु सु धकाः न्यन । स्वयम मिसां मस्यू उकिं लिसः बी मफुत । अबु थाःगाः मदुम्ह दन्तुर तःधिकः जुसेंलि थःमांयात नं त्वःताः थः अबु सु धकाः मामां वन । थः अबु माले मफुगुलिं पुलह धयाम्ह ऋषियाथाय् वनाः थःगु वेदना प्वंकल । पुलह ऋषिं गोकर्णेश्वर महाद्यःयात पूजा यानाः भक्ति भाव यात धायेवं छिमि अबु सु धयागु म्हसी धकाः धाःगुलि दन्तुरं नं गोकर्णेश्वर महाद्यःयात पूजा यानाः भक्तिभाव यात । नापनापं थः अबुया नामय् गोकर्णया तीर्थय् नसा तयेगु नं याना वयाच्वन । छन्हु थथे थः अबुया नामय् नयेगु नसा गोकर्णया तीर्थय् तये त्यंबलय् तीर्थय् आपालं मनूया ख्वाःपाः खन । ख्वाःपाः फुकं मृत्यु जुइ धुंकूपिं जूगुलिं दन्तुरं अबुया नामय् ब्यूगु नसा मृत्यु जूपिं ख्वाःपाः फुकसिनं जि हे छिमि अबु खः धकाः धयाच्वन । धाथेंयाम्ह थः अबु सु खः धकाः दन्तुर अलमल जुयाच्वंगु ध्यानय् च्वनाः च्वंम्ह विश्रवा ऋषिं खन । व हे ऋषिं थःगु साधनां सृष्टिकर्ता ब्रम्हायात दन्तुरया अबु म्हसिके ब्यु धकाः धासेलि ब्रम्हा वयाः धाथेंम्ह अबु थ्व धकाः म्हसीका बिल । ब्रम्हां क्यंम्हेसित हे थः अबु धकाः म्हसिकाः कुश, हाम्वः लः तयाः पिण्ड तयाबिल । थः अबु म्हसीकाः पिण्ड तःगु दिं धयागु भाद्रकृष्ण औंसीकुन्हु खः । थ्व खंनिसें यानाः भाद्रकृष्ण औंसीकुन्हु अबु मदुपिसं गोकर्णेश्वर महादेवयात पूजा यानाः अबुया नामय् गोकर्णय् पिण्ड तयेगु, श्राद्ध यायेगु, निसलाः तयेगु, सिधा तयेगु जूगु खः । अबुया नामय् सराद याइपिसं थ्व हे गोकर्णेश्वर महादेवयात पूजा यानाः पिण्ड तयाः गोकर्ण तीर्थया दोभानय् चुइका व्छइगु खः ।

अबु मदुपिसं गोकर्णेश्वर महादेवयात पूजा यानाः मदुम्ह अबुया नामय् गोकणय् तीथय् थःगु इच्छा अनुसार भक्तिभावं नसा वा पिण्ड तःगु जूगुलिं गोकर्णेश्वर महादेवया प्रादुर्भाव गथे जुयाः जुल धयागु नं खँ न्ह्यःथने माःथें च्वं । उकिं गोकर्णेश्वर महादेवया प्रादुर्भाव गथे जुयाः जुल धयागु खँ थथें खः ।

किरातकालय् मनूतय्गु जीवनचर्या गथेच्वं धकाः स्वयेत स्वर्गं महाद्यः मनूया रुप कयाः पशुपतिया श्लेषमान्तक जःखः छम्ह द्यःपालाःया भेषय् जुइगु जुयाच्वन । लिपा अर्जुनं महाद्यःयात मामां वःबलय् श्लेषमान्तक वनय् मनूया रुपय् नाप लात । तर मनू रुपी महादेवं थःहे महाद्यः धकाः मधाः । अर्जुनं किराती जुजुयात ब्वःब्यूगुलिं महाद्यः व अर्जुनया दथुइ ल्वापु जुल । ल्वापु जुजुं लिपा द्यः बी थें च्वंबलय् अर्जुन थः महाद्यःया उपासनाय् च्वनाः ल्वापु दिका च्वंगुलिं महाद्यःनिं पूजा याये धकाः: पूजा याःबलय् पूजा याक्व महाद्यः रुपी मनूयात वन । थ्व खनाः

अर्जुन थःनाप ल्वानावंम्ह मनू हे महाद्यः धकाः सीकल । लिपा वहे महाद्यः किरातेश्वर महाद्यः धकाः जुयावन ।

अथें तुं स्वर्गय् च्वनाच्वंम्ह महाद्यः सुयातं मधाःसे पृथ्वीलोकय् वयाः गोकर्ण जंगलय् छपु जक न्यकू दुम्ह लुँया चल्लाया रुप कया जंगलया जनावरत नापनाप जुयाच्वन । स्वर्गय महाद्यः मदुगुलिं पार्वती महाद्यः गन जुइ धकाः पृथ्वीइ वयाः हिमवत् खण्डया बागमति सिथय् महाद्यः गन जुइ धकाः तपस्या च्वन । स्वर्गय् महाद्यः पार्वती निम्हं मदुगुलिं देवगण फुकसिनं ब्रम्हा विष्णु व इन्द्रयात महाद्यः पावर्ती मालाहयेगु जिम्मा बिल । ब्रम्हा, विष्णु व इन्द्र स्वम्हं हिमवतखण्डय् वयाः महाद्यः पावर्तीयात माःवल । गोकर्णया वनय् चल्लातय्गु पुचलय् छपु जक न्यकू दुम्ह लुँयाम्ह चल्ला खँसेलि थ्व हे महाद्यःया रूप खः धकाः स्वम्हं जानाः लुँया चल्ला रुपी महाद्यःयात ज्वनेत स्वत । अमिगु ल्हातिइ न्यकू जक लात । न्यकू नं स्वकू टुक्रा जुयाः ब्रम्हायाके छकू, विष्णुयाके छकू व इन्द्रयाके छकू । चल्लारुपी महाद्यः अन्तरध्यान जुयाः आकाशवाणिं महादेवं स्वकू टुक्रा जूगु न्यकू छिपिं स्वम्हसिनं स्वर्गलोक पाताललोक व पृथ्वीलोकय् छथाय् छथाय् स्थापना यानाबिल धाःसा थ्व स्वंगू लोकयरक्षा जुइ धकाः धाल । अनंलि तपस्या च्वनाच्वंम्ह पार्वतीयात थःगु दर्शन बियाः निम्हं स्वर्गय् वन ।

महादेवं अथे धाःगुलिं विष्णुं थःगु ल्हातिइ लाःगु न्यकूया छकू कुचा पातलय् तयाबिल । इन्द्रया ल्हातय् लाःगु न्यकू स्वर्गय् तयाबिल । ब्रम्हाया ल्हातय् लाःगु न्यकू चन्द्रभागा खुसि व वागमती खुसिया दोभान दुगु थाय्या सिथय् तया पृथ्वीइ च्वंपिन्त उदारया यायेत तयाबिल । व हे थासं शिवलिङ्गया उत्पति जुल । व हे शिवलिङ्गयात गोकर्णेश्वर महादेव धकाः नामाकरण यात ।

लंकाया भिंग्वः छ्यं दुम्ह रावण जुजु हे नं गोकर्णय् वयाः स्वंगू लोकय् दकले शक्तिशाली व बलाःम्ह जुइमा धकाः महाद्यःया आराधना यानाः तच्वतं थाकुक तपस्या याःगु खः । रावणं तच्वतं थाकुक तपस्या च्वंगु खनाः महादेव प्रसन्न जुयाः रावणयात शिवया ल्वाभः व दकले बलाःम्ह धकाः बरदान ब्यूगु खः । (Anderson The Festival of Nepal 1988 P 141) । व हे शक्तिं यानाः रावणया १० ग्वः छ्यं छक्वलं मपायेकं सी मखुगु खः ।

गोकर्णऔंसीया बारे छपु बाखं धकाः भाजु पुण्यरत्न बज्राचार्य थःगु सफू हाम्रो चाड पर्वय् थुकथं न्ह्यथनातःगु दु । प्राचीन इलय् पांचाल नांया छगू देशय् वृषकर्ण नांया छम्ह जुजु दु । वया गोकर्ण नांया छम्ह काय् दु । थुपिं अबुकाय् निम्हं छम्ह मेम्हनाप मिलय् मजू न्ह्यावलें ल्वापु । निम्हसिनं निम्हेसित सीमा यमलोकय् लायेमा धकाः सराः बीगु जुयावन । धाथें छन्हु काय्म्ह गोकर्ण अबु स्वयां न्हापा सित । लिपा अबुम्ह नं सित । अबु स्वयां काय् न्हापा सीगु जूगुलिं सीम्ह अबुयात जलदान पिण्डदान यानाः काजक्रिया याइपिं सुं मदु । अबुया सरालं यानाः काय्म्ह न्हापा सीसा नं यमपुरी हे लानाच्वन । अबुम्ह सिनाः नं काजक्रिया

याइपिं मदुगु जूगुलिं यमपुरीइ हे लात । छन्हु गोकर्ण यमपुरी चाःहिला च्वंबलय् अन छम्हसिया छ्यनय् चक्र चाःहिलाच्वंम्ह पापी खनाः ग्यानाः बिस्युं वन । लिपा गोकर्ण गगनगञ्ज वोधिसत्वया आज्ञा कथं गोकर्णय् वनाः थः अबु वृषकर्णया नामं जलदान पिण्डदान आदि यानाःवल । गोकर्ण थथे याःगुलिं अगति जुयाच्वंम्ह वृषकर्ण मुक्त जुयाः काय्या जय जुइमा धकाः आशिर्वाद बिल । अबुयागु थज्याःगु आशिर्वाद गोकर्ण नं नरकं मुक्त जुल । गोकर्ण गन अबुया नामं जलदान पिण्डदान याःगु खः, अन हे च्वनाः तपस्या यायां तरे जुल (पुण्यरत्न हाम्रो चाडपर्व ६७) । वहे गोकर्णया नामं उगु थाय्या नां गोकर्ण जुल । अनंनिसें गोकर्ण तीर्थय् च्वनाः अबुया नामं जलदान पिण्डदान यात धाःसा मदुम्ह अबु तरे जुयाः स्वर्गवास जुइगु व वया सन्तानतय् भिं जुइगु जुल । थथे गोकर्ण अबुयात तरेयागु दिं भाद्रकृष्ण औंसीया दिनय् लाःगु ख ।

च्वय् न्ह्यथनागु बाखं बौद्ध धर्मावलम्वीपिसं गोकर्ण तीर्थय् वनाः सराद याइगु धयागु मदुम्ह थः अबुया नामं दान याःगु सरादया खँ खः । उकिं हे अबु मदुपिं चाहे शैवधर्मावलम्वी जुइमा वा बौद्धधर्मावलम्वी जुइमा वा हिन्दू धर्मावलम्वी जुइमा अपिं फुकसिया मदुम्ह थः अबुया नामं गोकर्ण तीर्थय् वनाः सराद पिण्ड दान धर्म याः वनेगु याइगु खः ।

अबु मदुपिं गोकर्ण थ्यंकाः वने मफुपिं काय् म्ह्याय्पिसं थ्व हे गोकर्ण औंसी वा अबुया ख्वाः स्वयेकुन्हु थः थः अबुयात लुमंकाः अबुया यःगु नसा त्वँसा तयाः सिधा व निसलाः बियाः मदुम्ह अबुया आत्म शान्त याइगु खः । मदुम्ह अबुया नामं गुरुयात अबु भाःपाः अबुया यःगु नसा त्वँसा दान जक याइगु मखु नापं नका नं व्छइगु खः । थथे दँछिया छक्वः अबुयात लुमंकाः दान धर्म यानाः काय् म्ह्याय्पिनि थःगु मन नं शान्त याइगु खः । अबु मदुगु दिनय् सराद यायेमफुपिं काय्पिनि थ्वकुन्हु सराद नं याइपिं दु । गुम्हसिया गोकर्णय् वनाः हे सराद याइगु जूसा गुम्हसिया थःगु हे छेँ वा थःत सतिक पायक परेजूगु खुसिइ वनाः नं सराद यायेगु याः । मदुगु दिनय् हे सराद याइपिं काय् म्ह्याय्पिसं धाःसा अबुया नामय् बजि मरि केरा फलफूल घ्यः, पालु चि आदि तयाः निसलाः बीगु याइ । गुम्हसिया निसलाःया नाप नापं जाकि माय् तरकारी ध्यः चिकं चि पालु आदि जा नय्रेगु ज्वलंया नसा तयाः सिधा आदि गुरु वा पुरोहितयात दान बीगु नं याः ।

गुम्हं गुम्हसिया थ्व गोकर्णऔंसीकुन्हु मदुम्ह अबुया नामय् निसलाः तयाः करुणामययात छायाः नं अबुया ख्वाः स्वयेगु याः । थथे करुणामययात छायेगु धयागु करुणामययात गुरु भाःपियाः निसलाः सिधा छायेगु खः । मांअबु मदुपिं काय् म्ह्याय्पिसं मनसें थः अबुया नामय् निसलाः सिधा वा सराद याइ । खयत ला महायानी बौद्धमार्गीपिनि चापुजा वा बहनी पूजा याइगु बाहेक मेगु न्ह्यागु नं पूजा मनसे सुथय् हे याइगु खः । पूजाया बिचय् दिनाः नये माःसां पूजाया थालनी मनसे याइगु खः थें तुं मांअबु मदुपिसं नं सिधा निसलाः मनसे हे बिइगु खः ।

अबु मदुपिनि अबुया नामं निसलाः वा सिधा दान यायेत सुचि- निचि यानाः गोकर्ण वा तीर्थय् वनाः दान याःवंपिनि जूसा तीर्थय् म्वःल्हुइगु याइसा छँ वा करुणामययाथाय् निसलाः वा सिधा बीपिनि सिधा बी न्ह्यः म्वःल्हुयाः नीगु वसः पुनाः बीगु चलन दु।

अबु दुपिनि अबुया ख्वाः स्वयेगु

अबु दुपिनि अबुया ख्वाः स्वयेगु धकाः थ्वकुन्हु दिनय् म्वःमल्हुसे न्ह्यथुकुन्हु म्वः ल्हुइ। छाय्धाःसा अबु मदुपिनि जक उकुन्हु वा अबुया ख्वाः स्वये छन्हु न्ह्यः म्वःल्हुइगु याइ। अबु दुपिनि गुम्हसिया सुथय् मनसे अबुया ख्वाः स्वयाः अबुया सुस्वास्थ्य दीर्घायु कामना यासे थः अबुया छु नसा नये यःगु खः वहे नसा दयेकाः वा न्यानाः खँय् सगं बियाः नकेगु चलन दु। अबुया जक सुस्वास्थ्य दीर्घायु व मगलमय कामना याइगु मखु अबुम्हसिनं थः काय् म्ह्याय्पिनि भिं जुइमा जीवन बांबांलाक न्ह्याना वने फयेमा, माःगु ज्या सफल जुइमाः धकाः जीवनया दक्व पक्षय् भिं जुइमा धकाः सुवाः बीगु चलन दु।

अबु व अबुया ख्वाः स्वइपिं काय् म्ह्यांय्पिं छखा हे छँ जूसा सुथय् दनाः सुयातं नमवासे अबुयाथाय् वनाः अबुया तुति भागि यानाः, अबुया भिंया कामना यायेगु नं याः। अबु द्यना हे च्वंसां अबुया भिं कामना याइगु खः। अबुया भिं कामना यायेगु धयागु हे, थः भिंया कामना खः। लिपा अबु दनेधुंकाः अबुया नित्य कर्म याये धुंकाः जक नसा त्वँसा पुँसाया नापं सगं लःल्हाना अबुया ख्वाः स्वयेगु याइगु खः। थथे अबुयात लः ल्हाःगु नसा प्रसाद थें अबुया प्रसाद थः काय् म्ह्याय्पिन्त इना नं बीगु याः। थुकिया अर्थ काय् म्ह्याय्पिसं थःत याःगु भिं कामना काय् म्ह्यायपिंसं हानं इनाबीगु खः। यदि काय् म्ह्याय्पिं अबुनाप नापं छँ च्वना मच्वंसा थ्वकुन्हु बियाछ्वये धुंकूपिं म्ह्याय्मचात अबुया ख्वाः स्वः वये धकाः अबुया यःगु नसा त्वँसा ज्वना अबु च्वनाच्वंगु छँ वयाः ख्वाः स्वःवइ। थुकथं अबुया ख्वाः स्वयाः अबुपाखें सुवाः कायेगु याना वयाच्वंगु दु।

बियाव्छये धुंकूपिं म्ह्याय्मचातय् अबुया ख्वाः स्वयेगु

इहिपाः याये धुंकूम्ह म्ह्याय्मचा भाःतपिनिगु छँय् च्वनेगु चलन सामाजिक परम्परा जक मखु नेपाःया कानूनं ब्यूगु भाःतया छँय् च्वनेगु अधिकार खः। इहिपाः याःगु दँय् म्ह्याय्मचां अबुया छँय् अबुया ख्वाः स्वःवइबलय् न्हूगु कु धकाः तःजिक हयेगु चलन दु। विशेष यानाः अबुयात जक ख्वाः स्वयेगु जूसां नं अबुया छेय् च्वंपिं सकल जहानपिन्त नयेगु नसा भ्वय् थें ज्वरे याना हयेमाःगु जूगुलिं न्हूगु कु हयेगु धकाः हइगु खः। थरीथरीया मरिचरि मेमेगु इलय् स्वयां अप्वः छाय्पाः अबुया ख्वाः स्वःवइगु खः। न्हापा न्हापा अबुया ख्वाः स्वयेगु धकाः न्हूगु कु हइबलय् ज्यापुयात खःमुलिइ क्वबुइकाः वइ।

दछि लिपांनिसें अबुया ख्वाः स्वःवइम्ह म्ह्याय्मचा कु ज्वना वयेगु सट्टा ब्यकुं जक ज्वनाः वयेगु याइ। थथे अबुया ख्वाः स्वःवइगुलिइ खालि अबु छम्हसित जक मजुसे मां दनिसा अबुयात छता छुं अप्वः तयाः मेगु मांअबु निम्हसितं ज्वरां हे मरिचरि नयेगु नसा ज्वना वइ। अले मांअबु निम्ह नापं तयाः अबुयात न्हापां खँय् सगं बियाः अय्लाः वा थ्वँ वा दुरु न्ह्यागुसां लः ल्हानाः नयेगु ब्व ज्वलं अबुया भिंतुसे न्ह्यच्याका बी। मांअबु निम्हसितं सगं बीगु याइ। थथे अबुया ख्वाः स्वः वःम्ह म्ह्याय्यात अबुं सुवाः बीगु याइ। ज्यापु जातिपिनि अबुया ख्वाः स्वःवइबलय् अबुयात छँय् भाःतपिनिगु छँय् हे देमाय् भ्वय्ब्व तयाःहयेगु चलन दु। अले थःछँ वयाः सुकुन्दा च्याकाः अबुयात खँय् सगं बी। अबुयात भागि याइ अनं अबुयात थःम्ह ज्वना वःगु ब्व न्ह्यच्याका बी। मेमेपिन्त उलि हयेमाः धयागु दस्तुर मदु। अबुया ख्वाः स्वः वःम्ह म्ह्याय्यात थःगु छेँय् ज्वरे जू थें नका व्छयेगु याइ। मां अबुया ख्वाः स्वयेबलय् विशेष यानाः म्ह्याय्म्हसिया नं मरि तयाः ख्वाः स्वयेगु जूगुलिं थुबलय् विशेष यानाः दक्व हलुवाइ मरिपसः जायेक मरि दयाच्वनी। उलिजक मखु थःके दुगु मरि दक्व पसः पिने पिकया ब्वयेगु यानातइ। थौंकन्हय् हलुवाइ मरिया नापनापं थीथीया केक मेमेगु मरि तयाः अबुया ख्वाः स्वयेगु चलन दु। न्हापा न्हापा मां अबुया ख्वाः स्वयेबलय् फलफूल तया स्वयेगु उलि चलन मदु। थौंकन्हय् न्हापायागु विधि व्यवहार स्वयाः अप्वः जुया वयाच्वंगुलिं मरिया नापनापं फलफूल जक मखु बजारय् खनेदुगु थी थी नसा त्वँसा आदि नं तयाः हयेगु याना वयाच्वंगु दु।

पितृसत्तात्मक

मांयागु ख्वाः स्वयेगु परम्परा मातृसत्तात्मकया प्रतीक धाये थें अबुया ख्वाः स्वयेगु परम्परा नं पितृसत्तात्मकया प्रतीक धाइपिं दु । प्रत्येकया छँय् अबुयात दकले अप्वः हनेमाः छाय्‌धाःसां आम्दानीया श्रोत हे अबु खः मिंजत खः । अथे जूगुलिं अबुयात हनेगु कथं अबुया ख्वाः स्वयेगु यानातःगु खः धकाः धाइपिं दु ।

अबुया ख्वाः स्वयेगु धयागु पितृसत्तात्मक धायेगु स्वयां काय् म्ह्याय्‌यात जन्म बियाः हुर्के यानाः पालन पोषण यायेगुया कारणं खः । वंश न्ह्याका यंकेगुलिइ थःत जन्म याःम्ह धकाः सन्मान सत्कार आदर यानाः हनेगुया लागि खः ।

चथाः

नेवाःत थज्याःगु जाति खः, गुगु जातिं ल्वहंया मूर्तियात द्यः धकाः हनेगु स्वयां न्हापां प्रकृतियात हे द्यः कथं हना वयाच्वंगु जाति खः । धर्तिमाता धकाः पृथ्वी हे दकले तःधंम्ह द्यः भाःपीपिं जाति खः । लः पिहां वइगु लःया मुहान, बुँगाः, तुं, नाग, ब्यांचा, क्वः, खिचा, सा, दाजुकिजा, कुमार, कुमारीपिन्त समेत पूजा यानाः नेवाः संस्कृति न्ह्याका वयाच्वंगु दु । थःपिन्त भिं याइपिं जुइमाः वा मभिं याइपिं जुइमाः सकसित द्यः धकाः पूजा यानाः वयाच्वंगु नेवाः समाज खः । थाय् वा पशु प्राणीयात द्यः धकाः पूजा यायेगुलिइ छुं छुं कारण दु, महिमा दु । जीवन उपयोगी दर्शन दुथ्यानाःच्वंगु दु । आकाश, पृथ्वी सूर्य चन्द्रमायात जक द्यः पूजा याइपिं मखु, सिमा जंगल पहाडयात समेत द्यः भाःपाः पूजा यानाः श्रद्धा तयाः जुइपिं नेवाः जाति खः । प्रकृतियात द्यः धकाः माने यायेगु हनेचने यायेगु आदिवासीतय्‌गु जातिया विशेषता खः । प्रकृतिया गुणयात जीवन उपयोगी महत्व थुइकाः पूजा याइपिं नेवाः जातिं ब्यां, क्वः, खिचा, सा, नागःयात जक पूजा याइगु मखु, दाजुकिजाया नापनापं थः थम्हं थःत समेत पूजा यानाः जीवन न्ह्याका वयाच्वंपिं नेवाः जाति खः । नेवाः जाति खुँयात समेत पूजा याइपिं खः । बांलाःगु बांमलाःगु निगुलिं जीवनया पक्ष खः । मनूया जीवन वा समाजयात भिं याइपिन्त जक पूजा यानाः समाज न्ह्याकीगु जाति नेवाः जाति मखु । जीवनय् बांलाःगु नं वइ, बांमलाःगु नं वइ, भिंगु नं वइ, मभिंगु नं वइ । निगुलियात नं समान रुपं, सहज रुपं कया जीवन न्ह्याका वनेमाः । समाज न्ह्याका वनेमाः धयागु ज्वलन्त उदाहरण खुँद्यःयात पूजा यानाः नखः हनाः समाज न्ह्याकाच्वपिं नेवाः जाति खः । नेवाः जातिं हनाः वयाच्वंगु नखःचखः मध्यय् भाद्र शुक्ल चतुर्थी अर्थात गुँलाथ्व चतुर्थीकुन्हु चथाः धकाः हना वयाच्वंगु दु । चथाः गुबलेंनिसें हनाः वयाच्वन धयागु खँय् भाजु पुण्यरत्न बज्राचार्यया धाप् कथं नखःचखः परापूर्व कालं नसें हना वयाच्वंगु खः । जुइफु नेपाःगाःया दकले न्हापांया आदिवासी नेवाः जातिं नखःचखः हने सःबलयनिसें हनावःगु जुइमाः । लिपा वनाः थी थी पुराण व धर्मावलम्वीपिंस थः थः कथं थ्वयात परिभाषित यानाः थ्वया उत्पतिया बारे खँ न्ह्यथंगु जुइमाः ।

उत्पति

चथाः चतुर्थीयात धाइगु खः । थुकियात चौथी नं धायेगु याः गथेकि मंगल चौथी । चौथी खँग्वः आपालं चलन चल्तीया खँग्वः खः । चौथी खँग्वः लिपा वनाः चथालय् हिल । थौंकन्हय् चथाः धायेगु जुल । चथाःयात गणेश चौथी धकाः नं धायेगु याः । पार्वतीं थःगु रक्षाया लागि गणेद्यःया सृष्टियात । थ्व हे पार्वतीं गणेद्यः सृष्टि याःगु दिं हे भाद्रशुल्क चौथी खः । उकिं चथाःयात गणेशयां बुदिं धकाः नं धायेगु याः । चौथी तिथि गणेद्यःया तिथि खः, अले वार कथं मंगलवार नं गणेशया हे वार खः । उकिं मंगलवार चौथी लात धायेवं गणेद्यः पूजा यायेगु भिं धकाः पूजा याइपिं यक्व यक्व दु । थुकथं चथाः कुन्हु गणेद्यः पूजा याइपिं नं दु ।

चथा धकाः गणेद्यः जक पूजा याइगु मजुसे थ्वकुन्हु नखः धकाः हनीपिसं चन्द्रमा पूजा यायेगु नं याः । भाद्रशुल्क चौथी अर्थात ञ्लांशुल्क चतुदर्शी कुन्हु चथाःद्यः धकाः चन्द्रमायात पूजा याइगु खः । चथाःद्यःयात नेवाः समाजय् भिंम्ह द्यः धकाः कायेगु मयाः । खुँद्यः धकाः माने यानाः वयाच्वंगु खः । चथाःद्यः धकाः हनीगु द्यः चन्द्रमायात छाय् खुँद्यः धकाः धाल धयागु खँ ब्रम्हपुराणय् ब्रम्ह वचन धकाः थथे च्वयातःगु दु ।

छन्हु विष्णु भगवानया थाय् देवसभा जुयाच्वन । थ्व इलय् चन्द्रमां पार्वतीया काय् गणेद्यःयात नाना कथं हिस्यानाः च्वन । दक्व द्यःपिनि बांबांलाःगु रुप गणेद्यःया धाःसा किसिया छ्यं धकाः हिस्यात । थुकथं चन्द्रमां गणेद्यःयात हिस्याःगुलिं गणेद्यःवं नं चन्द्रमा खनाः तंचाया छंगु ख्वाः स्वक्व खुँ जुइमा धकाः सराः बिल । थथे सराः ब्यूसेलि स्वर्गय् च्वंपिं द्यःपिंसं नापं खुँ जुइ धकाः चन्द्रमायागुं ख्वाः स्वयेगु मयात । सुनानं ख्वाः मस्वःगुलिं चद्रमायात तच्वतं लाज जुल । थथे चन्द्रमा मछाःगु सियाः महाद्यः व मेमेपिं द्यःपिसं गणेशया लड्डु, दुरु, लैं, सितु छाना तिमिलायात क्षमा यानाः बीमाल धकाः जोड यात । द्यःपिं नाप महाद्यःवं समेत क्षमा यानाः बीमाल धकाः धाःगुलिं थम्हं बियागु सराः भाद्रशुक्ल चौथीकुन्हु छन्हु लगे जुइ, मेबलय् जुइमखु धकाः थःम्ह ब्यूगु सराः छन्हु जक यानाः लित कयाबिल । थनंनिसें थ्वकुन्हु अर्थात् भाद्रशुक्ल चौथी ञलाथ्व चतुर्थीकुन्हु चन्द्रमा स्वत धाःसा खुया मकाःसां खुँ पाः याकेमाली धकाः चन्द्रमायात मस्वइपिं नं दु । थ्व हे कथं ञलाथ्व चतुर्थीकुन्हुया चन्द्रमायात खुँद्यः धकाः धायेगु याःगु खः ।

खुँद्यः चन्द्रमायात पूजा

च्वय् न्ह्यथनागु खं थ्व स्पष्ट याःगु दुकि ञलाथ्व चतुर्थीकुन्हु चन्द्रमायात स्वक्को खुँ जुइ । गणेद्यःवं चन्द्रमायात ब्यूगु सराः नं यानाः मनूतय्सं थः खुँ जुइ वा खुँ पाः याइ धकाः ग्यानाः ञ्लां शुल्क (भाद्रशुल्क) चतुर्थीकुन्हु गणेद्यः पूजा यानाः, अवसं च्वनाः, चन्द्रमा मस्वसे सुला च्वनीपिं नं दु । उलि जक मखु तिमिला खने मदुनबलय्निसें सुथ न्हापां हे थःगु म्हय् खाइसि मल्ता घानाः चिनाः थःत खुँ पाः याःवइ धकाः ग्याःइपिं दु । थज्याःपिनि द्यःबित धायेवं पिनेंनिसें खापाखिपा ग्वयाः गणेद्यःयात पूजा याइ ।

चन्द्रमा बांलाःम्ह, शितलता बीम्ह व ख्युसे च्वंथाय् जः बीम्हसित नापं म्वाःम्वायेकं खुँ धकाः बांमलाक दोषारोपण याकेमाः धाःसा, मनूया जीवनय् सींक मसींक खुँया ज्या जुल जुइ वा मजूसां खुँज्या जुइफु । उकिं दछिया छक्वः जक जूसां नं खुँ ज्या सम्मानीत कथं जुइमाः । वयात स्वाभाविक कथं कायेमाः धकाः खुँद्यःयात पूजा याःगु खः । चन्द्रमायात खुँद्यः धकाः पूजा याये माःपिं नं दु, । चन्द्रमायात खुँद्यः धकाः पूजा याये म्वाःपिं नं दु । खुँद्यः धकाः ग्यानाः पूमज्याइपिनि, ग्यानाः जूसा चन्द्रमायात खुँद्यः धकाः पूजा याइपिनि खुँ हे मखुसां खुँ धकाः पोलय् यानाःहःसा व असत्य खँ प्रमाणित याये मफयेमा धकाः खः । अथें तुं मनूया जीवन गुबले छु जुइ सुनां धायेफू ? थन छुं त्वः फ्यूगु दै । उकिं खुँ ज्या जूसा नं स्वाभाविक धकाः खः । भगवान बुद्धं थःम्हं हे धया बिज्याःगु दु कि जीन्दगीभरी खुया मकाःपिं, मखुगु खँ गुबलें मल्हाःपिं, मज्यूगु ज्या गुबलें मयाःपिं दैमखु धकाः । थ्व खँ यथार्थ खः, सत्य खः ।

चन्द्रमायात पूजा यायेगु धकाः न्ह्याबलें याइमखु । थ्व ञलाथ्व चतुर्थी अथवा भाद्रशुल्क चतुर्थी कुन्हु द्यः खिउँसे च्वन धायेवं चन्द्रमा लुयावइ । सामाजिक धारणा कथं सर्गतय् खने दया वयाच्वंगु चन्द्रमायात खुँद्यः दुबीत धायेवं लाछिं खिचातय्सं उइ । त्वाः त्वालय् खुँ वयाः खू वल धाःसा गुकथं लाछि खिचां उइ उकथं हे व कुन्हु चन्द्रमा खने दयेक वयेवं लाछिखिचां उइ । चन्द्रमा दुबित धायेवं खिचातय्सं उइगु याइमखु । थथे खिचातय्सं सुचं बिल धायेवं फुकसिया कःसिइ वा चन्द्रमा खने दुथाय् च्वनाः चन्द्रमायात पूजा यायेगु याइ । चन्द्रमा लूसांनिसें द्यः तुयू मजूतले थथे पूजा यायेगु याइमखु । खिचां उयाच्वंतले जक पूजा यायेगु जुइ । थुकिं त्वाः त्वालय् छक्वलं हे पूजा यायेगु जुइ छाय् धाःसा खिचां उल धायेगु पूजा याइगु खः । छाय्धाःसां खिचां उतलय् जक पूजा जुइगु खः । गुम्हं

गुम्हं तान्त्रिकतयसं चन्द्रमा लुइगु इलय् खुँद्य: दुबी धका: स्यू । थज्या:पिसं खिचां उइ न्ह्य: हे द्य: पूजाया लागि सुरु यायेगु याइ । द्य: पूजा याना: च्वच्वं हे खिचां उयाहयेगु सुरु जुइ । नेवा:तय् न्हिंन्हिं पूजा याइपिं द्य:पिं मध्यय् सुर्द्य: व चन्द्रमा नं ख: । सूर्द्य:यात सुथय् पूजा याइगु जूसा चन्द्रमायात सन्ध्या इलय् यायेगु धका: जाकिं पूजा याना: मत बीगु याइ । न्हिंन्हिं जाकिं जक पूजा याना: मत बीगु या:सां थ्वकुन्हु स्वां सिन्ह: तया: विशेष रुपं पूजा याइ । न्ह्यागु नख:चख: हंसा नं छँय् छखां नीसी जुइमा:पिं नेवा:तय् थ्वकुन्हु नं नीसी याना: म्व:ल्हुया शुद्ध याइ । थ्वबलय् चन्द्रमा खनेदुथाय् विशेष याना: क:सिइ पूजा याइ । पूजा यायेगु थासय् बँ थिला: शुद्ध याइ । थथे चन्द्रमा पूजा याइबलय् सुर्द्य:या ल्वहंया मूर्ति तया चन्द्रमाया नापं सुर्द्य: नं तया पूजा यायेगु चलन दु । ल्वहँया सूर्द्य: अप्व: याना: नेवा:तयगु छँय् छँय् क:सिइ तयात:गु दइ । चन्द्रमा नापं सूर्द्य: तया: पूजा या:गुली चन्द्रमा थें मलिन कथं तेज ज: व्हला: मखु सूर्द्य: थें तेज व्हला: जीवन न्ह्यायेमा धका: नं जुइफु । जीवनया ज: गुबलें सूर्द्य:या तेज:थें तच्वतं थी गुबलें चन्द्रमाया थें नाइस्से च्वना: सिचुका न्ह्याइपुका बी थें ख: ।

चन्द्रमायात पूजा याइबलय् उगु इलय् खनेदुगु फलफूल विशेष याना: तुसि, पासि, केरा, आमा:सि, स्याउ, धालेय् आदि द्य:यात छाइ । थ्व इलय् क:नि, मुस्या आदि सुकुगने धुकुगु थी थी बुब: नं सिया: द्य:यात छायेगु याइ । गथेकि क:नि मुस्या, खत्या:, बरां, कय्गु, चना, व्छ, बकुला:, सिम्पु व माय् आदि सिया: द्य:यात छाइ । थ्व नापनापं थ्व नख: स्वया: छुं ला न्ह्य: विशेष याना: आषाढ श्रावणबलय् खनेदुगु फलफूल मध्ये छगू ब:सि ख: । थुबलय् विशेष याना: ब:सिया पु तछ्याना: उकिइ दुने वंगु खायुगु सि बसपतिपु नं द्य:यात छायेगु चलन दु । बसपतिपु छायेगु छाय् जुल धयागुलिइ सिनाज्या याना:च्वनीगु थ्व इलय् नेवा:तय नख: हनेगु उलि मदुगु जूगुलिं ब:सि द्य:यात छाये थें याना: उकिया पु बसपतिपु छायेगु याना: वयाच्वंगु ख: । मेकथं धायेगु ख:सा नेवा:तय्गु विशेषता फछिं फतले छुं वां मछ्वयेगु व फछिं फतले छ्यलेगु ख: । जइफु बसपतिपुइ क:नि मुस्या छुस्या आदि सियागु नसायात पचय् यायेगु शक्ति दुगु जुइमा: । बसपतिपु खायुगु सवा: ख: । उकिं क:नि मुस्या आदि थें ज्या:गु छा:गु नसा पचय् जुया: प्वाथय् च्वंगु विकार नाश जुइमा धका: नं जुइफु ।

चन्द्रमायात पूजा याना: छाइगुलिइ फलफूल व बुब: सिया: जक मखु तुमा व पालुमा नं छायेगु याइगु ख: । छाय्धा:सां चथा:यात नेवा:तयसं मोहनिया व्छय्लाभू वा मोहनिया समय कथं नं कायेगु या: । मोहनिबलय् आगमय् भुयुफसि नापनापं तुमा व पालुमा नं स्वनेगु याइ । चालंकुन्हु भुयुफसि नापनापं तुमा व पालुमा निगुलिं पालेगु नं याइ । मोहनि त:जिगु नख: ख:सा चथा: चीधंगु चख: जुगुलिं पालुमा व तुमा स्वनेमा:गु ख: । चथा:यात पुण्यरत्न बज्राचार्य चख: धका: धयादीगु दु । तर गुम्ह गुम्हसिया थ्व नख: धयागु हे मोहनि नख:या सुरुवात जूगुलिं

थ्व नख: मोहनि नख:थें त:जिक हनेगु नं याइपिं दु । छायधा:सां थ्व नख: बांलाक हन धा:सा मोहनि त:जिक हने दै । नापं द्य:पुजा याना: द्य:यात भ्वय् छायेगु चलन दु । छँया दक्को परिवार च्वना पुजायाइगु चथा: द्य:पुजा याये सिधल धायेवं द्य:यात छानात:गु लाना प्रसाद धका: छँ ज: फुकसिया मुस्या फलफुल आदिया नापं समय नया: लिपा त:जिक भ्वय् नयेगु याइ । छँया ज:पिं नं थ्वबलय् बायाच्वन धायेवं मोहनिबलय् नं बायाच्वने माली धका: थुबलय् पिने च्वना: च्वंसा छँ वया: परिवार नापं नख: हनेगु याइ ।

थ्व नख:बलय् मदये धुंकापिनि नामय् सिब्व: नं तयेगु याइ । नापं बियाव्छये धुंकूपिं म्ह्यायमचा भिंमचापिन्त नखत्या स:ता: नकेगु नं याइ । उकिं थ्व नख:यात नं चख: कथं मखु, नख: कथं हनीपिं नं दु ।

थ्व नख:बलय् कृषि उत्पादन कथं सामाज्या सिधया: वा दुकायेगु मजूसां क:नि, मुस्या, व्छ, बकुला:, चना, कय्गु, आदि बुब: सयेका: दुकाये धुंकूगु जूगुलिं क:नि मुस्या सिया: नकेगु याइगु ख: । थ्व इलं नसें विस्तार विस्तारं नेपा:गालय् हावापानी नं भचाभचा ख्वाउँया वइ । खसु सालुक वयेगु सुरु जुइगुलिं चिकुचिकु धायेगु सुरु जुइ । उकिं थ:गु म्ह क्वाकेगु कथं क:नि, मुस्या, बूब: सिया नया: म्ह क्वाकेगु व साम:ज्यायात बल दयेकेत तयारी यायेगु ख: । बूब:यात भ्री नेवा:तयसं नख: कथं थी थी परिकार दयेका: नयेगु चलन मध्यय् थ्व नख:बलय् भाजनय् तया: बुब: सिया: नयेगु नं ख: । गुंपुन्हि बलय् व हे बुब: फ्वया: चुलि जायेका: क्वाति दायेका: नयेगु याइ । पञ्चदानकुन्हु व हे बूब:यात मफ्वसे अथे तुं कें खुने थें क्वाति दायेका: गंक्वाति धका: नयेगु चलन दु । व हे बूब:यात चथा:बलय् सिया: नयेगु याइ । थ्वबलय् बूब: नापनापं क:नि, खत्या, बरां बसपति नापं तया: सियानयेगु याइ ।

चथा: हनेगु ई धयागु ञ्जंलाबलय् ख: । थुबलय् ज्यापुत नसंचा इलय् बयपुया: पीठपिठय् चा:हिला: ञ्जंला सेवा धका: धर्म यायेगु याइ । न्हिनय् न्हिनय् बचा धिक:पिं मिसामचात थ:थ:गु लागाया थाय्या पिठपिठय् ञ्जंला सेवा वनेगु धका: वनेगु याइ । सुथय् ञ्जंला सेवा वनीपिसं क:निमुस्या कचिकं हे छायेगु या:सा न्हिनय ञ्जंला सेवा वनपिं मचातय् क:नि मुस्या तया: पूजा वना: ञ्जंला सेवा वनेगु याइ ।

गुंलाबलय गुंलाधर्म हनेगुया लागि गुंलाबाजं थाना: स्वइम्भू वा चिभा: चा:ह्यू वनीपिं थौंकन्हय् थें बयपुया: नसंचा हुलिपिं ज्यापुतयगु बय् न्यने उलि मखने धुंकल । अथेंतु ञ्जंलासेवा वनीपिं मिसामचात नं उलि खनेमदु ।

येँयाः (इन्द्रजात्रा)

इन्द्रजात्रा, येँयाः, येँद्याः येँद्याःपुन्ही येँयापुन्हि कथं प्रचलितगु जात्रा यंलाथ्व द्वादशी न्हिसें यंलागाः चर्तुदशीकुन्हु तक हनिगु येँया जात्रा मध्यय् छगू तःधंगु जात्रा, उत्सव, नखः वा चखः कथं परंपरागत रुपं हना वयाच्वंगु खः। इन्द्रजात्रा येँयाः धार्मिक आध्यामिक, मनोरञ्जनात्मक उत्सवया जात्रा खः। स्वर्गय् च्वनिम्ह इन्द्र्द्यः नसें मनू, राक्षस, जनावर तकया जात्रा खः इन्द्रजात्रा। दछिया दुने स्वर्गे ज़ूपिं स्वर्गय् वनेमा, स्वर्गे जूपिनि आत्मशान्त जुइमाः धकाः मत तयाः उपाकु वनेगु, चलन नं दु। नापं दागियां नापनापं स्वर्गेय् जूपिसं स्वर्गे वनेगु, खनेमा धकाः, बौमत च्याकाः वनेगु चलन नं दु। देय्यात रक्षा याइपिं कुमारी, गणेश व भैरवपिन्त रथय् तयाः जात्रा यायेगु थाय् थासय् भैरवया ख्वाःपाः दुगु क्वँचा थ्वँ तयाः हाथु हायेकेगु हाकु व्छय्ला मुस्या पालु स्याःबजि आदि तयाः समय् नयेगु, समय् इनेगु, थाय् थासं प्याखं पिकयाः प्याखं हुइकेगु इन्द्रजात्रा वा येँयाःधयागु दागिंनापनापं स्वर्गेय् वने मावंपिन्त मतः क्यना हानं स्वर्गे व्छयेगु खः।

येँयाःया उत्पति

इन्द्रजात्रा वा येँयाः गुबलय्निसें सुरु जुल वा सुया पालंनिसें न्ह्यात धयागु खँय् वंशावली कथं गुणकामदेव निम्हम्हसिया पालंनिसें न्ह्यात धयागु बिचाः दु। भरतया नाट्यशास्त्र कथं भरतं नाट्यशास्त्र च्वये सिधयेकाः ब्रम्हायात समाजय् प्रदर्शित यायेत आज्ञां फ्वंबलय् ब्रम्हां बांलाःगु ई इन्द्रजात्राया उत्सवय् प्रदर्शित यायेत वचन ब्यू कथं इन्द्रध्वज महोत्सवय् नाट्यशास्त्र प्रदर्शित याःगु खः। भरतमुनिया नाट्यशास्त्र ब्रम्हां सृजना याःगु वेद मध्यय् न्यागूगु वेद नाट्यवेद खः। उकिं भरतमुनिया नाट्यशास्त्र वैदिककालया खः धायेगु विद्वानतय् धारणा दु सा गुम्हसिनं ८ गू शताब्दी पाखें भरतमुनि नाट्यशास्त्र च्वत धयागु नं धारणा दु। यदि भरतमुनिया नाट्यशास्त्रय् उल्लेख जूगु इन्द्रध्वज महोत्सव इन्द्रजात्रा हे जूसां नेपाःया पुलांगु जात्रा मध्यय् परम्परा कथं न्ह्यानाः वयाच्वंगु जात्रा छगू इन्द्रजात्रा खः।

मेगु धापू कथं न्हापा न्हापा द्वापर युगय् येँ देशय् महाद्यःया अंश जुयाः च्वंम्ह यलम्वर धयाम्ह वीर किराती जुजुं राज्य यानाःच्वंगु जुयाच्वन। उकिं वं थःगु हे नां क्वकयाः थ्व देय्या नां नं येँ धकाः छुनातःगु जुयाच्वन। व हे किराती जुजुं द्वपरयुगया अन्त्यस कुरुक्षेत्रय् कौरव व पञ्चपाण्डवपिनि लडाई जूबलय लडाई स्वःवनेत प्यंगू अक्षौणी सेना ज्वनावन। तर श्रीकृष्णं वय्क वःगु सिया नापलाना बिज्याबलय् वय्कलं श्रीकृष्णयात जि प्यंगू अक्षौणी सेना ज्वनाः पाण्डवं व कौरवयागु महाभारत लडाई स्वयेत वयागु खः। अले कौरव व पाण्डव मध्ये गुम्ह बुइ वपाखे लिनाः लडाई यायेगु बिचाः नं यानागु दु धाल। वय्कलं धाःगु खँ न्यनाः श्रीकृष्ण कौरवत लडाईलय् बुइगु लक्षण खनाः बिज्यानाः उम्ह यलम्बर जुजु कौरवपाखें लित धायेवं लडाई गुबलें क्वचाइ मखु धकाः धया बिज्यात। श्रीकृष्णं यलम्बर महाद्यःया अंश दुम्ह जूगुलिं वयात लडाईलय् बुके नं फइमखु धयागु बिचाः यानाः छल यानाः यलम्वरया छ्यं त्वाःल्हाना बिज्यात। अथे जूसां श्रीकृष्ण यलम्बरयात महाभारत जुयाः च्वंतलय् आकाशय् च्वना लडाई स्वयाःच्वन। लडाई सिधयेवं थःगु हे राज्य येँ लिहां वल। व हे यलम्बरया छ्यं आकाश भैरवया नामं थौंतक नं वंगलय् दनि। येँ देया जनतां यलम्वरयागु वीरताया कदर यानाः येँयाः अर्थात यलम्वरयागु यात्रा धकाः छ्यं जकया मूर्तियात स्थापना यानाः दच्छिइ छक्वः भाद्रशुक्ल द्वादशीकुन्हुनिसें आश्विनकृष्ण चौथी तक वंगः त्वालय ब्वयाः पूजा यायेगु थिति दयेकूगु खः। धार्मिक धापुलिइ विश्वास

याइपिनि बिचाः कथं यैंयाः अर्थ इन्द्र अले यैंयाःया अर्थ इन्द्रजात्रा खः । भविष्य पुराणय् ब्रम्ह वचन धकाः थुकथं धयातःगु दु । भाद्रशुक्ल द्वादशीकुन्हु यःसिं थनाः, यैंयाः धकाः उत्सव यानाः, वया छन्हु न्हयः जाग्राम च्वनाः, चतुर्दशीकुन्हु इन्द्रयात मत बिया, श्री गणेश श्री भैरव व श्री कुमारीया पूजा व जात्रा यानाः, समयबजि इनेगु, धारणी स्तोत्र पाठ यानाः देय् चाहिलेगु, दागिंनाप देय् चाःहिलेगु आदि ज्यायात धाःसा रोजेश्वय स्थिर जुइ । नापं सीपिं मनूत नं तरे जुइ । उकिं येयाः यायेगु थिति दुगु खः ।

मेगु खँ स्वर्गया जुजु इन्द्रया मांया ञंलागा ४ कुन्हु वसुन्धरा द्यःया तिलाव्रतया अबसं च्वनेत काय् इन्द्रयात स्वर्गय् मदुगु यैं जक दुगु पालिजाःस्वां कायेके हःगु खः । इन्द्र यैं वयाः पालिजाःस्वां काःवःम्हसित यैं च्वंपिसं पालिजाःस्वां खुल धकाः लायकूया मूलगु दुवातय् निपा ल्हाःनं ब्वयेकाः चिनाः जात्रा याःगु जूगुलिं इन्द्रजात्रा धकाः नामाकरण जूगु खः धकाः धायेगु चलन नं दु । इन्द्रयात चिनाः जात्रा यानाः, बेइज्जत यानाः स्वर्गया द्यः इन्द्र मर्त्यलोकय् दु धकाः क्यनेगुया लागि यःसिं थनेगु याःगु खः ।

मेगु धाःपुकथं छगू इलय् इन्द्र व असुरतय् दथुइ ल्वापु जुइगु जुया च्वन । इन्द्रं छक्वः ल्वापुइ विष्णुया वचन कयाः यःसिं थनाः असुरत नाप ल्वानाः त्याकुसांनिसें यैंयाःबलय् यःसिं थनेगु थिति दुगु खः धाइपिं नं दु ।

च्वय् न्हयःब्वयागु धारणा फुकं यैंयाःया सुरु गथे जुया । जुल धयागु खँ खः । थ्व फुकं खँयात कयाः चिन्तन यानाः स्वयेबलय् यैंयाः लायकू व मरुइ दुने विशेष जुइगु ज्यायात यैंयाःया खँय् उगु इलय् च्वंपिं मनूतय्सं मखुगु खँय् सुयात नं बाकि मतः । स्वर्गय् जुजु जुयाच्वंम्ह इन्द्रं तक मखुगु ज्याःयात धाःसा वयागु ज्याया सजाँय बीपिं यैंयाः जनतात खः । मखुगु ज्याखँय् सुयातं बाकि मतैपिं जाति खः धयागु क्यनेगु याः । इन्द्र थज्याःम्हसित लायकूया मू थासय् व नं फुकसिनं खनेदयेक थां थनाः उकिइ द्यःने खः ग्वयाः सकसिनं हुंकनंनिसें खनेदयेक चिना ब्वया व्यूगु खः ।

इन्द्रयात जात्रा यानाः न्ह्याकिगु येयाः छगू चखः व जात्रा रुपय् हना वयाच्वंगु खः । अधिराज्य दुने नं विशेष यानाः येयाः लायकू दुने जुइगु जात्रा जूसां नेवाःतय्सं विशेष यानाः यंला शुक्ल पूर्णिमाकुन्हु येयाःपुन्हि धकाः विशेष रुपं समयबजि ज्वरे यानाः सीपिनि नामय् समयबजि छानाः द्यःद्यःपिन्त ह्वलाः त्वाः त्वालय् च्वंपिं मचातयत समयबजि इनाः थःपिनि नं नइगु चखः खः ।

थ्व नखः च्यान्हुतक अर्थात ञंला द्वादशींनिसें ञंलागाः ४ तक न्ह्याइपुक दछिया दुने सीपिं आत्मायात तरे यायेगु, दु नि द्यःद्यःपिन्त रथय् तयाः सालाः जात्रा यानाः तच्वतं हर्ष उल्लास कथं हनिगु खः ।

यःसिं थनेगु

यैंयाः वा इन्द्रजात्राया सुरु यःसिं थनाःनिसें सुरु जूसा यःसिं क्वथया क्वचायेकीगु खः । प्रजातन्त्र स्वयां न्हयः यैंयाः सुरु जुइ च्यान्हु न्हयःनिसें सरकारी जंगी कर्मचारी नायः महानायः रकमी गुथियारत सरकारी पुरोहितपिं सकलें जानाः यैंयाः पूर्वपाखे अवस्थित नाला गांयाथाय् च्वंगु यःसिंगु धाःथाय् यःसिं काः वनेगु याइ । अन जंगलय् च्वंगु सिमात मध्यय् तप्यंगु सल्ला सिमा छमा ल्यया उकिइ विधिगत रुपं वनकालीया नामय् दुगुचा बलि बियाः पूजा यानाः सिमा पालाः क्वथयेगु याइ । व हे पाःगु सल्लाया सिमायात यःसिं थें थिकचा जुइक पालाः जात्रा यानाः ख्वपय् तये हयेगु याइ । ख्वपय् छन्हु निन्हु तयाः अर्थात सिमा पाला हःगु सिंग्वँ यःसिं भचा न्हंगंकालि थिमिइच्वंपिं मनूतय्सं ख्वपंनिसें जात्रा यानाः यैंया भोताहितिइ हया तये हयेगु याइ । थिमिइच्वंपिसं तयावना छन्हु लिपा यैंयापिं वनाः हे भोताहितिनिसें जात्रा यानाः ञंलाथ्व शुक्ल अष्टमी अर्थात कायाअष्टमी कुन्हु यैंया हनुमानध्वाखाया कालभैरवया न्हयःने तये हयागु याई । अन प्यन्हु तये धुनेवं यःसिं गनेनं धुंकीगु जुइ अले भाद्र ञंलाथ्व एकादशीकुन्हु अर्थात हरिकोलडी एकादशीकुन्हु मनूत जाग्राम च्वनाः वामन द्वादसीकुन्हु अर्थात न्हें ञंलाथ्व द्वादशीकुन्हु साइतय् यःसिंयात पूजा यानाः कालभैरवया न्हयःने यैंया साय्मितय्सं वयाः थनेगु याइ । यःसिं क्वय् किसि गयाच्वम्ह लुँयागु इन्द्रया मूर्ति तयेगु याइ ।

न्हापा न्हापा यःसिं थने छन्हु न्हयः अर्थात ञंलाथ्व एकादशीकुन्हु नेपाःगाःया सकल जागीरदारत जाग्राम च्वनाः भारनी प्याखं स्वइगु जुयाच्वन । थौंकन्हय् थ्व भारनी प्याखं धयागु नं खनेमदु । अले सरकारी कर्मचारीत जाग्राम च्वनेगु धयागु मन्त । खालि सम्बन्धीत मनूत जक च्वनाः यःसिं थनेगु जुइ धुंकल । यःसिं थनेगुया नापनापं मरु गःकू न्हयःने वा मरुसतः व सिंहसतःया दथुइ च्वंगु तःकूगु चकंगु दुवातय् लाक्क इन्द्रद्यःयात नं खः दयेकाः व हे खतय् ल्हाः निपां ब्वयेकाः चिनाः जात्रा यायेगु याइ । थ्व दिनय् हे सुथय् त्वाः त्वालय् इन्द्राद्यः ब्वयेमाःपिनि इन्द्राद्यः ब्वयेगु याइ । क्वंचाय् ख्वाःपाः च्वयातःगु हाथुद्यः नं ब्वयेगु याइ । नापं व थ्वँ अय्ला हायेकी । थ्वकुन्हु हे यैंयाःया द्यःपिं ब्वये माःपिनि हाथु द्यःया नापनापं द्यःद्यःपिनं ब्वयेगु याइ । मरुइ माजु देगः व जोशी देगःया दथुइ झ्याःमत तया यैंयाः ज्वःछि बहनी बहनी झ्याः मतः च्याकेगु नं याइ । इन्द्राद्यः ब्वयेगुलिइ वंगः, यतखा, थायमरु, ब्रम्हूत्वाः, न्ह्यःखाः आदि थाय् थासय् थौंकन्हय् अप्वः थासय् इन्द्राद्यः ब्वयेगु मयाये धुंकल । मरुयाम्ह इन्द्राद्यः हे चलन दु । मुख्यम्ह जूगुलिं गुथि न्यायेका वयाच्वंगु दु ।

यँयाः क्वचाल धायेवं ञ्लागाः चौथीकुन्हु साइत स्वयाः हे यःसिं क्वथलेगु ज्या जुइ । थ्व नापनापं ब्वयातःपिं इन्द्राद्यः, हाथुद्यः ब्वयातःपिं गुलित नं द्यःया मूर्ति दु, अपिं फुक्कं दुकायेगु ज्या याइ ।

उपाकू वनेगु

ञ्लाथ्व द्वादशी कुन्हु हे अर्थात भाद्रशुक्ल द्वादशी कुन्हु दछिया दुने मृत्यु जूपिनि नामय् थाय् थासय् द्यःद्यःपिन्त मतः तयाः उपाकू वनेगु धकाः वनेगु याई । थुबलय् विशेष यानाः यँया शहरया लँ मजुसे उबलय् या लागां पिनेया लँपु लँपुजक जुयाः मतः ब्यू वनीगु खः । थ्व लँ फुकं चित्रांकित यानाः स्वन धाःसा चैत्यया आकारया लँपु यचुक खनेदु । विशेष यानाः थ्व उपाकू बौद्धमार्गीपिं जक वनेगु याइगु खः । थौंकन्हय् हिन्दू मार्गीयापिं नं ल्हातय् धुंच्याकाः चाःहिलेगु यानाः वयाच्वंगु खनेदु । हिन्दूमार्गीपिनिं थःगु सामाजिक रितिथिति कथं मखुसां थःगु स्वः विवेकं सीपिनिगु नामं मतः ब्यू वनीगु खः ।

बौद्धमार्गीपिनि थः परिवारपिं स्वर्गे जुल धायेवं मदुम्हसिगु नामं द्यःद्यःपिनि थाय् वना देवा च्याकः वनेगु धकाः पूजा यानाः मत च्याकेगु याइगु खः । मदुम्ह मनू लुमंकाः म्हाइपुका च्वनेगुया थासय् मदुम्ह मनूयात लुमंकाः द्यः पूजा यानाः मत च्याकाः मनय् दुने च्वंगु विरहयात विस्तार विस्तारं न्हंकाः स्वस्थ्य जुइगु ज्यायात धार्मिक प्रक्रियां लंका यंकेगु खः । थथे मत बीगु नामं यँदेया उबलय्या वस्ती फुकं चाःहिला सीपिनिगु नामय् मत तयाः तरे यायेगु ज्याय् ३६५ प्वाः पाल्चा सीपिनिगु नामय् न्हि छप्वाः छप्वाः दरं मत तइगु खः । मदुम्हसित दछियंक ख्यूंसे मच्वनेमा न्ह्याथाय् नं जः दयेमा धकाः आशा यानाः मदुम्हसिगु नामय् मत तयेगु याइगु खः । थथे मत तःवनीबलय् धुं धुपांय् च्याकाः नं वनेगु याइ । गुम्ह गुम्हसिनं मदुम्ह मनू सुखावति भुवनय् वास लायेमा धकाः लं दुछिं धारणि तुतः पाठ याका नं यंकेगु चलन दु । गुम्ह गुम्हसिया थथे वनेबलय् बाजं थाका नं यंकेगु चलन दु ।

यँया उपाकू वनेगुया लँपु

मरु ख्यःक्यब, चसाद्व, कंगः, सुइकागल्ली, न्यतः, थँहिति, छुस्या बाहाः, मुस्या बाहाः, ज्याथा, कमलादी, भोताहिति, महाबौद्ध, दुगंबही, तेबाहाःपिने लुँहिति, धरहरा, बागदरवार, गणवहाः, ताःहाःगल्ली, नायपच्वं तःननि, ब्रम्हुत्वाः, जैशीदेवल, क्वाहिति, भिंद्यः, मरु ख्यःक्यब अर्थात गनं सुरु जूगु खः अनं हे क्वचायेकेगु जुइ । उपाकू वनेगु प्रक्रिया खालि यँया दुने च्वंपिं बौद्धमार्गी नेवाःतय् जक खः ।

रथ सालेगु जात्राः

यैंयाःबलय् जुइगु थी थी उत्सव मध्यय् बसन्तपुरया कुमारी छेँय् च्वंम्ह श्री कुमारी श्री गणेश व श्री भैरव जुयाच्वंपिं शाक्य जातया मचातयत रथय् तयाः सालाः जात्रा यायेगु परम्परा दु । यैंयाःबलय् जुइगु फुक्क जात्रा उलि हे न्ह्याइपुगु व उगु कथं हे महत्वपूर्णगु व दुग्यंक महत्वं जाःगु खः । उकिइ मध्यय् श्री कुमारी, श्री भैरव व श्री गणेशयात रथय् तयाः रथ सालाः जात्रा यायेगु परम्परा यैंयाःया छगू मुख्यगु पक्ष खः । थथे श्री कुमारी, श्री गणेश व श्री भैरवया रथ जात्रा जूसां नं थ्व जात्रायात कुमारीया रथ जात्रा धकाः धायेगु याः । नेवाः संस्कृति दुने कुमारीया याः तःधंगु थाय् दु । कुमारीयात रक्षकया रुपय् कयाः तःगु जूगुलिं छेँय् छेँय् त्वाः त्वालय्, लागा लागाय् कुमारीया स्थापना यानाः तःगु दु । लायक्या कुमारीयात नेपाःया राज्यया हे संरक्षकया रुपय् कयातःगु दु । कुमारी जात्राया बारे वंशावलीइ थुकथं उल्लेख यानातःगु दु ।

न्हापा न्हापा द्यः भक्तपिं मनूतय्सं द्यः द्यःपिं नाप मनूत नाप थें तुं खँल्हाबल्हा याये फुगु जुयाच्वन । व हे खँ कथं जुजु त्रैलोक्य मल्लं थःत म्हगसय् छक्वः देवं धाःकथं शास्त्रोक्त विधिपूर्वक मिसातय्सं स्वये मजिक दयेकातःगु हिरायागु जन्त्रया शक्तिं श्री तलेजु माजुनाप पासा म्हितेगु व जुजुयात जूगु समस्यायात कयाः खँल्हाबल्हा जुइगु जुयाच्वन । तलेजु माजुं नं जुजुयात माःगु सरसल्लाह बीगु जुयाच्वन । छम्ह जुजुया म्ह्याय्मय्जु हिराया जन्तर स्वया ब्यूगुलिं तलेजु भवानी वयाः जुजुनापं पासा म्हितः वयेगु त्वःतूगुलिं यानाः राज्य सम्बन्धी खँल्हाबल्हा नं जुइ मखनं । थ्व हे खँया विलाप याना जूगुलिं छन्हु म्हगसय् तलेजु भवानीं जुजुयात राज्य दुने च्वंपिं शाक्यया मचाम्ह म्ह्याय् मचायात कुमारी स्थापना यानाबिल । अले व हे शाक्य मिसामचायाके तलेजु भवानी दुबिना बी । धकाः धाःगुलिं शाक्य जातया म्ह्याय्मचायात कुमारी यानाः वयात हे तलेजु भवानी धकाः माने यायेगु जुल । थौंतक्क नं यैंया कुमारीयात तलेजु भवानीया प्रतीक धकाः पूजा यायेगु व माने यायेगु परम्परा न्ह्यानाच्वंगु दनी । थथे शाक्य कूलया मचाम्ह म्ह्याय् मचायात कुमारी यानाः स्थापना यायेगु वयाके दुबिनाच्वंम्ह तलेजु भवानीनाप खँल्हाबल्हा यायेगु परम्परा यैंया दकले लिपायाम्ह जुजु जयप्रकाश मल्ल समेतं यानावल ।

यैंया जुजु जयप्रकाश मल्लयात छन्हु म्हगसय् कुमारीं छं जुजु जुइगु ई फुइन । यदि छं ताहाकय्क राज्य यायेगु इच्छा दुसा कुमारीया लागि न्ह्याबलें च्वनेगु छगू थाय्या व्यवस्था यानाब्यु धकाः धाःगुलिं जयप्रकाश मल्ल थःगु राजदरवार हनुमान ढोकाया नापसं ने.सं. ८७६ या फागुन महिनाय् जग तयाः खुलाया दुने कुमारी च्वनिगु छेँ तयार याना बिल । उगु छेँया नां हे कुमारीछेँ धकाः जुल । कुमारीछेँ दयेकाः कुमारीयात विराजमान याकूगु दिं धयागु भाद्र शुक्ल चौथी खः । थौं तक्क नं थ्वकुन्हु गजू बुसाधं धकाः दँय् छक्वः यायेमाः । (शाक्य, कुमारी रथ यात्रा पृ ४) जयप्रकाश मल्लं कुमारी छेँ दयेकाः कुमारी च्वनेगु स्थायी वसोवासया व्यवस्था याःगु जक मखु श्री कुमारी, श्री भैरव व श्री गणेशपिनिगु यैंयाःबलय् भाद्र शुक्ल चौथीकुन्हु क्वःनेयाः धकाः कुमारीछेँ अथवा लायकू क्षेत्रया क्वय्लाःगु क्षेत्रय् रथ जात्रा यायेगु याःगु खः । भाद्रशुक्ल पूर्णिमा कुन्हु अर्थात यैंयाः यायेगु पुन्हिकुन्हु कुमारीछेँ वा लायकू क्षेत्रया च्वयेच्वंगु क्षेय् थःने याः धकाः रथ सालाः जात्रा याइगु खः । थथे कुमारी स्थायीरुपं च्वनेगु छेँ व श्री कुमारी, श्री भैरव व श्री गणेशया रथ जात्रा परम्परा न्ह्याकूसेलिं तलेजु भवानी दुबिनाः च्वंम्ह कुमारीं जयप्रकाश मल्लया राज्यकाल मेगु १२ ला तक्क बांलाक राज्य याइगु जुल धकाः धाल धायेगु जनधारणा दु । थथे कुमारी माजुं धया बिज्याःगुलिं जयप्रकाश मल्लं कुमारी रथ यात्रा" जुइबलय् थः नापनापं भाइ भारदारपिं श्री कुमारी, श्री भैरव व श्री गणेशया रथ यात्रा जुइगुलिइ उपस्थित जुयाः रथयात्रायात भव्यता बीगु परम्परा न्ह्यात । ((दुर्गा शाक्यं कुमारी रथ यात्रा ह्यूमतः टोल बत्ती बाल्ने नाउँको आधारमा रहन गएको हो । मधुपर्क वर्ष ३० अंक ८ र पुस २०५४ पृ ४९) ।

कुमारी सालीबलय्या रथ यात्राय् जुजु जयप्रकाश मल्लं न्ह्याकूगु परम्परा पृथ्वीनारायण शाहनं राज्य याये धुंकाः जक मखु, राणा कालय् समेत थ्व परम्परा न्ह्याना वयाच्वंगु खः । राणाकाल लिपा बिस्तार बिस्तारं सरकारी कर्मचारी व भाइभारदारपिं कुमारीया रथ जात्राय् ल्यू ल्यू वयेगु अनिवार्य मजुल । अथे जूसां इन्द्रजात्राया पर्यावाची शब्द कुमारीया रथ जात्राबलय् उपत्यका दुने श्री ५ या सरकारया अड्डा कार्यालय बिदा दु । थुकिया मतलव इन्द्रजात्राय् अर्थात कुमारी सालीबलय् उपस्थित जुइत खः । श्री ५ या सरकारया कर्मचारी उपस्थित जुयाः रथ नापनापं चाः हिलेगु मजूसां नं श्री ५ महाराजाधिराज व प्रधानमन्त्री गद्दी बैठकय् उपस्थित जुयाः श्री कुमारी, श्री गणेश व श्री भैरवया रथ दर्शन यानाः दक्षिणा छायेगु चलन थौं तक्क नं न्ह्यानाच्वंगु दनि, नापं यैंयाः ज्वःछि पिदनीगु लाखे प्याखं, सवःभक्कु प्याखं व तानाकिसि प्याखंयात नं दक्षिणा बीगु यानाच्वंगु दु । जुजु उपस्थित जुइगु परम्परा जुजु जयस्थिति मल्लं निसें न्ह्याकाहःगु परम्परा थौं तक्क नं न्ह्याना हे च्वनातिनि । श्री ५ या सरकारया

कर्मचारी उपस्थित जुइम्वाःसां गद्दी बैथकय् थी थी राष्ट्रया राजदूत व जुजु नापं उपस्थित जुइगु दु ।

श्री कुमारीयात नेपाःगाःया रक्षक धकाः भाःपिया तःगु दु । उकिं दँय् छक्वः कुमारी रथय् च्वनाः नेपाःदेया थाय् थासय्या स्थितिया निरक्षणं याः बिज्याःगु खः । थथे थःनेयाःगु धकाः छन्हु थःनेयाः नेपाःया क्षेत्र व छन्हु क्वःनेयाः धकाः नेपाः हे दुनेया क्षेत्रयात निरक्षण याना बिज्यानाः धकाः नेपाः हे दुनेया क्षेत्रयात निरक्षण याना बिज्यानाः नानिचा याःबलय् अर्थात यँयाःया दकले लिपायागु दिनय् श्री कुमारी, श्री गणेश व श्री भैरवया पाखें सिन्हः फयाः राज्य रक्षाया कामना याइगु खः । राज्य यायेगु ईयात नवीनकरण याइगु खः, धाइगु सांस्कृतिक मान्यता खः । श्री कुमारी राज्यया रक्षक जुइगुलिं यानाः हे न्हूम्ह जुजु जुयाः न्हूगु दां पिकाल धायेवं दकले न्हापां श्री कुमारीयात छायेगु याइगु खः ।

कुमारी सालेगुया लागि भाद्र शुक्ल एकादशीकुन्हु कुमारी, गणेश व भैरवया छ्वाःया इन्द्रजात्रा (यँयाःया लागि पञ्चबुद्धया मुख्यम्ह गुरुजुं श्री कुमारीयात बौद्ध परम्परा कथं सगं बियाः श्रृंगारया सामान व वसः बियाः पूजा यानाः निमन्त्रणा बीगु ज्या जुइ । अथेतुं पञ्चवुद्धया मेपिं गुरुजुपिसं श्री गणेश व श्री भैरवया वासस्थानय् वनाः हे पूजा यानाः निमन्त्रणा बीगु जुइ थथे निमन्त्रणा बी धुंकाः थनेयाः क्वनेयाः धकाः रथ सालेगु जुइ ।

क्वःने याः

भाद्र शुल्क चतुर्दशीकुन्हु लाय्कूया क्वःने च्वंगु त्वाः त्वालय् श्री कुमारी, श्री गणेश व श्री भैरवया रथ सालाः जात्रा यायेगु याइ । थ्वकुन्हु कुमारीयागु आगं क्वथाय् पञ्चबुद्ध जुइपिं गुरुजिुपिंपाखें अति गोप्य पूजा यायेगु याइ । थ्व पूजा सिधल धायेवं श्री भैरव व श्री गणेशयात थःथःपिनिगु छेँ कुमारी छेँ हयेगु याइ । कुमारीया रथ सालेगुया लागि श्री कुमारी माजुयात बासा लानाः न्यासिकाः कुमारी छेँया नापसं च्वंगु सिकंमू बाहाःपाखें पित हयाः रथय् तयेगु याइ । रथय् बिराजमान याके धुंकाः गुरुजुपाखें बलिपूजा यानाः कुमारी रथया घःमालय् नेपाः फैचा बलि बीगु याइ । रथ लुइबलय् गनं मनू वा पशु क्यलाः हिंसा मजुइमा धकाः न्हापा हे बलि बियाः जनता दुर्घटनाय् लानाः घाःपाः मजुइमा धकाः खः । अथे तुं श्री भैरव व श्री गणेशया रथय् नं छम्ह छम्ह बलि बीगु याइ । थुलि धुंकाः जुजुं पूजाया प्रसाद कयाः दक्षिणा छानाः रथ सालेगु सुरु याइ ।

थथे कुमारीया रथ सालीबलय् सैनिक बाजं, प्रहरीतय्गु बाजं गुरुजुया पल्टन, पञ्चबाजा नापं श्री गणेशया रथ अनं श्री भैरवया रथ थ्व धुंकाः

पञ्चबुद्ध न्ह्यःन्ह्यः तयाः श्री कुमारीया रथ सालेगु जुइ । थथे पञ्चबुद्ध न्ह्यःने तया कुमारीया रथ वयेगु धयागु महान् विद्वानपिं ज्ञानीपिं न्याम्ह व्यक्तित्वपिं तयाः नगरया निरक्षण यायेगु खः । कुमारीया रथ धुंकाः दकले लिपा शार्दुलजङ्गया पल्टन व बाजं वयेगु जुइ । क्वःनेयाःबलय् बसन्तपुरं सुरु जुयाः, मरु, चिकंमू, लगं ब्रम्हूत्वाः ह्यूमतः, क्वहिति भिंद्यः मरु जुयाः बसन्तपुर वयाः क्वचाइ । थथे रथं साला है च्वनीबलय् ल्हूघः न्ह्यःने च्वंगु दबुलिइ दी प्याखं हुइका । कुमारी न्ह्यःने थ्यंगु इलय् दी प्याखनय् च्वंम्ह कुमारी दैत्ययात वध याइगु दृष्य प्रस्तुत जुइगु परम्परा दु । थुकिया अर्थ असत्य मभिंपिन्त अन्यानाः कुमारी रक्षा यानाच्वंगु धयागु क्यंगु खः । अथे तुं थासय् दुगु हाथुद्यःयात हाथु हायेकाः समयबजि व्हलेगु इनेगु व कुमारी, गणेश व भैरवयात समय छायेगु नं जुइ ।

दागिं

भाद्रशुक्ल चतुर्दशीकुन्हु श्री कुमारी द्यः, भैरव द्यः व गणेश द्यः जुयाच्वंपिं मिसा मचा व मिजंमचात दुगु रथ साला क्वःनेयाः सिधल धायेवं गःकुया ताम्राकार जातिं ज्यापु छम्हसित तुयुगु वसः पुंकाः तुयुगु हे ख्वाःपाः पुइकाः दागिं धकाः दलखुफल्चां पिकायेगु याइ । दागिं पिकाये धुंकाः कुमारीया रथ गन गन सालीगु खः अन अन दागिं चाःहिलेगु याइ । थथे दागिं चाःहिलीबलय् कुमारीया रथ सालीगु क्वःने याःया इलाका नापनापं थने याः इलाका नं चाःहिलेगु याइ । दागिं जूम्ह नापनापं नेवाःतय् विशेष यानाः यँ देशय् च्वंपिं दछिया दुने स्वर्गे जूपिंनि परिवारया जःपिं दागिं ल्यूल्यू वा जाकि दुगु सतबिज लँ दुच्छि व्हलाच्वनी थथे क्वःने दक्व दागिं चाःहीके धुन धायेवं हानं लखुफल्चाय् हे हयाः दागिंयात मिसापिं नकिंतय्सं लसकुस यानाः दुकायेगु याइ । दागिंनापं सतबिज व्हलावंपिं फुक्क मरुहितिइ वनाः पूर्व स्वयाच्वंगु हितिइ ख्वाः सिलाः छेँ छेँ वनी । गुम्हं गुम्हं दागिं नापं सतविज व्हले धुन धायेवं थानकोतया यंकिदहलय् वनाः ख्वाःसिलाः छेँ छेँ वयाः पालं याइ ।

थथे दागिं नापनापं स्वर्गे जूपिनि परिवारया जःपिं ल्यूल्यू वनीगु धयागु दागिं धयाम्ह इन्द्रया मां खः । इन्द्रया मांया वसुन्धराया गातिलाया वसुन्धराय् अबुसं च्वनेत नेपाःगाः दुने जक दुगु पालिजाः स्वां माःगुलिं इन्द्रयात कायेकेहःगु तर यँ देशय् च्वंपिसं इन्द्रयात पालिजाः स्वां खूवःम्ह खुँ धकाः ज्वनाः मू लँपुइ चिनाः जात्रा यानातःगुलिं इन्द्रया मां दागिंया भेषय् यँदेय् चाःहिलाः काय्

मा:व:गु खः । कायम्ह चिनात:गु खनाः यँदेशय् च्वंपिं मनूतय्त वा पाके यायेत मा:गु खसु फछि व पु फछि बियाः काय्यात लितब्वना यंकल धयागु पुलांगु जनस्तुति दु । अथे जूगुलिं यँयाः धुंकाः खसु वयाः वा सयाः चिकुया वइगु खः धयागु जन विश्वास दु । यँदेशय् च्वंपिन्त उलि बियाः दागिं यांकिदह वनाः अन म्वः ल्हुयाः स्वर्गय् थाहां वनीगु जूगुलिं वनापं स्वर्ग वनेमाः धकाः थ:थः तँय्या छँज:पिं नापं दागिं वनीगु खः । दागिंनं यंकी दहलय् वनाः म्वः ल्हुइगु जूगुलिं दागिं नापं वनीपि नं यंकिदहलय् वनाः म्वः ल्हू वनीगु खः । यंकिदह तक्क वने मफुपिं यंकिदहया लः वयाच्वंगु धकाः धाइगु मरुहितिया पूर्व स्वयाः हायाच्वंगु ल्वहं हितिइ म्वः ल्हुयाः वा ख्वाः सिलाः थ:थ:गु छँ वनेगु याइ । दागिं नाप वनीपिं मनूतय् दागिंनाप चा:हिले सिधयेकाः तिनि नयेगु याइगु खः ।

दागिं पिदने सिधल धायेवं भुतिसलं साय्मि जातिपिसं व्छालिया ताहा दयेका ताहा:या म्ह जायेक पाल्चा तया **बौमत** धकाः हयेगु याइ । थथे दागिं हयेधुंकाः बौमत हयेगु खँयात कयाः भाजु **पुष्परत्न** वज्राचार्य या धापू थुकथं खनेदु ।

परापूर्वकालय् छक्वः **खिमिलाया** चाबलय् श्री इन्द्रं थः मांया निर्तिं वसुन्धरा व्रत च्वनेत (बौद्ध धर्मावलम्बीत वाहेक मेमेपिनिगु धापू कथं चथा:या अपसं च्वनेत) पालिजा:स्वां व फकं खुइत थ्व मर्त्यलोकय् वल तर मनूतय्सं खंकाः दसि प्रमाण नापं ज्वनाः इन्द्रयात प्यपुंक खिपतं चिनाः इन्द्रयागु जात्रा यायेगु धकाः यँया:बलय् फुक्कसिनं खंक तयातल । थ्व खँ इन्द्रया मामं सिइकाः थ्व मर्त्यलोकय् वयाः मनूतय्त व्छ व वा पाके यायेत ज्याया ल्याखय् ग्य:गु वस्तु खसु प:छि व पु प:छि बं पुलाः मेगु रुप कयाः श्री इन्द्रयात त्व:तका यंकल । तर स्वर्ग व:म्ह इन्द्रया मांनापं थ्व मर्त्यलोकयापिं मनूत नं थ:थः सीधुंकूपिं मनूत नापलाः वने धकाः वयागु हे जँ ज्वना वन । लिहां वबलय् लँ मद्र्येक वये फयेमा धकाः सतवीज व्ह व्ह वन । इन्द्रया मां यंकीदहंस म्वः ल्हुयाः स्वर्गपाखे वन । मनूत जुक्क दथुइ त्व:फिना स्वर्गय् वने मफुत । उकिं नागया म्हय् तयात:गु मतया प्रमाण कथं ताहा:क:गु पंथय् तयात:गु मतया जः वियाः कुतु व:पिं मनूत माला छँ ब्वना हल । (वज्राचार्य, १११०, ८४ पृ ३१) यँया क्व:नेया:कुन्हु कुमारीमाजु, श्री गणेश व श्री भैरवयात रथय् तये धुनेवं तुलाधर, मानन्धर व धोबि जातयापिनि स्वर्गे जूपिनिगु नामय् कुमारी चा:हिकीगु थासय् पाल्चा तयेगु याइ । विशेष यानाः उराय् जातितय् पाल्चा तयेगु द्यः ख्युंका जुइ मतत:व:पिं नाप छम्हसित विशेष रुपं छाय्पाः ब्वया हयेगु चलन दु । थ्व नं छगूकथं कुमारीया हे जात्रा खः ।

यँया:पुन्हि

भाद्र शुक्ल पूर्णिमाकुन्हु "यँयाः पुन्हि" कथं हनेगु परम्परा दु । थ्वकुन्हु कुमारी माजु, भैरव व गणेशया रथ थ:ने याः धकाः वसन्तपुरं रथ सालाः यतखा, नरदेवी न्ह्य:खा:, थायमदु न्हाय्कं त्वा:, असं बालकुमारी वंग:, हनुमानढोका जुकाः बसन्तपुर थ्यंकाः साला हैगु खः । थुबलय् छँ छँ समय् ज्वलं दयेकाः इन्द्रद्य:यात नापंनापं द्य:द्य:पिन्त समय् छायेगु याइ । यँयाः न्हापांगु दिं भाद्रशुक्ल द्वादशी कुन्हु नेवा:तय् थ:थ:गु छँ ञ्यालं पिने स्वर्गे जूपिं पुर्खापिनिगु नामय् दलू पितब्वयेगु याइ । दलू पित ब्वसांनिसें बहनी न्हिंन्हिं मत तयेगु याइसा यँया:पुन्हिकुन्हु दलू पूजा यानाः समय्बजि छायेगु याइ । त्वाः त्वालय् समय्बजि इनाः समय् नयेगु याइ । कुमारी माजुया रथ सालीगु थाय् थासय् रथ यात्रा जुयाच्वनीबलय् हाथुनापं हाथु हायेकेगु व समय् इनाः बीगु याइ । थुबलय् आजु द्य:या थाय् समय् व्दँ तयाः कुमारीपिनिगु रथ थ्यन धायेवं समय द्वँय् च्वंगु समय् द्य:यात छानाः दर्शकपिन्त इनेगु नं याइ ।

थुबलय् किलागलं पिकाइगु दि प्याखं छुं ई मदुया दबुलिइ कुमारी माजुपिनिगु रथ थ्यनीगु इलय् तक्क प्याखं ल्हइकेगु जूसा थायमदु रथ सालायंकेगु सिधल धायेवं वहे दि प्याखं वंगलय् हयाः प्याखं हुइकीगु याइ । क्व:ने याःबलय् गुलि बाजं दुगु खः उलि हे तुं बाजं खल:त उपस्थित जुया जात्रा न्ह्याकेगु जुइ ।

यँयाःबलय् समय् बजि नयेगु व इनेगु याइगुलिइ विशेष यानाः थ्व इलय् खनेदुगु कृषी उत्पादनया तरकारी फलफूल तयाः समय्बजि नयेगु याइगु खः । थ्व यामय् विशेष यानाः यँया नसाया उत्पादन धयागु ।

भ्वाथः छँ तुकं चुलिपालु आलु, आमासि, पासि, केरा आदि खः । उकिं समय् बजिनं स्या बजि नापं हाकु व्छ्य्ला वा मनाव्छ्य्ला तयाः तुकं आलु भुति चुलिपालु म्वा:का:छे या नापनापं फलफूलय् आमा:सि, केरा तुसि पासि आदि फलफूल तयाः व थ्वँ तया समय् बजिं नं नयेगु याइ । थुबलय् हनुमान ध्वाकाय् च्वंगु लुँया ख्वा:पा दुगु हाथुद्य:यात कुमारी माजुपिनि रथ हनुमान ध्वाकाय् थ्यन धायेवं हाथु हायेकेगु याइ ।

गातिला

यंला कृष्ण तृतीया कुन्हु गातिला: धका: वसुन्धरा देवीया नामय् अपसं च्वनेगु याइ । थ्वकुन्हु विशेष याना: बसुन्धरा द्य:यात पूजा याइगु ख: । बसुन्धरा पूजा याइबलय् पूजा याइगु अक्षता स्वां मरि नाप नापं पूजा याइम्हसिनं समेत म्हासुगु वस: पुना: पूजा याइगु चलन नं दु । इन्द्रया मांमंनिसें थ्व दिनय् बसुन्धराया नामय् पूजा व्रत याइगु ख: । विशेष याना: छँय् धन धान्य सम्पूर्ण जुइमा धका:: थ्व पूजा याइगु ख: ।

नानिचा या

यँया:या दकले लिपाया दिनय् कुमारी माजुया रथ यात्रा नानिचा या: धका: बसन्तपुरं रथ सालायंका यतखा, नरदेवी, किलाग: वंग:, हनुमान ध्वाखा जुका: बसन्तपुरय् लित हयेगु याइ । थ्व विशेष याना: किलागलय् च्वंपिं जनतातय्गुया लागि जुइगु जात्रा ख: । जनधारणां कथं जंगबहादुरया किलागलय् छम्ह नानि दु । उकिं उम्ह नानियात क्यनेत जूगु जात्रा जूगुलिं थ्व जात्रायात नानिचा या: धका: धायेगु नं या: । थुबलय् नं रथ वंगलं हनुमान ध्वाखाय् थ्यन धायेवं आजु द्य:व हनुमान ध्वाखाया हाथु द्यवं हाथु हायेकेगु याइ । नापं समय इनेगु याइ । श्री गणेश, श्री भैरव व श्री कुमारी माजुया रथ बसन्तपुरय् थ्यंका: स्वम्हं द्य:पिन्त कुमारी छँय् दुत यंका: आगमय् आसनय् तयेगु याइ । द्य:पिं कुमारी छँ थ्यन धायेवं श्री ५ महाराजाधिराज वना: श्री कुमारी माजु, श्री भैरव व श्री गणेश पाखें प्रसाद ग्रहण याना: दक्षिणा छाना बिज्याइ । थथे कुमारी माजुपिं दर्शन यायेगु धयागु देश भ्रमण याना: बिज्या:म्ह कुमारी माजुं श्री ५ महाराजाधिराजयात देशया स्थितिया बोध याना: हानं राज्य यायेगु अधिकारया नवीनकरण याना: बिज्या:गु ख: ।

नानिचा या: सिधयेका: जुजुं कुमारी माजु, श्री गणेश व श्री भैरवपाखें प्रसाद ग्रहण काये सिधल धायेवं साइत स्वया: हनुमान ध्वाखाय् थनात:गु य:सिं विधिगत रुपं क्व:थयेगु याइ । नापं थाय्थासय् ब्वयात:गु इन्द्रद्य: दलू हाथुद्य: थी थी प्याखं नं दुकायेगु याइ ।

हाथुद्य:

य:सिं थंसांनिसें अर्थात भाद्रशुक्ल द्वादशीकुन्हुनिसें यँया थाय् थासय् त्वा: त्वालय् हाथु द्य: धका: छ्यं जक दुपिं भैरव द्य:पिं ब्वयेगु याइ । वंशावली कथं शाक्य संवत १७१६ स स्थापना याना: त:म्ह धका: धयात:म्ह अर्थात हनुमान ध्वाखाया लायकु छँया लुँयाम्ह छ्यं जक दुम्ह भैरव नं ब्वयेगु याइ । उकुन्हु निसें वंगलय् च्वंम्ह आकाश भैरव आजु द्य: नामं प्रख्यातम्ह, द्वापर युगया नेपालय् राज्य यानाच्वम्ह किराती जुजु यलम्बरया छ्यं धका: धयात:म्ह भैरवया छ्यं जक दुगु मूर्ति नं सुपौ चिना: दयेका: ख: पूजा याना: तयेगु याइ ।

यँया:या प्याखं पिथना

यँया बलय इन्द्रयात प्यपुंक चिना: जात्रा जक याइगु मखु । यँ च्वंपिं वासिन्दातय् न्ह्याइपुक उत्सव हने कथं थी थी प्याखं नं पिदना प्रदर्शित याइगु जात्रा ख: । अथें तुं दबू प्याखं पिदना त्वा: त्वालय् वा थाय् थासय् दबू ग्वया: दबू प्याखं क्यनीगु उत्सव नं यँया: इलय ख: । भारतया नाटयशास्त्र कथनं भारतं नाट्यशास्त्र च्वये सिधयेका दकले न्हापां प्याखं प्रदर्शित या:गु नं इन्द्रध्वजारोहणया लसताय् हे ख: । य:सिं थनीगु धयागु हे इन्द्रया ध्वँय ब्वयेकूगु धायेगु नं या: । उकिं येया:या प्याखं प्रदर्शित यायेगु परम्परा भरतमुनिया भारत नाट्य नं गुलि पुलां उलि हे पुलांगु ख: ।

यँया:या थीथी पक्षत मध्यय् छगू पक्ष धयागु न्ह्याइपुक मनोरञ्जन यायेगु उत्सव नं ख: । यँया:बलय् पिदनीगु प्याखंयात भ्कीसं धार्मिकया नापनापं मनोरञ्जनात्मक पक्ष धका: नं धायेफु । यँया:बलय् प्याखं पिंदनीगु मध्यय् परम्परागत कथं पिदनीगु प्याखं थथे ख: ।

मजिपा:या लाखे प्याखं
हल्चोया सवभकु प्याखं
किलाग:या तानाकिसि प्याखं
किलाग:या देवी द्य: प्याखं
ख्वपया महाकाली प्याखं
लाय्कूया दशअवतार प्याखं आदि

मजिपा:लाखे प्याखं

भाषावंशावली कथं मजिपा:लाखे प्याखंया परम्परा ठकुरी वंशया गुणकामद देवया पालयनिसें व:गु खः धयागु सी दु (अधिका:री, २०३१, २९) । तर गुम्ह गुम्हसिनं मजिपाः लाखेयात इस्वी भिंछगू शताद्वीनिसें व:गु खः धाइपिं दुसा गुम्हसिनं हरिसिंहदेवं तलेजु भवानी ह:बलय् नापं ह:गु खः धाइपिं नं दु ।
मजिपा:लाखेया नां मजिपाः धयागु त्वा:या नामं मजिपाः लाखें धकाः जूगु खः । मजिपाः धयागु मनूत च्वनीगु छगू त्वा:या नां खः । मनूत बस्ति दुगु त्वालय् लाखे गुकथं थ्यन वयागु छगू जनश्रुति दु ।

न्हापा न्हापा मजिपातय् ज्यापु परिवार छगू दु । उगु ज्यापु परिवारया म्ह्याय् छम्ह दु । ज्यापुतय् न्हिछिं बुँ ज्या याः वनीगु स्वाभाविक खः । गुबलें गुबलें ज्यापुया म्ह्याय्मचा याक:चा नं बुँज्या याः वनीगु जुयाच्वन । थथे ज्यापुया म्ह्याय्मचा याक:चा बुँज्या याः वनीबलय् लाखे छम्ह ज्यापुया भेषय् वयाः ग्वाहालि या:वइगु जुयाच्वन । ज्यापु भेषया लाखे व ज्यापुया म्ह्याय्मचाया दथुइ य:त्यः जुयावन । लिपा जुजुं चान्हय् चान्हय् ज्यापुया म्ह्याय्मचाया थाय् वयाः नं द्यं वइगु जुयाच्वन । बिस्तार बिस्तारं लाखे नं उगु त्वा:या मचात ज्वनाः स्यानाः नयेगु यानाःहल । थ्व खँ त्वा:यापिं मनूतय्सं सीकल । ज्यापुया म्ह्याय्मचायाथाय् लाखे वयाः द्यँ वइगु जक मखु, त्वा:यापिं मचात नं स्यानाः नैगु धकाः अबुम्ह ज्यापुयात धाः वर्न । छन्हु स्व:वंबलय धाथें लाखे हे थः म्ह्याय् नाप द्यँनाच्वंगु खंकल । लाखेयात ज्यापुं ब्व:बिल । ज्यापुया म्ह्याय्यात लाखेनं त्वते मफुगु बरु ज्यापुं धा:थे. यानाः अन हे च्वने न्ह्यागु धा:सां खं न्यने धकाः धा:गुलिं अन हे तयेगु जुल । अथे जूसेलिं त्वा:यापिं मनूत मुनाः यदि लाखेनं ज्यापुया म्ह्याय्मचा मत्वतुसे अन हे च्वनेगु ख:सा त्वा:या रेखदेख यायेमा:, मचात स्यानाः नये मदु, अन त्वालय् महामारी वयेके बी मखु धयागु ख:सा तयेगु, मखुसा तयेमखु धकाः धा:से लि त्वा:यापिंनिगु खँ न्यनाः त्वा:या रक्षा याना:च्वने धकाः धासेलिं मजिपाः त्वालय हे च्वनेगु यात । थुकथं बुँइ च्वंम्ह लाखे मनू च्वनीगु त्वालय् लात । मजिपाः त्वा:यात लाखे नं रक्षा याना:त:गुलिं ज्यापुतय्सं दँय्दंस यँया:बलय् लाखेयात पितयंकाः देश चा:हिकेगु जुल । न्हापा न्हापा ज्यापुतय्सं हुइकीगु लाखे प्याखं लिपा मजिपातय् हे च्वंपिं रञ्जितकारपिसं हुइकीगु जुल । थौंतक नं मजिपाः लाखे पिदनीबलय् लाखे जूम्ह मनूयात वसः पुंका ख्वा:पाः पुइकीबलय् पूजा यानाः लाखेया शक्ति थनीगु ज्या ज्यापु जातिं हे यानाः वयाच्वंगु दनी ।

यँया दकले लिपायाम्ह मल्ल जुजु जयप्रकाश मल्लं येया:बलय कुमारी गणेश भैरवया रथ सालेगु परम्परा न्ह्याकावंगु खः । व हे रथ जात्राय मजिपाः लाखे दकले न्हापा न्ह्यः न्ह्यः वनाः रथयात लँ क्यं वनेगु परम्परा नं उगु इलय् दुगु खः । थौंकन्हय् थ्व परम्परा तनावने धुंकूगु खनेदु ।

सव:भकु प्याखं

यँया:बलय् पिदनीगु प्याखं मध्यय् सव:भकुया छगू प्याखं नं खः । थ्व प्याखं पिदंगुया बारे वंशावलीइ थुकथं उल्लेख याना:त:गु दु । कलिगताव्द ३८२२ स उबलय्या नेपा:याम्ह जुजु गुणकामदेवं थ:त श्री महालक्ष्मीं म्हगसय् आज्ञा जूकथं वंगलय् कान्तिश्वर महाद्यः स्थापना यानाः न्हापा वंगः तक जक जुयाच्वंगु यँदिय् त:धंकाः कान्तिपुर धकाः नां छुइ धुनेवं कान्तिपुरयात थाय्थासय् रक्षा यायेत देवदेवीपिं स्थापना याना:बिल । हलच्वय् १२ म्ह गण दुम्ह भैरवयात स्थापना यात । वयांलिपा जुजु अमर मल्लं व हे हलच्वया भैरवया प्याखं दयेकेगु यात । उकिइ मध्यय् यँयाः पतिकं च्यान्हुतक सव:भक्कु निम्हगण नापं आकाश रंगयाम्ह भैरवया प्याखं हुइकेगु यात । भिंनिदँय् छक्वः फुक्क गण नापं भैरवया प्याखं हुइकेगु थिति दयेकेगु जुल । उकिं यँया:बलय् प्याखं पिदनीगु मध्यय् सवः छम्ह भकु छम्ह व भैरव छम्ह दैगु सव:भकुया प्याखं हल्चोया दुँइतय्सं पिथनीगु या:गु खः । सवभकु प्याखंयात भिंनिदँय् छक्वः हनुमानध्वाखाय् वा लाय्कुलिइ मेय् बीगु धकाः म्वा:म्ह मेय् बियाः सव:भकु भैरवपिं स्वम्हं च्वनाः म्वा:म्ह मेय्यात स्यानाः थ:पिन्त काइ । सव:भकु यात मेय् बीगु इलय् हनुमान ध्वाखाय् त:धंगु जात्रा थें मनूत मुनाः स्वइ । सव:भकुयात भोगबीम्ह मेय्यात फछिंफतले हारांयानाः तयेगु चलन दु । सव:भकुया द्य:पिन्त लँय् लँय् भक्तजनपिसं पूजा नं यायेगु चलन दु ।

किलाग:या द्य:प्याखं

यँयाः बलय् किलागलं मेगु तानांकिसिया प्याखं पिदनिगु चलन दु । न्हापांगु भैरवया रथ यात्राबलय् क्व:ने या:बलय् कुमारी साला हइबलय् जैसी देग:या न्ह्यः किलाग:या द्य:प्याखं मेगु तानांकिसिया प्याखं खः । किलाग:या द्य:प्याखं न्याद्व:त्या दँ पुलां धायेगु चलन दु । किलाग:या द्यः प्याखं य:सिं थनीबलय् लाय्कुलिइ हइ ।

नापनापं यँयाः ज्वःछि हनुमानध्वाखाय् हाजीर याये हयेमाःसा कुमारी, गणेश, ने अर्थात ल्हु घःया दबुलिइ प्याखं हुइकेगु याइ । कुमारी, गणेश व भैरवया रथ थःने याः जुइबलय् रथ थाय्मरुपाखे सालाहइबलय् थाय्मरुया दबुलिइ हुकेगु याःसा कुमारीया रथ वंगःपाखें सालाहइगु इलय् वंगलय् प्याखं हुइकेगु याइ । नानिचा याःबलय् रथ किलागलय् सालिगु जूगुलिं किलागःया दबुलिइ हे द्यः प्याखं ल्हुइकेगु याइ । यँया था मेगु इलय् न्हिन्हिं द्यः प्याखं पिथनाः हनुमान ध्वाखाय् प्याखं हुइके यंकेमाः ।

किलागलं पिदनीगु मेगु प्याखं तानांकिसिया खः । तानांकिसि व मजिपाःया बारे तयातःगु अभिलेख कथं तानकिसि व मजिपाः लाखेयागु प्याखं नापनापं हे पिदंगु जुइमाः । किसिया तःपाःगु ख्वाः किसिया म्हय् तयाः उकिइ दुने मनू च्वनाः चिलाख च्याकाः बाजंया धुनय् प्याखं ल्हुइम्ह तानांकिसि स्वर्गय् च्वंम्ह इन्द्रया एरावत किसि नं धायेगु याः । इन्द्रया मांया अवसं च्वनेत यँ वयाः पालिजाः स्वां काःवम्ह इन्द्र इलय् हे लित मथ्यनेवं इन्द्रया मामं इन्द्रयात मायेकेत यँ व्छ्याहःम्ह खः । एरावत किसि यँय् वयाः इन्द्रयात उखे थुखे मालेत वःगु खः । धयागु धापू नं दु ।

लायकूया दशावतार प्याखं

यँयाःबलय् पिदनिगु प्याखं मध्यय् हनुमानध्वाखाया लायकू छँया न्ह्यःने च्वंगु देगलय् अर्थात कुमारी छँया क्वसं च्वंगु देगलय् यँयाः ज्वःछि न्हिँ न्हिँ दशावतार प्याखं क्यनेगु चलन दु । विष्णु भगवानया १० गू अवतार काःगु गथेकि मत्स्य कक्ष, वराह वामन, आदिया अवतार क्यनेगु चलन नं दु । यँयाःबलय् यँ नं पिदनीगु प्याखं मध्यय् ज्याथाय् च्वंपिं कुमाःतय्सं पिथनीगु प्याखं मध्यय् सुरासुर प्याखं व त्रिपुराश्वर प्याखं खः । ख्वपया त्रिपुरासुन्दरीया प्याखं नें.सं. ३६३य् पिदंगु खःसा दँय्दसं हुइकेगु प्रचलन लिपा ख्वपया सुवर्ण मल्लं यात । थ्व हे प्याखं यँयाःबलय् ज्याथाया कुम्हाः तय्सं हुइकेगु यानाःच्वंगु खः । त्रिपुरासुन्दरीया प्याखं नं न्हापा ख्वपय् च्वंपिसं हे ल्हुइकीगु जुइमाः । लिपा वनाः ज्याथाया कुमाःतय्सं ल्हुइकूगु जुइमाः । ख्वपया प्याखं यँय् च्वंपिसं गथे यानाः ल्हुइकल जुइ धयागु खँ न्हापा न्हापा यँयाःबलय् प्याखं क्यनेत ख्वपं यँय् वया यँयाः ज्वःछिं त्वाः त्वालय् बासं कयाः च्वनीगु खः । अथें तुं त्रिपुरासुन्दरीया प्याखं व सुरासुरया प्याखं हुइकीपिं कलाकारपिं यँया ज्याथाया कुमाः तय्गु छँय् बासं च्वनीगु जुइमा । लिपा प्याखं पिदनीपिं ख्वपःया कलाकारपिं मवःसे लि ज्याथाका कुमाःतय्सं पिदनेगु यात जुइमाः । तर थौंकन्हय् थ्व निगुलिं प्याखं यँयाःबलय् पिमदनेगु याये धुंकूगु दु ।

ख्वपं पिदनीगु प्याखं

यँय् यँयाः जुइबलय् यँ च्वंपिसं जक प्याखं पिथना मनोरञ्जन यानाः उत्सव माने याइगुमखु । ख्वपया थी थी थासं महाकाली प्याखं व रामचन्द्रया प्याखं वा हनुमान प्याखं पिथना यँय् हयाः क्यने हयेगु चलन दु । न्हापा न्हापा यँ व ख्वपय् बसया सेवा मदुनिबलय् यँयाः ज्वःछि ख्वपया थी थी प्याखंया प्याखंम्वःत यँया थी थी त्वाःबाहाः बहिँलिइ यँयाः ज्वःछि बालं कयाः हनुमानध्वाखा व कुमार, गणेश, भैरवया छँ क्वय् प्याखं ब हुइके यंकीगु जक मखु । सर्वसाधारण जनतां सःताः ध्यबा व किपु बिया प्याखं हुइकेगु नं याः । यँयाःया यःसिं क्वःथले धुंकल धायेवं थुपिं नं ख्वपय् लिहां वनेगु याइ । ख्वपया प्याखं विशेष यानाः महाकाली प्याखं व रामचन्द्र वा हनुमानया प्याखं खः । महाकाली प्याखं छगू हे जूसां यँयाः बलय् ख्वपया थी थी थासं अलग अलग महाकाली प्याखं पिथनाः हुइकेगु चलन दु । यँयाःबलय् ख्वपया थी थी थासं पिदनीगु महाकाली प्याखं क्वय् बियातयागु थाय् थासं पिदनेगु याः ।

महाकाली प्याखं	ख्वपया त्वाःया नां
,,	तल्मरि, ख्वप
,,	सुकुल ध्वाका
,,	लासुकूध्वाका
,,	खौमा
,,	वाचामरि
,,	भोतेवहाल
रामचन्द्र वा हनुमान प्याखं	लालाछँ ख्वप आदि

महाकाली प्याखं छगू हे जूसां प्रत्येक महाकाली प्याखं दुने च्वंपि पात्रत व द्यःद्यःपिनि थःगु हे विशेषता दु ।

महाकाली प्याखं यँयाःबलय् पिदने माःगुया कारण दैत्यत व इन्द्रया ल्वापु याकूम्ह इन्द्रयात दैत्यतय्सं त्याकी । छम्हसित आपालं जानाः बुकीगु अस्वाभाविक मखु , पराजीत इन्द्रं महाकाली,, महालक्ष्मी, कुमारीया आराधना यानाः अमित दैत्यतनाप ल्वाके व्छइ । दैत्यतय्त देवीपिसं बुकाबी । थ्व हे त्याःगुया उत्सवय् हनेगु ल्याखं यँया पुन्हिकुन्हु च्यान्हु तक महालक्ष्मी महाकालीया प्याखं पिदनीगु खः धयागु लोकक्ति दु ।

रामचन्द्र वा हनुमान प्याखं धकाः ख्वपया प्रख्यातगु लुसि ल्वाकेगु प्याखं नाप ज्वःलाःगु प्याखं खः । लुसि ल्वाकिगु प्याखनय् कलाकारतय्सं लुसि ल्वाकुल्वाकं प्याखं हुयेगु याइ तर रामचन्द्रया प्याखनय् बःचा बःचाधिकःपिं मचातय्सं कथि ल्वाकाः हुइगु प्याखं खः । रामचन्द्रया थ्व कथि ल्वाकिगु प्याखंयात हनुमान प्याखं धकाः नं धायेगु याः ।

यँयाःबलय् थथे पिदनीगु प्याखंयात श्री ५ या सरकारं आर्थिक सहयोगया रुपय् छुं दां नं बीगु यानातःगु दु । श्री ५ या सरकारया सहयोग दुसां तबि प्याखं पिदनाः च्यान्हु यंके हुइकेगुया लागि ग्वाहालि गाः मजू । श्री ५ या सरकारनाप बांलाःगु सम्बन्ध तयेफुपिन्त आर्थिक सहयोग अप्पोयेका बीगु व सम्बन्ध क्वातुक तयेमफुत धाःसा अमित म्हो जक नं आर्थिक सहयोग यायेगु जुयाच्वंगु दु ।

सोन्ह सराद

यंला शुक्ल पुन्हिं (यँयाः पुन्हि निसें यंलागाः औंसि तक्क भिंखुन्हुया दिंया दुने यायेगु सरादयात सोन्ह सराद धकाः धायेगु चलन दु । मृत्यु लिपा आत्मायात विश्वास याइपिनिगु बिचाः कथं सराद धयागु मदयेधुँकूपिनिगु आत्मायात पूजायानाः नकेगु खः । उकिं सराद याइबलय् मदये धुंकूम्हसिगु नामय् पिण्ड ग्वारा दयेकाः उकियात स्वां, सिन्हः जाकिं पूजा यानाः, सुचिनिचि यानाः दयेकातःगु घासा दुगु भ्वय् तकं छायेगु याः । थथे यानाः सराद यात धायेवं मृत्यु जुइधुंकूपिनिगु आत्मा वयाः नःवइ धयागु परंपरागत धारणा दु । सराद यायेगुयात प्यंथयेगु धकाः नं धाः ।

दिवंगत जूम्ह मनूया सराद यायेगु धकाः दकले न्हापां सीम्हयात सिथं यंकाः मसानय् सिँपँया द्यःने तयाः वहे सीम्हसिगु तुति क्वय् च्वनाः मि तइम्हसिनं सराद याइगु चलन नं दु । अनं लिपा मितःम्ह नापं मेपिं नं क्रिया च्वन धाःसा, न्हिं न्हिं खुसिइ वनाः सराद याइ । थ्व धुंकाः सीम्हसिगु नामय् दुखं च्वंपिनि दुब्यंका घःसू यानाः सराद यायेगु याइ । थ्व धुंकाः दिवंगत जूगु दिनया तिथिइ छक्वः छक्वः प्यं थयेगु याइ । थ्वयात 'लय् प्यं' थयेगु धकाः धाइ । लत्या वा स्वला, खुला दकिला व निदँया तिथि धकाः दिवंगत जूगु तिथिइ सराद यायेगु याइ । निदँया तिथि सिधल धायेवं दँय् दँसं दिवंगत जूगु तिथिइ सराद यायेगु याइ । सोन्ह सराद याइ बलय् निदँया तिथि सिधःपिनिगु नामय् जक पिण्ड तयेगु पिण्डया ग्वारायात प्यंग्वारा धकाःनं धाः ।

सराद याइबलय् सरादयानाः पिण्ड तैम्ह अर्थात् पूजा याइम्हं च्वययाः न्यागु पुस्ता अय् धयागु थःगु छगू पुस्ता लिसें मेगु प्यंगू पुस्ताया नामं पिण्ड तयाः सराद यायेगु चलन दु । सरादया न्यागू पुस्ता थुकथं दु ।

सराद याइम्ह व्यक्ति छगू पुस्ता
सराद याइम्हसिया अबु । मां निगू पुस्ता
सराद याइम्हसिया बाज्या । अजि स्वंगू पुस्ता
सराद याइम्हसिया तापाय् बाज्या । अजि प्यंगू पुस्ता
सराद याइम्हसिया पायबाज्या । अजि न्यागू पुस्ता

सराद याइम्ह व्यक्तिया अबुया नामय् सराद या:गु ख:सा अबुया अबु बाज्या तापाय् बाज्या व पाय बाज्या तक्कया नामय् पिण्ड तया: पूजा याना: सराद यायेगु याइ । यदि मांया नामय् या:गु जूसा अजि तापाय् अजि व पाय् अजि याना न्यागू पुस्ताया नामय् सराद यायेगु याइ ।

मां/अबु मदुपिसं मां/अबु दिवंगत जूगुदिं कुन्हुया तिथि सराद याइपिनि सोन्ह सराद याना च्वनेमा:गु मदु । मां अबु मदुगु तिथि मसिया: वा उगु दिं कुन्हु सराद याये मफूगु इलय् सोन्ह सरादया भिंकुन्हुया दिं दुने यायेगु नं या: । अथेतुं मां/अबु दिवंगत जूगु दिं कुन्हु सराद याये मफूत धा:सा सोन्ह सरादया ई दुने दिवंगत जूगु तिथि कुन्हु सराद नं याना: सोन्ह सराद नं यायेगु चलन दु ।

सोन्ह सराद याइबलय् न्यागू पुस्ताया पुर्वजपिन्त जक पिण्ड तयेगु मयासें सराद याइपिनिगु वंश दुने दिवंगत जूपिं थ: थिति, थ: अबुया छँ खलया दिवंगत जूपिं, पाजुपिनिगु पाखे दिवंगत जूपिं दिवंगत सम्धि खल:पिं थ:थिति, इष्टमित्र, जुजु, गुरुजु आदिपिनिगु नां कया: पिण्ड तयेगु चलन दु । सोन्ह सरादबलय् मदयेधुंकूपिंनिगु नां काये फक्वसिगु नां कया: पिण्ड तयेगु चलन दु ।

सोन्ह सराद यायेगु धयागु मां/अबुपिन्त जक पिण्ड तया: सराद यायेगु मजुस्ये दिवंगत जूपिं थ: थिति म्हस्यूपिं सकसिगुं प्रित आत्मायात आव्हान याना: नकेगु ख: । गुम्ह गुम्हसिनं सोन्ह सराद धयागु मोहनि नख: न्हय: याइगु धयागु नेवा:तय् मोहनि नख: त:धंगु नख: जूगुलिं नख: हने न्हय: दिवंगत जूपिनिगु आत्मा शान्त याये कथं सराद याना: नकेगु ख: । नेवा:तय् छुं नं तत:धंगु भ्वय् वा उत्सव याये न्ह्य: दकले न्हापां दिवंगत जूपिंत नकेगु धका: सराद याना: तिनि भ्वय् वा उत्सव यायेगु चलन दु । प्रेत आत्मा शान्त मजुल धा:सा बिघ्न बाधा वयेफु धका: न्हापां सराद याना: तिनि भिंगु क्रिया कर्मकाण्ड यायेगु चलन दु । बौद्ध मार्गीपिनि सराद निगू कथं यायेगु चलन दु ।

(क) तिथि सराद

(ख) तव्छ चुंया पिण्ड दयेका: याइगु सराद

तिथि सराद याइबलय् जा थुया: क्वलाय् जा: मायकें तरकारी घासा आदि तया: जाया पिण्ड दयेका दिवंगत जूपिं मां/अबुया नामय् सराद यायेगु याइ । थ्वयात जा प्यं थयेगु धका: नं धा: । जाया पिण्ड ग्वारा दयेका: दिवंगत जूम्ह मनूया नामय् तैगु जूगुलिं जाप्यं, धका: धा:गु ख: । जाप्यं थइबलय् अबुया सराद याइगु जूसा अबु बाज्या तापायबाज्या तक्क जक पिण्ड तइगु ख: । अथेतुं मांया जूसा मां, अजि, तापाय् अजि जकया नामय् पिण्ड तइगु ख: । मांया नामय् जूसा मिसापिं जक, अबुया नामय् जूसा मिजंपिनिगु नामय् जक, पिण्ड तयेगु याइगु ख:

तिथि याना: सराद याइबलय् न्यागः स्वना: पूजा याना: पिण्ड तयाच्वनीबलय् चचा हाला आत्मायात सन्तुष्ट यायेगु चलन दु ।

तव्छचुंया पिण्ड दयेका सराद याइगु जुल धा:सा न्यागू पुस्ताया तिपू तिपुपिनिगु नामय् पिण्ड दयेका तयेगु याई । गथे पाय् बाज्या, व पाय् बाज्याया ग्वम्ह कला:पिं दुगु ख: अपिं फुकसिगु नामय् पिण्ड तयेगु याइगु ख: । पाय् बाज्या धुंका: तापा बाज्या, तापा अजि, बाज्या नापं बजे, अबु मां अथे याना: तयेधुंका: पुर्खापिनि सन्तानपिनिगुया नाप नापं दिवंगत जुइधुंकूपिं थ:थितिया नामं पिण्ड तयेगु याइगु ख: । तव्छचुंया पिण्ड दयेका सरादयात धायेवं दिवंगत जूपिं म्हसिक्व ताक्वसिया नामय् पिण्ड तयेगु याइगु ख: । थथे सराद याइबलय् थ: पुर्खापिं नापनापं दिवंगत जूपिं म्हसिक्व ताक्वसिगु नां कया: पिण्ड तया: सराद याइपिनि धा:सा सोन्ह सराद याना च्वने मा: धयागु मदु ।

सराद याइबलय् बिशेष याना: त:धिक:म्ह काय् नं अबु व चिधिक:म्ह काय् नं मांयागु सराद यायेगु चलन दु । सराद याना: नं सोन्ह सराद यायेमाल धा:सा त:धिक:म्ह काय् नं यायेगु चलन दु । सोन्ह सराद न्ह्याम्ह काय् नं या:सां ज्यू । सराद व सोन्ह सराद याइबलय् काय्पिनि लिसें म्ह्याय् बाय् बिया व्छ्ये धुंकूम्ह म्ह्याय्पिनि उलिहे महत्वपूर्णगु ज्या दु । सराद यायेगुया लागि व भ्वय् ज्वलं ज्वरे याइम्ह मां अबु मदुम्ह न्ह्याम्हं जूसां नं सरादयाम्हसित जा वा तव्छ चूं दुगु क्वल्ला ल:ल्हायेगु ज्या धा:सा दिवंगत जूम्ह सिया म्ह्याय्पिं हे जुइमा: । विशेष याना: त:धिक:म्ह म्ह्याय् नं अबुया सरादबलय् सराद याइम्हसित ल: ल्हाना बी । अथेतुं मां मदुगु ख:सा सराद यानाच्वंम्ह कान्छाम्ह काय्यात कान्छीम्ह म्ह्याय् नं क्वल्ला ल: ल्हाना बीगु याइ । अथेतुं पिण्ड दयेका तये सिधल धायेवं पिण्डय् पूजा यायेगु ज्या क्वचाल धायेवं क्वल्लाय् भ्वय् ब्व म्ह्याय्मचां हे तयाबी । अले जक भ्वय् पिण्डय् छायेगु याइगु ख: ।

सराद वा सोन्ह सराद याइबलय् बौद्धमार्गीपिनि जूसा प्यकुं लाक फि लाना: मन्द: दयेका: उकिइ गुकू कोथा खुइगु याइ । फुक्क कोथा दुने स्वस्तिक चिं च्वयेगु याइ । व धर्म धातु मण्डल ख: । अले थुगु मण्डलया च्वसं फिया स्वंग: ग्वारा तयेगु धयागु बुद्ध, धर्म व संघया प्रतीक ख: । फिया चीभा: तयेगु धयागु दुर्गति परिशोधन फिया द्य:ने मत तयेगु धयागु अग्नि देवताया रुपय् ख: । सराद याइम्ह मनूया न्ह्य:ने छ ग्वारा फिया ग्वारा धयागु सुखावती लोकेश्वर धका: ख: । सराद याइबलय् बिक: धका: नं पिण्ड ग्वारा छग्वारा अलग तयेमा: । बिक: तयेगुया मूलअर्थ दिवंगत जूसां संस्कारगत ज्या याये म्वा:पिं, गा: मचाजुया: सिपिं, मचा कुहाँवया: सीपिनिगु नामय् तयेगु ख: । अले सराद याइबलय् बिक:यात न्ह्यागु छा:सां पुज्या:सां देपा ल्हातं जक याइ । चैत्य दयेका छगू मानाय् जायेक जाकि तया: उकिइ द्य:ने चिकं पाल्चा छप्वा: सराद सिमध:तल्ले च्याकेगु याइ ।

वयात मतचिंक धाइ । न्हापां चैत्य मत पूजायानालि तिनि फिलानातःगु थायया द्यःने कुसालप्ते लायेगु याइ । सराद याइम्हसिगु न्ह्यःने फि लानाः उकिइ देःपा पाखे अर्घ खुगः ब्वयेगु याइ । सिजः धयागु पवित्रगु धातुकथं कयातःगु लिं क्वल्ला, अर्घ फुकं हे सिजःयागु जुइ । अर्घय् सादुरु, मेय्दुरु, अय्ला, थ्वँ, ह्याउँ थ्वँ, घ्यःकस्ति, धउ व लः आदि तयेगु याइ । पिण्डया नापं छग्वः बिकः धकाः सराद याःम्हसिगु जवय् पाखे अलग तयेगु याइगु खः । सराद याइबलय् बिशेष यानाः भिंनिता जातिया स्वां तयेमाः धयागु चलन दु । स्वां मध्यय् तहः प्यंस्वां, चिहःप्यं स्वां, धवःस्वां, कपुसिन्हा आदि माः । पूजा याये न्ह्यः पिण्डय् गुलिसिनं कीगः तिनिगु खः अपिं फुकसितं पञ्चगव्य कया शुद्ध जुइ । पिण्ड तयाः पूजा यानाः भ्वय् छाये धुंकाः पञ्चगव्य कयाः पिण्डय् कीगलं तिकेगु (जाकिं पूजा यायेगु) याइ । भ्वय् छाये धुंकाः अर्गय् च्वंगु अय्ला, थ्वँ, सादुरु, मेदुरु, घ्यःकस्ति नापं गैंडामेय्या ला छायेगु याइ । अनं लिपा सलिखय् मि तयाः नस्वाःया कुँ थनेगु याइ । नापं दक्वसिनं पिण्डयात थियाः भागि याइ । थथे याये धुन धायेवं कुसालप्ते समेत ल्हनाः क्वल्लाय् तयेगु याइ । पिण्ड दक्वं तये सिधल धायेवं उकिइ द्यःने चैत्य तयेगु याइ । नापं नस्वाः थनातःगु सली द्यःने तयाबी । अनं लिपा अकाय् माः धकाः ह्याउँगु मदुगु स्वां तयाः माः हनातःगु स्वांमाः तयाः बी । व फुकं खुसिइ यंकाः वाये यंकेगु याइ । खुसिइ प्यँय् थयेत दयेकातःगु ग्वलाःगु ल्वहँया फलय् चैत्य तयेगु याइ । प्ययंग्वारा दक्वं लः बाहाः वयाच्वंगु थासय् चुइका बी । थथे चुइकुगु प्यं खुसि च्वनाच्वंपिं प्वःतय्सं जालय् प्यनाः लाना कायेगु याइ । अथे याःपिन्त प्ययंचुइकः वंम्हसिनं दक्षिणा नं बीगु चलन दु ।

यदि तिथि यानाः सराद यात धाःसा जाप्यंया पिण्ड खुसिइ वाः वनेगु मयासे बहालय् बहालय् प्यंगाः धकाः दयेकाःतःगु दु । अने हे वायेगु याइ । सोन्हसराद वा सरादयानाः म्ह्याय् मचा भिनामचापिन्त प्रसाद बीमाःगु जूगुलिं हे थुबलय् म्ह्यायमचा भिनामचा सःते माःगु खः । सोन्हसराद यायेगु धयागु दछिया छक्वः मदयेधुंकुपिन्त लुमंकाः द्यःभाःपाः पूजा यानाः भ्वय् नकेगु खः । उकि प्रसाद बीगु धका म्ह्याय्मचा भिनामचापिन्त सःताः मदुपिन्त लुमंकाः अमित प्रसाद बीगु खः ।

मोहनि

नेवाःतय्सं हनिगु ततःधंगु नखः मध्यय् छगू नखः मोहनि नं खः । मोहनि नखः हनेगुया लागि तापालय् वनाच्वंपिं दाजुकिजा ततातःकेहेँपिं नापं च्वनाः हनेमाः धकाः तापालंनिसें थःथःगु छेँय् वयेगु याइ । हिन्दुमार्गी, बौद्धमार्गी व शैवमार्गी दक्वोसिनं तःजिक हनिगु नखः मोहनि खः । थ्व नखः हनेगुया लागि श्री ५ या सरकार, नापं जःलाखःला देय् भारतय् नं ताःहाकयक बिदा याइगुलिं हे सी दु थ्व नखःया महत्व आपाः दु । परिवार जःछि च्वनाः साक्क नयाः भुतमालि ब्वयेकाः न्ह्याइपुकाः, द्यःद्यःपिन्त पूजा यानाः शक्तिया उपासना यायेत हनिगु नखः खः मोहनि । असत्ययात सत्यं बिजय याइगु दर्शन पूर्णगु मोहनि नखः खः । अर्थात सत्यं न्ह्याबलें त्याकाच्वनी धैगु दर्शनं जाःगु मोहनि नखः खः । थ्व नखः खालि नेवाःतय्सं जक हनिगु मजुसे नेवाः मखुपिंसं नं हनिगु खः । राष्ट्रिय नखः कथं हनिगु जूगुलिं हे थ्व नखःबलय् ताःहाकयक बिदा बियाः तयातःगु खः । ताःहाकः हनिगु नखः जूगुलिं आखः ब्वनेगुया लागि नेपाःया थी थी थासय् वनाच्वंपिं विद्यार्थी, अध्यापन याःवना च्वंपिं शिक्षकपिं ताःहाकः बिदा दुगुलिं नं नखः हनेगुया लागि छेँय् छेँय् वयेगु याः ।

बुँज्या याइपिनि थ्व यामय् बुँइ बुँइ वा सयाच्वंगु जुइ तर छथाय् निथाय् लः फय् बांलाःथाय् वा लयेगु नं क्वचाइगु खः । कःनि बाली दुकाये धुंकुगु जुइ । अथे तुं माय्, कय्गु, मुस्या आदि बूबः धाःसा बुं बुं छेँय् छेँय् दुकाये धुंकूगु जुइ । उकिं थ्व नखः विशेष यानाः धुक्क जुइक हनिगु खः ।

आश्विन शुक्ल प्रतिपदांनिसें आश्विन शुक्ल पूर्णिमा तक्क १५ न्हु यंकं हनिगु थ्व नखः खः । शिक्षण संस्था १५ न्हु हे बिदा जूसां श्री ५ या सरकारं आश्विन शुक्ल सप्तमी अर्थात फुलपातींनिसें पूर्णिमा तक्क जक बिदा बीगु याना वयाच्वंगु दु । थ्व नखःयात "बडादशैं" दशै, विजया दशमीं आदि धायेगु नं याः । नेवाःतय्सं थ्व नखःयात खालि मोहनि हे जक धायेगु याः । अनेवाःतय्गु प्रभावं मोहनियात बडादशैं धकाः नं धायेगु याना हयेधुंकूगु दु । भाजु पुण्यरत्न वज्राचार्यया धापू कथं दशैं छाय् धाल धयागु खँय् आश्विन शुक्ल प्रतिपदाकुन्हुनिसें आश्विन शुक्ल दशमीकुन्हु तक्क मेमेबलय् स्वयां भः भः धायेक हनिगु दिं जूगुलिं दशैं

धकाः धाःगु खः । दशैं धकाः नां तःगु छाय् धालसा थ्व नखःबलय् यायेमाःगु भिगू संयम खः । उगु संयम अपभ्रंस जुयाः दशैं जूगु जुइमाः धकाः धाः । (वज्राचार्य १०८४ पृ ४४)

थ्व नखःयात बिजया दशमी धकाः धाइपिं नं दु । बिजया दशमी धकाः बिजय जूगु दशमी जूगुलि धाःगु खः । थ्व नखःया उत्पत्तिया बारे थी थी धारणा दु । बिजया दशमी धयागु खँय् रामायणया मूखँनाप स्वापू दुगु खनेदु । रामायण कथं सुपर्णखा धयाम्ह छम्ह पात्रं रामायणया मू पात्र रामनाप इहिपा यायेगु इच्छा व्यक्त यात धकाः रामं नकरात्मक लिसः जक ब्यूगु मखु, इहिपा याये धूकुम्ह मिजंनाप इहिपाया प्रस्ताव तःवल धकाः न्हाय् हे ध्यनाः लित व्छ्याः ब्यूगु खः । थःत न्हाय् ध्यना बिल धकाः लंकाया जुजु रावणयाथाय् वनाः कं वन । रावणया नं तं वयेका रामनाप बनवास वयाच्वंम्ह रामया कलाः सीतानाप विवाह यायेत छल यानाः थःगु राज्यय् हल । रावणं सीतायाके विवाहया स्वीकृत कायेत स्वत । तर पतिव्रता सीतां राम बाहेक सुंनापं इहिपाया यायेगु इच्छा मयागुलिं रावणं स्वीकृत काये मखन । रामं थः कलाः सीतायात रावणं यंकातःगु सीकाः हनुमानपिं नाप जानाः रावणनाप ल्वानाः त्याकूगु दिं जूगुलिं थ्व दिं बिजया धकाः नां जूगु धाइपिं नं दु । रामं रावणयात स्याःगु दिं धयागु आश्विन शुक्ल दशमी जूगुलिं उगु दशमीयात बिजया दशमी धकाः धायेगु नं परम्परा दु ।

मेगु शिव पुराण कथं देवगण व राक्षसगण दथुइ घमासान ल्वापु जुल । मैषासुर दैत्य छम्हसित सुनानं स्याये मफुसेंलि पार्वतीं दुर्गाया रुप कयाः मैषासुरयात बध यानाः दैत्यतय्सं याना वयाच्वंगु बिध्वंस, अन्याः, अत्याः, फुकं अन्त यानाविल । उकिं अन्याः अत्याःया प्रतीक राक्षसगणयात अन्त यानाः श्री दुर्गा भवानीं बिजय याःगु जूगुलिं बिजया दशमी धकाः धायेगु याःगु खः धयागु नं धापू दु । अथे जूगुलिं स्त्री शक्तिया उपासना यानाः मोहनि हनिगु खः । मेगु बाखंकथं स्वंगू लोक बिजय याये, दक्व थःगु याये, प्रभुत्व जमय् याये धकाः भस्मासुरं शिवशक्ति प्राप्त यायेत दुःख सियाः तःधंगु तपस्या यात । महाद्यः नं प्रशन्न जुयाबिज्यानाः भस्मासुर दैत्ययात बरदान बियाबिज्यात । व वरदानकथं दक्वसित भस्मयाइम्ह भष्मासुर तच्वतं अहंकारी जुयाः ध्वदुक नापलाक्वःसित भष्म यानाः आतंक मचय् यानाजुल । लिपा जुजुं महाद्यःयात हे भष्म यायेगु धकाः महाद्यःयात लितुलिना जूगु खनाः पार्वतीं भगवतीया रुप कयाः भष्मासुर नाप ल्वानाः वयात हत्या यानाः तीन त्रिलोकया रक्षा यानाः बिज्यात । भस्मासुरयात बध यानाः बिजय याःगु जूगुलिं हे बिजया दशमी धकाः धाःगु खः धकाः नं धाइ ।

थ्व जुल हिन्दू धर्मावलम्बीपिसं मोहनि नखः हना वयाच्वंगुया खँ । तर बौद्धमार्गीपिसं नं मोहनि नखः हनेगु याना वयाच्वंगु दु । तर बौद्धमार्गीपिसं मोहनि नखः हनावयाच्वंगु धयागु भस्मासुरयात बध यानाः बिजय प्राप्त याःगुलिं खः धायेगु उलि पायछि मजू । नेपाः छगू थज्याःगु राष्ट्र, गन हिन्दू धर्म व बौद्धधर्म

नाप नापं न्ह्यानाः धार्मिक सहिष्णुता कथं हनावयाः च्वंगु दु । छगू धर्म मेगु धर्मयात आदर यानाः छम्ह हे द्यःयात नं छगू धर्माबलम्बीं छगू कथं स्वयेगु याःसा मेगु धर्माबलम्बीपिसं मेगु कथं स्वयेगु याः । गथेकि चांगुइ च्वंम्ह नारायणयात हिन्दूतय्सं चांगुनारायण कथं माने यायेगु याःसा बौद्धतय्सं हरिहरिहरिहर बाहान लोकेश्वर धकाः मानेयानाः भक्ति भाव यानाः वयाच्वंगु दु । अथे तुं मोहनि नखःयात नं बौद्धमार्गीपिसं हिन्दुतय्सं स्वयां अलग कथं हनावयाच्वंगु दु ।

बौद्ध तान्त्रिकतय्सं हाकुमुस्या छग्वःयात हे हाकुम्ह थुमेय्, माय् छग्वःयात हाकुम्ह निखुरम्ह दुगु यानाः भूतप्रेतया आहरा पुरे याये फुपिनि मोहनि धयागु तान्त्रिक धर्म नाप स्वापू दुगु नखः खः । बौद्धमार्गीपिनि थःथःगु जीवन निर्वाह यायेगुया लागि ज्या सनीगु हलंज्वलंयात द्यः भाःपाः पूजा यानाः उगु ज्याय् थःथःपिं निपुण जुइमा, सफल जुइमा, जीवनय् सफल जुइमा धकाः नं कामना यानाः पूजा याइगु नखः खः मोहनि । मोहनिबलय् शक्तिया उपासना यायेगु याइ । छाय्धाःसा बिजय शक्ति नाप सम्बन्धित खः । उकिं हिन्दुतय्सं दुर्गा भवानी व भगवतीपाखें जन्म जूपिं अनेक मिसापिं द्यःपिन्त आराधना याना पूजा यायेगु याइ । अथेतुं बौद्धधर्मावलम्बीपिसं नं स्त्री शक्तिया उपासना यायेगु कथं योगिनी वा जोगिनीपिनिगु आराधना याइ । मोहनिबलय् माने याइपिं द्यःपिं मध्यय् छम्ह तलेजु भवानी नं खः । तलेजु भवानीयात मोहनिबलय् जुजुनिसें हिन्दु धर्म व बौद्ध धर्म माने याइपिं निखलःसिनं मानेयायेगु याः । तलेजु भवानीया मूर्ति मदु पूर्ण कलश जक खः। पूर्ण कलशय् त्रिकोण दु । त्रिकोण धयागु हे स्त्री शक्तिया यथार्थ रुप खः, प्रकृति खः । उकिं शक्ति साधना धयागु हे थ्वपाखें जुइगु जूगुलिं मोहनिबलय् विशेष यानाः स्त्री शक्तिया पूजा यायेगु खः । स्त्री शक्तिपाखें शक्तिया उपासना यानाः विजय जुइगु खः मोहनि । उकिं हे मोहनिबलय् दुर्गा भवानी, योगिनीपिनिगु शक्तिया भावयात आराधना यायेगु भीगु परम्परा खः ।

मोहनि धयागु हे थः थःगु शक्तिया पूजा यानाः विजयया कामना याइगु खः । उकिं हे हातहतियार ज्वनाः ल्वानाः थःगु जीविका चले याइपिसं खड्ग स्वनाः शक्तिप्राप्त याइगु खःसा, बाजं थाइपिसं बाजं, सफू ब्वनीपिसं सफू, कलाकारपिसं थःथःगु ज्याभः स्वनाः पूजायानाः शक्ति दयेकेगु याइगु खः । ज्याभः स्वनाः शक्ति दयेकाः उकीपाखें थःगु जीवन बांलाक न्ह्याकेगु विजय यायेगु कामना यानाः पूजा याइगु खः । मोहनिबलय् भौतिक व आध्यात्मिक निगुलिं कथंया भक्तिभाव यानाः शक्तिया उपासना यायेगु याइ ।

थुकथं मोहनिबलय् थःथःगु जीवनया सफलताया लागि शक्तिया उपासना याइगु खः । मोहनियात लुमंकीगु दिं धयागु चथाः खः । चथाः धयागु मोहनि भ्वय्या समय् खः । उकिं मोहनि बांलाके माः धकाः चथाःयात फछिं फतले बांलाक हनेगु स्वइ । मोहनियात लुमंकीगु मेगु दिं धयागु कायाअष्टमी खः । थ्वकुन्हु यँयाःया लागि यःसिं थनेत हःगु यःसिं भोताहिति हनुमानध्वाखाय् थ्यंके हइगु दिं

खः । थ्वकुन्हुनिसें मोहनिबलय् हालीगु मालश्रीया धुनय् म्ये हालेगु सुरु याइ । कुमारीं दैत्ययात स्यानाः दैत्यं दुःख बियाः तःपिन्त सुख शान्तिं म्वाके बी धकाः विजय याःगु दिं खः ।

नःला स्वनेगु

मोहनि नखःया प्रारम्भ नःला स्वनाः जुइ । आश्विन शुक्ल प्रतिपदाकुन्हु मोहनि नखः न्ह्याकेगुया लागि प्रत्येक छेँय् छेँय् नःला स्वँनेगु, सुचिनिचि यानाः खुसिं फि कयाहयाः, नीलः कयाहयाः, पँचा व फि ल्वाकछ्यानाः गुम्हसिया बँय् तं गुम्हसिया भ्यगतय्, गुम्हसिया सली सलिखय् फि ल्वाकज्यांगु पँचा जायेकाः उकिइ वा, तव्छ, कःनि लखं सिलाः पीगु याइ । थ्व नःला स्वनेगु विशेष यानाः आगमय् वा पूजाकुथिइ यायेगु याइ । नापं शक्ति उपासनाया लागि कलश छ्वः नं स्वनेगु याइ । थुबलय् विशेष यानाः द्यःद्यःपिनिगु मूर्ति सफा यानाः गुम्हसिया द्यःद्यःपिन्त ल्यं पुल्यं नं छायेगु याइ । थथे नःला स्वने धुनेवं मोहनि सुरु जुल ।

यंला सेवा वनाच्वंपिनि यंला सेवा धुंकाः पारु भ्वय् वनेगु याइ । गुंलाबलय् बौद्ध स्थान गथे येँय् जूसा गुंला बाजं थानाः स्वयम्भुइ वनेगु याइगु खः । यंला सेवाः धकाः थःथःगु क्षेत्र दुने पीथय् पूजा याइगु खः । तःधिकःपिं विशेष यानाः सुथय् नसंचा हुलेगु याइ । ज्यापुत बँय् पुयाः वनेगु याइ । तर थौंकन्हय् थथे बँय् पुयाः वनेगु चलन मदये धुंकल । मिसामचात धाःसा न्हिनय् थःथःगु पीथय् पूजा याः वनेगु याइगु खः । नःला स्वनेगु पारुकुन्हु यंला सेवावंपिनि पारु भ्वय् वनाः सिधयेकेगु याइगु खः ।

नवरात्री

मोहनिबलय् द्यःद्यःपिं पूजा यानाः हिंसा यानाः जक हनिगु नखः मखु । थःथःगु म्ह नी वाय् पवित्र यायेगुया लागि नःलास्वां प्यूसांनिसें सर्गतय् नगु दनीबलय् सुथ न्हापां थीथी सामग्रीं गुगुं तीर्थय् म्वः ल्हूयाः तीर्थपतिं थी थी वस्तुया दान यानाः पीठ दर्शन यानाः छेँय् छेँय् लिहाँ वयाः मोहनि नखः हनेगु चलन दु । मोहनि नखःबलय् विशेष यानाः द्यःद्यःपिनि शक्ति दुबिना च्वनी धयागु परम्परागत धारणा दु । मोहनिबलय् उकिसं पीठ वा भवानी वा जोगिनीपाखें विशेष यानाः मिसापिं द्यःपाखें शक्ति उपासना यानाः दछियंकयात शक्ति सञ्चय यायेगु परम्परा खः मोहनि नखः । शक्ति उपासनाया लागि तीर्थ तीर्थय् वनाः म्वःल्हूयाः योगिनी वा

दिं	म्वःल्हुइगु वस्तु	म्वःल्हुइगु थायया नां	तीर्थय् दान याइगु	नागया नां	दर्शन यायेगु पीठया नां	थायया नां
प्रतिपदा	लवं जिफ्वःस्वां	शंष तीर्थ	चन्द्रमा	शंषपाल नागराजा	श्रीचामुन्दादेवी	शंषमूल
द्वितिया	कन्ह्यो स्वां	निर्मल तीर्थ	पञ्चबृवह, पञ्चरत्न	अपलाल नागराज	लुतिअजिमा	शोभाभगवती
तृतिया	दाफ्वःस्वां	पुण्यतीर्थ	सजःया लःथल	तक्षक नागराजा	रुद्रायणी	गोकर्ण
चौथी	ताय्, आखे, दाफ्वःस्वा	कालमोचन	छत्र	भद्रपाल नागराजा	द्वला अजिमा	कालमोचन
पञ्चमी	कन्हाःस्वां	पञ्चनाली पचली	निसलाः	सुन्दर नागराजा	पचली भैरव	पचली
षस्टमी	नस्वाः	मनोरथतीर्थ	चीवर, गुलुपाः	वरुणपाल नागराजा	इन्द्रायणी	तोखादुवा
सप्तमी	दाफ्वःस्वां	आर्यताराघात	सफू	वासुकी नागराजा	बछलादेवी	देउपातन
अस्टमी	पञ्चसुगन्ध	चिंतामणितीर्थ	आत्माविभु	वरूण नागराजा	वरूणदेवी	तेकुदुवान
नवमी	नःलास्वां	भवानीतीर्थ	सिन्हादान	नन्दउपनन्दनागराजा	तलेजुभवानी	दोकाधः
दशमी	धालेपति स्वां	शान्ततीर्थ	नवरत्न	सोमसिकिनागराजा	गुहेश्वरीदेवी	गुह्येश्वरी

श्रोतः- बौद्ध स्तोत्र संग्रह , पिकाकः बुद्ध, धर्म, संघ, वि.सं. २०३९ पृ १४२

पीठ दर्शन याइगु खः । थुबलय् यैंय् च्वंपिं मनूतय् थाय् थासय् च्वंपिं योगिनी वा पीठयात दर्शन याइगु खः ।

नवरात्री सुथ न्हापां ख्यूँसे च्वंबलय् हे वने माःगु जूगुलिं थाय् थासं नवरात्रि वनेगु धकाः मनूत मुंकाः बाजं थाकाः ध्वाँय् ज्वंकाः तीर्थ तीर्थय् म्वः ल्हइकीगु खः । तीर्थ तीर्थय् थी थी सामग्रीं म्वः ल्हुयाः तीर्थपतिं पूजा यानाः तीर्थपतिं हे विशेष कथं वस्तु नं दान यायेगु चलन दु । ख्वपदेय्यात छ्चाःख्यलं नवदुर्गा चाःहुला च्वंगुलिं यानाः नवरात्री ज्वःछिं तीर्थ तीर्थय् म्वः ल्हुयाः नवदुर्गा मध्यय् छम्ह छम्ह यानाः छसिकथं दर्शन यायेगु चलन दु । नवदुर्गा भवानी दर्शन याये न्ह्यः गुंगू तीर्थय् म्वः ल्हइगु नं चलन दु ।

तिथि	म्वःल्हइगु तिर्थया नां	दर्शन याइपिं भवानीया नां
पारु	ब्रम्हायणीघात	श्री ब्रहायणीदेवी
द्वितीया	महेश्वरीघात	श्री महेश्वरीदेवी
तृतीया	पासिखेलघात	श्रीकुमारीदेवी
चौथी	चुपिंघात	श्रीभद्रकाली देवी
पंचमी	मंगलतिर्थ	श्री बाराही देवी
षष्ठी	सिद्ध पोखरी	श्री इन्द्रायणी देवी
सप्तमी	खासांखुसुं खुसि	श्री महाकाली देवी
अष्टमी	कमल पुखू	श्री महालक्ष्मी देवी
नवमी	हनुमानघात	श्री त्रिपुरासुन्दरी देवी
दशमी	ब्रम्हायणीघात	श्री नवदुर्गा भवानी

यें च्वंपिनि नवरात्री वनीबलय् विशेष यानाः खुसिइ जक वनीगु मजुसे खुसि खुसिया दोभानय् अर्थात लः न्ह्यानां वयाच्वंगु निगू खुसिचिया दथुइ लः ल्वाःगु तिर्थय् वनाः म्वः ल्हइगु चलन दु । यें छगू त्वालं वा छथासं जक नवरात्री मुंकीगु मजुसे निगू स्वंगू थासं नं मुंकेगु चलन दु । थथे मुंकीबलय् मुंकीपिसं नवरात्री वनेगुया प्रबन्ध याना बी । मुंकूपिसं पूजा यायेगु तिर्थय् छायेगु मुथं नं यायेफु, थःथः नं यायेगु चलन दु । तीर्थ थ्यंके अःपुका बीगुया लागि व्यवस्था जक यानाबीगु खः ।

यैंय् नवरात्री वनीपिनि न्हापां तीर्थय् म्वःल्हुइ, थथे म्वःल्हुइबलय् तीर्थपतिं थी थी सामग्रीं तयाः म्वः ल्हइगु चलन दु । अले तीर्थ पतिं तीर्थया विशेषता कथं दान यानाः अनं लिपा तिनि पीठ दर्शन याइगु खः । थौंकन्ह्य् खुसिइ न्ह्याइगु लः फोहर जूगुलिं फोहरगु लः वइगु तीर्थय् वनाः अन च्वंगु हितिं वःगु

लःयात हे तीर्थया लः भाःपाः ख्वाः सिलाः वा म्वःल्हुयाः नवरात्री न्ह्याका वयाच्वंगु दु । नापं थाय् थासय्या नागराजापिन्त पुँइ हायाः लखय् चुइका व्छयेगु चलन दु ।

न्ह्यब्वयागु नवरात्री धलखय् गुंगू तीर्थ व गुंगू तीर्थ सम्बन्धी जक खँ न्ह्यब्वया तयेमाःगुलिइ भिगू तीर्थया नां भिगू हे पीठया नां, अथे तुं दान यायेगु, नागराजाया नां आदि नं भिम्ह हे खः । नवरात्री वनीगु थाय् भिन्हु हे खः । अथेजूसां भिगू तीर्थय् भिन्हु तक्क नवरात्री कथं वनीगु धयागु छगू तीर्थ, छगू पीठ, छम्ह नाग, छगू दान आदि फुकं नवरात्री धुंकेगुया लागि खः । यें च्वंपिनि नवरात्री वनाः स्याकुत्याकू अर्थात नवमीकुन्हु भवानी तीर्थय् वनाः म्वःल्हुयाः तलेजु भवानी दर्शन यानाः कन्ह्य् तुं नवरात्री धुंकाः भ्वय् यायेगु चलन दु । गुंला सेवा वनाः नं यंला शुक्ल पारुकुन्हु पारु भ्वय् वनाः गुंलाधर्म सिधयेकेगु चलन दु । अथे तुं यंला सेवा वनीपिनि नं लछियंक यंलाथ्व प्रतिपदानिसें सुरु यानाः कौलाथ्व पारु अर्थात नःलास्वां पीगु पारुकुन्हु यंला सेवा वनाः भ्वय् नयाः यंला सेवा धुंकेगु चलन दु । अथेतुं नवरात्री वना नं दशमीकुन्हु शान्त तीर्थय् धालेपति स्वानं म्वःल्हुयाः नवरत्न दान यानाः, सोमसिकि नागराजायात पूजा यानाः, अनं लिपा गुहेश्वरी पूजा व दर्शन यानाः नवरात्री क्वचायेकेगु याइ । नवरात्री वनीपिनि भ्वय् यायेगु गन अःपु अन नवरात्री धुंकाः भ्वय् यानाः धुंकेगु चलन दु । नवरात्रीया ज्या सुथय् न्हापां महानवमी कुन्हु हे सिधइगु जूगुलिं उकुन्हु हे नवरात्री धुंकाः तलेजु भवानी पूजा यानाः धुंकाःया भ्वय् यायेगु चलन दु ।

प्रत्येक तीर्थया महात्म्य थी थी दु । अथेतुं थाय् थासय् थी थी दानया नं अलग अलग पुण्य दु धायेगु परम्परागत चलन दु । पीठ पीठया नं महिमा अगल अलग दु । थुकथं नवरात्री वनाः थी थी तीर्थय् थी थी वस्तु नं म्वः ल्हुयाः शक्ति सम्पन्न पीथय् शक्तिया संचय यानाः दछियंकयात बांलाक बलाक्क जीवन न्ह्याकेत मोहनिबलय् शक्ति सञ्चय यायेगु याइ'।

थौंया दृष्टिं स्वयेगु खःसा च्वय् न्ह्यब्वयागु धार्मिक भावना खः । नवरात्री आकाशय् नगु दनीबलय् तीर्थय् वनेमाः धकाः छँय् छँय् मोहनि नखः हनेगुया लागि पूजा यायेगु व ज्या यायेत इलंई हे छँय् थ्यंकाःलि छँया ज्या नं कुसलतां न्ह्याके फैगु स्वभाविक खः । सुथ न्हापां लःफय् निगुलिं स्वच्छ जुइगुलिं स्वास्थ्ययात नं थज्याःगुलिं बां हे लाकाबी । म्हय् फर्ति पिदना बी । छगू कथं प्रदुषन मुक्तगु लः फसय् न्यासि वनेगु व्यायाम नं खः । स्वास्थ्य दुने सफा फय् दुबीका हृष्टपुष्ट यानाबी, थ्व हे नं शक्ति सञ्चय खः । धाथें नवरात्री वनीपिनि म्हय् शक्ति सञ्चय् याकाः हृष्टपुष्ट जुयावनीगु खः ।

भुतमालि ब्वयेकेगु

मोहनि नखःया न्ह्याइपुगु पक्ष धयागु च्वय् आकाशय् मिजं मचातयसं भुतमालि ब्वयेकेगु छगू नं खः । भुतमालि ब्वयेकेगु कासा नेपालय् जक मखु मेमेगु देशय् नं दु । तर नेपालय् थें भुतमालि थुबलय् हे ब्वयेके माः धयागु मदु । भीथाय् भुतमालि थुबलयनिसें थुबलय् तक्क ब्वयेकेमाः धयागु दु । नापं भुतमालि ब्वयेकेगु व दिकेगुलिइ धार्मिक रुपं हे सम्बन्ध तयाः धयातःगु दु । मोहनिबलय् विशेष यानाः वा वःगु दी धुंकूगु जुइ । मोहनिया लः फय्या स्थिति फयां फक्व फय् नं वइमखुनिगु ई खः ।

भुतमालि ब्वयकेगु सुरु कृष्णाष्टमीकुन्हुनिसें जुइगु खः । थ्व स्वयां न्हापां वा वयातुं च्वनी अभ्र थ्वबलय् तक्क नं वा वयातुं च्वनी । थ्वलय् बुँज्या याइपिनि बुँइ वा पी सिधःगु जुइ । वा नं भचा भचा गेडा जाया वयेगु स्थिति जुइगु खः । वा माय् जाकि दयेधुंकाः वा पाके जुल धायेवं वा वल धायेवं वामाय् सयाच्वंगु वा हाया वनी । उकिं गुपुन्हि लिपा वा पाकय् जुइगु सुरु जुयावइ । कतिंपुन्ही धुंका भुतमालि ब्वयेकेगु जुइ ।

मालश्री

नेवाः परम्पराय् लः फय् निभाः बुँज्या अनुसार म्ये ह्लालेगु चलन दु । मोहनि नखःबलय् म्ये हालीगु मालश्री म्ये खः । मालश्री म्येया धुनय् बय् पुइगु नं याइ । मोहनिया लसताय् हालीगु मालश्री म्ये वा धुन यंलाथ्व अष्टमी अर्थात कागेश्वर अष्टमीकुन्हुनिसें मोहनिया वातावरण वयेक, मालश्री धुनय् बाजं थायेगु, म्ये हालेगु सुरु जुइगु खः ।

पचिमन्हः

आश्विन शुक्ल पञ्चमी पचिमन्हः खः । थ्व पचिमन्हः यँया विशेष यानाः क्वःने च्वंपिनि पचली भैरवयात पूजा यानाः भ्वय् नयाः म्ह्याय्मचा भिनामचातय्त नखत्या सःता, हनेमाःगु खः । पचली भैरव गन च्वंम्ह धयागु छपु म्ये दु । गुगुलिइ थुकथं न्ह्यःब्वयाःतगु दु ।

आकाश इलांपुलु सूचिभूमि थासं रसनं बिज्याक नेपालस टेकुरी म्ये छपुं मन्त ।

थ्व पचलि भैरवया म्ये कथं सूचिभूमि स्वर्ग आकाश इलापुलु याना: न्ह्याइपुक नेपा:या टेकुइ च्वंबिज्यात धयागु दु। पचलि भैरवया बाखं कथं फम्पिया जुजु न्ह्याबलें काशीइ म्व:ल्हुया: जगन्नाथय् जा नया: यँय् वया: विवाह मजुनीम्ह छम्ह नैंया थाय् ज्यापुया भेषय् द्यं वइगु जुयाच्वन। थ्व खँ सिया: नैंया त्वालय् च्वंपिस, पचलि भैरवया परिचय काल। तर पचली भैरवं थ:गु परिचय मब्यू नैंनं तक्क नं मस्यू। छन्हु नैंनं थ:गु छँय् पर्सि पानात:गु जुयाच्वन। पर्सि गाइ धका: पचली भैरव छँय् दुने दुहां वने मफुत। थुबलय् हे नैंनं छ सु ? धका: न्यना: केरकार या:सेलिं "का जिं छन्त थ:गु रुप क्यने" छं जिगु रुप स्वया: जाकिं पूजा यातकि जिं हानं आ:यागु हे रुपय् वइ धका: पचली भैरवं थ:गु अजंगंगु रुप क्यना बिज्यात। थ:थाय् द्यं वइम्ह मिजंया अजंगया रुप खंबलय् नैं ग्याना: जाकिं कयेकेगु ल्व:मना: गन गन बिस्युं वन। व नाप नापं पचली भैरव नं ल्यू ल्यू वन। नैंया ल्यू ल्यू ववं सुथय् जुल। द्य: तुयुया वल। मनूतय्सं थ:गु रुप खनी धका: थौंकन्हय् पचलि धाइगु थासय् कंब्वय् सुलाबिल थ: सू वंगु थाय् दीप लात। व हे दीपय् च्वंगु पुलुं फाया सुला च्वंबलय् पचलि भैरवया प्यं छग: जक खने दुगु जुया च्वन। अथे जूगुलिं पचिमन्ह:बलय् पचलि भैरवया जात्रा जुइबलय् पचलि भैरवया प्यं धका: द्य: गमय् तयेकुन्हु द्य:पा:ला:तय्सं द्य:नापं गमय् तयेयंकेगु याना: वयाच्वंगु दनि। गुगु थाय्यात थौंकन्हय् पचली धायेगु या:। यँ भैरवया जात्रा याइबलय् इलां नं पुलु तया: द्य:या लिउने, जवं खवं नं पुलु तयेगु याइ।

कंभ्का:पातय् गथे जुया: लात धयागु खँय् मेगु छगू बाखं दु। व बाखंकथं इहिपा मजूनिम्ह नैं मिसानाप द्यना: सनाजूगुलिं याना:, नैंया दाजुकिजापिसं लुतुलुया: पचलि भैरवयात कंब्वय् वां व्छ्याब्यूगुलिं कं ब्वय् ला:गु ख: धैगु धारणा दु। इहिपा जूइ धुंकूम्ह पचलि भैरव थथे नैं कला: तया: जूगुलिं काय्या तं पिहाँवया: अबुयात सेखय् यायेमाल धका: पा:चाय् पियाच्वन। थ: अबु नैंनाप ल्यू ल्यू जुयाच्वंगु खना: न्हिले वल। उकिं अथे न्हिलाच्वंम्ह जूगुलिं उम्ह पचली भैरवया काय्या नां मुसुका:म्ह गणेद्य: धका: धायेगु जुल। थौंकन्हय् थ्व मुसुका:म्ह गणेद्य:यात मुस्याकाला गणेद्य: धायेगु या:। गणेद्य:या अबु पचलि भैरवयात पचलि पञ्चलिङ्ग महाद्य: धका: धायेगु नं या:। तर पचलि भैरव जूगुलिं बलि नं बीगु जूगुलिं पचलि भैरव महाद्य: ख: धायेमछिं। थ्व छगू परिकल्पना जक ख:। तर थौंकन्हय् महाद्य: धका: धाये धुंकूगु दु। मुसुकाल गणेद्य: टेकुइ नेशनल ट्रेनिङ्ग न्ह्य:ने दु। पचलि भैरवयात नाय्तय्सं नाय जात्रा यायेगु यानावयाच्वंगु दु। थौंकन्हय् पचलि भैरवया रुप धयागु नं नैं कला:यात गथे क्यंगु ख: अथे छुं ख:। छाय्धा:सा नैंनं पचलि भैरवया रुप खना: ग्याना: जाकिं पूजा याये तक नं मफु। उकिं पचलि भैरवया रुप धयागु तग्व:गु सिज: तेपय्।(थौंकन्हय् त्यप लुंसिया त:गु दु) बेता: आसन तया: मनूया छ्यंया मा:, नागमा:, ग:पतय् क्वखायात:म्ह व जँय् धुँछ्यंगू हिनात:म्ह किसिया छ्यं छुना: ग्यानापुक तं पिकया: ख्वा: ज्यानाच्वंम्ह,

ढाल तरवार, पात्र, त्रिशुल, डमरु, मनूया छ्यं व नागपास ज्वनाच्वंम्ह ख:। थ्व पचलि भैरवया त्यपय् अय्ला: थ्वँ खँय् व: स्या:बजि पौबजि, ला, आदि समय् ज्वलं तयेगु याइ। उकिं हे क्व:ने च्वंपिनि पचिमन्ह:यात धका: क्वंचाय् थ्वँ थुइमा धयागु धारणा दु। थ्वँया क्वंचायात पचलि भैरव धका: धायेगु नं चलन दु। पचलि भैरवया मूल रुप धयागु प्यंया रुप हे ख:। द्य: गमय् तैबलय् नं थ्वयात त्वपुया हे तयेगु याइ। पचलि भैरवया खँ न्ह्यागु हे दुसां नं थ्व द्य:या स्थापना जुजु गुणकामदेवं (कलिगत सं ३८२५ ई. सं. ७२४) यँदेया निर्माण या:बलय् दक्षिण भेगया क्षेत्रपालया रुपय् स्थापना या:गु वंशावलीइ उलेख याना:त:गु दु।

पचलि भैरवया जात्रा ज्यापुतय्सं न्ह्याका वयाच्वंगु ख:। थथे न्ह्याका व:गुया मुख्य कारण छु धा:सा कंब्वय् सुला च्वंम्ह पचलि भैरवयात बुँज्या वंपिं ज्यापुतय्सं खना: थ:थाय् छँय् हयातल। उकिं पचलि भैरवया थ:गु अलगगु छँय् मदु। पचलि भैरव लुइका ह:पिं ज्यापुतय्गु अर्थात जात्रा याइपिं ज्यापुतय्गु छँय् हे पालंपा: तयेगु याना वयाच्वंगु ख:।

पचलि भैरव फम्पिया जुजुया नापनापं थकू जुजुया पूर्खा ख: धका: कमप्रकाश मल्लं "पूर्वज लुमंका" धयागु सफुतिइ उलेख यानादीगु दु। उकिं हे पचलि भैरवया जात्रा वा छुं यायेमाल धायेवं थकू जुजु खल:याके न्यना:लिं जक यायेगु चलन तक नं दनि। पचलि भैरवया जात्रा न्यायेकाच्वंपिं ज्यापुतय् धापू कथं पचलि भैरव धयाम्ह ज्यापुतय् द्य: ख:, थकू जुजुयाथाय् यंकेगु धयागु जुजु जूगुलिं जक ख:। उकिं जात्राबलय् थकू जुजुयाथाय् यंका: पूजा फयेमा:गु ख:। मेगु छगू धापू कथं पचलि भैरव थकू जुजुपिंथाय् सू व:गु ख:। जुजुं ह्ययेका व्छ्येत गुलि स्वत माने मजुसेंलि जुजु थ:हे पिहां वनाबिल। उकिं हे पचलि भैरव द्य: गमय् तयेत न्हापां थकू जुजुपिंथाय् निं तयातइ, गमय् तये यंकेत जुजु मदुबलय् वा जुजु हे दुसा नं द्य:खुया है थ्वबलय् बाजं मथासे तीजक द्य: हइगु ख:। जुइ फु पचलि भैरव नै नापला: जूबलय् जुजुया भेषय् मजुसे ज्यापुया भेषय् जूगुलिं ज्यापु जातिं थ:पिनि द्य: धा:गु जुइमा:। पचलि भैरव थकू जुजुपिंथाय् सू व:गु धयागु जुजु जुया: जुजुया थाय् हे वनेगु जुइमा:।

वंशावली कथं किराति जुजु यलम्वरं (आजु द्य:) यँदेय् बिस्तार याये धुंका: नं यलम्बरया काय् पविं राज्य या:बलय् अबुं स्वया काय्नं राज्य तकू याना: थकल। थथे यँ देय् तकू याना थकूम्ह पवि हे पचलि भैरव ख:।

फम्पिया जुजु भैरव जूगुलिं फम्पिं पितिना हया: थन थ्यंगु ख:। धाइपिं नं दु। नेवा: समाजय् थीं त्य: मत्य: धयागु परम्परा जयस्थिति मल्लं जातिय व्यवस्था याये धुंका: जक जूगु ख:। उकिं थ्व लोक बाखं नैंनाप जूम्ह फम्पिया जुजु धका: धायेगु धयागु परिकल्पना जक ख:। जातिय प्रथा हे मदुनिबलय्याम्ह पचलि भैरव ख:। उकिं पचलि भैरवयात ज्यापुतय्सं मल्लपिंसं नं थ:गु पूर्खा धका: नाला कया वयाच्वंगु ख:।

पचलि भैरव फम्पिया जुजु खः धयागु छुं छुं प्रमाण थौंकन्हय् मोहनिबलय् अन त्यपया जात्रा यायेगु चलन दु । तर तेपय् येँयाः पचलि भैरव थें मूर्ति मदु । तेपया गःपतय् भैरवया जन्तर थें जक दु ।

पचिमन्हःकुन्हु पचलि भैरव जात्रा याये न्ह्यः आश्विन प्रतिपदाकुन्हु द्यःपाःलाःतयसं द्यःपाःलाःया छेँय् नं पुंया छेँय् तये यंकी । पुंनं पचलि भैरवयात लंपुलिं छायेगु याइ । लंपुलिं छाये धुंकाः थकू जुजुया छेँय् तये यंकी । भिंद्यःत्वाःया थकू जुजुं पचलि भैरवयात द्यःपूजा यानाः तिसा वसः पुंकाः अयलाः थ्वँ, न्या, खेँय् ला, बजि, स्याःबजि, वः आदि तयाः पचलि भैरवया त्यप जायेकाः पूजा याइ । थुलि याये धुन धायेवं थकू जुजु अट्कोनारायण द्यःयाथाय् वनी । लँय् हे च्वनाः खासि पूजा यानाः उकिइ कंभ्काः तयाः चिकंमुगः, भिंद्यः, मरु, भुतिसलय् स्वचाः चाःहिकाः पचलिइ यंकेगु याइ । थकू जुजु छेँय् मदुगु ताकाय् पचलि भैरव थकू जुजुया छेँय् यंकाः पचलि गमय् तयेगु याइ । कंभ्काः दुगु खसि पूजा यानाः पचलिइ यंकाः पचलि भैरवयाथाय् वांच्छ्या बी । थ्वयात खासि ब्वयेकेगु धकाः धाइ । थथे वांच्छःगु खासि कयाः ज्यापुतयसं पचलि भैरवयाथाय् च्वंगु बेताःया थाय् भपुका बिइ । अनं पचलि भैरवयात पूजा यानाः जात्रा यायेगु याइ । पचली भैरवयात गमय् तयाः पूजा याइबलय् न्हापां गल्पय् थनातःगु लिकयाः न्हूगु गल्पय् थनेगु याइ । थथे गल्पय् थनीबलय् दकले न्हापां थकू जुजुं हे थनेगु याइ । अनं लिपा तिनि मेमेपिसं गल्पय् थनेगु याइगु खः । पचलि भैरवया क्वंचा गल्पय् थनेबलय् श्रद्धा भाव थनेमाः । छक्वः जुजु शिवसिंह मल्लं पचली भैरवया क्वंचाय् गल्प थंबलय् अज्याःगु क्वंचा छग्वः नं थनेगु खःला धकाः चीधं खंकाः गल्पय् थंबलय् गल्प जायेकां जायेके मफयाः यल देय्या दक्को अयलाः थ्वँ हयाः थनाः नं जायेके मफू जुजुं क्षमा फ्वनाः पूजा यासेलिं गल्प जाल धायेगु याः । अथे जूगुलिं हे त्यपय् अयलाः थ्वँ तयातइबलय् पचली भैरवया जल तयाः साइत यानाः तयेगु नं चलन दु । पचली भैरव पूर्णतया प्रतीक नं खः । अथे जूगुलिं शिवसिंह मल्लं ने.सं. ७०५ य् पचली भैरवया रथ जात्रा यायेगु चलन न्ह्याकूगु खः ।

पचलिइ पचलि भैरव न्हिछि तयाः पूजा सिधल धायेवं बहनिइ जात्रा यायेगु याइ । पचलि भैरव जात्रा याइबलय् पुलु छपाः प्यपु पँथय् इलां तयाः जात्रा यायेगु चलन दु । थौंकन्हय् थ्व इलां प्यनेगु मयाये धुंकल । पचलि भैरवया जात्रा पचलिं हयाः नेशनल ट्रेडिङ्ग ग्वफः, लगं, न्हूघः, मरु, हनुमानध्वाका, अनं हानं वहे लँपुं लित हयाः द्यःपाःलाःया छेँय् पचलि भैरव द्यः बिज्याकेगु याइ । थथे पचली भैरवया जात्रा याइबलय् लँय् हाथुद्यः ब्वयेगु नं याइ । पचली भैरव जात्रा यानाः हइबलय् लँय् लँय् ब्वयातःपिं हाथुद्यःयात हाथु हायेकेगु समय् इनेगु नं याइ । गुम्हं गुम्हसिया हाथु हायेकेगु गुथि नं दु । थौंकन्ह्य् हाथुद्यः ब्वयेगु आपाःसिनं मयाये धुंकल । पचलि भैरवया जात्रा याइबलय् गुथियारया जिलाजं भाजु वा भिंचा भाजुपिस, नैं अजिमाया प्रतिक कथं पात्र ज्वना नं जात्रा यानाः यंकेमाः । थ्व

जात्राय् स्वम्ह द्यःया जात्रा याइ । छम्ह ख्यलय् च्वंम्ह मेम्ह मेगु देँय् पाः काइम्हसिथाय् जुवाःद्यःया गंछि व त्यप आजु छम्ह जात्रा याइगु खः । गंछि द्यः ख्यलय् ब्वये यंके माःसा गंछिपाखें छम्ह हे जक जात्रा याइगु खः ।

थ्व जात्राया याये न्ह्यः नःला स्वने चःऱ्हेकुन्हु द्यःपाःलाः याथाय् च्वंम्ह पचलि भैरवयात पूजा यानाः फछि फछि बजिया भ्वयब्व तयाः भ्वय् नयेगु यायेमाः । पचलि भैरवया जात्रा याइबलय् परम्परा कथं फकंसनां, पचली भैरवया गल्पं लिकाःगु अयलाः थ्वँ व पचलि भैरवयात तइगु कं इना बीगु चलन दु । थ्वफुकं विकारया वासः स्याःगुया वासः धकाःनं कायेगु याः ।

वःलाः तयेगु

ज्यापु जातिया कायमचा ज्यापु समाजय् दुथ्याकेगुया लागि वःलाः तयेमाःगु परम्परा दु । पचलि भैरबयात गमय् तइकुन्हुनिसें गमय् तयाः तै कुन्हु वःलाः तयातःपिं मिजंमचात पचलि भैरबया स्तुति वःलाः हाला द्यः चाःहिला च्वनेगु नं याः । वःलाः च्वंपिं मचातयसं वःलाः हालिइबलय् पचलि भैरबयात आजु आजु आजु धकाः नं सम्बोधन याना च्वनिगु नं खनेदु । पचिमन्हःबलय् क्वःने च्वंपिं ज्यापुत फुक्कं पचलि भैरवयाथाय् वःलाः तयेगु याइ ।

पचलिभैरव व लुँमन्हि अजिमा प्याखं

भिंनिदँय् छक्वः गथुतयसं पचलि भैरवया प्याखं पिथनेगु यानाः मोहनिया चालं वा बिजया दशमिकुन्हु पचलि भैरवलिसे जुजुपिसं भुतिसलय् च्वनाः खड्ग हिलेगु परम्परां थौंतक नं न्ह्यानाः वयाच्वंगु दनि । भिंनिदँय् छक्वः जुजुयात खड्गसिद्धि बीगु कथं खः । जुजुनापं खड्ग हिले धुनेवं प्याखं पिदनेगु याइ अले दबू दबुलिइ प्याखं ल्हुइकेगु नं याइ ।

कूछि भ्वय्

मोहनिया सुरु छेँय् छेँय् नःला स्वां पिनाः सुरु जूसा कूछिभ्वजंनिसें मोहनि नखःया भ्वय् सुरु जुइगु खः । कूछिभ्वय् कौलाथ्व अष्टमी अर्थात आश्विन शुक्ल अष्टमीकुन्हु नइगु भ्वय् खः । नेवाःतय् थ्व भ्वय् गुम्हसिया मोहनिया भ्वय्

धकाः सुथंनिसें हे द्यः द्यःपिं, पीठ पीठ पूजा यानाः नयेगु याःसा गुम्ह गुम्हसिया द्यःद्यः छुं हे पूजा मयासे बहनी जक भ्वय् नयेगु याइ । गुम्ह गुम्हसिया द्यःद्यः पीठ, पीठ, पूजा यानाः दुगु, हँय्खैंय् आदि हिंसा यानाः सुथय् भ्वय् नयाः बहनी छेँय् जःछि च्वनाः सुथय् द्यःद्यःपिंथाय् बलि ब्यूगु दाजुकिजापिं च्वनाः सिकाःभू यायेगु चलन दु । साधारणतया पशुपंक्षियात अथें हिंसा स्वयं द्यःद्यःपिन्त बलि बियाः प्राणिपिन्त मुक्ति यानाः हर्ष उलासं सी कायेगु याइगु हिंसा याःम्ह खः अर्थात प्राणीयात मोक्ष बियाः उकिया प्रसाद ग्रहण याःगु खः । अथें पशुपंक्षियात स्यात धाःसा पाप लाइगु, द्यःद्यःपिन्त बलि बिल धाःसा हिंसाया पुण्य लाइ धकाः हिंसा यानाः सी कायेगु याइपिनिगु मानसिकता दु ।

कूछिभ्वय् कुन्हुनिसें मोहनि नखःया भ्वय् सुरुं जुइगु जक मखु, छेँय् थः च्वनागु थाय् थासय् मोहनिबलय् सर सफाइ यायेगु चलन दु । उकिं मोहनि विशेष यानाः नःलास्वां पीकुन्हु नःलास्वां पीगु थाय् छथाय् सुचुपिचु नीसी यानाः नःलाःस्वां पीगु याःसा मोहनि नखः हनेबलय् विशेष यानाः कूछिभ्वय्कुन्हु सर सफाइया नापनापं नीसी यानाः छेँय् वा थाय्बाय्यात पवित्र याये धुंकाः भ्वय् ज्वलं ज्वरे यानाः भ्वय् नयेगु याइ ।

मोहनि नखःया न्हापां भ्वय् नयेगु दिं कूछि भ्वय् खः । कूछि भ्वय्कुन्हु सुथंनिसें भ्वय् नये माःपिनि फूलपातिकुन्हु बहनीनिसें भ्वय् नयेगु परम्परा दुसा फूलपाति माने याये म्वाःपिनि धाःसा कूछिभ्वय्कुन्हु निसें मोहनिया भ्वय् नयेगु परम्परा दु । अप्वः धया थें नेवाःतय् फूलपातिकुन्हु विशेष छुं ज्या यायेम्वाः । यायेगु हे जुल धाःसा छेँय् सुचिनिचि यानाः बँ थिलाः वसः हियाः मोहनि नखःया लागि छेँय् नी यायेगु याइ । गुम्ह गुम्हं नेवाःजातितय् जक थ्व कुन्हु बहनी भ्वय् नयेगु याइ । फुलपातिकुन्हु भ्वय् नये माःपिं नेवाः विशेष यानाः न्हापा हनुमान ध्वाकाय् हैगु फुलपाटीइ ब्वति काये माःपिं खः । राणातय्गु इलय् थौंकन्हय् स्वयां फूलपाटीकुन्हु विशेष उत्सव यानाः' हनिगु जूगुलिं यानाः दरवारय् दुने दुथ्याःपिं भाइभारदारपिनि सरकारी कार्यालय वा सरकारी रुपं फुलपाटी कयाः भव्यतां हनेगु जक मखु छेँय् छेँय् नं भ्वय् नयेगु नं याइ । राणा सरकारया इलय् यानातःगु बाध्यता थौं तक्क न्ह्याकाः च्वंगु जुइफु । हनुमान ध्वाकाय् फूलपाटी हयाः शाहतय् पूजा यानाः बधाइँ याइगु थासय् श्री ५ या सरकारया उच्च पदाधिकारीपिं थौं तक्क नं उगु फुलपातीया लागि हनुमान ध्वाकाय् उपस्थित जुइमाः । थ्वकुन्हुनिसें कोजाग्रत पूर्णिमा तक्क सरकारी कार्यालय फुकं बिदा जुइ ।

हनुमान ध्वाकाय् दँय् दँसं हनीगु फुलपाती ज्याझ्वःनाप नेवाःतय् सांस्कृतिक रुपं छुं सम्बन्ध मदु । उकिं फुलपातिकुन्हु छुं नं उत्सव हनाः नेवातय्सं भ्वय् नयेगु चलन मदु । थ्व छगू कथं नेव्राःतय्गु परम्परा खः । यदि सुयां गुगुकथं थ्वकुन्हु भ्वय् यायेगु याःसा अपिं पृथ्वीनारायण शाह नाप येँय् दुहां वःपिं नेवाःत जुइमाः ।

नेवाः जातिया भ्वय्बलय् इलय्बलय् थी थी लप्ते छ्यलाः भ्वय् नयेगु चलन दु । सीपिन्त सराद याइबलय् पिण्ड कुसालप्तेय् तयेगु याःसा म्वाःपिनि इलय् ब्यलय् थी थी लप्ते छ्यलाः भ्वय् वा नसा नयेगु याः । पञ्चदान बलय् पलालप्ते छ्यलेगु व मोहनिया कूछिभ्वय् नयेगुया लागि केरालप्ते छ्यलेगु याइ । केरा जक मखु केरामा, केरालप्तेयात भिंगु पवित्रगु कथं कायेगु याः । उकिं कूछि भ्वय्या लागि केरालप्ते छपाः छपातं छ्यलेगु याइ । कूछि बजि तयाः उकियात ल्वयेक मांसाहारी घासाता तयाः नयेगु तःजिगु भ्वय् खः कूछिभ्वय् ।

कूछिभ्वय् धकाः कूछि मानाय् दानाः छेँय् जःछि परिवारपिन्त भ्वय् तयाः थजि कथं भ्र्वःछुनाः नइगु भ्वय् खः । भ्वय्या नां हे कूछिभ्वय् जूगुलिं छेँया जःया दकले तःधिकःम्ह छम्ह निम्हसित धाथें हे कूछि बजि कूछि मानां हे दानाः भ्वय् तयेगु धाःसा मेपिन्त निमनागु कुलय् दुने कापःग्वारा तयाः उकिइ द्यःने जक बजि तयाः भ्वय् तयेगु याइ । थ्व भ्वय् कूछि बजि तयाः भ्वय् नइपिं छेँया जःपिन्त जक मखु छेँ जःपिसं छ्यला वयाच्वंगु बस्तु, जीवन निर्वाहया लागि आय आर्जनया सरसमान, परिवाय् मदयें धुंकूपिनि नामय् सिक्यब्व नं तयेगु याइ । थथे कूछिभ्वय् द्यःद्यःपिं नापनापं, हासा, तुफि, ल्वहंमा, उगः लुसि प्वाकः त्यप, घः भुतू, सेफ आदि सरसामानयात मोहनिया कुछिभ्वय् छायेगु चलन दु । कूछि भ्वय् धकाः वास्तवय् परिवार जःछि जक च्वनाः नइगु भ्वय् खः । नेवाः जातिं थथे द्यः, सीपिं व छेँय् व्यवहारया लागि छ्यलीगु बस्तु फुकसितं छेँय्या जःहे भाःपाः भ्वय् नकेगु वा छायेगु यानाः वयाच्वंगु खः ।

फुकसितं केरालप्तेय् हे तयाः भ्वय् छायेगु याइ । तर कूछि भ्वय् जूसा द्यः वा छेँय्या थी थी सामग्री छाइगु भ्वजय् कूछिया भाकां द्यःब्वये थें चीचीकूक केरा लप्ते चानाः उकिइ भ्वय्ब्व तया छायेगु खः ।

खयेत ला कूछि कूछि बजिया भ्वय् न्हापा पूर्खापिसं लुदंक नयेगुया लागि कूछि बजिया भ्वय् नयेगु यानाः वःगु जुइमा वा छेँ दक्को जःछि फुकं नापं च्वनाः लिपा छुं कायेम्वायेक नयेगु जूगुलिं थथे कूछि भ्वय् नयेगु परम्परा न्ह्याःगु जुइमाः । शारीरिक रुपं ज्या सनाजुइपिं, बल यक्व दुपिसं कूछि बजिया भ्वय् नये मफइ धयागु मदु । नये फुपिसं नयाः, नये मफुपिसं थःत अप्वःगु बजि निसें न्ह्यागु नं लिकयाः नयाः थःत माछि जक नं कयाः नयेज्यूगु थ्व भ्वय् खः । कूछिबजिया भ्वय् लुधंक नयेगु भ्वय् जुइमाः ।

नेपालय् च्वंपिं नेवाःतय् कूछिभ्वय्कुन्हु फुकसिया थें तुं थजिंनिसें झ्वःलाक कूछि कूछि बजि तयाः भ्वय् झ्वःछुइ । थुबलय् छेँया हामां बुद्धधर्म माने याइपिं जूसा पञ्चबुद्ध व हिन्दूधर्म मानेयाइःपिं जूसा पञ्चदेवी व गणेद्यः पूजायानाः छेँय्या परिवारपिन्त सगं बीगु याइपिं नं दु । येँ थथे भ्वय्बलय् छसीनिसें च्वनाः छेंया नकिनं थ्वँ वः अय्लाः लाय् बिइगु धकाः अय्लाः वा थ्वं जाःगु ख्वला सकसितं ल्हातय् लःल्हाये धुंकाः द्यःछानाः भ्वय् नयेगु सुरु याइगु खः । तर बनेपाय्

३	स्वक्व (स्वम्ह थाकुलि)यात	जवगु न्हाय्पं
४	प्यक्वं थाकुलि	खवगु न्हाय्पं
५	न्याक्वं थाकुलि	म्ये
६	खुक्वं थाकुलि	जवगु न्हकु
७	न्ह्ययक्वं थाकुलि	खवगु न्हकु

अथेतुं खा वा हँय् जूसा थुकथं सी भाग तयेगु याइ ।

जेठाम्ह	नाय:यात	छ्यं
माहिला	न्वक्वयात	जवगु पपू
साहिला	स्वक्वयात	खवगु पपू
काइला	प्यक्वयात	जवगु तुति
थाइला	न्याक्वयात	खवगु तुति
६	खुक्वयात	
७	न्ह्ययक्वयात	

थुकथं सिकाय्भू यायेगु याइ । यदि सिकाय्भू ब्वति स्वयां सिकाय्भू नइपिं आपा: दत धा:सा ला छकू छकू सीया रुपय् बीगु याइ ।

महाअष्टमी व महानवमीया दथुया वा कालरात्री धका: यँ यल, ख्वप, बनेपा आदि थाय् थासय् लाय्कूया तलेजु दुने तान्त्रिक धंगं पूजायाना: मेय्, दुगु, हँय्, खा आदि बलि बीगु याइ । ख्वपय् तलेजु भवानीया थाय् ८४ प्रकारया मरिया फ:, पौ, व गजू समेत तया: देग: दयेकेगु परम्परा दु । बिजया दशमीकुन्हु थ्व हे मरि लिकया: प्रसाद कथं इनाबीगु ख: । यँ, यल, ख्वपय् तलेजु भवानीया थाय् बीगु पञ्चबलि श्री ५ या सरकार पाखें पूजा याइगु ख: । थ्वकुन्हु न्हिछि हनुमान ढोकाया तलेजुया लुखा चायेका: भक्तजनपिन्त दर्शन याकेबी । पूजा सिधल धायेवं तलेजु भवानीया जात्रा याइ । मोहनि नख:या दकले त:धंगु दिन कथं महानवमीयात कयात:गु ख: । थ्वकुन्हु भगवती अजिमा, पीठ, गणेश, योगिनी, भिंद्य: आदि देवदेवीपिन्थाय् न:लि स्वां तया: पूजा वनी । बलि मा:पिनि द्य:द्य:पिन्त बलि बिया: पूजा यायेगु नं याइ । विशेष याना: समय तया: पूजा यायेगु याइ । ला मन:पिं द्य:द्य:पिन्त घ्य:कस्ति तया: पूजा यायेगु याइ । कालरात्री कुन्हु हे मू चुकया आगमय् कुमारी तया: पूजा यायेगु याइ । लाय्कूया कुमारी हिले माल धा:सा नं छम्ह कुमारीं मेम्ह कुमारी हिलेत निम्हं तया: पूजा याइ । कुमारी हिलेम्ह मचायात मेय् छ्यं दुगु थासय् तया: पूजा याइ । यदि मचा याक:चा तया: पूजा याइबलय् मग्या:म्ह मचायात कुमारी धका: पलिस्थाय् यायेगु याइगु ख: ।

चालं

आश्विन शुक्ल दशमी अर्थात कौलाथ्व दशमीयात बिजया दशमी धका: धाइ । थ्व दिंयात नेवा:तय्सं "चालं" धका: नं धायेगु या: । थ्वकुन्हु नं महानवमीकुन्हु आगमय् स्वनात:गु थी थी पूजा सामान क्वकायेगु जूगुलिं थ्वयात "चालं क्वकायेगु" धका: धाइ । न:लास्वां पिनात:गु नला:स्वां द्य:द्य:पिन्त स्याक्व त्याक्वकुन्हु पूजा याना: छ्यायेगु या:सा प्रसाद कथं छँय्या जहानपिसं न:लास्वां थ्वकुन्हु पूजायाना: सिन्ह: नापं प्रसादया रुपय् ग्रहण यायेगु याइ ।

"स्याक्वत्याक्व" कुन्हु पूजा याना: स्वनात:गु थी थी सामग्री क्वकया: हामांनिसें थजिया आधारय् छगू छगू यानाबीगु जुइ । थथे ब्यूगु प्रत्येक बस्तु द्य:द्य:पिं आराधना याना: पूजा याना: शक्ति सम्पन्न जूगु शक्ति परिवारया ज:पिंके दुबीना सफल जुइ धयागु कथं बिजया दशमी धका: धा:गु ख: । स्वनात:गु क्वकाये न्ह्य: दकले न्हापां भुयुफसियात स्वस्तिक चिं च्वयात:गु थासय् दिका: त:धिक: निसें पालेगु याइ । अथेतुं तुमा पालुमायात नं स्वनात:गु हे खड्गं पाला: व्छइ । थथे भुयुफसि, तुमा, पालुमा पालेगु धयागु मनूया बांमला:गु चि, असत्य, अन्या:, अत्या:या अन्त याना: स्वयम सफल जुइगु कथं ख: । गुम्ह गुम्हसिया धारणा कथं द्य: व दैत्यया दथुइ ल्वापु जूगु इलय् देवगणतय्सं दैत्यगणया संहार या:गु धका: नं धायेगु या: । गुम्ह गुम्हसिया भुयुफसियात रावणया रुप धका: रामं रावणयात स्याना: विजय या:गु थें थ:पिं राम थें सत्यनिष्ठ जुया: रावण थें ज्या:म्ह निरगुण करपिन्त दु:ख बीपिन्त अन्त या:गु ख: धका: धाइपिं दु । भुयुफसियात रावण वा दैत्य न्ह्यागु हे धायेगु या:सां दैत्य, धयापिं अन्यायी, अत्याचारी, व्यभिचारी, मभिंगु ज्या याइपिनिगु प्रतीक ख: । उकिं भुयुफसि नं बांमला:गुया प्रतिक जूगुलिं भुयुफसि पाला: अन्त याना: बांला:गु लँपुइ जीवन न्ह्याका यंकेगु धारणा ख: । अथेतुं तुमा पालुमायात नं मेय्, दुगु आदिया प्रतिकया रुपय् हिंसा याइगु ख: । थ्वकुन्हु हिंसा याये म्वा:पिनि नं द्य:कुथिइ भुयुफसि, तुमा, पालुमायात क्वकया: स्वनात:गु खड्गं पाला: अन्त याइगु ख: । धाथें प्राणीया हिंसा मखु, बांमला:गुया अन्तया प्रतिक कथं कयात:गु जक ख: ।

महानवमीकुन्हु कुश पुजा याना:त:पिनि उकुन्हु आन्ही जक कया: सिधयेका त:सां चालंकुन्हु पूजा सिधयेका: कुश पुजाया थापिं क्वकया: चाहिकेगु नं याइ नापं चाया धालाचा व पतिंचा स्वनात:गु नं लिकया परिवारया निम्हतिपूयात छज्व: व विवाह मजूपिन्त छग्व: छग्व: इनाबीगु याइ । थ्व धुंका: भुयुफसि पालेगु

याइ । पालातःगु भुयुफसि न्ह्यःने तयाः मुखः गं, बज्र, डबडब, ताः आदि क्वकयाः, मुखः पुयाः गं थायेगु नापं बज्र चाहिकेगु डबडब ताः थायेगु याइ । गुरुजुपिनिगु सफू क्वकया भागि यायेगु याइ । अथे तुं मिसापिनि वा पाथी जाकि पाथी लः ल्हाना कायेगु याइ । भुयुफसि तुमा पालुमा न्ह्यःने तयाः थःगु पेशागत सामग्री लः ल्हाना कायेगु धयागु मखुगु अन्याय अन्त जुल उकिं थःथःगु पेशागत ज्याय् सफल जुल त्यात धकाः खः । अर्थात मखुगु मज्यूगु बिनास यानाः खःगु स्वीकार यायेगु खः ।

गुम्ह गुम्हसिया द्यःद्यःपिनिगु प्रसाद कथं सिन्हः जक तीगु मखु थः स्वयां तःधिक पिनिगु ल्हातिं सिन्हः तिनाः दछियंक याःगु ज्या बांलायेमा भिनेमा धकाः सुवा फयेगु नं याइ । तःधिकःपिसं चीधिकःपिन्त सुवाः बीगु नं याइ । दकले न्हापां थःगु छेँय् च्वंम्ह थजिपिंपाखें सिन्हः तिकाः सुवाः फयाकाये धुंकल धायेवं तिनि मेमेपिनिगु छेँय् वनाः थःस्वयां थजिपिनिगु ल्हातिं सिन्हः फयाः सुवाः कायेगु याइ । छगू कथं थथे सिन्हः त्यू वनेगु धयागु थःस्वयां थजिपिन्त हनेगु नं खः । थः स्वयां हनेमाःपिंपाखें सुवाः फयेगु ज्या चालंनिसें कौलाथ्व पुन्हि तक्क याइगु जूगुलिं नं श्री ५ या सरकारं नं पुन्हि तक्क बिदा यानातःगु खः ।

पायाः

पायाःयात "खड्ग जात्रा" धकाः नं धायेगु याः । पायाः धयागु पालेगु जात्रा खः । पालेगु जात्रा वा पालेगु यात्रायात चिहाकलं पायाः धकाः धायेगु याःगु खः । खड्ग धयागु सिद्धिया प्रतीक खः । "खड्ग जात्रा" सिद्धिया जात्रा खः । वास्तवय् असत्ययात सत्यं त्याकाः याःगुया जात्रा खः ।

पायाः छाय् धयागु खँय् जनधारणा थथे दु । दैत्यतय्सं शक्तिशाली जुइगुया लागि तपस्या च्वनाः द्यःपिंके वरदान फ्वन देवं नं दैत्यतय्सं तच्वतं थाकुक तपस्या याःगु खनाः लय्तायाः वरदान बिल । शक्तिसम्पन्न यायेगु सुरु जुल । थुलि तक्क कि थःत वरदान ब्यूपिं द्यःपिन्त अन्त यायेत स्वःसेलिं महालक्ष्मी, महासरस्वती, व महाभगवतीपिसं दैत्य छम्ह छम्ह मालाः हत्या यानाः जुल । थथे दैत्य दक्वसित मालाः मालाः हत्या यानाः जूगुलिं दैत्य नं खँय् हैंय्, दुगु मेय्या दुने दुब्यू वनाः सू वन । थथे सुवंपिं नं मालाः मालाः स्यायेगुया लागि द्यःद्यःपिं खड्ग ज्वनाः पिहाँ वयाः माः जूगु हे "खड्ग जात्रा वा पायाः" वःगु खः । थथे पायाः वयाः मातुमाला स्यायेगु याइगु खः । अथे जूगुलिं पायाःलय् थी थी द्यःपिनि प्रतीकया रुपय् वयाः दुवातय् वा द्यःद्यःपिनिगु न्ह्यःने भुयुफसि तु पालेगु याइगु खः ।थुकथं फ्मीथाय् नं चालंकुन्हु येँया थी थी थासं पायाः पिहाँवयेगु याः ।

१) तेबाहाः पायाः
२) किलागः पायाः । वनेमा पायाः
३) कंग पायाः
४) क्वहिति पायाः
५) मरु पायाः
६) महाबौद्ध, वंतु पायाः
७) असं पायाः
८) थमेल बाय् थँहिति पायाः

असं पायाः छगू बाहेक फुकं बिजया दशमी वा चालंबलय् पिहां वइगु खः । असनय् च्वंपिनि चालं कौलागाः एकादशीकुन्हु क्वकायेगु याइ अले पायाःनं उकुन्हु हे तिनि वाइगु खः । असनय् च्वंपिनि आगमय् स्वनेगु स्याक्व त्याक्व कुन्हु हे यायेगु याःसां मेपिनि स्वयं छन्हु अप्वः स्वनाः कौलागाः एकादशीकुन्हु चालं क्वकायेगु याइगु जूगुलिं पायाःनं थुबलय् पिहां वयाः असंमरु गणेद्यःया न्ह्यःने भुयुफसि तयाः पालेगु याइगु खः ।

पायाः वःपिसं हे गुम्हसिनं बाजं थाना वःसा, गुम्हसिनं भुयुफसि पूजा ज्वलं खड्ग, ज्वनावयेगु याइगु खः । अले निश्चित थासय् तयाः भुयुफसि पालाः लिहाँवनेगु याइ ।

गथेकि कंग अजिमाया पायाः धकाः यतखा त्वालय् कंगः अजिमाया छेँय् दु । स्याक्वत्याक्वकुन्हु कंग अजिमाया छेँय् पूजा यानाः स्वनातःगु चालंकुन्हु पूजा यानाः पायाः पिहाँ वयेगु याइ । छपु धुँज्याबुँज्या हिकाः ज्यापु बाजं थानाः, तुयुगु म्हासुगु, वँचुगु, ह्याँउगु, सन्तलासि आदि रङ्गया कापःया जामा फिनाः खड्ग ज्वना, भुतया ख्वाःपाः दुगु बौ ज्वना, यतखाया कंगअजिमाया छेँय् पायाः पिहांवयाः न्यतं कुहां वनाः कंग अजिमा चाःहिलाः यतखाय्च्वंगु कुमारीया न्ह्यःने भुयुफसि तयाः छम्ह छम्हसिनं पालंपाः पालावनी । भुत ख्वाःपाःदुगु बौ नं अन हे तुं वां व्छया वनी । थुकथं कुमारीया न्ह्यःने दैत्यतयत प्रहार यानाः वनीगु खः ।

थी थी रङ्गया वसः पुना वइपिंलय् म्हासुम्ह वसुन्धरा, ह्याँउगु कुमारी सुन्तलारङ्गम्ह अजिमा वँचुगु भैरव आदि द्यःद्यःपिनिगु प्रतीकया रुपय् पिहांवयाः दैत्य संहार यानाः वनीगु खः । पायाः वइपिं खालि जामा सिनातःपिं जक मखु, साधारण वसः पुनाः नं वयेगु याः । पायाः वइपिं प्रत्येक पात्रतय्सं छपु छपु खड्ग ज्वनावइ । म्हासुगु वसः पुनातःम्ह वसुन्धरा द्यःला हिंसा मयाइम्ह द्यःखः । छगू कथं अन्याय अत्याचराया न्ह्यःने थज्याःगु अन्त यायेगुया लागि खड्ग ज्वनाः वयाः भुयुफसि पालाः असत्यया अन्त याःगु खनेदु ।

पायाः पिहां वये न्ह्यः कुमारी पूजा यानाः शक्ति सञ्चय यायेगु चलन दु । दैत्यया अन्त कुमारीया न्ह्यःने यायेगु कंग पायाः जक मखु व पायाःया

वा किलागः पायाःनं किलागःया कुमारी तयातःगु थासय् न्ह्यःने हे भुयुफसि तयाः पालेगु याइगु खः ।

मरु गणेद्यःया जात्राः

यैँया लाय्कू गणेद्यः वा मूल गणेद्यः धकाः मरुइ दु । गुम्ह गणेद्यःयात मरु गणेद्यः धकाः नं धा । गजू मदुम्ह मरु गणेद्यःया जात्रा कंग पायाः जात्रा सिधल धायेवं कौलाथ्व दशमी अर्थात चालंकुन्हु चान्हय् गमय् तयाः कौलाथ्व एकादशीकुन्हु खतय् गणेद्यः तयाः जात्रा यायेगु याइ । थ्व द्यःयात राजदरवारंनिसें मरुया वरिपरी त्वाः त्वालय् गल्ली गल्ली जात्रा यायेगु याइ । मरु गणेद्यः स्थान गणेश कथं हनीपिनि गणेद्यः जात्रा यानाः हइबलय् मेय्, हैँय्, खा, खैँय् आदि वलि पूजा बिया यायेगु चलन दु । मरुया जःखःया त्वालय् सुथय् छकः व बहनी द्यः छैँय् दुतयंकेत छक्वः निक्वः द्यःखः छैँय् छैँय् वनाः पूजा फःवनेगु चलन दु ।

नखत्या

नेवाःतय् थःगु हे पहलं तःजिक हनिगु मोहनि नखःया म्ह्यायमचा भिनामचापिन्त नखत्या सःता मोहनिबलय् पूजा याःगु मोहनि सिन्हः व जाकि सिन्हः तिकाः नःलास्वां प्रसाद बीमाःगु परम्परा दु । थुबलय् थः सतीपिं म्ह्यायमचा भिनामचात जक मजुसे तापाःपिं म्ह्यायमचा भिनामचातयत नं नखत्या सःतेमाः । नापं म्ह्यायमचा भिनामचां यानाः नाता क्यंपिं जिलाजंपिन्त नं थ्व नखःया नखत्या सःतेमाः । थ्व नखः तःजिगु नखः जूगुलिं हे तापालय् वनाच्वंपिं काय्मचा म्ह्यायमचा मोहनि नखः हनेगु थः थितिनाप लायेगुया लागि थःथःगु छैँय् वयेगु याइगु खः । छगू तःधंगु उत्सव जूगुलिं यानाः छैँय् जःछिया न्हून्हूगु वसः सुया द्यःयाथाय् पूजा याःवनेत व नखत्या वनेत पुना वनेगु चलन दु । म्ह्यायमचा भौमचापिन्त जःछियात परिवारं हे दछिया छजु वसः तयाबीगु धकाः मोहनिबलय् न्हूगु वसः पुनेगु चलन दु ।

मोहनि नखः नःलास्वां प्यूसांनिसें न्ह्यानाः कतिंपुन्हिबलय् क्वचाइगु जुइ । थ्वकुन्हु हे द्यःकुथिइ पिनातःगु नःलास्वां पिखालखुइ वानाः मोहनि सिधल धकाः क्यनेगु जुइ ।

स्वन्ति

नेवाःतय्सं नखः चखः हनेगुलि मोहनी नखः धुंकाः छुं दिं लिपा हनेगु याना वयाच्वंगु नखः धयागु स्वन्ति खः । क्वःपुजा खिचापुजा लक्ष्मीपुजा म्हपुजा व किजापुजा धकाः थी थी कथं न्यागू पुजा याइगुलिं थ्व नखःयात संस्कृत भाषां यमपञ्चक धकाः नं धायेगु याः । थ्व न्यागू मध्यय् नं लक्ष्मीपुजा म्हपुजा व किजापुजा स्वंगू विशेष महत्व बियाः हनेगु नखः जूगुलिं स्वन्ति धकाः नं धायेगु याःगु खः धकाः धाइपिं नं दु । भाजु पुण्यरत्न बज्राचार्यया धापू कथं "न्हापा न्हापा नेपाः देशय् स्वन्ति नखः लक्ष्मीपुजा कुन्हू निसें किजापुजा तक फुक्कं याना स्वन्हु जक न्यायेकेगु याइगु जुयाच्वन । उकिं थ्व नखःयात स्वन्हु तिथि नखःया चीहाकःगु नामं स्वन्ति नखः धायेगु याःगु खः (बज्राचार्यः १०८४:५२ ५३) । नखः गुकथं हनेमाः धयागु खँ वय्कलं थुकथं प्रस्तुत यानादीगु दु ।

"आश्विन कृष्ण द्वादशी कुन्हु खिचायागु पूजा, स्वाती नक्षत्रं संयुक्त जूगु औँसीकुन्हु सुथय् सायागु पुजा व बहनी लक्ष्मीयागु पुजा व अथेंतुं कार्तिकशुक्ल प्रतिपदाकुन्हु सुथय् गोवर्द्धन पूजा, बलिराजाया पुजा व बहनी थःगु म्ह पुजा यानाः छुं म्हित्यगु नं यायेगु अले वयां कन्हेय् कुन्हु अर्थात कार्तिक शुक्ल दुतिया कुन्हु ततां किजायात बा केहेंनं दाजुयात पुजा यायेगु" (बज्राचार्य वहे ५३)

थी थी वंशावलीइ यमराजं थःगु न्हिं न्हिंया ज्या त्वःताः श्रः केहें जमुनाया थाय् वयाः न्यान्हुयंक च्वंवःगुलि यमराजया उगु न्यान्हु दिंयात यमपञ्चक धकाः धाःगु खः धकाः नं उलेख यानातःगु दु । अथे जूगुलिं थ्व न्यान्हु तक यमराजं सुयातं काः वइ मखुगु जूगुलिं थ्व न्यान्हु तक सुयां मृत्यु जुइमखु धायेगु चलन दु । तर थ्व यथार्थ नाप गुलि सती गुलि तापाः व धाये थाकु । धाथें धायेगु खःसा स्वन्ति नखः धार्मिक स्वया आध्यामिक खँयात वाः चायेका हना वयाच्वंगु नखः खः । थ्वबलय् याइगु पूजा मध्यय् लक्ष्मी पुजा छगू द्यःया नामय् पुजा यायेगु जूसाः मेगु फुक्क पुजा पशु पंक्षि,

थःत व थः दाजुकिजायात पुजा यानाः न्ह्याका वयाच्वंगु नखः खः । मूर्ति पुजा स्वयां व्यक्ति पुजा वनं थः म्वाना च्वंगु समाजयात भिं याइपिं पशुपंक्षि व थः स्वयमयात पुजा याना न्ह्याका वयाच्वंगु नखः खः । स्वन्ति नखः विशेष याना थःगु म्ह थःम्हं अर्थात थःगु आत्मायात थःम्हं हे पुजा याना संसारय् थःहे फुक खः । थः दुसा संसार दु, थः मदुसा संसार मदु धयागु भावनात्मक अभिव्यक्तिया नखः खः । स्वन्ति नखः हनेगु परम्परा गुबलेंनिसें न्ह्यात धयागु एकिन याये मफुसां नं थः म्वाना च्वनागु समाजनाप सम्बन्धित पशुंपक्षिनिसें व्यक्ति विशेषयात पुजा यायेगु परम्परा नेवाःतय्सं थः आदिवासी खः धयागु परिचय बीगु कथं खः । द्यःद्यःपिन्त पुजा यायेगु परिकल्पना याये मसःनिबलय् निसें थःत आवश्यक कथं न्ह्याका वयाच्वंगु नखः जुइमा स्वन्ति । थ्व नखःबलय् विशेष यानाः क्वः, खिचा, सा, थःगुम्ह दाजु किजायात पुजा याना न्ह्याकीगु नखः खः । न्हापा न्ह्यथनागु पशुपंक्षि व मनूया पूजायानाः न्ह्याका वयाच्वंगुलि लिपा थी थी धर्म हनेगु जुयाः उकिया प्रभाव नेवाःतय्त नं लाःगु चिं लक्ष्मीपुजा धकाः यायेगु जुल जुइमाः । धार्मिक पुराण ग्रन्थ सृजना जुइ न्ह्यः हे मनूया सृष्टि खः । उगु सृष्टि दुने मनुखं थःत छिं कथं माः कथं म्वाये सये धुंकल जुइमाः । मनुखं हे पुराण ग्रन्थ सृजना याःगु खः ।

क्वः पुजा

स्वन्ति वा यमपञ्चकया दकले न्हापांया दिं क्वःपुजा खः । क्वःयात ज्वनाः पुजा याइगु मजुसे क्वःयात यःगु नसा विशेष यानाः ला जा कें तरकारी व मरिचरि तयाः क्वःया नामय् क्वःवइगु थासय् तया बी । व हे नसा क्वः वयाः नः वयेगु याइ । थुकथं क्वःयात नसा तयाबीगु हे क्वःयात तयाब्यूगु भाग मेमेपिं पशुपक्षिं वयाः नया वनेफु । क्वः व भ्रंगः पंछि वःथाय् क्वःया नामय् तःगु नसा अथें अथें नं लाना च्वनेफु । क्वःपुजा धकाः कार्तिककृष्ण तृयोदशी कृष्णपक्ष कुन्हु क्वःया नामय् नसा तया स्वन्ति सुरुवात यायेगु खः । भ्रीगु नेवाः समाजय् क्वःयात सन्देशवाहक धकाः कायेगु याना वयाच्वंगु दु । न्हिं न्हिं सुथय् द्यः तुइल कि "सुथय् जुल" धकाः धायेगु हे क्वः हालाहःगु सलं न्ह्यलं चायेकाः वँसिबं पुइगु, नीलः कायेगु, याइगु खः । अथेंतुं भ्वखाय् ब्वइगु छुं ई न्हापा भ्रंगःपंछि नापनापं क्वः हालाः उखें थुखें ब्वया जुइगु याः । समाजय् सु नं तापालय् वनाच्वन धाःसा क्वः वयाः लाय् लाय् बुयाः हाः वल वा क्वः हाः वल धासा विदेश वना च्वंपिनि बांलाःगु वा बांमलाःगु सुचं वइ धाइपिं नं दु । उकिं पुलांगु परम्पराय् विश्वास याइपिं मिसापिसं क्वः हाःवल धाःसा "सुबोल सुबोल" धकाः धयाखतं सपः हिनाः तःगु सपः फ्यनाः सँ पिया हानं सपः हिनेगु चलन दु । जिमि थःहे मामं दाजुपिं विदेश वना च्वनीबलय् क्वः वयाः लाय्लाय् बुल धायेवं थःगु सपः फ्यना "सुबोल सुबोल" धकाः धायेगु याइगु खः । यदि पिने विदेश वनाच्वंपिनि बांमलाःगु स्थिति जुल धाःसा अथे सँ फ्यनाः व्छयेबलय बांमलाःगु स्थिति अथें तरे जुयाः बांलाना वइ धयागु विश्वास ज्ञीगु समाजय् दु ।

कार्तिककृष्ण तृयोदशी अर्थात कौलागाः तृयोदशीकुन्हु क्वःपुजा धकाः हनेगु चलन दु । क्वःयात सन्देशवाहक जक मखु यमया दुत धकाः नं धायेगु याः । क्वः सन्देश वाहक धयागु खँ सिन्हपता मय्जुया बाखँनय् पुनखुंमैचिया चिरिमाया म्ह्याय्यात लाखे लसिंतय्सं स्यानाः वयागु ला दक्व नयाः बाकीगु क्वँय् लाखेलसिंतय्गु छैं पानाः तल धकाः पुनखुमैंचिया चिरिमांयात "मांया धाःसा समाः समाः म्ह्याय् धाःसा कँलाय् कँलाय्" धकाः क्वखं म्ह्याययात स्यायेधकुंगु खँ मांम्हसित सन्देश ब्यूगु उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थ्व बाखंनय नं क्वःयात सन्देश वाहक कथं प्रस्तुत यानातःगु दु ।

क्वःयात वातावरण सफा याइम्ह प्राणी कथं कायेगु याः । छुं नं सीम्ह प्राणीयात क्वानाः नयाः सफा सुगर याइम्ह धायेगु नं चलन दु । अथें तुं पल्हिइ माकः वा ताहाःवा छुं वःगु क्वखं खन धाःसा लाय्लाय् बुयाहाला मभिंगु पाखेनं बचय् याना बीगु याः । मांया मतिना दुपिं प्राणी मध्यय् क्वःनं छगू जातया प्राणी खः । उकिं सुनानं क्वःया खें थ्वयेकातःगु दुसा खूवम्ह मनूयात न्यानाः हालाः लाय्लाय् बुया ख्यानाव्छइ । अथेंतुं सुनानं क्वः यात स्यानाबिल धाःसा उम्ह सीम्ह क्वः खनाः हाला विलाप यानाजुइ । स्याःम्ह मनू वा पशु अमिसं खंसा लितुलिना दायाः न्यानाच्वनी । अथे संकटया इलय् फुकं छप्पं जुइसःपिं क्वःतय्के समाजं स्यना कायेमा धकाः क्वःयात पुजा यानातःगु खः । क्वःयात चलाखम्ह प्राणीया रुपय् नं कायेगु याः । मनू म्वायेत न्ह्यायेत चलाख जुइमाः । उकिं क्वःथें चलाख जू धकाः शिक्षा बी कथं क्वःयात पुजा याना वयाच्वंगु नं जुइमाः ।

धन्वतरी पुजा

कौला कृष्ण त्रयोदशीकुन्हु वैद्यपिसं क्वःपुजा जक याइगु मखु धन्वतरीयात वैद्यतय् गुरु भाःपाः धन्वतरीया पुजा यायेगु नं याः । थ्व दिनकुन्हु ताःआयुया कामना यासें श्रद्धा व भक्ति कथं हनेगु याना वयाच्वंगु खः । आयुर्वेद शास्त्रकथं धन्वतरी धयाम्ह आयुर्वेद शास्त्रया धुरंधुरम्ह विद्वान खः । आयुर्वेद शास्त्र कथं उकिं वयागु नामं हे धन्वतरी त्रयोदशी धकाः धायेगु जुल । सक्व चंगुइ च्वम्ह हरिहरिहरिहरिहर वाहन लोकेश्वरयात हिन्दूतय्सं चांगुनारायण धकाः धायेगु याःथें हिन्दूतय्सं, आयुर्वेदिक वैद्यतय्सं धन्वतरी धायेगु याःसा बौद्धमार्गी वैद्यपिसं धन्वतरीयात भैषज्य तथागत धकाः धायेगु याना वयाच्वंगु दु । उकिं क्वःपुजाकुन्हु बौद्धमार्गी वैद्यपिसं भैषज्य तथागत धकाः आयुर्वेदिक द्यःयात पुजा यायेगु याःसा हिन्दू आयुर्वेदिक बैद्यपिसं धन्वतरी पुजा धकाः यायेगु चलन दु । वैद्यपिनिगु छँ छँय् धन्वतरी धकाः छगू कथंया स्वांमा पिना उकियात न्हिं न्हिं पुजा यायेगु नं चलन दु । कौलागा त्रयोदशीकुन्हु धन्वतरी द्यःया उत्पत्ति जूगु दिं धकाः: दँय् दसं वया जन्मदिं हनेगु परम्परा दु ।

खिचापूजा

कार्त्तिकशुक्ल चतुर्दशी कुन्हु यमपञ्चकया निगूगु/निन्हुगु दिं खः । थ्व कुन्हु थःपिन्त रक्षा याइम्ह, भैरबया वाहान वा यमराजया दूत धकाः धयातःम्ह खिचायात पुजा यानाः हनीगु खः । खिचा पुजा कुन्हयात नरक चतुर्दशी धकाः नं धायेगु याः । छँ लहिना तःपिं खिचा दुसा लहिनातःम्ह खिचा वा लहिनातःपिं खिचात मन्त धाःसा लाछिइ च्वनीपिं खिचायात थःगु पिखालखुइ सःताः सिन्हः तिकाः स्वांमाः क्वखायेकाः पुजा यानाः विशेष नसा ला नाप नापं मरिचरी तयाः नकेगु याइ । थ्व कुन्हु छँय् जा थुया दकले न्हापां खिचायात निं तयाः नकेगु चलन दु । खिचा गुण स्यूम्ह प्राणीया रुपय् नं कायेगुयाः । अथेतुं खिचायात सुचं वाहाकया रुपय् नं कायेगु याः । भ्वखाय् ब्वइगु जुल धाःसा न्हापां खिचातय्सं उइगु याइ । अथें तुं त्वालय् चान्हय् सुनसान इलय् खुँ वल धाःसा दकले न्हापां उया त्वाःयापिन्त सतर्क याना बी । अथेतुं चथाः बलय् चथाःद्यः लुल धकाः खिचां हे उयाः संकेत यानाबी । खिचां ऊगुया भरय् चथाःद्यः लुल धकाः चथाःद्यःयात पुजा यायेगु याइ । थुकथं थी थी समाजयात सचेत यायेगु जूगुलिं खिचायात पुजा यायेगु याना वःगु खः । अथे जूगुलिं हे नेवाःतय्सं सराद याइबलय् थः पुर्खापिन्त जक पिण्ड तयेगु मजुसे खिचा व क्वःयात नं पिण्ड तयाः थुमित थःगु हे परिवारया जः कथं कयाः वयाच्वंगु खः ।

लक्ष्मीपूजा

"नाय् नं जुइ ज्यू प्वः नं जुइ ज्यू ध्यबा छताः मदयेक च्वने मज्यू" धकाः गुगु धुवा खः सुं जाति विशेषयात हेबाय् चबाय् याःगु मखु उकीया मू अर्थ मनू जुयाः समाजय् च्वनेत ध्यबा दयेका च्वनेमाः उकिं धनया उपासना या धयागु सन्देश खः । नेवाःतय् थी थी खँ वा ज्याया द्यः थी थीपिं दु । अथें तुं धन सम्पति सम्पन्न याइम्ह धकाः पुजा याइगु लक्ष्मी द्यः खः । स्वन्ति नखःबलय् तःजिक हनीगु दिं मध्यय् छगू लक्ष्मीपुजाया दिं खः । लक्ष्मीपुजा स्वयां न्हापागु पुजा क्वःपुजा, खिचापुजा धकाः उलि तःजिक हनीगु चलन मदु । तर लक्ष्मीपुजा धकाः स्वन्ति नखःया न्हापां तःजिक हनीगु दिं धयागु लक्ष्मीपुजा खः । लक्ष्मीपुजा धकाः लक्ष्मी, महालक्ष्मी, बसुन्धरा व अन्नपूर्णायात पुजा याइगु खः । समुद्रय दुने दुगु ज्वाहारात गथेकि भिंपू, मोति, कौडी आदिया द्यः लक्ष्मी, पृथ्वीपाखें उत्पादन जुइगु वा व्छ अर्थात बुँज्या पाखें उत्पादन जुइगुया द्यः कथं बसुन्धरा, खानीपाखें पिहांवइगु सम्पति, हीरा, माणिक, लुँ, पन्ना आदिया द्यः अन्नपूर्णा व पशु धनया द्यः महालक्ष्मी खः । लक्ष्मीपुजा धकाः वा, जाकि हीरामोति, दां सायात पुजा न्ह्याकीगु पुजा खः ।

थःथाय् छँय् लहिना तयाम्ह सा दःसा लहिना तयाम्हेसित थःथाय् लहिना तयाम्ह मदुसा सा लहिना तःथाय् वा अथे नं मन्त धाःसा लँय वःपिं वा त्वःतातःपिं सायात लक्ष्मी धकाः पुजा यायेगु नं चलन दु । मामं दुरु त्वंकाः लहिना तयेथें साया

दुरुयात अमृत समान भाःपाः त्वनेगु याइगु जूगुलिं सायात नं सम्मान याना पुजा यायेगु चलन् खः । मनूत सीबलय् सा नाप वैतरणी तरे याना वनी धकाः सीपिनि नाम्हय् वा बिरामी जुया च्वनोबलय् अन्त्यय् प्राण त्वःते न्ह्यः सा दान यानाः बीगु नं चलन दु । थथे प्राण त्वःते न्ह्यः सा दान यानाबिल धायेवं सा नाप वैतरणी तरेयाना स्वर्गय् वनी धयागु धापू दु ।

कृषि प्रधान देशया लागि कृषि उत्पादन यायेत साःनं माः । वहे साया गोवरयात बुँइ साः छ्यलेगु याः । सायात जक पवित्र भाःपियेगु याना तःगु मखु सां दुरु साया सौयात नं पवित्र कथं हे भाःपियेगु याः । उकिं शुद्ध यायेत साया दुरु व साया सौ तयाः पञ्चगभ्य दयेकाः हाःहाः यायेगु धार्मिक परम्परा दु । थुकथं सायात पवित्रम्ह प्राणी धकाः मानेयाना वयाच्वंगुलिं यमपञ्चक दुने सायात नं पुजा यायेगु परम्परा दुगु खः । लक्ष्मीपुजा कुन्हु सायात पुजा याना गुंपुन्हि कुन्हु ल्हाःतय् च्यूगु जनै साया न्हिपनय् चिना बीगु परम्परा नं जनै चीमाःपिनि धापू दु ।

लक्ष्मीपुजा व साःपुजा आश्विनकृष्ण औंसी अर्थात् कौलागाः आमाई कुन्हु याइगु खः । नेपाल संवत् कथं थ्व दिं दँया दकले लिपा यागु दिं खः । लक्ष्मीपुजा न्हुगु दँयात सःतेगु व पुंलागु दँया अन्त जूइगुलिं वइगु न्हुगु दँ बांलाक झलमल धायेमाः च्यायेमा, जः व्हले फयेमा धकाः न्हुगुयात सःतेगु जुगुलिं झलमल जुइक मतः च्याकेगु परम्परा दु । लक्ष्मी धयाम्ह सुचुपिचु झलमल जः दु थाय् जक च्वनी धयागु भावनां लक्ष्मीपुजाकुन्हु छँय् छँय् लक्ष्मी दुकायाः ख्यूँख्यूँ धाःसांनिसें पाल्चाय् चिकं तयाः मत च्याकेगु याइगु खः । लक्ष्मी द्यः मतः दुथाय् झलमल जूथाय् जक वनी धयागु छपु ऐतिहासिक प्याखं दु । जुजु भूपतीन्द्र मल्लं च्वःगु "विक्रमचरित" पूधाः प्याखं कथं लक्ष्मीपुजाया प्रादुर्भाव जूगु थथे खनेदु । बिक्रमादित्य धयाम्ह छम्ह थज्याम्ह जुजु खः । गुम्हसिया न्यायंयात सुयां संका मदु । निस्पक्ष रुपं न्याय बीम्ह जुजु खः । विष्णु भगवानया निम्ह कलाः मध्ये छम्ह लक्ष्मी मेम्ह सरस्वती खः । लक्ष्मी व सरस्वतीया दथुइ न्ह्यावलें ल्वापु सरस्वतीं स्वयेबलय् लक्ष्मी स्वयां सरस्वती तःधं, लक्ष्मीं स्वयेबलय् सरस्वती स्वयां थः तःधं धकाः च्वनीगु खः । निम्ह कलाःपिं तःधं चीधंया खँय् ल्वापुं जूगु विष्णु भगवानं सु तःधं चींधंया खँय् ल्वापु जूगुलिं बिष्णु भगवानं सु तःधं धकाः क्वछी मफुत । छाय्धाःसां निम्हय् छम्हसित तःधं धाल धाःसा मेम्हसिनं यःम्ह जुया लित धकाः तं चाइगु जुल । अथे जूगुलिं विष्णु भगवानं पृथ्वी लोकय् बांलाक न्याय याइम्ह धकाः लक्ष्मी व सरस्वती मध्यय् गुम्ह तःधं धकाः सीक्यत

बिक्रमादित्य जुजुयाथाय् व्छयाहल । जुजु बिक्रमादित्यं नं थःगु विवेकं स्वयाः लक्ष्मी स्वयां सरस्वती तःधं धकाः निर्णय बिल । तःधं धाःम्ह सरस्वती स्वर्गय् लिहाँ वन । लक्ष्मी धाःसा लिहाँ मवँसे थःगु चमत्कार क्यनाः बिक्रमादित्ययात लक्ष्मी तःधं हे धायेके धकाः पृथ्वीलय् हे पियाच्वन । थःगु विरोधय् निर्णय याःम्ह बिक्रमादित्य यात अनेक कथं यानाः राज्य त्वःता गरीवम्ह महारोगी जुया वंगुलि वासः याके बिल । अथे जूसां बिक्रमादित्यं थ्व फुकं जाल लक्ष्मीं यानाच्वंगु धकाः स्यू । लक्ष्मी बिक्रमादित्य च्वना च्वंगु जंगलय् च्वंपिं दक्व पशुपंक्षितय्त अपा यानाबिल । थ्व खँ सियाः उगु थाय्या जुजुया थाय् अपाः मजूम्ह जनावर छम्ह फ्वंके व्छल । तर जुजुं बिया हये मफूत । लिपा बिक्रमादित्यं फुक जनावरतय्त अपा पाखें मुक्त याना बिल । थ्व खना जुजुं बिक्रमादित्ययात धाःगु बी धकाः धाःगुलिं कन्हय् बहनी निसें सुना नं छेँ मत च्याके मदु । थःगु छेँ जक च्याके दयेमा धकाः फ्वंगुलिं जुजुं नं बिक्रमादित्यं धाःथें बिल । थ्व धयागु आश्विन कृष्ण औंसि जुयाच्वन । थ्वकुन्हु ख्यूँगु औंसीया चान्हय् सुयागु छेँ मत मच्यात खालि बिक्रमादित्यया छेँ जक मत च्यानाच्वन । लक्ष्मी नं थः बास च्वनेत मामां वंबलय् अपागं जुयाच्वंम्ह बिक्रमादित्यया छेँय् जक मत च्याकूगुलिं अन हे वन । लिपा लक्ष्मी बिक्रमादित्ययात याःगु कुकृति फुकं मुक्त यानाः वयागु तारिफ यानाः स्वर्गय् थाहां वन । थुकथं औंसीकुन्हु लक्ष्मीपुजा याइबलय मत च्याका याइगु खः । गन मत च्यानाच्वन अन हे जक लक्ष्मीं बास याइगु खँ यचुगु जूगु खः ।

"लक्ष्मी कलार्णव तन्त्र"य् लक्ष्मी द्यःयात थुकथं पुजा यायेमाः धकाः उल्लेख यानातःगु दु ।

लक्ष्मीपुजा कुन्हु छँय् बँ थिलाः सुचुपिचु याये धुंका सुथय् सा पूजा यायेगु, बहनी छेँ सकभनं मत च्याकाः नस्वाःगु धुँ धुपाँय्, आदि च्याकेगु ढुकुतिइ अबिर व मेमेगु नं न्याताजिगु रंगय् श्री लक्ष्मीमाजुया मन्दः च्वयाः ताय्, जाकि वा नस्वाःगु स्वां व चिकनं नं मन्दः च्वयेगु । अन हे तुफि व जाःगु लःघः नं स्वनेगु थुलि याये धुंकाः धौ, तःसि, केरा, लैं आदि अनेगु फलफूल व मरि छाया पञ्चोपचार कथं श्री लक्ष्मीमाजुयात पुजा यायेगु । पुजा यायेबलय श्री महालक्ष्मी म्हासुगु वर्णम्ह, म्हासुगु वसः नं पुनातःम्ह, रत्नया तिसां तियातःम्ह, कुलिकुलि चिंगु सँ दुम्ह, मुसुहुं न्हिलाच्वना बिज्याःम्ह, पलेस्वांया द्यःने ललितासन यानाः काउलेया द्यःने फ्यतुना च्वना बिज्याःम्ह धकाः खँ लुमंका ध्यान व पाठ याये माः । अले ८४ व्यञ्जनं युक्त जूगु नसा त्वंसा व

दक्षिणा छाया प्रार्थना यानाः पुज्यायेगु । उलि सिधयेवं श्री लक्ष्मीमाजुयागु प्रसाद स्वां व सिन्हः थःपिसं व थः जःपिसं कायेगु"

नेपाल वर्ष क्रिया सफुतिइ लक्ष्मीपुजा गुकथं याइ धकाः च्वयातःगु खः ।

छँय् लक्ष्मी पूजा

छँ वा पसलय् न्त्याथाय् नं लक्ष्मी वासं च्वनेमाः, धन सम्पतिं परिपूर्ण जुइमाः धकाः सुचुपिचु यानाः बँ पुनाः अले बँ इलाः वा फछिं फतले सफा यानाः धु धयागु खने हे मदयेक सफा यायेगु ज्या याइ । बहनी पसलय् पुजा याये माःपिनि लक्ष्मी पुजा याये धुंनकाः छँय् पुजा याइ ।

लक्ष्मी द्यः दुकायेगु :-- छँया म्त्याय्मचां लक्ष्मी द्यः दुकायेगु धकाः पिखालुखुंनिसें छस्वा ज्वीक बँ थिलाः गन लक्ष्मी द्यः पुजा यायेगु खः । अन तक हयेगु याइ । लक्ष्मी द्यः दुहां वयेमा धकाः बँ थिलाः हःगु थासंनिसें बँपुया उकिं द्यःने स्वां जाकिं पुजा यानाः लक्ष्मीपुजा यायेगु थासय् तक्क हयेगु याइ । बहनिइ द्यः ख्युं ख्युं धाःसांनिसें चाया पाल्चाय् इताः व चिकं तया मतः च्याका लक्ष्मी द्यः दुकायेगु थाय् निसें लक्ष्मीद्यः पुजा यायेगु थासय्, आगमय् छँया पिने, झ्यालय्, कःसिइ आदितक छँया दुने पिनें मत च्याकेगु याइ । लक्ष्मी द्यः गन भ्रः भ्रः धायेक मतः च्याइ नापं सुचुपिचु जुइ अन दुहां वनीगु धायेगु धापू दु । उकि सकसिया फयां फछिं मत च्याका भ्रः भ्रः धायेका तयेगु याइ । लक्ष्मी द्यःयात वासा लायेथें पिखालखुं निसें बँ थिलाः उकी द्यःने जाकि व तप्वःस्वां तयाः तैगु जक मखु मूलुखांनिसें लुखा लुखा पतिं, अथें तुं झ्याः झ्याः पतिं तप्वः स्वांया स्वांमाः हनाः छँ भ्रः भ्रः धायेका लक्ष्मीद्यःयात लसकुस यानाः तयेगु याइ । थथे झः झः धाःथाय् लक्ष्मी द्यः दुहां वइ धयागु जन भावना दु । छँया म्त्याय्मचातय्त विशेष यानाः लक्ष्मीद्यः धकाः धायेगु चलन दु । उकिं लक्ष्मीद्यः दुकायेगु या लागि पिखालखुं निसें बँ इला हयेगु स्वांमाः हनेगु, स्वांमाः झ्याः लुखाय् तयेगु व पाल्चा मतः च्याकेगु आदि ज्या अप्वः यानाः म्त्याय्मचातय्सं यायेगु याइ । म्त्याय्मचाया लिमलाः वा म्हयाय्मचा मन्त धाःसा छँ भउमचातय्सं नं यायेगु याइ ।

लक्ष्मीद्यः पूजा

"नेपाल वर्ष क्रिया" सफुतिइ धयातःथें लक्ष्मीयात पुजा यायेगु म्हपुजा याइबलय् थें मन्दः च्वया उगु मन्दलय् थः थःगु छँया परम्पराया छसि कथं लः प्वताय्, अबीर, ताय्, वा, हाकुमुस्याः ग्वःमाय्, आखे, मन्दया दुने चिकंमन्दः थानाः मन्दः च्वयेगु याइ । लः मन्दःया च्वसं प्वताय् वा अबीरं मन्दः च्वयाः उकि द्यःने तःसि, ख्वःसि, स्यांगुलि, केरा, सुन्तलासि, पासि, हलुवावेद, स्याउ, चाकुसि आदि फलफूलया नापनापं खेलुइताः क्वखा, लक्ष्मीस्वां, गोदावरीस्वां आदि स्वां तयाः तःसि ब्वयाः लक्ष्मीद्यःयात आराधना यानाः पुजा यायेगु याइ । लक्ष्मीपुजाबलय् दुम्ह लक्ष्मी द्यःयात सफा यानाः लक्ष्मीद्यः दुथाय् न्हुगु भ्वंया लक्ष्मीद्यः तिकाः पुजा यायेगु याइ । पुजा धुंकाः म्हपुजा यायेबलय् थें लक्ष्मीयात नं खेँय्संग धउ सगं, मन्दलय् ब्वयातःगु तःसि नापंया फलफूलया सि सगं छायेगु याइ ।

पुजा सिधल धायेवं "नेपाल वर्ष क्रिया" सफुतिइ उल्लेख यानाः तःथें तुं चय्प्यता घासा तयाः थाय्भु तयेगु याइ । थाय्भुइ विशेष यानाः मोहनीबलय् स्याकुत्याकु कुन्हु स्वनातःगु वा यात बजि ल्हुयाः बजि, खंलायात सुकुला दयेका थाय्भुइ बजि व ला तयेगु याइ । लक्ष्मीपुजा कौलाकृष्ण औसिं कुन्हु जूगुलिं येंया वजारय् वशेषयानाः औसिं कुन्हु म्ये, दुगु, खसि आदि स्यानाः ला मीगु मयत्रः । अथे जूगुलिं मोहनीबलय् हे माःगु ला व बजि दयेकेगु जूगु खः । गुम्ह गुम्हसिया मोहनीबलय् वा स्वनेगु मयासे बजि हे स्वनेगु याइपिं नं दु । थथे स्वनातःगु बजि विशेष यानाः थः परिवार दुनेयापिं जःपिनि हे जक नयेगु याइ पिनेयापिन्त नकेगु चलन मदु । लक्ष्मी पुजा यानाः छाइगु थायभुइ हलुलप्ते तयाः बजिं त्वपुइगु याइ । थाय्भुइ म्वःसिप्वः मरिचरि आदि परिकारया ब्यञ्जन तयेगु नं चलन दु ।

लक्ष्मीद्यःयात छाःगु सि संग खेंसंग वँउ, पाउँ, लाग्वः लापिनिसें धौउ म्वःसिप्वः मरिचरी प्रयान्त दुगु थायभुइ किंजापुजाया कन्हय्कुन्हु लक्ष्मीद्यः क्वः कायेगु धकाः: लक्ष्मीद्यः पुजा यानाः म्त्याय्मचा भिना मचातय्त सःता छँया जः सकसितं प्रसाद बीगु चलन दु ।

लक्ष्मीद्यः पुजा यानाः छँ जःपिनि लक्ष्मीपुजाया सिन्हः तिनाः गुम्हसिया भ्वय् नयेगु चलन दुसा गुम्हसिया समय् बजि नयेगु चलन दु ।

लक्ष्मीपुजा याइबलय् छँ जःपिनि थःगु इच्छा अनुसार लक्ष्मीद्यःयात ध्यबा छायेगु नं चलन दु । गुम्ह गुम्हसिया लक्ष्मीपुजा याइबलय् दछिया दुने पिहांवःगु लुँम्वः वहःम्वः, दां छानाः दँयदसं पिहाँवःगु दां सञ्चय यायेगु चलन दु । लक्ष्मीद्यःयात छाःगु दां लिकायेगु चलन मदु । तसकं हे खाचो जुलसा जक लिकयाः खर्च यायेगु याइ मखुसा हतपतं खर्च याइमखु । थ्व छगू कथं दां मुनेगु अर्थात छगू प्रक्रिया नं खः ।

व्यापारीतय् दछिया आयेव्ययया खाता क्वचायेकेगु व न्हुगु खाता छ्यलेगु याइपिं दु । नेपाल संवत् कथं थःगु आयव्ययया खाता छ्यलिपिनि धाःसा लक्ष्मीपुजा कुन्हु पुलांगु खाता क्वचायेका म्हपुजा अर्थात लक्ष्मी पूजाया कन्हय् कुन्हु निसें व्यापारया आयव्ययया लागि न्हुगु खाता छ्यलेगु चलन दु ।

लक्ष्मीया प्रतीक कथं लक्ष्मीया मूर्ति वा दां लुँ, ज्वाहारात आदियात नं पुजा यायेगु चलन दु । थ्व फुक्क वस्तु सम्पन्नता चिं खः । उलि जक मखु दां तैगु, लुँ वहः तिसा तैगु सेफ, दराज कन्तुर आदियात लक्ष्मीया वासस्थान धकाः नं पुजा यायेगु चलन दु । तःतःच्वंक धनिपिसंनिसें गरिवपिसं तक नं थःथःगु आत्मसन्तोष कयाः लक्ष्मीयात पुजा यायेगु चलन दु ।

म्हपुजा

म्हपुजायात कयाः च्वसा न्ह्याका दिइपिसं थःथःगु कथं हे अभिव्यक्त यानाःदीगु खनेदु । संस्कृतविद् भाजु सत्यमोहन जोशीजुं म्ह व म्हपुजा सम्बन्धी लेखय् म्हपुजा धकाः सजीवतायात कयाः पुजा याइगुयात धयादीगु दु । अथवा मनूया Livingness यात पुजा यायेगुयात म्हपुजा धकाः धायेगु याः । भाजु बलदेव जुजुया म्हपूजाया अभिप्राय धयागु दच्छितकया लागि जीवनय् वयेफुगु अनेक कथंया समस्यात ज्यंकाः जीवनयात न्ह्याकाः यंकेत धिसिमिसि पलाः छिनाः वनेत तयार जुइगु म्हपुजा नखःया अभिप्राय खः । जीवन संघर्षमय खः । जीवन न्ह्याकाः यंकेबलय् प्रकृति निसें मन, पशु पंक्षि आदिया नाप नापं मनुखं याइगु आन्तरिक व वाह्य संघर्षय् त्याकाः जीवन सफल जुइमाः धकाः दँय् दंसं कछलाथ्व पारु कुन्हु म्हपुजा यायेगु यानाः वयाच्वंगु खः । भाजु यज्ञमानपति बज्राचार्यया धापू कथं म्हपुजा धैगु काय पुजा जक खः चित्तपुजा मखु । चित्त छुं खःसा काय मेगु हे खः । चित्तया वासस्थान हे काय खः ।

प्रत्येक मनूत दुने थःहे तथागत दु । गुम्ह तथागतं यानाः मनूया आत्मा दत ल्हा तुति, म्ह संकेगु, बुद्धिं विचार याये सयेकल, म्हयात नियन्त्रण यानाः न्ह्याः वनीगु धयागु तथागत खः । मनूया वाह्य रुप खनी तर मनूया दुने च्वंम्ह तथागतयात खनी नं मखुं म्हसीनं मखु उम्ह तथागतयात पुजा यायेगु हे म्हपुजा खः ।

म्हपुजा छाय् याइ धयागु खँय् रत्नाकर बज्राचार्यया खुन्हु तक हनेगु स्वन्ति नखः व न्हुदँया लेखय् थुकथं न्ह्यब्वया तःगु दु । थःगु म्हय् दिं दशा, मभिं, मफाः दुहाँ वयेमफयेमा करिपिनिगु साहु त्यासा क्वबिइ म्वाःलेमा व उन्नति व प्रगतिया लँय् न्ह्याः वने फयेमाः धकाः व ताःआयुया कामना यासें थी थी कथं आशिका यानाः सगं कयाः स्वांसिन्हः तिनाः थःथःथगु गच्छे कथं म्हपुजा याइ (सन्ध्या टाइम्स विशेष तँसा पौ १११८ :९) ।

म्हपूजाया वारेय् नेपाल वर्ष क्रिया सफुतिइ थुकथं न्ह्यथनातःगु दु" "कार्त्तिकशुक्लपक्षया प्रतिपदा कुन्हु चन्द्रमा लुइगुया प्रमाण मानेयानाः सुथय् निगू घडि जक प्रतिपदा तिथि लाःवइगु जूसां थ्वकुन्हु चन्द्रमा न्ह्यःने लाका म्वःल्हुइगु दान यायेगु शुद्धगु, नीगु वसतं पुनाः गोवर्धन पर्वत व दोहंचांतयुत पुजा यायेगु अले वया नाप नापं बलिराजायात पुजा यायेगु धकाः बिचाः यानाः श्री चन्द्रमायात पुजा यायेगु वयां लिपा अबीर, सिन्ह :आदि न्याताजि रंगयागु मन्दः दयेका वया द्यःने दथ्वीलाक चिकं मन्दः नं थायेगु । व हे मन्दःया छचाखेरं वा ताय्, आपो, व स्वानं चाः हुइकेगु, मन्दःया न्ह्यःने तःसि, केरा ख्वसिं व मेमेगु नं तःताजिया सि, ग्वय्स्वां, जजंका औंदि तयाः छाय्पेगु । जाःगु घः तुफि च्वय् क्वय् स्वनाः पञ्चोपचार कथं थःथःगु म्हयात पुजा यायेगु वयां लिपा धौउ, खेँय् आदि सगं कयाः मंगल यायेगु । दच्छि छकः थःगु म्हयात कल्याण यायेत सुथय् चन्द्र लुइगुया प्रमाण कथं थःगु म्हयात पुजा यानाः: सगं कायेगु ज्यां यानाः दच्छि तकयात मंगल जुइ । तर चन्द्र मलुइवं ज्यायात धाःसा दच्छितकयात अमंगल जुइ । थ्व हे प्रमाण कार्त्तिकशुक्ल प्रतिपदा कुन्हु नेपाल संवत हिलिगु खः । थ्व हे दिनकुन्हु सगं कयाः मंगल यायेत धौउ व खेँय्या सगं कायेगु अले थःगु औकात कथं भ्वय् नयाः म्हुतु शुद्ध यायेत ग्वय् व ग्वाः नं नयेगु । थ्व कुन्हु चान्हय् द्यने मज्यू धिबा सःवयेका छुं म्हितेमाः । थ्व कुन्हु छुं म्हिता त्याके फत धाःसा दच्छितकयात भिं जुइ "

म्हपूजायात आत्मा पुजा धकाः धाइपिं नं दु । थःत थःम्हं थःगु मन, वचन, आत्मायात पुजा यानाः थः स्वयम्ह तःधंम्ह द्यः खः धकाः पुजा याइगु म्हपुजा खः । थः

दुने हे व्रम्हाण्ड दु । व्रम्हाण्डया शक्ति दु । उगु शक्तियात पित हयेगु थःथःगु क्षमता खः । सुनां थःत बांलाका प्रस्तुत यायेफै व तःधम्ह ज्ञानी गुणि तथागत जुइ । सुना थःत बांलाक प्रस्तुत याये फै मखु थःत समाजय् स्थापित याये फै विश्व व्रम्हाण्डय् स्थापित याये फै वहे तःधंम्ह मनू जुइ ।

बौद्ध धर्मावलम्वीतय म्हपुजा धकाः बुद्ध धर्म संघ, कुलदेवता व इष्टदेवतापिन्त पुजा याइगु जूसा हिन्दूतय्सं बलिराजायात पुजा याइगु खः । बौद्ध धर्मावलम्बी व हिन्दू धर्मावलम्बीपिसं म्हपूजाया मूल आशा धयागु त्याग व दानशीलताया भावना कायेगु याः । अर्थात नेवाः मात्र थःगु जीवनयात प्राणी मात्रयात उद्धार यायेत न्ह्याबलें तल्लिन जुयाच्वने फयेमा धकाः: त्याग भावनायात दँय्दसं स्मरण यानाः: पुजा याइगु खः । म्हपुजा यात पञ्चतत्वया पुजा धकाः धाइपिं नं दु । मनूया शरीर पञ्चतत्वं बने जूगु खः । पञ्चतत्वयात सञ्चालन याइगु विशेष गुणयात हे म्हपुजा धकाः पुजा याइगु खः ।

शंखधर साख्वालं स्वनिगःया दक्व जनतातयुत ऋणं मुक्त यानाः न्ह कथं जीवन हनेत म्हपुजा यानाः दछियंक बांबांलागः ज्या यायेफयेमाः न्ह्याः वने फयेमाः धकाः म्हपुजा यानाः वःगु धकाः धाइपिं नं दु । म्हपूजायात बलिराजाया पुजा धकाः धाइपिं नं दु । वलिराजां लक्ष्मीयात थःगु बसय् तयातःगुलिं लक्ष्मीया भाःत नारायणं वामन रुप कयाः वलिराजायाके स्वपला भूमि फ्वन । बलीराजा दान बीत तयार जुल । वामन अवतार विष्णुया छपा तुति स्वर्गतय् मेगु छपा तुति पृथ्वीलय् व बांकि दनीगु छपा तुति बलिराजायागु छ्यंनय् हे न्हया बलिराजायात पातलय् व्छ्या लक्ष्मीयात थःगु वसय् तल । बलिराजा पातलय् वनाः पृथ्वीयात क्वब्वीगुया भार काःगु जूगुलिं दँय दसं म्हपुजा यानाः बलिराजायात पुजा यायेगु परम्परा न्ह्याका वयाच्वंगु धकाः: धाइपिं नं दु । उकिं हे म्हपुजा याइबलय् बलिराजायात नं पुजा यायेगु चलन दुगु खः धायेगु याः ।

म्हपूजाया परम्परा नेपाल संवत स्वने स्वयां न्हापां निसें न्ह्यानाः च्वंगु म्हपुजा नेवाःतय् थःगु हे मौलिक पुजा खः । थ्व पुजा गुवलें निसें न्ह्यानाः वल धयागु सी मदु । जुइफू नेवाःतय्सं द्यः धगागु हे पुजा याये मसःनि बलय् निसें पुजा यानाःवःगु नं जुइमाः । मनूया विकास क्रमया सुरु सुरुइ मनू सित धायेवं सीम्ह मनूया भिं भिंगु ज्या लुमंका तिनि अन्तस्ति क्रिया यायेगु परम्परा दु । मनुखं थःगु म्हयात पुजा यायेगु परम्परा नं थ्व नाप नाप हे जूगु जुइमा ।

म्हपूजाया विधि

म्हपूजाया विधिया वारे नेपाल वर्ष कृति सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वंगुथें हे वौद्धमार्गी नेवाःतय्सं यानाः वयाच्वंगु प्रक्रिया खः । कछलाथ्व पारु कुन्हु म्हपुजा याइपिनि सुथय् वा म्हपुजा यायेत म्वःल्हुया सुचुपिचु यायेगु याइ । म्हपुजा यायेगु थाय् नीसी वा बँ थिलेगु याइ बँ थिइ धुंकूगु थासय् सउबँ थिला उकि द्यःने लः हाहाः यानाः उकि द्यःने मण्ड च्वयेगु याइ ।

मन्द च्वयेगु ज्या

छँ परिवार दुने म्हपुजा याइपिं ग्वःम्ह दु अपिं फुक्कसित म्हतिं छगू छगू मन्दः च्वयेगु याइ । म्हपुजा याइपिं पूर्व वा पश्चिम स्वयाः च्वनेगु याइ उकिं मन्दः च्वयेबलय् नं पूर्व व पश्चिम स्वयाः म्हपुजा याइगु कथं च्वये माः । मन्दः च्वयेबलय् दकले न्हापां लःया मन्दः च्वयेगु याइ । लः मन्दःया दुने प्वतायूनं मन्दः च्वयेगु याइ । प्वतायूनं च्वयातःगु मन्दलय् दकले न्हापां स्वर्गया स्वां कथं तापः छचाः ख्यरं तयाः मन्दः च्वयेगु याइ । तायूया दुने बसुन्धराद्यःया प्रतीकया रुपय् वा तयेगु याइ । वाया दुने शनिश्चरया प्रतीकया रुपय् मुस्या, मुस्याया दुने संकताया प्रतीकया रुपय् माय्, माय् धुंकाः करुणामययाया प्रतीकया रुपय् आखे, आखेया दुने आत्माया प्रतीकया रुपय् चिकंमन्दः तयाः थी थी द्यःद्यःपिंनि दथुइ लाक थःगु आत्मा साधना यानाः: मन्दःपुजा यानाः थःगु पुजा याइगु खः । मन्दःया प्रतिकपिनिगु विशेषता थःयाके दुबीमाः धकाः थःगु आत्मा दकले दुने लाकुगु खः धाइपिं नं दु ।

मन्दःया च्वय्लाक प्वताय् नं हानं मेगु मन्दः च्वयाः उकिइ द्यःने तःसि, ख्वःसिं, स्यांगुलि, केरा, चाकुसि, स्याउ, पासि, हलुवाबेद, खाइसि, भ्रम्सि, भ्वगत्या, अम्बः सतबेसि आदि तःताजि फलफूल तयेगु याइ । फलफूल मध्यय् तःसि-पवित्रताया चिं, ख्वःसिं अनन्तताया चिं, स्यांगुलि - दुर्दशिताया चिं थ्व स्वता मदयेक मगाःगु सि जूसा मेगु सि थःगु गच्छे अनुसार तयेगु खः । विशेष यानाः कार्तिक महिनाबलय् न्हु न्हुगु फलफूल सैगु जूगुलिं स्वास्थ्यया न्हुघाः याइबलय् न्हु न्हुगु फलफूल नयाः शक्ति संचय यायेगु खः । तःसिया द्यःने नीछतु (ख) ल्हानाः दयेकातःगु क्वखा व उकी ५ ता

रङ्गया कापःया नायो । बौद्ध धर्मालम्बीपिसं न्याता रङ्गया नायोयात पञ्चबुद्धया प्रतीकया रुपय् कायेगु याः । स्वांमाः, गोदावरी स्वां, तफ्वःस्वां, लालुपाते स्वां, ग्वयुस्वां दःसा फुकं मदुसा तफ्वःस्वां छगू अप्पोसिनं तयेगु याइ । म्हपुजा याइम्हसिगु गपायुहाकः ख्वाःपाः खः अपायुहाकः हे कापःयागु ४ पु दुगु खेलुइताः नं तयेगु याइ । खेलुइताः न्यातारङ्गया कापःया नायो दुगु क्वखा स्वांमाः, ग्वयुस्वां आदि स्वां फुकं तःसिया द्यःने तयेगु याइ ।

तःसि ब्वःगुया जवय् मन्दः च्वयः उकिइ द्यःने सुकुन्दा, त्वाःया देवाः मत, खवय् मन्द च्वय निलः तयाः शंख तयेगु याइ । म्हपुजा यायेगुया लागि सुकुन्दा गणेद्यःया प्रतीकया मांगलिक चिं व पवित्रताया चिंया रुपय् नीलखं जाःगु शंख खः ।

म्हपुजा जुइमा वा किजापुजा जुइमा पुजा याइपिं व्यक्तियात जक मन्दः मखु म्हपुजा याइपिनिगु सुरु जुइ न्ह्याः च्वय् छगू मन्दः च्वयेगु नं याइ । थथे च्वय् मन्दः च्वःगु धयागु आगं द्यःया नामय् जुसा क्वय् च्वःगु मन्दः यमराजया नामय् च्वःगु खः धायेगु चलन् दु । गुम्हगुम्हसिया म्हपुजा याइबलय् जहान परिवारया म्हपुजा यायेगु मन्दः सिधल धायवं क्वय् हाःसा तुफियात नं मन्दः च्वयाः हासा तुफियात नापं म्हपूजा यायेगु चलन दु ।

म्हपुजा धकाः, मन्दः पुजा याइबलय् धलं नं दनेमाः । थ्व घलं दनीबलय् घ्यः कस्ति तयाः पुजा याइगु मजुसे मुस्या पालु तयाः पुजा याइगु खः । म्हपुजा तःजिगु पुजा खः धयागु प्रमाण थ्व पूजा याइबलय् क्वतलय् पुजा तयाः पुजा यायेगु याइ खः । साधारण पुजा याइबलय् पूजाबलय् पूजाः तयाः पुजा याइगु जुसा तःधंगु पुजा याइबलय् क्वतलय् तया पूजा यायेगु याइ । छैं व दक्व जहानयात क्वतः मदैगु जूगुलिं क्वताःया पलेसा पुजाभः जक नं तयेगु याः । अथे जूसां दकले थजिम्ह छम्ह वा निम्हसित क्वतः हे तयाः पूजा यायेगु याइ ।

नेवाःतयुगु पुजा परम्पराय् ग्वजा तयाः पुजा यायेगु चलन दु । ग्वजा तयाः पुजा याइपिं बौद्धमार्गीया प्रतीक खः । छायुधाःसा ग्वजाः धयागु चैत्यया प्रतीक खः । ग्वजाय् छग्वः ग्वःगु स्वाःतयेगु चलन दु । उगु ग्वःगुयात पृथ्वीया प्रतीक कथं कायेगु चलन दु । ग्वजा मन्दःया च्वय् क्वय्, तःसि मतः, शंखयात तयेगु चलन दु । धाथें ग्वःजा तया पूजा याइबलय् धुं धुँपाय् इताः तयाः /च्याकाः तयेत छ्यलेगु यानाः वयाच्वंगु खनेदु ।

म्हपुजा याइपिं प्रत्येकसिया म्वःल्हुया वा खौ कयाः थः थःगु म्ह शुद्ध यायेगु याइ । म्हपूजाया लागि न्हुगु वसः वा नीगु वसः पुनाः छें दुगुलि तजिं कथं थःथःगु मन्दलय् न्हयःने च्वनाः छसि कथंनिसें पूजाभः थिया सोधन याइ । पूजाय् न्हापां थःगु कथु कपाः व नुगःयात थिया जाकि स्वां व सिन्हः तिकाः पुजा सुरु यायेगु याइ । जवं खवं जाकि व्हला थःगु छचाःख्यरं दुगु मभिंगु चिकाः थःत मन्दलय् शोधन यानाः थः थम्हं मन्दःपुजा याइ । थ्व पुजाबलय् पुजा यायेमाःगु धयागु मन्दःया क्वयुच्वंगु ग्वःजा मन्दःया च्वये च्वंगु ग्वःजा अनं लिपा चिकंमन्दःया दथुइ मन्द पुजा यायेगु याइ । म्हपुजा याइबलय् तःसि, सुकुन्दा नीलः दुगु शंख आदि पुजा याये धुंकाः आगंद्यः व यमराजयात नं पुजा यायेगु याइ । म्हपुजा याइपिसं दकले च्वय् च्वंम्हसिनं च्वयेमयः आगंद्यःया मन्दलय् नं नापनापं पूजा यानाः विइसा क्वय् च्वंःम्हं पूजा याःम्हसिनं यमराजया मन्दःनं पुजा यानाः बीगु याइ ।

सगं

म्हपुजाबलय् मन्दलय् पुजा याये सिधल धायेवं दछिं यंक भिं जुइमाः ताः आयु जुइमाः न्ह्याथाय् नं मंगलमय जुइमाः धकाः सुवाः फया स्वंगू कथंया सगं फयेगु ज्या याइ म्हपुजा छक्व :हे जक स्वंगू कथंया सगं फयेगु धाइ । मेमेबलय् गुबलें धौसगं कायेगु याइ गथेकि मचाबू ब्यंकिबलय् मचाया मां अबु व मचायात खालि धौ सगं जक बीगु याइ । मेमेगु संस्कारगत ज्याखँ वा जन्मदिं कुन्हु धौसगंया नापनापं खेँसंग नं कायेगु याइ । न्ह्यागु नं सगं काइबलय् सुकुन्दा च्याका मंगलयमय कामना यायेगु याइ । म्हपुजा याइबलय् स्वंगू कथंया सगं कायेगु थथे खः ।

१) धौ सगं

२ सि सगं

३) खेँय् सगं

सगं बीगुया लागि म्हपुजा यानाः च्वंपिं मध्यय् नकिं व न्वकु नकिं दनाः कथं निसें सगं बीगु याइ । दकले च्वय् म्हपुजा याःम्हसिगु क्वतः कयाः सिन्हः तिकेगु याःसा न्वकु नकिनं धौ ज्वनाः सगं बीगुली गुहाली यानाः वनी थाकुलि नकिनं सिन्हः

तिकेगु याःसा न्वकु नकिनं मिजँतयत जवय् न्हकुइ मिसातयत देपाय न्हकुइ धौ तिकाः तिकां वनी । धौ सगं थःनापं दक्वसित बी सिधल धायेव मन्दः न्हयःने ब्वयातःगु तःसि, क्वखा खेलुइताः, स्वांमा स्वां दुगु तःसि द्यःने च्वंगु क्वखा व स्वामाः कयाः क्वखायेका बी । अनं खेलुइताः सुकुन्दाय् च्याका प्यंगू दिसाय् क्यनाः चाःहिला म्हपूजाःयाम्हसिया ऐश्वर्य कृति प्यंगू दिसायनं न्यनेमा धकाः सुवाः बियाः खेलुइताः लः ल्हाना बी । म्हपुजा याःम्हसिनं खेलुइताःयात जाकिं पुजा यानाः कयाः थम्हं पुजा यानाःगु मन्दलय् वा प्यद्व तयाः उकिइ द्यःने खेलुइताः प्यंगू दिशाय् हे स्वकाः च्याका तयेगु याइ । प्यंगू दिशाय् थःगु ऐश्वर्य कृतिया जः बीगु जक मखु थःथाय् लक्ष्मी नं वासः याइ धकाः वा द्वं तया खेलुइताः लःल्हाना कायेगु खः । थुलि याये धुन धायेवं तःसिनापं ख्वःसिं स्यांगुलि केरा आदि फलफूल लःल्हाना मंगलमय कामना यायेगु याइ । थ्वयात सि सगं धाइ क्वखा स्वांमा खेलुइताः व तःसि दक्वसितं लः ल्हाये धुनेवं हानं छसिलिसें खें सगं बीगु याइ । नकिनं नं खँयूं लः ल्हाना वनीसा न्वकु नकिनं धापिंचां थ्वँ वा अयला ख्वलाय् लुना लः ल्हाना वनी । दक्वसित सगं बीबलय् मंगलमय तुत ब्वनेगु याइ । मंगलमय तुतः ब्वने सिधल धायेवं थःत लःल्हाःगु तःसि थःगु मुलय् हे तयाः खँ नयेगु याइ । बुद्ध धर्म व संघया प्रतीकया रुपय थ्वँ वा अयलाः ख्वलाय् स्वक्वः तक लिसा तयेगु याइ । थाकुलि नकिंयात न्वकुनकि नं, न्वकुनकिंयात थाकुलिनकिंनं सगं बीगु याइ ।

म्हपूजाया भ्वय्

लक्ष्मीपुजाबलय् लक्ष्मी द्यःयात ८४ चय्प्यता घासा तयाः थाय्भुइ तयाः भ्वय् छायेगु वा स्वनेगु याःथें फयांफछि तःजिक भ्वय् ज्वरे यानाः देमाब्वः तयेगु याइ । भाजुं फणिन्द्ररत्न वज्राचार्य म्हपूजाया विधिइ च्वया विज्याःथें च्याता घासाता देमाय् ब्वयेगु घासा हे जुल । उगु च्याता घासाया भ्वय् नापनापं मेमेगु लाग्वः लापि, ख्वचासिमि, न्या, थीथी परिकारया ला, तःखा गोर्मा , सँन्याखुना, व्छयला, पुकाला, दायेकुला, तिस्याः, सःपुम्हिचा, न्ह्यःपु, मे, आदि तकुगु चिकुगु पुकला, धौ, थरिथरिया मरिचरि फलफूल समेत तया भ्वय् नयेगु याइ । भ्वय् नये सिधल धायेवं म्वःसिप्वः, ग्वाःग्वय् आदि नापं बियाः भव्य कथं नैगु भ्वय् खः । नखःचखः मध्यय्

दकले तःजिक भ्वय् म्हपुजाकुन्हु नयेगु याइ । देमाय् ब्वः तइबलय् बजिया तःलय् हलूलप्ते छकू छकु खने मदयेक तयेगु चलन दु । भ्वय् नये सिधयेका नं हलूलप्ते बजिं हे त्वपुया तयेमाः धयागु चलन दु । हलूलप्ते तयाः बजिं तपुयातःगु नये सिधःगु चिप धाःसा म्हपुजा यानाःकुन्हु मन्दः द्यःने हे भ्वय् नयेगु जूगुलिं अकुन्हु सिले मज्यू धयागु चलन दु । छाय्धाःसा बजिं त्वपुया तःगु हलूलप्ते कन्हय् कुन्हु लु जुया च्वनी धयागु पुलांगु धारणा दु । जि मचाबलय्या खँ जिमि बाःनं धाइगु आःनं लुमंसे वः म्हपुजा बलय् नयागु देमा ब्वः प्यन्हु तक्क अथेतुं तया तल धाःसा लुँ जुइ धाइगु चलन दु । धाथें कन्हय्कुन्हु जुइ बलय्बजिं त्वपुया तःगु हलुलप्ते म्हासुया च्वनीगु स्वाभाविक खः । जुइफु ख्वपया सिद्धिवन्त ज्योतिसं लखुतिर्थया फि लुँ जुइगु मुर्हुत पिकया कायेके हाःगु फि फुकं शखधर साख्वाःया छँय् प्वंका प्यन्हु लिपा लुँ जूगु खँयात लुमंके कथं लुँ जुइ धयागु परिकल्पना यानाःतःगु जुइमाः ।

म्हपूजाया भ्वय् हलूलप्ते भ्वय् तया आगंद्यःनिसें द्यःपिन्त छायेगुया नापनापं हासा, तुफि, माय् क्यलेगु ल्वहँमा तेपः आदि थःथःम्हं छ्य्लेगु ज्याभलय् समेत छाना म्हपूजाया भ्वय् नकेगु नेवाःतय् परम्परा दु । मोहनीबलय् स्याकुत्याकु कुन्हु व सुन्तिबलय् म्हपूजाबलय् द्यःद्यःपिं नाप थःथःपिसं छ्य्लेगु ज्याभःयात समेत भ्वय् छायेगु चलन दु ।

म्हपूजायागु मन्दः, चिप फुकं सफा कन्हय् कुन्हु जक यानाः मन्दः पुनाः पिखालखुइ वायेगु याइ । थथे म्हपुजा यानाः देमाब्व तया भ्वय् नयेगु परम्परा जुइफु म्हपूजायाइपिं फुक मदंसे हे मन्दलय् च्वना हे भ्वय् नये माःगुलिं यानाः गुलित नयेमाःगु खः म्हपुजा याये न्ह्यः हे देमाय् छाय्पा पुजा याये सिधल धायेवं सगं बी थें देमाब्व जक मन्दलय् मन्दलय् देछाना व्यूसा गात । सकसिया नापं भ्वः छुना भ्वय् नं नये जिल । म्हपुजा विशेषयानाः आकाशय् तिमिला खने दयेकाः जक याइगु जूगुलिं न्हापा न्हापा मत मदुनि बलय् तिमिला त्वये धुंकाः धाल धायेवं ख्यूँसे च्वनीगु स्वाभाविक खः । पुजा यानाः भ्वय् नयाः ख्यूँस्य च्वंक सुचुपिचुयात धायेवं छुं वाँञ्छये मज्यूगु वस्तुनं वनेफु उकिं मन्दः स्यंकेगु मयाःगु जुइमाः । नेवाःतय् परम्परा कथं द्यः ख्यूँल धायेवं धु पिने वां व्छये मज्यू धाइगु चलन दु । उकिं नं म्हपुजा यानाः दुगु जाकि, स्वां, फलफूल आदि धू ख्यूंका वांमव्छयेगु जूगुलिं कन्हय् कुन्हु द्यः तुइकाः पिखालखुइ तयेगु चलन जूगु जुइमाः ।

म्हपुजा यायेगु चलन नेवाःतय् थःगु हे मौलिक पुजा खः । नेवाःया परिचय बीगु मध्यय् छगू "म्हपूजा" धकाः: थःत थम्हं पुजा याइगु खः । म्हपूजाया लागि च्वइगु मन्दः छगू जात दुने हे पाः, थाय् कथं नं पाः । थीथी जातया पाइगु ला स्वाभाविक हे खः । म्हपूजा याइगु महत्व छगू हे तुं तर म्हपुजा यायेत च्वइगु मन्दः मनू पाःथें पाः । तर म्हपुजा या बारेया जीवन दर्शन धाःसा छगू तुं खः ।

गोवर्धन पुजा

म्हपूजाया सुथय् गुम्ह गुम्हसिया गोवर्धन पुजा धकाः यायेगु चलन दु । द्वहँयात पुजा यानाः याइगु थ्व पुजा कृषि प्रधान देशय् हलो जोते यायेत द्वहँ छ्यलेगु यानाः पुजा याइगु धाइपिं नं दु । अथे जूसा पशुपतिनाथ दुगु थाय् उपत्यका दुने द्वहंयात हलो जोते याके मज्यू धायेगु चलन दु । उकिं उपत्यका दुने अर्थात स्वनिगःलय् च्वंपिसं मयाःसा ज्यूगु खः । स्वनिगलं पिनेयापिसं द्वहँचा पुजा याइगु धयागु बुइ बालि बांलाका बी धकाः जुइमाः ।

गोवर्धन पुजा धकाः गोवरया पहाड दयेका उकी पुजा यायेगु परम्परा नं दु । थ्वया वारे छगू लोक धारणा दु । द्वापर युग स्वयां न्हापा गोकुल धयागु थासय् च्वंपिं मनूतय्सं इन्द्रयात पुजा याइगु जुयाच्वन । कृष्ण गोकुलय् वये धुंकाः अन च्वंपिं मनूतय्त इन्द्रयात पुजा यायेगु पलेसा गोवर्धन पर्वतयात पूजा याः धकाः कृष्णं धासेलि अनया मनूतय्सं वं धाःथे यात । थ्व खना इन्द्र तं वयेका तच्वतं वा वयेका गोकुलय् च्वंपिं मनूतयत दुख बिइत स्वल । कृष्ण नं इन्द्रया तंयात प्रतिकार याये थें गोकुलबासि फुकसित गोवर्धन पहाड हे ल्ह्वनाः उकिया तःलय् तयाः तःधंगु वापाखें सुरक्षित यानाः बिल । थ्व खना :इन्द्र शान्त जुयाः थःहे कृष्णयात दर्शन याः वल । थुबलय् निसें गोवर्धन पुजा धकाः गोवरया पहाड दयेकाः पुजा यायेगु परम्परा जुल धयागु धापू दु । बौद्ध धर्मावलम्बीपिनि गोवरया पहाड दयेका पूजा यायेगु चलन मदु । हिन्दुधर्मावलम्बी तय् जक खः ।

न्हुदँ हनेगु

कछला थ्व पारुकुन्हु नेपाः देयया: थःगु हे नांया संवत नेपाल संवतया न्हुगु दँया न्हुगु दिं खः । अर्थात नेपाल संवत कथं संवतया सुरु जुइगु दकले न्हापांया दिं खः । नेपाल संवत नेपाःया मौलिक संवत खः । नेपाःया सु नं जुजुं न्ह्याकूगु संवत मजुसे छम्ह साधारण जनतां ऋण क्यंपिं जनतायात ऋणं मुक्त यानाः दक्वसित स्वतन्त्र याःगु उपलक्ष्यय् नेपाःया नामं न्ह्याःगु संवत खः । विदेशी इतिहासविद् भाजु कीलहर्नया धापू कथं इं .सं. ८७९ अक्टोवर २० तारिख कछला थ्व पारु बिहिवाःकुन्हु नेपाल संवतया सुरुवात जूगु खः । नेपाल संवत जुजु राधवदेवया पालय् सुरु जूगु खः । थ्व संवत लिच्छवि सम्बत ८०२ धुंकाः निसें अर्थात लिच्छवि संवत ८०३ जुइमाः थाय् नेपाल संवत न्ह्याःगु खः । नेपाल संवत सुरु जुइ न्ह्यः निसें म्हपूजाया परम्परा दु । म्हपुजा याइगु दिं कछला थ्व पारु कुन्हु नं लिच्छविकालय् म्हपुजा यानाः पृथ्वी पुजा यानाः न्हुदँ हनेगु परम्परा थौंकन्हय् नेपाल संवतया न्हुदँ हनीगु थें खः ।

वंशावली कथं नेपाल संवत्या प्रारम्भया थुकथं क्यनातःगु दु । ख्वपया सिद्धिवन्त जोतिषं छगू मुर्हत दुने यैंया लखु तीर्थया बाः वया च्वंगु फि कयाः प्यन्हु अथें तल धाःसा व फि दक्वं लुँ जुइ धकाः पिकाल । थ्व हे कथं लखुतीर्थय् फिं कायेत ख्वपं मनूत व्छ्याहल । फि कया वःबलय् यैंया शंखधर साख्वालं ख्वपं निसें फि काःवःपिन्त खनाः व फि थःगु छेँय् यंकल । फि काःवःपिन्त सत्कार यानाःव्छल । फि काःवःपिसं हानं लखुतीर्थ वनाः फि कयाः ख्वप लिहां वन । प्यन्हु लिपा यें शंखधर साख्वाःया छेँय् च्वंगु फि लुँ जुल । तर ख्वपय् यंकुगु फि लुँ मजुल । शंखधर साख्वालं लुँ जूगु फियात स्वनिगः दुने च्वंपिं सकसित ऋणं मुक्तयानाः स्वतन्त्र यात । वहे स्वतन्त्र जूगुलिं न्हुगु जीवन हने कथं न्हुगु संवत्या स्थापना जुल । उगु संवत्या नां देशया नामं नामाकरण यानाः: नेपाल संवत् धकाः तल । थुकथं न्हुगु जीवन सुरुयानाः थःगु सुमंगलया कामना यानाः म्हपुजा यायेगु परम्परा जुल धाइपिं नं मदुगु मखु । तर म्हपूजाया परम्परा नेपाल संवत् स्वयां पुलां धकाः अभिलेखय् नं प्रशस्त जुयाच्वंगु दु ।

नेपाल संवत् धकाः नामाकरण यानाः न्हुगु संवत् न्ह्याकूम्ह शंखधर साख्वालयात श्री ५ या सरकारं ने.सं. ११२० कछालथ्व एकदशी मंसीर ३ गते राष्ट्रिय

विभुति धकाः घोषणा यानाः जनस्तरं ज्या याःपिंत सम्मान यायेगु गुगु कुतः जुल व प्रशंसनीय जू।

किजापुजा

यमपञ्चकया दकले लिपाया दिं अर्थात कछलाथ्व दुतियाकुन्हु ततापिसं थः किजापिन्त लक्ष्मीपुजाबलय् लक्ष्मीपुजा याःथें म्हपूजाबलय् थःथम्हं थःगु आत्मायात पुजा याःथें ताः आयु भिं जीवनय् न्ह्याः वने फयेमाः ? धकाः सुवाः बियाः पुजा यायेगु खः। भाजु पुण्यरत्न वज्राचार्यया धापूकथं मोहनि नखःया दकले लिपाकुन्हुयागु विजया दशमी चालं दिनय् मनूतयसं थः हनेमाःपिनिगु ल्हातिं सिन्हः तिइथें थः तता वा केहेंपिनिगु ल्हातं दाजु वा किजापिसं सिन्हः तिइगु याइ। किजापुजा याइबलय् न्हापां यमराज, यमुना, चित्रगुप्त व चिरञ्जीविपिन्त विधिकथं पुजा याइ। भाजु बलदेव जुजुया धापू कथं किजापुजा धयागु न्हूँदँ क्यंकुन्हु म्हपुजा यानाः: जीवनया लँपुइ पलाः छीत तयार जुया च्वंम्हसित ताकेहेंपिसं नं जीवनय् सफल जुइमाः धकाः सुवाः बिइत याइगु खः। किजापुजाबलय् नं ततापिसं किजापिन्त म्हपुजाबलय् थें मन्दः च्वयाः (च्वय् आगंद्यः व क्वय् यमराजयात समेत मन्दः च्वया किजायात धलं दंकाः मन्दः पुजा याकाः ताम्हं किजाम्हसित नं पूजाःयानाः धौ सगं, सि सगं व खेँय् सगं बिया सुवा :बीगु याइगु खः। नापं ताकेहेंपिसं थः दाजुकिजापिन्त पुजा याये धुंकाः म्हपुजाबलय् थें देमाब्वः मन्दलय् दिकाः हे नकेमाः नके धुंकाः स्वःसिप्वः, ग्वाःग्वय् समेत बीमाः। तता तःकेहेंपिंसं दाजुकिजापिन्त पुजा यानाः द्यःयात थें म्हय् थियाः अन्यायगु नं याइगु चलन दु।

वास्तवय् ततापिसं किजापिन्त जक पुजा याइगु किजापुजा जूसां केहेंपिसं नं दाजुपिन्त पुजा यायेगु चलन दु। दाजु किजा मदुपिं तता तःकेहेंपिंसं रानीपुखू दथुइ च्वंम्ह महाद्यःयात किजा भापाः पुजा यायेगु चलन दु।

तता तःकेहेंपिसं दाजुकिजापिन्त छाय् पूजा यात धयागु खँय् शास्त्रय् थुकथं उल्लेख यानाःतःगु दु। "भातृ द्वितीया अर्थात किजापुजाकुन्हु थः दाजुपिन्त यमराज व किजापिन्त चित्रगुप्त भाःपा विधिकथं चिकंमन्दः नापं थानाः पुजा यायेगु खः। पूजा

याये सिधयेकाः भ्वय् नकाः म्हुतु शुद्ध यायेत ग्वाः ग्वय् नकेगु यायेमाः किजापुजा यायेत च्वःगु मन्दः दुने किजापुजा यायेत थाःगु चिकं मन्दः मगंतल्ले, सिसगं ब्यूगुली दुगु ख्वःसिं ख्वला लखय् माः मबू तल्ले, खेलुइताः न्ययू छतु दुगु क्वखानापं क्वखायेकूगु ग्वयस्वांमाःया ग्वयस्वां सुखू मगं तल्ले यमराज व चित्रगुप्तं दाजुकिजा व ततातहःकेहेंपिन्त रक्षा याइ। अज्याःपिं दाजु किजा तता तहःकेहेंपिसं निरोगी, ताःआयु व कल्याण जुइ धयागु धापु दु।

किजापुजा यायेगुया मेगु छगू लोक धारणा नं दु। न्हापा न्हापां कार्तिक शुक्ल द्वितीयाकुन्हु यमुनां थः दाजु यमराजयात निमन्त्रण यानाः पूजा यानाः भ्वय् नकाः तया तःबलय् केहेंम्ह दाजुम्हसित थःपिसंथें मनूतयसं नं ततापिसं थः किजापिन्त पूजा यानाः भ्वय् नका न्ह्याइपुके दयेमाः धकाः फ्वंबलय् यमराजं ज्यू धाःगुलिं परम्परा न्ह्यात धयागु धापू दु। किजापुजाकुन्हु यमुनां यमराजयात निसें मनूतयसं थःथः किजापिन्त पूजा यानाः किजापुजा न्ह्याकीगु खः।

किजापूजाया बारे समाजय् चर्चित छपु लोक बाखं नं दु। गुगु बाखनय् आयु फुइ धुंकुम्ह किजायात यमराजं काः वःगु जुयाच्वन। उबलय्लाक ताम्हसिनं किजायात पुजा याये त्यंगु जुयाच्वन ताम्हसिनं किजापुजा याये धुंकाः किजापुजा याःबलय् मन्द लय् थःगु चिकं मगं तल्ले ख्वोसिं ख्वला लखय् माःमाबूतल्ले ग्वयस्वां सुकू मगंतल्ले यमराजं किजायात यंके दैमखु धकाः फ्वन। किजाया नापनापं यमराज व यमराजनापं वःपिं दुततयत नं पुजा यानाः व्यूगुलिं यमराज लयताया ज्यू धाल। थुकथं ताम्ह किजाया ताः आयुया कामनायात मृत्युपाखें मुक्त यात धयागु लोकबाखं दु।

किजापुजा सम्बन्धी न्ह्यागु हे खँ जूसां नं तता केहेंपिसं थः दाजु किजापिनि ताः आयुया कामना यासे न्ह्याकूगु पुजा खः।

लक्ष्मीद्यः क्वकायेगु

कछला शुक्ल तृतिया कौलागाः औसिकुन्हु लक्ष्मीद्यः पूजा यानाः छाःगु थायभू मरिचरि फलफूल आदि क्वकायेत लक्ष्मीयात हानं पुजा यायेगु याइ। थ्व पूजायात लक्ष्मीद्यः क्वकायेगु धकाः धाइ। थुबलय् छेँया जहान फुकसितया नापनापं

बियाव्छये धुंकूपिं म्ह्यायम्चा भिनामचातय्‌त स:ता: लक्ष्मीद्य: क्वका:गुया प्रसाद बीगु याइ।

क्व:पुजा याना: सुरु जूगु स्वन्ति नख: व यमपञ्चक लक्ष्मीद्य: क्वकया क्वचायेकेगु जुइ।

क्व:पुजायात मा:गु सामग्री:-- लप्ते, जा, कैं, ला, मरि, आदि

खिचापुजाया लागि मा:गु सामग्री:-- पूजासामान स्वां, सिन्ह: जाकि, बजि स्वांमा:
खिचायात नकेगु नसा ला, जा, मरि

लक्ष्मीपुजानिसें किजापुजा तक:
पुजा सामान:-- स्वां, सिन्ह:, तफ्व:स्वां, स्वांया स्वांमा, ग्वय् स्वांमा: धुं, इता: (खेलुइता:, पुजा इति) जजंका, क्वखा (२१ तु लक्ष्मीपूजा, २१ तु म्हुजा, ५१ तु किजापुजायात, ताय्, अवीर ,धौ, समय्‌बजि, धाला, ल:, सुकुन्दा, पूजाभ: क्वत, शंष आदि

मन्द:ज्वलं:-- प्वताय्, आखे, ग्व:गु माय्, हाकुमुस्या, चिकं, वा,

फलफूल:-- त:सि, स्यांगुलि, ख्व:सिं केरा आमा:सि, भम्सि, पासि, खाइसि, चाकुसि, अम्ब:, आदि बजारय् खनेदुगु न्हुन्हुगु फलफूल

भ्वय् ज्वलं -

हलूलप्ते, बजि, बुब:, वांउचा, ख्व:चासिमि, लैं, आलु, सुकुला, स्वनागु बजि, लाग्व: लापि, छ्वय्‌ला, पुकला, मरि, मसला धौ व:।

सगंज्वलं- खैं, धौ, न्या:, अय्‌लाय्, आदि

स्वन्ति नख: कार्तिक महिनां हनीगु जूगुलिं नेवा:तय्‌गु परम्परा कथं नारांद्य:या स्तुति याना: म्ये हालेगु चलन दु। विशेष याना: भजन खल:पिसं चांगुनारायणयात स्तुति याना: म्ये हालेगु चलन दु। जुजु भास्कर मल्लं छपु म्ये च्वयेगु यागु दु। थ्व म्येयात भजन याइपिसं हालेगु यायेगु या:।

नारायणजु गुँया सीरस नं विज्याक
शिलस नागया मणि न्हसस कुण्डल थीक ॥
न्हिन्हिसिया स्वताउन अतिनं सुन्दार ख्वाल
जवनं चक्र जोस्यं खवनं शंख पुस्य
गलस कोखास्य तया तुलसीया माल प्रभुजु ॥
छि पालिया दरशन दया दयकि प्रभुजु
दङाव दरशन बिव जित नारायण जु ॥

अथेतुं स्वन्तियात तिहार धका: नख: हनीपिसं द्यौसि व भैलो म्हितेगु धका: तिहारया म्ये हालेगु या:। तिहार सुरु जुइ न्हयय् निसें लक्ष्मी पुजा तक्क भैलो म्हितेगु याइ। लक्ष्मी पूजां निसें लिपा द्यौसि म्हितेगु धका: तिहारया म्ये हाला छँय् छँय् पस: पसलय् वना दां नसा आदि फ्वं वनेगु चलन दु। थौंकन्हे थ्वबलय् चन्दा संकलन यायेगु ख: थें जुइ धुंकल। पुच: पुच: हे म्ये हालीपिं बाजं थाइपिं मुना: द्यौसि व भैलो फ्वं वनेगु याइगु ख:।

सकिमिला पुन्हीः

बौद्धमार्गी नेवातयुगु लागि सकिमिला पुन्ही धयागु दिं तःधंगु दिं खः । थ्व हे दिनय् स्वयम्भू महाचैत्य प्रतिस्थापित याःगु धाइ । थ्व कुन्हु स्वयम्भू भगवानया थाय् वनाः पूजा याः वनेगु परम्परा दु । स्वयम्भूई हलिमलि ब्वयेगु व ततः ब्वनेगु परम्परा नं दु ।

कछला शुक्ल पूर्णिमा वा कार्तिकशुक्ल पूर्णिमायात सकिमिला पुन्ही धकाः हना वयाच्वंगु खः । थ्व इलय् विशेष याना कृषि उत्पादन धयागु चाकुहि, सकि व बरां खः । थ्व इलय् कृषि उत्पादन मध्यय अप्वःसिया वा लयाः छँ दुकाये धुंकूगु जुइ । अनं व्छ, कःनि मुस्या चना आदि गेडागुडी नं छँय् छँय् दुकाये धुकूंगु जुइ ।

सकिमिला खँग्वः सकि व मिला मिलेजुया बनेजूगु खः । सकि धयागु फकंया हाः थें खः । मिला धयागु चन्द्रमा जुल । थ्व पुन्ही कुन्हु हि, सकि मनाः द्यःयात पूजा यानाः छायेगु याइ । हि सकि नापनापं बरां कःनि मुस्या, छुस्या आदि बूबः सिया द्यःद्यःपिन्त छायेगु याइ ।

हलिमलि ब्वयेगुः

सकिमिला पुन्ही कुन्हु बहनी बौद्धस्थल, स्वंयम्भु, बाहाः, बही आदि थाय् थासय् व त्वाः त्वालय् छँखा छँखापतिं हलिमलि बाहाः बहिलिइ चुकय् ब्वयेगु याइ । नापनापं सकि, हि व फलफूल नं तयेगु याइ । बाहाः, बही, त्वाः त्वाःयापिसं तयेहःगु छुस्या मुस्या, हि सकि फलफूल फुक्क जम्मा याना चिभाः न्ह्योने स्वस्ति वा चिभा, वा छुं मुर्ति हलिमलिं हे कलात्मक धंगं च्वया ब्वयेगु याइ । हलिमलि ब्वये धुन धायेवं भगवान द्यःया थाय् व चिभालय् मत तयेगु याइ । मत तयेगुया नापनापं भजन खलःपिसं भजन नं हालेगु याइ । हलिमलि ब्वयाः द्यःयात पूजा नं याइ । पूजा नापं भजन सिधल धायेवं ब्वयाः तःगु दक्व हलिमलि मुना हलिमलि ब्वःगु स्वःवःपिं वा अन मुनाच्वंपिं फुकसित इनाः बी । नापं सुनां सुनां

हलिमलि ब्वयेत कःनि, मुस्या, छुस्यामुस्या, खत्या, फलफूल आदि तःहःपिं फुक्कसित प्रसाद धका छँय् छँय् नं बीके व्छयेगु याइ । थ्वबलय् कःनि, मुस्या, फलफूल, मरि आदि भौँचा वा मरिकसी तयाः बाहाः वहीलय् ब्वये यंकेगु जक मखु थःथिति इष्टमित्रपिं थाय् नं बीक्य व्छयेगु याइ । थुबलय् कःनिमुस्या, फलफुल, मरि आदि भ्वँचा वा मरिकसि तयाः बाहाः बहिलय् ब्वये यंकेगु जक मखु थःथिति इस्तमित्रपिनि थाय् बीके छ्वयेमाः ।

थ्व कुन्हु नेवाःतय् छँय् चाकुहि, सकिं, तरुल आदि कण्डमूलयात मनाः नयेगु याइ । नापं छुस्या मुस्या खत्या, बरां आदि सिया नं नयेगु याइ ।

थ्व पुन्ही कुन्हु भगवान बुद्धया चेला सारिपुत्र निर्वाण जूगु दिं धका धायेगु याः । बुद्धधर्मय् मृत्यु धयागु म्वानाच्वनागु जीवनपाखें मोक्ष प्राप्त जुइगु निर्वाण जुइगु खः । निर्वाण प्राप्त जूपिसं मेमेगु जन्म काः वने म्वाल धका धायेगु चलन दु । निर्वाण प्राप्त मजूपिनि मृत्यु लिपा नं हानं मेगु जन्म काः वने माः धयागु पुनरजन्मया विश्वास याइपिनि धापु दु ।

सकिमिला पुन्हीबलय् लःफय्या याम फूना चिकुला सुरु जूइगु जूगुलिं कःनि मुस्याः नयाः म्हय् शक्ति दयेकेगु खः । म्ह क्वाकेगु खः । चाकु हि व सकि जमिनया तःलय् सइगु वस्तुलय् चिनि दैगुलिं हि सकि नयाः शक्ति दयावइगु नं खः । कार्तिक महिना अप्वः धयाथें फलफूल सइगु याम खः । उकिं थ्व इलय् फलफूल नयेगु चलन दु । फलफूल भिटामिन "सि" दुगु वस्तु खः । अथें तुं हि, सकि, कःनि व्छ आदि कार्वोहाइड्रेड व मुस्या सिम्पु बरां आदि प्रोटिनयुक्त नसा खः ।

आषाढशुक्ल एकादशी अर्थात हरिशयनी एकादशी कुन्हु चतुरमास सुरु जुइ । थ्व प्यला तक न्ह्याइगु खः । सकिमिला पुन्ही कुन्हु चतुरमास क्वचायेकेगु दिं खः । चतुरमास प्यला धर्मकर्म यायेगु झ्वलय् गुम्हसिया बाखं कंकेगु याइ गुम्हसिया बाहाः बही वा छुं नं द्यःद्यःपिन्त पूजा यायेगु याइ । थ्वबलय् बाखं क्वचायेकेगु धकाः पूजा याना क्वचायेकेगु याइ ।

कतिंपुन्ही कुन्हु खुल्ला आकाशय् पंमा थना तःगु आलःमत नं सकिमिला पुन्ही कुन्हु दुकायेगु याइ । चन्द्रमायात पूजा याइबलय् विशेष यानाः हलिमलि छानाः पूजा यायेगु चलन दु । चथाः बलय्नं चन्द्रमायात खुँ द्यःया रुपय् पूजा याइगु खः । थ्वबलय् नं कःनि मुस्या फलफूल तयाः पूजा याइगु खः । सकिमिला पुन्हीबलय् नं हलिमलि ब्वयेगुया चन्द्रमा लुइ धुंका बहनी खः । द्यःद्यःपिन्त चाकुहि नापनापं हलिमलि छानाः पूजा याइगु जूगुलिं थ्व पुन्हीकुन्हुयात हलिमलि पुन्ही धका नं धायेगु याः ।

थ्व पुन्ही कुन्हु जलबिनायक क्वयँला गणेद्यःया जात्रा नापं थानकोटया महालक्ष्मीया जात्रा नं जुइ ।

बालाचःहे / बाला चतुर्दशी

मंसिरकृष्ण चतुर्दशी (चःहे) कुन्हु दँय् दँसं पशुपति गुह्येश्वरी श्लेश्मान्तक वन, मृगस्थली आदि थासय् वनाः छँ मदुपिनिगु (स्वर्गे जूंपिनिगु) नामय् द्यःद्यःपिं थाय् सतविज व्हलाः मदुपिसं याना वंगु पापं मुक्त यानाः स्वर्गय् व्छ्येगु दिं धायेगु परम्परा दु । थथे वनाः सतविज व्हलाः वनेगुयात बालु वनेगु धका धाइ । मदुपिनिगु नामय् जक सतविज व्हलेगु मजूस्ये थःगु मृत्यु लिपा बालु वनिपिं सुं मदुसा थःम्ह हे म्वाःबलय् बालु वनातये ज्यू । छाय्धाःसां बालु छक्वः जक वन धाःसां वया न्ह्ययग्‌ू पुस्ता तक्क पापं मुक्त जुयाः स्वर्ग वनी धयागु धापु दु । बालचःहे कुन्हु बालू वनेगु थासय् छग्वः जक सतविज व्हल धाःसा छकू टुक्रा लुं दान यानाति ग्यं धका धायेगु सामाजिक परंपरा दु ।

बालाचःहे कुन्हु बालू वनीवलय् विशेषयाना मृगस्थली वा श्लेस्मान्तक वनय् व्हलीगु सतविज मदये धुकूपिन्त नयेगु नसा पिया व्यूगु खः । अथे सतविज व्छला बिल धाःसा स्वर्गय् वंपिं जहानपिसं उगु सतविजपाखें अन्न सया अमि नये दयाः गुवलें द्यां लाई मखु धयागु विश्वास दु ।

थुबलय् पशुपति गुह्येश्वरी लागा दुने लापिं द्यःपिं फुक्क चाःहिला सतविज व्हलाः ख्वायँ् गणेद्यःया थाय् थ्यंकाः पूजा यानाः गणेद्यःया न्हाय्‌पं ज्वनाः, संकाः मदुपिन्त धयाब्यू धका हालाः न्यंकी । धार्मिक परम्परा कथं ख्वाँय् गणेद्यः मनूस्यलोकया खवर तप्यंक स्वर्गलोकय् थ्यंका बीम्ह धायेगु चलन दु । गणेद्यः ख्वाँय् जूगुलिं धयां मताइगु जूगुलिं वयात हे संका वा चायेका स्वर्गय् च्वंपिन्त खवर बीगु खः ।

बौद्ध, हिन्दू शैब धर्माबलम्वीपिं, धनिपिं, गरीबपिं फुक्क हे बालु वनेगु परम्परा दु । थ्व छगू नेपाःया धार्मिक सहिष्णुता कथं कयातःगु खः । गुहेश्वरी पशुपति व श्लेश्मान्तक क्षेत्र दुने लाःपिं गुहेश्वरी, पशुपति, भगवान बुद्ध, शिवलिङ्ग, गणेश, आदि द्यः द्यःपिन्त, भक्तिभाव यानाः सतविज व्हलीगु खः । नेवाः जाति जक मखु मगः, राई, तामाङ्ग, क्षेत्री ब्रम्हु, नेवाः आदि फुक जात जातिपिसं नं सतविज व्हःवनेगु परम्परा दु । उकिं थ्व नेवाःतय्‌गु जक दिं मजुस्ये राष्ट्रिय दिं हे खः । थुबलय् विशेष याना श्लेष्मान्तक वनय् च्वंगु ६४ ग्वः शिवलिङ्गयात झ्वः झ्वः याना चाहिलेगु चलन दु ।

बालु वनेगु शुरु थन अनं निसें धयागु मदु । न्ह्याथासं सुरु याःसां ज्यू । तर गुहेश्वरी पशुपति, श्लेश्मान्तक वन, मृगस्थली कैलाश पर्वत आदि थासय् च्वपिं द्यःद्यःपिन्त दर्शन याना चाःहिलाः अन्तय् ख्वाँय् गणेद्यःया थाय् थ्यंका थाय् थासय् व्हःले धुंकाः ल्यंगु सतविज दक्व गणेद्यःयात प्वंकाः सिधयेकेगु चलन दु ।

बालाचःहे कुन्हु बालु वनेगुया लागि तातापाकं नं मनूत वयाः पशुपति, गुह्येश्वरी, श्लेष्मान्तक वनय् अर्थात सतविज व्हलेगु थासय् मदुपिनिगु नामय् सवालाख मतः वा मार च्याका पूजा यानाः चा छ्यानाः सुथ न्हापां बागमतीइ म्वःल्हुयाः, ख्वाःसिलाः सतविज व्हलाः बालु वनेगु याइपिं नं दु । बालु वनीपिनि नं वागमती खुसिइ ख्वाः सिलाः वा म्वःल्हुयाः बालुया सतविज व्हलेगु याइ । बालु वनेगु सिधल धायेवं पशुपति क्षेत्र दुनेया सुन्दरीकुण्डय् ख्वाः वा म्वःल्हुयाः कैलाश पर्वतय् च्वनाः चिपं थियाः थःथःगु छेँय् लिहां वयेगु चलन दु ।

स्कन्दपुराण महात्म्य कथं महाद्यः छपु जक न्यकू दुम्ह चल्ला रुप कयाः श्लेष्मान्तक वनय् च्वनाच्वंबलय् चल्ला रुपया महाद्यवं उगु थासय् मंसिर चतुर्दशी कुन्हु सतविज व्हल धाःसा तःधंगु पुण्य लाई धका धाःगुलि उगु दिनय् मनूतय्‌सं सतविज व्हलेगु परम्परा न्ह्याकूगु खः धकाः उलेख जुयाच्वंगु दु ।

मंसिर चतुर्दशी कुन्हु च्वये न्ह्यो थनागु थासय् सतविज व्हलेगु परम्परा गुकथं न्ह्यात धयागु छगू लोकबाखं दु ।

न्हापा न्हापा नेपाःगालय् बालानन्द धयाम्ह छम्ह मनू दु । बालानन्द नापं मेमेपिं जाना पशुपतिया मसानय् सीम्ह मनू उया च्वंगु जुया च्वन । सीम्ह मनू उनाच्वंपि गुथियारत मुनाः छुं नसा नयेमाःगु चलन दुगु जुयाच्वन । अथे नसा नयाः च्वंबलय् उनातम्ह सीम्ह मनूया न्ह्यपु मुया बालानन्दं नयाः च्वंगु ब्बय् लाः वन । वनं अथे न्ह्यपु मुयाः थःगु ब्वय् लाःगु मसीस्ये नसा नापं तुं नया व्छत । वयात मनूया न्ह्यपु तच्वतं सात । लिपा जूलिसे थःहे याकचा चान्हे वया सीम्ह मनू उवनेगु यात । मनूयात उउं थःत यःयःगु लानं नयेगु यात । लिपा जुजुं मनू हे मउस्य थःम्हं हे नयेगु यात । थथे मनूया ला नयेगु याःसां निसें बालानन्दया छ्यंनय् वहःयागु न्यकू दया वल । लिपा जू लिसें छँ मच्वंस्ये पशुपतिया मसानघाट नापसं च्वंगु श्लेष्मान्तक वनय् हे च्वनेगु यात । सुयां सिथं हःसा दथुइ तुं हे लाका यंका जंगलय् च्वना नयेगु यात । अले बालानन्द बालासुर नां जुल । बालानन्द मनू पाखें राक्षसय् हिल । थथे सी उके मब्यूस्य सीम्ह हे लाकाः यंकेगु यक्व जुस्येलि जुजुयात खबर यात । जुजु नं बालासुरया त्वाय् वृषसिंहयात सःता राक्षस बालासुरयात स्यायेगु जिम्मा बिल । नापं छँ बुँ इनाम बीगु धाल । जुजुं ब्यूगु वचन यात स्वीकार हे याये माल । उकिं वं महाद्यःया ध्यान यानाः तपस्या यात । महाद्यवं नं तपस्या च्वंम्हसित राक्षस स्यायेगु शक्ति बिल । बालासुर राक्षस स्याये धुन धायेवं वयागु वहःया छ्यं महाद्यःयात छाये माः धका धाल । महाद्यःया शक्ति काये धुंकाःवृषसिंहं झिनिम्ह मनूनापं ला साःसाःगु नसाया अय्‌ला ज्वनाः जंगलय् वन । थः च्वना च्वंगु वनय् त्वाय् वःगुलिं बालासुर लय लयतायाः नापला वल । त्वाय् नं अथे मवंस्य नसा व त्वनेगु अयला ज्वना वंगुलिं त्वाय्‌यात थःम्हं ज्वना वःगु सकतां नकेगु यात । नये धुंकूस्यलि अय्‌लाखं कायाः बालासुर राक्षस अचेत जुया क्वदल । अथे अचेत जूम्ह बालासुरयात वृषसिंहं यंका

तुंथिइ क्वफानाः स्याना बिल । स्यायें धुंका बालानन्दया छ्यं यंका जुजुयात लः ल्हानाः बिल । जुजुयात लःल्हाय् न्ह्यो पशुपतिइ महाद्यःयात छानाः त्वांय् स्यानागु पाप मलायेमाः धका महाद्यःयाके फ्वन । माहाद्यवं नं दँयदसं बालासुर स्यानागु दिनय् पशुपतियात बालासुरया छ्यं पुइका पूजा यात धाःसा त्वाय् स्यानागु पाप लाइ मखु । पशुपति महाद्यवं बालासुरया छ्यं पुगु दिनय् सुनां महाद्यःया दर्शन यानाः श्लेष्मान्तक वनय् सतविज व्हलेगु याइ वया न्ह्ययगू पुस्तातक मोक्ष प्राप्त जुइ धका धाल । उबलय् निसें बालासुर स्याःगु दिं बालचःहे कुन्हु पशुपति लागा दुने च्वंपिं द्यःद्यःपिन्त दर्शन यानाः सतविज व्हलेगु परम्परा जुल । सीपिनिगु नामय् नापनापं म्वाःपिनिगु नामय् नं सतविज व्हलाः मोक्ष प्राप्त याना स्वर्गय् वनेगु जुल ।

थौंकन्हय् धर्मय् कट्टर जुजुं वःपिसं बालाचःहे कुन्हु पशुपतिइ क्षेत्र मवंस्य स्वयम्भू महचैत्य गःचा हुला सतविज व्हलेगु याइपिं नं मदुगु मखु । गुम्ह पशुपतिइ सुथय् सतविज व्हलेगु याःसा न्हिनय् स्वयम्भूइ गःचा हिलाः सतविज व्हलेगु याइपिंनं दु । वास्तवय् थ्व मदुपिन्त मोक्ष प्राप्तया लागि हे याइगु खः ।

मार्ग शुक्ल तृयोदशी कुन्हु येंया थी थी द्यः खः थंहितिइ हयाः तयेगु याइ । कन्हे कुन्हु अर्थात मार्गशुक्ल चतुर्दशी (बालचःहे) कुन्हू बान्ही तक अन हे तयाः तइ अनं लिपा जात्रा याना लित यंकी ।

थथे जात्रा याइपिं द्यःखः थथे खः ।

१. लुति अजिमा	**(लुतिइ च्वंम्ह)**
२. भ्वरी गणेद्यः	**(ध्वविचौर)**
३. ज्वालामाई	**(मजिपाः)**
४. मां अष्टमातृका खः	**(न्यत)**
५. स्वभाभगवती	**(विजेश्वरी)**
६. स्वां छ्वना गणेद्य	**(थंहिति)**

थुबलय्या जात्रा विशेष याना येंया थने भेकय् च्वंपिनि जात्रा खः । गथांमुगः नखः निसें स्वातु मतु स्वागू अथवा ससःतिक नखः न्ह्याना वयाच्वंगुली थ्व जात्रां निसें नेवाःतयगु नखः चखः ताताः पापां वनेगु जुइ ।

बौद्धमार्गीपिनि बालु

बौद्धमार्गीपिनि बालाचहे कुन्हू बालु वनीबलय् दकले न्हापां गुहेश्वरीया मूलखाया न्ह्योने च्वंगु बागमती खुसी ख्वाः सिला नी याना फिया चिभा छ्वःदयेका अन पूजा याना गुहश्वरी थाहां वनेगु याइ । गुहेश्वरी द्यःयात पूजा याना सतविज छायेगु याइ । अनं गुहेश्वरी पश्चिमया लुखां पिहां वनाः त्वाथः गयाः श्लेष्मान्तक वनय् वनेगु याइ । दकले लिपा कैलाश पर्वतय् च्वंम्ह छुं हे मूर्तिया आकार मदुगु ल्वहँ गुगुयात बसुन्धरा द्यः धका माने यायेगु याइ । उगु ल्वहँयात

नेपाली भाषा धानधान्य धका धायेगु याः । बसुन्धराया द्यःया थाय् थ्यंका बालु वंपिंके च्वंगु फुक सतविज वा बिवः छायेगु याइ । उगु हे थासय् च्वना चिपं थीगु धका नयेगु नं याइ ।

बिबः व्हलेगुली विशेष याना क्वये च्वंगु तयेगु याइ

बिवः	फलफूल	द्यःद्यःपिं चाहिलेगुली
तायें	चाकु हि	पिथ गुहेश्वरी
स्वांवा	सकि	भगवती
वा	लैं	महाद्यः (पशुपति महाद्यः नापं)
मुस्या	कयगु फ्वया	
माय्	माय्	गणेश
इका	तफ्वःस्वां	नारायण
पःका	ताय्	सरस्वती (ससुद्यः)
हाकुहामो		विश्वरुप
तव्छः		वसुन्धरा आदि
चिग्वः कयेगु		

फलफूल विशेष याना व्हलेगु अःपुक बिवः नाप मिले जुइक ची ची कुइक तायेगु याइगु खः । थुबलय् विशेष यानाः गुहेश्वरी द्यःयात जक पूजा तया पूजा यायेगु याःसां मेगु थासय् खालि पूजा भलय् पूजा मतस्ये अथें जक पूजा यायेगु याइ । तच्वतं हुल जुइगुया नापं बिवः व्हलेगु जुगुलिं पूजा सामान नं छगू हे थासय् तया द्यः दर्शन यानाः दक्षिणा छाना पूजा यायेगु याइ । गुलित द्यः दुगु खः फुकसित पूजा तया पूजा बीगु याइ मखु ।

वास्तबय बिवः व्हलेगु खः बिवः हे जक व्हलेगु मू खँ खः । स्वां जाकि सिन्हः तया इच्छा कथं पूजा यायेगु याइ ।

य:मरि पुन्ही:-

य:मरि च्वामु, उकी दुने हाकु
ब्यूम्ह ल्यासे, मब्यूम्ह बुन्हिकुतिचा
छिमिनं चिकु, जिमिनं चिकु
पिया च्वने थाकु, याकनं ब्यू

परिभाषा:-

च्वय् न्हय: थनागु काव्यात्मक अभिव्यक्ति सुं विशेषं कविया आत्मां पिज्व:गु अभिव्यक्ति मजुस्य य:मरि पुन्हीया मूखंयात कया लोकोक्ति कथं जुयाच्वंगु अभिव्यक्ति ख: । गुकी य:मरिया बां (आकार), य:मरि दयेकीपिं मिसात य:मरि पुन्हीया याम (ऋतु)यात मचायेक न्ह्यो थनात:गु दु । य:मरि पुन्ही धयागु दछियंकया १२ गू पुन्ही मध्यय् मंसिर महिनाया पुन्ही (मार्गशुक्ल पूर्णिमा) अथवा थिंला शुक्ल पुन्हीयात धायेगु याना त:गु ख: । थ्व कुन्हु विशेष याना: नेवा: जातिं थ:गु हे पह:या मरि य:मरिया नामं पुन्हीया नामाकरणं य:मरि पुन्ही जूगु ख: । थिंला पुन्ही वा मार्ग पुन्ही धायेगु स्वयां य:मरि पुन्ही, धान्य पुर्णिमा, गैडू पूर्णिमा कथं नं नां जा: । थ्व पुन्हीया दुने बुँइ वा लया: त:सिं दुपिनि त:सिंयात पुला: बाकिगु वा, त:सिं मदुपिनि बुँइच्वंगु वा लया: पाना: थ:थ:गु वा कुथिइ स्वथनेगु जुइ धुंकीगु जूगुलिं थ्व दिंयात धनधान्य पूर्णिमा नं धा:गु ख: । थुगु इलय् तसिंतय् नं म्हय्तय्सं वा लया: बाली पुले हये धुंका: थ:थ:गु वा कुथिइ वा दुतिना वा जायेका तये धुंकूगु जुइ । थुकथं म्हय् तसिं निगू वर्गयापिनि थ:थ:थु बुं वा दुतिना: वाया भकारी जाये धुंकीगु जूगुलिं धान धान्य पूर्णिमा धका धा:गु ख: । नेवा:तय् छुं नं ज्या व्यवस्थित रुपं यायेगु परम्परा दु । उकिं हे मोहनि नख:बलय् न:लास्वां पिना न्हापां न:लास्वां लया: अनं निसें वा लयेगु ज्याय् न्ह्यायेगु याइ । न:लास्वां लयेगु मयास्यं वा लये मज्यू धयागु बुँज्या: याइपिनि धापु दु । न:लास्वां लये धुंस्यं निसें य:मरि पुन्ही दुने वा लया: वा दुतिने मा: धयागु धारणा दु ।

य:मरि पुन्ही कुन्हु पहाडय् च्वंपिनि सा, व्दहं लहिना त:पिनि बुँज्या यायेत सा व्दहं नं आपालं ग्वाहालि (हलो जोते यायेगु, दुरु, सउ सा: आदि) या:गुलिं

वा लय् धुंका अर्थात सामाज्या धुंका सा व व्दहं च्वनीगु गोथय् सुचुपिचु याना सा, द्व च्वनीगु गोथ पूजा यायेगु चलन दु । उकिं अथे सा द्वँहंया गोथ पूजा याइपिसं य:मरि पुन्ही अर्थात मंसीर शुक्ल पूर्णिमायात गैडू पूर्णिमा धका: नं धायेगु या: ।

नेवा:तय्गु थ:गु हे विशेषता दुगु मरि य:मरि

नेवातय्सं नयेगु याना वयाच्वंगु आपालं मरिचरि दुसां नेवा: संस्कृति नाप भेलेपुंगु मरि मध्यय् य:मरि छगू ख: । मरिया नाम हे नख: हना: नैगु य:मरि मचायात निदँ पुन्ही या:सां निसें ज्याथा ज्याथि जंकु तक संस्कारगत ज्याय् मा:गु मरि ख: । अथे तुं हर्ष उल्लास याना याइगु द्य: द्य: पिनिगु ख: जात्रा याना: नं द्य: ख:यात य:मरि लुना: उल्लास पूर्वक छ्य्लीगु मरि ख: । न्हूगु छेँ दयेका: पलिं चिना:, छेँयात पूजायाना मचातय्त जन्मन्ही याना य:मरि लुइथें छेँयात लुइगु ख: य:मरि । य:मरि नामं हे य:गु मरि जूगुलिं विशेष याना भिंगु हर्ष उल्लासया ज्या खँय् द्य:ख: द्य: छेँ ज्याथा ज्याथि, मचातय्त य:मरिं लुइगु नेवातय् थ:गु मौलिक परम्परा ख: । मचातय्त विशेष याना: निदँ बुन्हीबलय् य:मरि निग्व: स्वांमा: हने थें हना: जन्मन्ही या:म्ह मचायात क्वखायेका जन्महनी यायेगु प्रारम्भ याइगु ख: । गुम्ह गुम्हसिनं निदँ निसें भिंनिदँ तकया दुने जोड दँया जन्मन्ही याइबलय् ग्वदँ दुगु ख: व:ग्व: य:मरि सुकाय् स्वांमा: हने थें हना: क्वखायेकेगु चलन दु । छगूला मचात थ्व दँ दत धका संकेत यायेगु या:सा मेखे य:मरियात ग:पतय् हे क्वखायेगु याना उकीयात महत्व ब्यूगु दु । अथे तुं प्वाथय् दुपिन्त धउबजि नकीबलय् य:मरि मदयेकं मगा: । ज्यापुतय् न्हापां किजा पूजा यायेत कू छ्वइबलय् य:मरि दयेका तया छ्वयेमा: ।

य:मरि दयेकीगु विधि: थज्या:गु सांस्कृतिक रुपं बिलिबिलि जा:गु य:मरियातै थुकथं दयेकेगु याइ ।

न्हूगु वा पुलांगु जाकिया जाकिचुं दयेका, जाकिचुयागु धेरुहिना: क्वाक लिकया वयात क्वाक क्वाक हे जाकिचुं फू ततं न्हायेगु याइ । य:मरि दय्इबलय् तज्याइ धका जाकिचुं न्हाया: त:गुयात काप:तय् प्व:चिना क्वाक हे तया तयेगु याइ । जाकिचुं न्हायात:गु क्वात धा:सा लसा दैगु जूगुलिं थ:त इच्छा कथं ग्वारा कया: क्वा:गु लखय् चिकं तया: चिल्लो जुइक तयेगु याइ । उगु ल:खय् पतिंचा थुना: जाकिचुं न्हायात:गु ग्वरायात छखे च्वामुक याना: मेखेपति पतिचिंका उकि दुने पतिंचा दुछ्वया दुने प्वा: तया: पिने सालुकेगु याइ । उगु प्वालय् दुने चाकु, हामोचुं, नैका:, यला, काजु (विशेष याना चाकु व हामो जक) तया: दायेका छुलुमुलु धा:गु दुने तया: व हे जाकिचुंया ग्वारायात विस्तारं त्वपुइगु याइ । थथे त्वपुइबलय् भतिचा ल्यना च्वनी उकियात गुम्हसिनं निपु न्यकूथें गुम्हसिनं निह:थें गुम्हसिनं स्वह:थें थी थी आकार याना क्वचायेकेगु याइ । जाकिचुं मरि पिने चाकु दुने दुगु विशेष स्तूप आकारया मरियात य:मरि धका धायेगु याइ । गुम्हं गुम्हंसिनं य:मरि थने जीकथं नं दयेकीपिं दु । गुम्हं गुम्हंसिनं निगू च्व: दयेका बिन्ति यानाच्वंगु आभाषय् नं क्वचायेकेगु याइ । जाकिचुंया

मरि पिने चाकु दुने तया दयेकीगु यःमरिया दुने चाकु हामोया पलेसाय् माय् फ्वयाः निनाः मसला तयाः मूपाः दुने तयेगु नं याः । अथे तुं चिनी खुवा काजु, नैक्या छोरा आदि मसला चुं यानाः नं दुने तयेगु याः ।

द्यःपूजा यायेगु वा यःमरिं लुइके माल धाःसा हामो चाकु दुगु यःमरि जक दयां मगाः । यःमरि दुने गर्भय् हामो चाकुया पलेसा न्यागः आखे तयेगु नं चलन दु । ज्यापू पञ्चया धापु कथं थथे न्यागः आखे धयागु पञ्चबुद्ध अमिताभ, अमोध सिद्धि, अक्षोभ्य, रत्नसम्भव, बैलोचनया प्रतिक खः । यःमरिया आकार बौद्ध चैत्यया आकार खः । चैत्यय् दुने पञ्चतत्वया प्रतीक कथं हामो चाकु, लः नापं याना न्याता ल्वाक ब्छायेगु याइगु खः । थुकथं दयेके धुंका यःमरियात न्हापा जूसा प्वतासि, वा भालिंचाय् तयाः त्वपुया फ्वसि वा कसौरी लः दायेका हाया बुकेगु याइगु खः । थ्व मरि कलात्मक मरि खः । थ्व मरि दयेकेसःपिसं जाकिचुंयात तच्वतं सालुक दयेकाः उकी दुने चाकु हामो तयेगु याइ । जाकिचुं अर्थात पिनेयागु ब्व गुलि सालुक दयेके फत उलि कुसलपिसं दयेकूगु धका सी दै । हाया बुत धायेवं ल्व्हनाः गालाः ख्वाउंकेगु याइ । थथे गाल धायेवं यःमरि प्वाला प्वाला थिना वइ । छक्व थी धुंकूगु यःमरि लिपा तक नं थिना हे च्वनी ।

यःमरि दयेकेत न्हायातःगु जाकिचुंयात खें बाहां लुइका पतिचिकं ल्वहँचा मरि नं दयेकेगु चलन दु । ल्वहँचा मरियात गणेद्यःया प्रतीक धका नं धायेगु चलन दु । (सन्ध्या टाइम्स शुक्रवाःया तंसापौ सिलाथ्व ६, १११६) यःमरि दयेकेगु झ्वलय् जाकिचुंया गणेद्यः, लक्ष्मीद्यः, कुवेर, ज्यापु, ज्यापुनी ख्याःचा, फैचा, त्वाःदेवा, आदि थरी थरीया आकार दयेका हायेगु नं चलन दु ।

यःमरि पुन्हीया पूजाः

पुन्ही पतिकं बुद्ध भगवानयात पूजा यायेगु धयागु साधारण खँ खः । थ्व दिन कुन्हु विशेष यानाः सुथय् धुकुति नीसी याना वा जाकि भखारी, त्यप, आदि थलय् वा, जाकि जायेक जायेक तयाः उकिइ जाकिचुं नं दयेकातःगु यःमरि, ल्वहंचा मरि, लक्ष्मी द्यः, गणेद्यः, कुवेर, तयाः स्वां सिन्ह, नैवैद्य फलफूल तया पूजा यानाः प्यन्हू तक्क स्वनेगु हे याइ । मोहनीबलय् थें यःमरि नाप थी थी द्यःपिं स्वनातःथाय् प्यन्हू तक पूजा याना प्यन्हू लिपा क्वकया प्रसाद कथं यःमरि ल्वहँचा मरि परिवार जःछि इना नयेगु याइ ।

थ्व पुन्हीया महत्व वारे विष्णु पुराणय् थुकथं च्वयातःगु दु । मार्गशुक्लया पुन्ही कुन्हु वा जाकि तयेगु भखारीइ यःमिधयापिं कुवेर, लक्ष्मी व गणेद्यः दयेका तयाः प्यन्हूतक न्हिया न्हिं विधि कथं पूजायाना मधि छायेगु, मेपिन्त नं मधि दान

यानाः थःपिसं नं नयेगु । थ्व ज्या यात धायेवं दच्छितकयात धन सम्पति व अन्न स्थिर जुयाः कल्याण जुइ (पुण्यरत्नः १०८४:७३) ।

थ्व पुन्हीबलय् द्यःपूजा याइपिं द्यःपिं फुक्क हे धन सम्पतिं अभिवृद्धि जूपिं जक खः । गणेश मंगलमय्या प्रतिमूर्ति, कुवेर सम्पतिया धनि , लक्ष्मी सम्पति दाता हे जुल । यःमरि पुन्हीबलय् लक्ष्मी, वसुन्धरा, गणेश पूजा यायेगु चलन दु ।

धन धान्य जूगु वारे छपु लोक बाखं दु । यःमरि पुन्हीया लसताय् थ्व बाखंयात लुमंकेगु याः । नापं थ्व बाखं नं शिक्षा कयाः त्यःछिं त्यः फ्वंवःपिन्त यःमरि वा, जाकि आदि बीगु व नकेगु परम्परा नं जुयाच्वंगु दु ।

यःमरि पुन्ही अर्थात थिंला शुक्ल पूर्णिमा कुन्हु पांचाल देश (पनौती)या छगू गामय् च्वम्ह सुचन्द्र गृहस्थ धयाम्ह महाजनया निम्ह तिपु अतिकं हे गरीवपिंप्रति दया तैपिं जुयाच्वन । थ्व निम्हतिपुलिं गुलित गरीवपिन्त श्रद्धा तै धयागु सीकेत कुबेर गरिवम्ह मनू जुया सुचन्द्रया छेँ फ्वं वन । गरिवरुपि कुबेरयात धाथेंम्ह गरिवम्ह मनू भाःपाः सुचन्द्रया कलातं सःता थःथाय् छेँ तलय् यंका न्हूगु लं फिकाः, सागु नसा नकाः माने याःगु जूगुलिं गरीवम्ह रुप धारण याःम्ह कुबेर लय् तायाः थःत सेवायाम्ह सुचन्द्रया कलाःयात ज्ञानगुणया खँ ल्हाना तःसि छग्वः बीया अन्तरध्यान जुल । लिपा थः भातयात कुबेरं ब्यूगु ज्ञान गुणया खँ फुकं भातम्हसित कन । निम्हतिपुलिं जाना चाकु दुने तयाः यःमरि व कुबेर दयेका हायाः कुबेरं बिया थकूगु तःसि जाकिचुं नं दयेकूम्ह कुबेर व यःमरि फुकं अन्न तयेगु भखारी तयाः पूजा याना प्यन्हू तक अथें तया तल । यःमरि थःपिसं नं नल करपिन्त नं इनाबिल । गुलि दानयात उलितुं धन श्री सम्पति अभिवृद्धि जुया वल । कुबेर, यःमरि व तःसि तयाः पूजा याःगु भखारी न्ह्याक्व वा लिकासां क्वमलात न्ह्याबलें जाया अथेया अथे तुं जाया च्वन । थुबलय् नं निसें यःमरि दयेका वा कुथि वा तयेगु भखारी पूजा यानाः यःमरि थःपिसं नं नयेगु करपिन्त नं इनेगु, फ्वंवःपिन्त वा यःमरि बीगु परम्परा जुल धयागु धाःपु दु ।

ग्वह्र पूजा

यःमरि पुन्ही कुन्हु सुथय् यःमरि, ल्वहँचा मरि दयेका कुथि वा भखारी पूजा यायेगुया नापनापं बह्नी ग्वह्र पूजा यायेगु धका हासाय् ग्वह्रया नापनापं सफू तयाः पूजा याना यःमरि, ल्वहँचामहि लुयेगु चलन दु । ग्वह्रपूजा धुंका मकलय् मिं च्याका बरां नयाः मि कुइगु सुरु नं याइ चलन दु । यःमरि पुन्ही चिकुलां लाःगु जक मखु म्हपुजां निसें चिकुइगु सुरु जुयाः यःमरि पुन्ही कुन्हु निसें चिकुगु तःच्वतं बरे जुइगुलिं याना चिकुगु लंकेगुया लागि थ्व कुन्हू मकलय् मि च्याका मकः कुइगु सुरु याइगु खः । थुबलय् सुरु याःगु मकः कुइगु सिलाचह्रे कुन्हु मकः कुया क्वचाकेगु याइ ।

वास्तबय् यःमरि पुन्हीबलय् ज्यापुतय् वाया भखारी नापनापं बुँ ज्या याइगु कू, तकू, खतांमुगः आदियात नं पूजा याइगु चलन दु । अथे तुं वैद्य ज्या याइपिनि वा ज्ञानगुनया खं थः विद्यापाखें धन कमाय् याइपिसं ग्वह्रपुजा याइगु परम्परा

दु । वायात जक पूजा याना मज्यू थःगु आय श्रोत छु खः उगुयात नं पूजा याइगु परम्परा खः । मोहनीबलय् थःगु आय आर्जन याइगु वस्तुयात पूजा याना शक्ति उपासना याइगु जुसाः यःमरि पुन्ही कुन्हु थःगु आयश्रोतया वस्तुयात पूजा यानाः सम्पति आर्जन यायेगुया लागि पूजा याइगु खः ।

यःमरिया दार्शनिक पक्षः

यःमरिया आकार धयागु बौद्ध स्तूप खः । उकिं यःमरि नयेगु धयागु हे बौद्ध ज्ञान प्राप्त यायेगु खः । शिक्षा कायेगुया लागि मनस्थिति स्थिर यायेगु खः । थःगु मनयात स्थिर यानाः बसय् तये फत धाःसा आत्माज्ञान प्राप्त याये फैगु खः । थःके दुगु ज्ञान थःयाके जक सीमित याना तयेगु मजुस्ये थःम्हं फक्व इना बीगु खः । अथें तुं यःमरि नं थम्हं जक नयेगु मयास्ये सकसितं इनाः नकेगु खः । अर्थात यःमरि पुन्हीबलय् बा जन्मन्हीबलय् यःमरि थःपिसं जक नयेगु मयास्ये त्यसिं त्यः काःवःपिन्त इना बीगु खः । जन्मन्हीबलय् धउ बजि नाप इनाबी सा मचाया निदँ पुन्ही जूसा थः थितिपिन्त नं इनाः बीगु याइ । अफ्ह पाजु, निनि, तता तहकेँहेंपिं थाय् छँय् छँय् बीक्य व्छइगु चलन दु । गथे स्यूपिसं ज्ञान बी अथें तुं यःमरि नं बी सुयाकें ज्ञान काये मछाले म्वाःथें यःमरि नं सुयाकें कयाः नये मछाले म्वाः । अथे जूगुलिं हे यःमरि पुन्हीबलय् छँय् छँय् वनाः यःमरि फ्वनाः नैगु खः ।

यःमरि ज्ञानया प्रतीक जूगुलिं यःमरि पुन्हीबलय् सफू वा ग्वहपूजा याइगु नं सान्दर्भिक खः । ग्वह सरस्वतीया प्रतीक खः । ग्वहलं मस्यूपिन्त ज्ञान गुण बीगु याइ उकिं यःमरि पुन्हीबलय् पूजा यानाः ज्ञान आर्जन याइगु खः ।

त्यःछिं त्यः

नेवाः जातिया न्ह्यागु छगू याःसां तःधंगु वा-चीधंगु दान मयाकं आत्मसन्तोष काये मसःगु जाति खः । मचा बुया ब्यंकुसा आगं ब्वचा बीया दान याःसा जन्मन्ही यानाः यःमरि धउवजि दान, सीसां दान म्वाःसां दान, धर्म याःसां दान, पूजा याःसां दान यायेगु चलन दु । गुर्जुयात दान, सन्यासीयात दान, फ्वगिंयात दान, थःथितियात दान, न्ह्याम्हसित नं दान याइपिं खः । दान हे नं थ्व हे धयागु मदु । नसा त्वंसा, दां, लं न्ह्याःगुं जूसां म्वाःपिनिगु नामं दान, सीपिनिगु नामं दान, अथें तुं यःमरि पुन्हीबलय् यःमरिया नापनापं वा, जाकि, ध्यवा, आलु न्ह्यागु नं दान यायेगु खः । थथे दान कायेगुयात त्यःछिं त्यः फ्वनेगु वा कायेगु धाइ । त्वाः त्वालय् च्वंपिं मचात मुनाः छँखापतिं त्यःछिं त्यः फ्वंवनीगु खः । छगू त्वालं मेगु त्वालय् नं त्यःछिं त्यः फ्वंवनेगु

याः । त्यःछिं त्यः फ्वं वःपिन्त यःमरि, जाकि, वा , ध्यवा न्ह्यागु नं बीफू । थथे त्यःछिं त्यः फ्वं वनीपिनि गुम्ह गुम्हसिया योजना तयाः हे फ्वनेगु याः । योजना तयाः हे फ्वंनेगु याः । अप्वः यानाः योजना दयेका त्यःछिं त्यः फ्वंवइपिनि सामाजिक ज्याया लागि कायेगु नं याः । उकिया लागि न्हापा हे सुचं बीगु नं चलन दु । योजना तयाः त्यछिं त्यः फ्वनाः वःगु वा, जाकि, फुकं दामय् हिला ज्याय् छ्यलेगु चलन दु ।

यःमरि पुन्हीबलय् त्यःछिं त्यः काः वइपिनि भाखा धाःसा थाय् स्वयाः वा व्यक्तिं स्वयाः पाःगु खनेदु । यें दुने त्यःछिं त्यः काःवइबलय् विशेष याना हाला वइगु भाखा थथे खने दु । उगु भाखायात च्वय् न्ह्यः थने धुनागु नं दु ।

त्यःछिं त्यः बकछिं त्यः
लातावाता कुलिचां जुछिं त्यः
यःमरि च्वामु उकी दुने हाकु
ब्यूम्ह ल्यासे मब्यूम्ह बुहिकुति
छिमिनं चिकु जिमिनं चिकु
पिया च्वने थाकू

वहे भाखायात थुकथं नं हालेगु याः ।

त्यःछिं त्यः बकछिं त्यः
लातावाता कुलिचां जुछिं त्यः
यःमरि च्वामु उकी दुने हाकु
ब्यूम्ह ल्यासे मब्यूम्ह तितिकुति बुढी

न्हापांगु व लिपायागु वहे तुं जूसां नं लिपायागु वाक्यं तितिकुति खँग्वः छगू अप्वः खनेदु ।

थ्व हे भाखायात बनेपाय् नेवाःतयसं थुकथं नं हालेगु याः ।

यःमरि चुइं च्वंथाय् लाक हइ
ब्यूसा ल्यासय् मब्यूसा कुरिति

थ्वया सन्दर्भ यःमरि छुनाः (चुइं मचाःभाषां) च्वना च्वंथाय् तक्क बी हयेगु याइगु खः । यःमरि छुना बीगु याःसा रितिथिति सःस्यूम्ह धका धायेगु याइगु खः । बीगु मयात धाःसा रितिथिति मस्यूम्ह धका धयातःगु खः । अथेतुं

यःमरि चुई च्वकाय् लाक आइँ
ब्यूसा ल्यासे, मब्यूसा बुढीकुटी

थ्वया सन्दर्भ यःमरि छुना च्वकांनिसें वां न्याना नयेगु खः । यःमरि बिल धाःसा ल्यासे मबिल धाःसा मतिमभिंम्ह बुढी खः धका धाःगु खः ।

यःमरि पुन्हीबलय् चलन चल्ति वःगु भाखा धयाःगु च्वये न्ह्यो थनागु भाखा खः । ज्या यायेगु योजना तयाः त्यःछिं त्यः फ्वनेगु जुल धाःसा त्यःछिं त्यः बकछिं त्यः, लातावाता कुलिचां जुछिं त्यःया भाखाय् म्ये दयेका हालेगु याइगु नं चलन दु ।

वसं वनेगुः

यःमरि पुन्हीयात मेमेगु जातिं स्वयां ज्यापु जातिं तःजिक हनीगु चलन दु । सिनाज्या स्यनी धका थःगु बाजं स्वथनाःगु थासं कागेश्वर अष्टमी कुन्हु पिकया ज्यापु जातिपिं मिजं मचातय्‌त धिमे बाजं थायेगु धुँज्या बुँज्या हिकेगु स्यनेगु याइ । थथे स्यनाःगु ज्यापु बाजं त्वाःत्वालय् यंका प्रदर्शित यायेगु यात वसं वनेगु धका धाइ । थ्व वसं वनेगु ज्या यःमरि पुन्हीकुन्हु निसें सुरु यायेगु याइ । वसं वनी बलय् साधारण धिमेजक थाइगु मखु धिमेया तालय् धुँज्या बुँज्या चाःहिकेगु नं याइ । मनूया म्हय् द्यःने दना, बाजं थायेगु धुँज्या बुँज्या हुयेकेगु याइ । थथे मनूया द्यःने च्वच्वं प्यतं न्यातं जाः तःजा जुइक पंया द्यने मन् च्वनाः मनूया म्हय् द्यःने च्वनानं बाजंया नापं धुँज्या बुँज्या हीकेगु चलन दु ।

थ्वकथं यःमरि पुन्ही धका यःमरिया नामं हे पुन्हीया नां जुयाच्वंगु यःमरि गथे जाःगु खः अथें तुं तःसिं म्हय् , थःहे नं वा दुकया मूख्यत वायात पूजा याना यःमरि दयेका वायात यःमरि छाना थःपिनि नं नयाः कतःपिन्त नं यःमरि इनाः नैगु दिं खः । थ्वबलय् वाया नापनापं लक्ष्मी, सरस्वती व वसुन्धरायात नं पूजा यानाः गुम्हसिया नखः कथं गुम्हसिया चखः कथं हनीगु दिं खः । नेवाःतय् यःमरि पुन्ही जः खः सनां गुथि व सी गुथि नं न्यायेका हनेगु परम्परा दु । अप्वःसिया मदयेक मगाःगु सी गुथि वा सनां गुथिइ ल्हापं तया हनीगु नखः खः । गुम्ह गुम्हसिया बुँ अवस्था तयाः उकिया बालि कया हनेगु गुथि खः । वा दुकाये धुंका हनीगु सनां गुथि व सी गुथिया बं पुलेगु याना हनीगु जूगुलिं थःथःपिंके बँ पुलेगु व ल्हापं पुले फैगु स्वाभाविक जुल । थ्व गुथि न्यायेकेत थ्वकि कायेगु परम्परा नं दु । थ्व इलय् वा जाकि दैगु जूगुलिं थ्वकि पुले नं अःपुइगु स्वाभाविक खः ।

गुम्ह गुम्हसिया यःमरि पुन्हीकुन्हु छुं हे याये म्वाःपिं नं दु । गुम्हगुम्हसिया वाया भखारी जक पूजा याना यःमरि छुइ म्वाःपिंनं दु । पोखराय् च्वंपिं नेवाःतय् यःमरि पुन्हीबलय् बँ इलाः, नीसी यानाः म्वःल्हुया लुसि ध्यना समेत तःजिक हनेगु चलन दु ।

मालख्व दिसि

बौद्धमार्गी नेवाःतय् विशेष याना बज्राचार्य शाक्य, तुलाधर जातिया चिकुला दिसि पूजा धका थिंलागाः दशमी अर्थात पौष कृष्ण दशमी कुन्हु द्यःद्यःपिन्त पूजा यायेगु चलन दु । थ्व कुन्हु विशेष यानाः द्यः थासय् लाइगु धका धायेगु चलन दु । थ्व कुन्ह वज्रपाणी परम्पराया आराध्यदेवया पुन्ही धकाः भाःपेगु याः । अथें तुं गुरुजुपिनि धापु कथं महामञ्जुश्री नेपाःगालय् दुहां बिज्यानाः लः पित व्छ्याः नेपाःया निर्माण यायेगु स्वयां न्ह्यो नैरात्मादेवीया प्रादुर्भावं जूगु दिं धका धायेगु याः । उकिं थ्व कुन्हु विशेषयानाः सिन्हःपूजा व पञ्चशालीपूजा यायेगु चलन दु । यःमरि पुन्हीयाः जःखः लागु दिसि पूजा जूगुलिं थ्व पूजा याइबलय् द्यःयात यःमरि ममचा, चतांमरि ल्वहंचा मरि आदि दयेका द्यःयात छायेगु नं चलन दु । दिसि पूजा कुन्हु यःमरि दयेका द्यःयात छायेगु याइपिनि यःमरि पुन्ही कुन्हु यःमरि छुनाः द्यःयात छायेगु मयाइपिं नं दु । थज्यापिनि यःमरि पुन्ही बलय् त्यःछिं त्यः काःवःपिन्त वा, जाकि वा दां बिया व्छयेगु चलन दु ।

दिसिपूजा गुम्हगुम्हसिया गुथिं कथं हनेगु याःसा गुम्ह गुम्हसिया थःगु हे परिवार जःछि च्वना पूजा यायेगु परम्परा दु । गुथि कथं मयास्य परिवार जःछि च्वनाः पूजा याइपिनि धाःसा म्ह्यायमचा भिनामचा जिलाजंपि समेत सःता तःजिक हनेगु चलन दु । थ्व दिं कुन्हु भ्वय् हे नयेगु परम्परा दु ।

मिलापुन्हीः

पोहेलाथ्व पूर्णिमा अर्थात पौषशुक्ल पूर्णिमा कुन्हुयात मिलापुन्ही कथं हनेगु याइगु खः । थ्व दिन विशेष यानाः नेवाःतय् स्वस्थानी बाखं कनीपिनि बाखं कनेगु सुरु याइगु खः । स्वस्थानी बाखं मिलापुन्ही कुन्हु न्ह्याका सिपुन्ही कुन्हु क्वचायेकेगु याइ । स्वस्थानी बाखं छँय् छँय् थः परिवार जःछि च्वना कनीगु खः । बाखं कनेत सफूयात पूजा यायेगु याइ । बाखं कने सिधल धायेवं बाखंपाः धकाः बरां, कःनि मुस्या, गुलमरि लाखामरि आदि बाखं न्यनाच्वंपिन्त सिन्हः तिकाः बाखंपाः धकाः इना नकेगु चलन दु । स्वस्थानीया बाखं विशेष यानाः हिन्दुमार्गीपिसं कनेगु याःसां बौद्धमार्गीपिनि नं कनेगु याःपिं दु ।

मिलापुन्ही बलय् विशेष यानाः येंया जनबाहाःद्यःयात दर्शकर्म याइगु दिं खः । पोहेला शुक्ल अष्टमी अर्थात पौषशुक्ल अष्टमी कुन्हु जनाहाःद्यःयात जनबाहाःद्यः तयातःगु देगलं लिकया जनबाहालय् पूर्व दक्षिण कुनय् च्वंगु दबुली द्यः हयाः लं पुल्यं छायेगु धका द्यःयात न्हूधाः याइगु खः । अर्थात ख्वालय् तुइक पाना मिखा, न्हाय्, म्हुतु, म्हय् गनं स्यना च्वंसा दयेकेगु रङ्ग छीगु यायेगु याइ । अनं लिपा पुन्ही तक्क जनबाहाःद्यःयात निभालय् पाकेगु धका वहे दबुली तयातयेगु याइ । मिलापुन्हीबलय् गुरुजुं व जनबाहाःद्यःया पांजु, पालात च्वना जनबाहाःद्यःयात मिसातयत व मिजंतयत याये माःगु मचाबु ब्यंकेगु जकुं यायेगु, इही यायेगु, ब्रतबन्ध यायेगु आदि दश कर्म अभिशेष यानाः पुलांगु लं त्वकाः न्हूगु लं फिकाः जनबाहाःद्यःयात न्ह्याबलें तया तैगु देगलय् तये यंकेगु याइ । वया कन्हे कुन्हु जनबाहाःद्यःया पाला वा खलःतय् म्ह्यायमचात भिनामचात, श्रद्धादुपिं ज्याःसंपिं फुकसित भ्वय् नकेगु याइ ।

थ्व कुन्हु निसें लछितक सुथय् सुथय् तीर्थ तीर्थय् म्वः ल्हुयाः शंख पुयाः माध हाला वयेगु नं चलन दु । विशेष याना चिकुला बलय् मचात यक्व सिल प्वालय् च्वना दनेगु अल्छी जुया च्वनी धकाः मचातयत सम्बोधन याना माध हालाः वइगु खः ।

हय् जक मचात दं दं
माघ वने त्यल
द्यःद्यःपिं दर्शन याये नुं

घ्यः चाकु संल्हुं

नेवाःतयसं हना वयाच्वंगु नखः चखः अप्वः धयाथें तिथि अर्थात चन्द्रमाया गति कथं हनाः वयाः च्वंगु खः । बिस्का जात्रा व घ्यःचाकु संल्हु धका छगू निगू नखः गते कथं हनावया च्वंगु नखः खः । यःमरि पुन्ही थें हे घ्यः चाकु संल्हुं नं नसाया नामं नां छुनातःगु नखः खः । प्रत्येक महिनाया न्हापांगु दिंयात संल्हु व महिनाया अन्त्यया न्हिंयात मसान्त धका धायेगु याः । घ्यः चाकु संल्हुं धकाः माघ महिनाया न्हापांगु दिं कुन्हु हनीगु नखः खः । थ्व नखः बलय् नैगु वा विशेष छ्यलीगु नसाया नामं नां छुनातःगुलिं थ्व नखःबलय् घ्यः चाकुया नापं हामोग्वारा द्यःयात छायेगु व नयेगु याइगु जूगुलिं थ्व संल्हुयात हामोसंल्हु धका नं धायेगु याः । भिंनिगू राशी मध्यय् थ्व कुन्हु निसें सुर्द्यः मकर राशी चाहिलेत दुस्वःइगु जुगुलिं थ्व दिंयात मकर संक्रान्ति धका नं धायेगु याः । थ्व कुन्हु निसें सुर्द्यःया गति उत्तरपाखे जुइगु खः ।

थ्व दिं कुन्हु भक्तजनपिसं थाय् थासय् खुसिया दोभानय् वनाः म्वः ल्हुया जाकि, माय् , पंलः, चिकं चाकु घ्यः तरुल, हामो ग्वारा, मकः, सिं आदि सिधा तयाः दान यायेगु याइ । थ्व दिन कुन्हु दोभानय् म्वःल्हुया च्वय् न्ह्यःथनागु दान याना थःम्हसिनं नयेगुयात धाःसा पुण्य लानाः थः हिस्तुपुस्त जुयाः ल्वय् मदै धयागु धापु दु । उकिं थ्व कुन्हु थः थः पुरोहितयत च्वय् न्ह्यःथनागु सामग्री तयाः सिधादान यायेगु याइ । सिधादान विशेषयाना मांमदुपि वा अबुमदुपिं वा मांनं अबुनं निम्ह मदुपिसं याइगु खः ।

धर्मसिन्धु नांयागु ग्रन्थय् थ्व संल्हुकुन्हु दानयात धाःसा छु जुइ दान मयात धाःसा छु जुइ धका च्वया तःगुदु । मकर संक्रान्ति कुन्हु गुम्ह मनुखं म्वःल्हुइगु ज्या याइ मखु व मनू जन्म तक रोगी व निर्धन जुइ । सन्तान मदुपिं मनूतयसं थ्व कुन्हु अपसं च्वने नं भिं जुइ । श्राद्ध याये ज्यूपिं मनूतयसं श्राद्ध याय`नं बांला । थ्व कुन्हु हामोग्वारा व वसः दान यात धायेवं विशेष फल प्राप्त जुइ । थ्व कुन्हु याइगु ज्या खं अर्थात दोभानय् वनाः म्बःल्हुइगु घ्यःचाकु, हामो न्या, पलः आदि नयाः चिकं बुल धाःसा ल्वये दैमखु ।

थ्व कुन्हुया दिनय् नेवाःतयसं जक मखु नेवाः मखुपिसं नं माघे संक्रान्ति धका वा मकर संक्रान्ति धका कण्डमूल नयेगु याइपिं दु । नेवाःतय् ला ई कथं दुगु नसा नयाः नखः हनीगु स्वाभाविक खः । उकिं थ्व इलय् विशेष याना पलः

व काउले विशेष जूगुलिं थ्व निताजि तरकारी नयेगु याः । थ्व इलय् कण्डमूल विशेष यानाः तरुल मनाः, छँय् संन्या कु थनेमाः धका संन्या छुया वा पुका कुं थना उगु संन्या नयेगु चलन दु । थ्व कुन्हु विशेष याना समय्लय् संन्या तरुल, घ्यः चाकु व हामोग्वारा वा हामोदुगु तिरौली, मुस्या पालु, लाभा तयाः नयेगु चलन दु । थ्वबलय् छ्यं निसें दुम्ह संन्या नयेगु चलन दु । छाय्धाःसां संन्या नयेबलय् संन्याया छ्यं निसें दुम्हेसित न्ह्ययया व्छइगु खः । थथे संन्याया छ्यं न्ह्यइबलय् शत्रुया छ्यंनं संन्याया छ्यंथें न्ह्यये फयेमा धकाः आशिस यानाः नयेगु चलन दु ।

घ्यःचाकु संल्हु कुन्हु गुम्हसिया समय जक नयेगु याःसा गुम्हं गुम्हसिया भ्वय् हे नये माःपिं नं दु । थ्व कुन्हु छँ परिवार मध्यय् दिवंगत जूपिनिगु नामय् सिकब्व तयाः सीपिन्त भ्वय् छायेमाःगु चलन दु ।

थ्व कुन्हु भ्वय् नयेमाः वा भ्वय् नयेगु यायेम्वाः व छुं मखु द्यःद्यःपिन्त समय्तयाः उकिया नापनापं तरुल घ्यः चाकु हामोग्वारा तया पूजा यायेगु परम्परा दु । द्यःद्यःपिन्त पूजा याये धुंका द्यःया प्रसाद कथं द्यःयात छाःथेंतुं घ्यचाकु तरुल, हामोग्वारा संन्या तया समय् नयेगु चलन खः ।

नखःबलय् नयेगु न्हयागु हे जूसां नयेगु नसा धाःसा नखः चखः कथं पाः । घ्यः चाकु संल्हुं कुन्हु गुम्ह गुम्हसिया सुथय् जा नयेगु सत्ता माय्-बुजा धका ग्वःगु माय् जाकि, व पलः तयाः थुयातःगु जा नापं संन्या अचार नापं मेमेगु तरकारी परिकार दयेका माय् ब्वजा नयेगु चलन दुपिं दु ।

थ्व कुन्हु द्यःया प्रसाद काये न्ह्यो वा न्हिछि लाछिया दुने थःत बुइकातःम्ह मामं मचाबलय् जक मखु थ्व कुन्हु नं चसुप्वालय् न्हाय्पनय् चिकं तयाः थः मचातय्गु भिं स्वास्थ्य, ताःआयु व भिंगु लंपु लिना न्ह्याये फयेमाः धका सुवाः बीगु खः । बिया छ्वये धुंकुपिं म्ह्याय्मचात समेत थःछें वयाः थः मांया ल्हातिं चिकं तये धुंका भातया छँ लिहां वनीपिं दु । बिया व्छ्येधुंकुम्ह म्ह्याय्मचाया मचा मदुनिगु जूसा भातपिनिगु छँ घ्यः चाकु नये मज्यू धका थःछँ वइगु चलन दु । भमचातय्सं भातपिंन्थाय् घ्यः चाकु नयेगुया धयागु मां जुया यायेमाः धयागु चलन दु । उकिं मचा मदुपिसं भातपिंथाय् घ्यः चाकु नयेगु चलन मदु । थ्व परम्परा स्थीर रुपं मजुसां नं घ्यः चाकु संल्हु कुन्हु धाःसा घ्यः चाकु नये माली धका भातपिंथाय् मच्वंस्ये थःछँ हे वनेगु याइगु चलन खः । यदि भातपिनिगु छँ य्हे च्वनेगु याःसां फुक नयेगु याःसां घ्यः चाकु छता धाःसा नयेगु मयाः पिं दु ।

थ्व दिं कुन्हु सुथय् दोभान वा खुसि म्वःल्हुयेगु याःसा गुम्ह गुम्हसिनं म्वःल्हुइगुया पलेसा ख्वाः जक सिलेगु याइपिनं दु । थ्व कुन्हू न्हिनय् भोछिं याउंक निभालय् च्वनाः म्हय् चिकं बुइगु नं चलन दु । थ्व दिं कुन्हु नैगु नसा, व निभालय् च्वना चिकं बुइगु खंय् विचा याना स्वयेबलय् नेवाःतयसं थ्व अथें यानातःगु थें मच्वं । छाय्धाःसां माघ महिना धयागु चिकुलाया तःच्वतं चिकूगु ला खः । उकिं

धाइ नापं पौष माघंथें चिकू धकाः धायेगु याः । माघ महिनाया सुरु अर्थात माघ १ गते चिकूगुया चरम सिमाया दिं खः । मंसीर महिनां निसें चिकुइगु बरे जुजुं वना पौष महिनां पु गायेगु सुरु जुइगु खः । दकले सकले तःच्वतं पुगाइगु दिं धयागु माघ १ गते खः । उकिं थ्व इलय् म्हः म्ही दक्व तच्वतं ख्वाउंस्य च्वना च्वनी । उकिं निभालय् च्वनाः थःगु म्हय् चिकं तयाः पाना वया नापनापं थःम्हं फीगु वसःनं चिकं बुइत त्वया निभालय् हे तैगु जूगुलिं क्वाना च्वनी । निभालय् च्वना चिकं बुइबलय् म्हय् च्वंगु दक्व चिम्सं प्वाः तिं स्वाना चिकं नापं निभाःया क्वाःनं दुने दुहां वना म्हःय् क्वायेगु जुइ । थ्व जुल चिकं म्हय् दुहांवना क्वाइगु प्रविधि ।

मेगु क्वाःज थ्व कुन्हु नैगु नसाः घ्यः चाकु तरुल पँलः संन्या दक्व वस्तु हे आइरणयुक्तगु नसा खः । आइरणयुक्तगु नसां म्हय् दुने शक्ति बी क्वाःज बी उकिं म्हया पिने नं म्हया दुने नसाया मार्फतं नं क्वाः जः बिया चिकुया ख्वाउंया च्वंगु म्हयात दुने नं पिनेनं क्वाकेगु ज्या याइ । उलि जक मखु च्वापु वा सितं कया ख्वाउंया च्वंगु छ्यंनय् चसुप्वालय् मामं चिकं तयाः दुने थ्यंक दुहां वनेमाः धका ल्हातं पातापाता याना क्वाःजःया नापं चिकं दुव्छयेगु कथं नं खः । विशेषयाना छ्यंनय् तयेकेगु चिकंयात विशेषरुपं माय् तयाः क्वाक तःगु हे चिकं दैगु खः । उकिं लुमुलुमु धाःगु चिकं छ्यंनय् न्हाय्पनय् तयाः छ्यंयात नं क्वाकेगु याइगु खः ।

थ्व दिनकुन्हु तीर्थया दोभान त्रिवेणी आदि खुसिया संगमस्थलय् म्वः ल्हुइगु ख्वाः सिलेगु भिं धकाः गंगासागर प्रयाग काशी मथुरा आदि थासय् वनी नेपाःया अधिराज्यदुनेया थी थी दोभान व त्रिवेणी नं म्वः ल्हुइपिं ख्वाः सिलिपिं पूजा याइपिं, दानयाइपिनि भिड जुया मेला हे जुइ ।

समय ज्या न्ह्याइगुः

दँयदंसं घ्यःचाकु संल्हु कुन्हू ख्वपया थथुबहीया न्हयोने ख्वपया न्याम्ह दिपंकर भगवान हयाः समय यायेगु याई । थ्ववलय्यात समय धाःयायेगु अर्थात दिवंकर नापं ख्वपया वज्राचार्य शाक्यपिं फुकं भ्रवः छुनायाः समयलय् नकीगु जा कें बुबह, तरकारी, मरी आदि तयाः जा नयेगु वा प्रसाद बीगु याई नापं गुथियार व भक्तजन पिसं व्यूगु पञ्चदान नं दिपंकरया नापनाप वज्राचार्य शाक्य गुरुजुपिं नं कायेगु याइ।

यँ भिंनिदँय् छक्व पौष मसान्त कुन्हू स्वःनिगः दुने च्वंपिं दक्व दिपंकरनापनापं थाय् थाय्यापिं द्यःद्यःपिं हलुमान ध्वाकाय् ब्वयेहयेगु याइ । वया कन्हें कुन्हु घ्यः चाकु सँल्हु कुन्हु स्वयम्भू क्वय् भुइ ख्यलय् द्यःद्यःपिं ज्वः छुका तयेगु

याइगु खः । थ्व द्यःपिनिगु झ्वय् जुजु निसें वज्राचार्य व शाक्य जातयापिं भ्रवः छुना च्वनेगु याइ । थुवलय् स्वयम्भुइ भगवानया पञ्चदान द्यः निसें पञ्चदान याये धुंकुपिं फुकसिनं थःथः द्यः हया तयेमाः । थथे द्यःपिं गुरुजुपिं झ्वः छुइधुंकाः पूजा यायेगु पञ्चदान बीगु याइ । उगु उपस्थितिइ जा, कें लैं तरकार मरि आदि थरी थरी परिवारया नसा तयाः नकेगु याइ । थ्व पर्वयात समय वीगु धका धाई । थुवलय् अन्नया यक्व अह्रा जुइगुलिं वुंगद्यःवं स्वये मफूगुलिं व द्यः छम्ह हये म्वाः धयागु परम्परा दु । समय बी सिधल धायेवं द्यः द्यःपिन्त थःथःगु थाय् थासय् तिल यंकेगु ज्या जुइ ।

थुकथं घ्यःचाकु सँल्हु वा माघे संक्रान्तियात वौद्धमार्गीपिसं तःधंगु पर्व कथं हनेगु याः । विशेष यानाः भुइख्यलय् समय जुइवलय् हलुमान ध्वाका वा भुइख्यलय् द्यःद्यःपिन्त पूजा यानाः थःगु गछे कथं दान यायेगु याइ ।

वौद्धमार्गीपिन्त दान यायेगु मध्यय् दकले च्वयेया दान सम्यक दान खः । अथेतुं लखपा दानयात नं तःधंगु दान धाइ । सम्यकदान न्ह्याम्हसिया याःसां ज्यू । सम्यक दान यलय् न्यादँय छक्व नागवाहालय् यायेगु जूसा, ख्वपय् दछि छक्व माघ १ गते जुइगु खः । माघ १ गत हे भिंनिदँय् छक्व समय् यायेगु याः ।

सिलाचःऱ्हे

नेवाःतयसं हनावया च्वंगु नखःचखः मध्येय् छुं छुं नखःचखः बहनिइ वा सन्ध्याकाःइलय् द्यःद्यःपिन्त पुजा यानाः नखः हनेगु याना वयाच्वंगु दु । गथे पाहाँचःऱ्हे हनीबलय् सन्ध्याकाःइलय् वा बहनीतिनि लुकुमाद्यः पुजा यानाः भ्वय् नयेगु याइगु खः । चथाः हनीबलय् नं आकाशय् चन्द्रमा लुइधुंकाः चन्द्रमा पुजा यानाः नखः हनेगु याइगु खः । अथे तुं लक्ष्मीपुजा व म्हपुजा नं बहनी हे जक यायेगु चलन दु । थथे बहनीया महत्व दुगु नखःचखः मध्यय् सिलाचःऱ्हे नं छगू खः ।

सिल्ला कृष्ण चतुर्दशीकुन्हुया दिंयात सिलाचःऱ्हे कथं हनेगु चलन दु । सिलाचःऱ्हेयात शिबरात्री, महाशिबरात्री धकाः नं धायेगुयाः । थ्वकुन्हु विशेष यानाः महाद्यःपुजा यानाः, महाद्यःया नामय् अबुसं च्वनाः हनीगु खः । सिल्ला कृष्ण चतुर्दशी अथेत फाल्गुण कृष्ण चतुर्दशीकुन्हु महाद्यःया उत्पति जूगु दिं धकाः नं धायेगु याः । अथे तुं थ्वकुन्हु मनूया आत्मा मोक्ष जुइगु वा भिंगु मन जुइगु दिं धकाः नं धायेगु याः । थ्वया बारे छपु परम्परागत चिबाखं नं दु । छन्हु छम्ह शिकारी न्हिछितक्क जंगलय् चाःचाः हिलं नं छम्ह हे शिकार याये मखं । सन्ध्याकाःइलय् वयाः छथाय् बेलपत्रमाया क्वय् वयाः भ्राःसु लन । उगु बेलपत्रमाया क्वसं लः मुनाच्वंगु छगू थाय् नं दुगु जुयाच्वन । उगु लः दुगु थासय् हे बेलपत्रया हलं त्वपुयाच्वंगु छगः महाद्यःया मूर्ति दुगु जुयाच्वन । शिकार याये मखंम्ह शिकारी बेलपत्रमाया क्वय् भ्रासु ललं छपाः छपाः बेलपत्रया हः थ्वयाः कुतुका च्वंगु जुयाच्वन । उगु कुतुंवःगु बेलपत्रया हः महाद्यःया प्रतिमाय् लानाच्वंगु जुयाच्वन । अज्याःगु इलय् छम्ह मिसाम्ह चल्ला लः त्वने धकाः उगु थासय् वःबलय् शिकारीं स्यायेत्यन । थःत स्याये त्यंगु खनाः मिसाम्ह चल्लां जितः आः स्याये मतेनि, जिमि मचातयत छक्वः नसा नकाः लिहां वये अले जक शिकार या धकाः धाल । थ्व खँ न्यनाः शिकारीं मिसाम्ह चल्लायात त्वःता व्छत । अनं लिपा नं उगु थासय् आपालं पशुपंक्षित वल । दक्वसिनं छगू छगू त्वहः तल वन । दक्वसितं नं शिकारीं त्वःताव्छल । लिपा मिसाम्ह चल्लांनिसें दक्व भंगः पंक्षितय् थःथःगु ज्या सिधयेकाः शिकारीयाथाय् थःत शिकार या धकाः बचं पुरा याः वल । तर शिकारीया धाःसा सुं नं पशुपंक्षियात शिकार यायेमास्ति मवल । उलि जक मखु हिंसा हे याये मास्तिवल । थथे जूगुया मू हुनि थ्व दिं धयागु फाल्गुण सिल्ला चर्तुदशीकुन्हु जूगु जुयाच्वन नापं शिकारीं बेलपत्रया हः कुतुकुगु महाद्यःया प्रतिमाय् लानाच्वन । थुकथं थ्व दिनय् महाद्यःयात पूजायात यायेवं हिंसक मन हे नं अहिंसा जुइगु वा भिंगु मन जुइगु जुयाच्वन । अथे मन भिनावःगु जूगुलिं महाद्यःया दूत वयाः शिकारीयात शिवलोकय् यंकाः हिंसकपाखें मोक्ष प्राप्त याकल ।

अथे मोक्ष प्राप्त जुइगु जूगुलिं हे थ्वकुन्हु मनूतय्सं महाद्यःयात पूजा यानाः, महाद्यःया नामय् सुचिनिचि यानाः, म्वः ल्हुयाः, नीगु वसः पुनाः अवसं च्वनाः, मृत्यु लिपा हानं छुं हे जन्म कायेम्वाःलेमा शिवलोकय् वने खनेमा धकाः विश्वास याइगु खः । महाद्यः धयाम्ह हे शक्ति खः । शिव धयाम्ह हे पशुपति खः । भाजु सत्यमोहन जोशीजुया धापू कथं "पशुपति" या अर्थ हे "आत्मायात मोक्ष बीम्ह मोक्षदायक" खः । (नेपाली चाडपर्व २०३९: ५८)

"सिलाचःऱ्हे" छाय् याइगु धयागु खँ स्व. पुण्यरत्न वज्राचार्य धापू थुकथं खनेदु । फाल्गुण महिना शिशिर ऋतुयागु निला मध्यय् लिपायागु लाय् लाः । थ्व लाय् माघ महिनाबलय् महाद्यःयागु रुद्रतत्वं अर्थात जगतयात कल्याण याइगु तत्वं यानाः गना वनाच्वंगुलिं चुलि जायेकेगु याइ । उकथं जिर्णशिर्ण जूगु वस्तुयात न्हूगु रुप बिइगु शिबत्व प्राप्त जुइगु थ्व ला जूगुलिं फाल्गुण महिनाय् सिलाचःऱ्हे चखः कथं माने यानातःगु खः । (भ्रीगु नखःचखः ने.सं. १०८४ पृ ८१)

सिलाचःऱ्हेया महत्व बारे लिङ्ग पुराणय् महादेव वचन धकाः थुकथं न्ह्यब्वयातःगु दु । फाल्गुण त्रयोदशीकुन्हु म्वःल्हुयाः, अबुसं च्वनाः, उकुन्हु हे चान्हय् जाग्राम च्वनाः त्रयोदशी फुनाः चतुर्दशी क्यने साथं महाद्यःया मूर्तिइ वा शिवलिङ्गय् अर्ध बियाः शिवरात्रीकुन्हु चान्हय् जाग्राम च्वनाः होमयात धाःसा सर्वसिद्धि लाभ जुइ । अथे तुं भारतीय् ब्रतोत्सव धयागु धार्मिक सफुतिइ शिलाचःऱ्हे या महत्वबारे महादेवं पार्वतीयात कना बिज्याःगु धकाः थुकथं न्ह्यब्वयातःगु दु । पार्वतीं महाद्यःयात दकले सकले तःधंगु ब्रत धयागु गुबले धकाः न्याना बिज्याःबलय् महादेवं पार्वतीयात जवाफ बियाबिज्याः कथं दकले सकले तःधंगु ब्रत धयागु शिवरात्रीयागु ब्रत खः । थ्वकुन्हु मनूतय्सं स्वःचित स्वःमन यानाः भिंगु मतिइ तयाः सुचिनिचि यानाः महाद्यःया नामय् ब्रत च्वन धाःसा यमलोक वने म्वायेक छक्वलं मुक्त जुयाः स्वर्गलोक थ्यनीगु खँ धयाबिज्याःगु दु । उकिं मनूतय्सं थ्वकुन्हु न्ह्यथुकुन्हुया चांनिसें अर्थात् फाल्गुण कृष्ण त्रयोदशींनिसें जाग्राम च्वनाः शिवरात्रीबलय् अबुसं च्वनाः महाद्यःया पूजा याइगु खः । नापं शिवरात्री कुन्हुया चान्हय् महाद्यः व शिवलिङ्गय् न्ह्यःने यज्ञकुण्ड दयेकाः होम यक्ष नं यानाः जाग्राम च्वनीगु खः । थ्वकुन्हु न्हिछि महाद्यःया तोत्र भजन नं यायेगु याइ ।

भाजु सत्यमोहन जोशीजुं पशुपतियात मोक्षदायक धायेगु यानादीसा भाजु पुण्यरत्न बज्राचार्यजुं भ्रीगु नखःचखः सफुतिइ सिलाचःऱ्हेयात बैज्ञानिक धंगं प्रकृतिइ वःगु ह्यूपाः वा परिवर्तनशिलता धकाः उल्लेख याना बिज्याःगु दु । वय्कःया धापू कथं रुद्र व शिव धयागु हे परिवर्तन खः । न्हिन्हिं जुयाच्वंगु सृष्टि व विनास हे शिव खः । विनाश मजुइक सृष्टि जुइमखु । सृष्टि मजुइकं बिनास जुइमखु ।

सृष्टि व विनास हे प्रकृतिया रित खः, शक्ति खः । शिवशक्ति अर्थात प्रकृतिया सृष्टि व विनास थुइकेत हनेगु हे शिलाचःऱ्हे हनेगु खः ।

प्रकृतिया सृष्टि व बिनास थुइकेगु धयागु ज्ञानप्राप्त यायेगु अथवा शिबरात्री मानेयानाः ज्ञानि जुइगु भिं जुइगु खः । उकिं शिबरात्री मानेयायेगु परम्परा वैदिक कालंनिसें जूसां नं थौंतक्क नं थ्व विभिन्न धर्मालम्वीपिसं थःथःकथं चखः मानेयानाः वया च्वंगु दु । हिन्दू, शैव धर्मालम्वीपिसं महाद्यः वा शिवलिङ्गयात पूजा यानाः माने याना वयाच्वन सा बौद्धमार्गीपिनि ज्ञानया भण्डार ग्वरःयात पूजा यानाः मानेयाना वयाच्वन खयेतला थ्व परम्परा अप्वः धया थें बौद्धमार्गीपिसं मयाये धुंकल विशेषयानाः गुरुजुपिसं जक याना वयाच्वंगु परम्परा खः ।

नेवाःतय्सं थ्व सिलाचःऱ्हेयात चखः कथं हनावया च्वंगुदु । विशेष यानाः सुथंनिसें त्वाः त्वालय्, दुवाःदुवातय् मचातय्सं हासा ज्वनाः खिपः प्यनाः लँय् माहाद्यःया चिकुल मि कुइकेत जगाः धकाः जगाः फ्वनेगु याइगु खः । न्हिछि तक्क जगाः फ्वंगु दामं घ्यः छुचुं चिनि आदि न्यानाः मरिचरि दयकेगु याइ । फ्वनाहःगु सिँ दुवातय् दुवातय् द्यःद्यःपिनिगु न्ह्यःने वा महाद्यःया न्ह्यःने मि च्याकाः मि कुकुं मरि छुनाः हलुवा दयेकाः न्हिछि जगाः काःपिं, सिँ फ्वंःपिं मिकू वःपिं सकलें जानाः मरि इना नयेगु याइ ।

छँय् छँय् च्वंपिं मनूतय् महाद्यःयात पूजा यानाः गुम्हसिया अबुसं च्वंसा गुम्हसिया महाद्यःया न्ह्यःने होम यज्ञ यायेगु याइ । गुम्हसियां अबुसं च्वनाः शिबरात्री हनेगु याइ । बौद्ध धर्मालम्बीपिनि विशेष याना ग्वरः पूजा याये माःपिनि धाःसा सुथय् छँय् बँ इलाः सुचिनिचि यानाः मि कुइपिन्त सिँ दान यानाः बहनी छँय्जः सकसिया जा नये धुंकाः छँ जःछि सकलें मुनाः हासाय् ग्वरः तयाः उकिइ द्यःने सकसियां थःथः ब्वनेमाःगु सफू द्यतनाः छँया मूलम्ह मिजंम्हं पूजा यायेगु याइ । पूजा याइम्ह नं पुजा याइगु पूजाभः सकसियां थियाः संकल्प यानाः अर्थात सकसियां पूजा याःगु सरह पूजा याइ । पूजा याःतल्ले सकले पूजा याःथाय् च्वनाः मकलय् सिँ तयाः, मि च्याकाः कुना च्वनेगु याइ । पूजा सिधल धायेवं थँजिंनिसें सकसिनं ग्वरलय् पूजा यानाः ग्वरःन भागि यानाः सिन्हः तिनाः प्रसाद कायेगु याइ । सकसियां सिन्हः ती सिधल धायेवं प्रसाद धकाः मरिचरि इनेगु नयेगु याइ । नापं मकःकुकुं बरां गुलुमरि आदि नयेगु याइ । थुबलय् ग्वरः पूजा याइबलय् यःमरि पुन्हिबलय् थें ग्वरलय् न्हूगु बरां व वां ग्वरःलय् लुइगु नं याइ । ग्वरः लुयातगु थासय् सुथ न्हापां दनाः सुनां ग्वरःलय् च्वंगु प्रसाद लाये फत वया ज्ञान गुण अप्वः दै का चान्हय् हे अथवा थ्वकुन्हु सुथ न्हापां दनाः शिक्षा वा ज्ञान बीगु का जाग्राम याकेगु चलन दु ।

कन्हय्कुन्हु अर्थात फाल्गुण कृष्ण पञ्चमीकुन्हु सुथय् दनाः छँजः सकलें पूजायानातःगु ग्वरः भागि यायां थःथःगु सफू लिकायेगु याइ ।

सिलाचःऱ्हे कुन्हु अर्थात शिवरात्री वा महाशिवरात्रीकुन्हु काठमाडौं दुनेया पूर्व उत्तर दिशाय् न्ह्यानाः च्वंगु बागमतीया किनाराय् च्वंम्ह पशुपति द्यःयाथाय् यक्व भक्तजनपिं वया पूजा याः वइगु जूगुलिं उगु थासय् तःधंगु हे जुइ । फाल्गुण शुक्ल

त्रयोदशीनिसें जाग्राम च्वनाः चर्तुदशीकुन्हु महाद्यःयात पूजा यानाः फाल्गुण शुक्ल चतुर्दशीकुन्हुतक्क भक्तनजपिसं होम, जप तप यायेगु याइ । थुबलय् गाहस्थ्य जीवन न्ह्याकाच्वंपिंनिसें सन्तमन्त जोगी महात्मापिं समेत सकसिनं बागमती वनाः म्वः ल्हुयाः पशुपति महाद्यःयात दर्शन यानाः पूजा यायेगु याइ । गुम्हं गुम्हं अबुसं च्वनेगु त्रियोदशीनिसें चतुर्दशीया चान्हय् तक्क जाग्राम च्वनाः भिंगु चित्त याना थुगु जुनिं मोक्ष प्राप्तया कामना यायेगु याइ ।

श्री ५ या सरकारं शिबरात्री पर्वयात महानपर्वया रुपय् माने यानाः थ्व कुन्हु राष्ट्रिय बिदा हे बीगु यानावया च्वंगु दु । शिबरात्रीकुन्हु न्हिनय् यैंया तिनख्यलय् शाहीसेना शिवरात्री बडाई धकाः बाडा पतका मुइकेगु यायेगु परम्परा दु । थुबलय् शाहीसेनाया ज्याभ्वः नं भव्यता बीगुया लागि जुजु नापं उपस्थित जुइगु चलन दु ।

धार्मिक सहिष्णुता दुगु नेयाः देशय् शिबरात्रीयात थःथः धर्मालम्बीपिसं थःथः कथं हे पूजा यानाः हनेगु याना वयाच्वंगु दु । नेवाःतय् नापनापं मेमेगु जातयापिसं नं थःथः कथं हनेगु यानाः वयाच्वंगुं धयागु पशुपतिया महिमा अथवा जीवन पाखें मोक्ष, भिंगु चित्तया कामना, सृष्टि व बिनासया प्रकृया थ्व फुकं प्रकृति हे खः । मनू जन्म जुइ, छन्हु वया अन्त जुइ थुलि जक मखु जगतय् गुलि नं सृष्टि जुइ छन्हुया छन्हु अवश्य नं अन्त जुइ, थ्व ध्रुवसत्य खः । थ्वयात धार्मिक सहिष्णुता कथं मानेयागु वैज्ञानिक धंग वा प्रकृतिया प्रकृया कथं न्ह्यागु कथंसां थ्व माने यायेमाःगु हे खँ खः । उकिं महाशिवरात्रीयात सकसिनं मानेयाना वयाच्वंगु खः ।

श्रीपञ्चमी । वसन्त पञ्चमी

सिल्ला थ्व पञ्चमी अर्थात माघ शुक्ल पञ्चमी कुन्हूया दिंयात श्रीपञ्चमी धका महामञ्जुश्री सरस्वतीयात पूजा याना हनेगु याना वयाच्वंगु खः । थ्व कुन्हू महामञ्चुश्रीया थः शक्तिपिं वर्दा व मोक्षदा निम्ह ज्वनाः महाचीनं निसें स्वयम्भूया महारश्मीयात दर्शन यायेत बिज्यागु खः । नेपाः गाः दुने मुनाच्वंगु लः चोभाःया पहाड तछ्याना पित न्छ्याः च्वनेगु वस्ति दयेका ब्यूगु दिं धकाः धायेगु नं याः गुम्ह गुम्हसिनं सिल्ला थ्व पञ्चमी कुन्हु सरस्वतीया जन्मदिं धका नं धायेगु याः । नेपाः गाःयात च्वनेगु थाय् (वस्ति वसे) याःगु जूगुलिं महामञ्जुश्रीयात हे सरस्वती धका धायेगु याना वयाच्वंगु खः । नेवातय्सं महामञ्जुश्री वा सरस्वती द्यःयात ससुद्यः वा ससुमांजु धका धायेगु याना वयाच्वंगु दु । थ्व कुन्हु अर्थात सिल्ला थ्व पञ्चमी कुन्हु खुगू ऋतू मध्यय् ऋतुराज वसन्त ऋतु क्यनीगु दिं जूगुलिं यानाः वसन्त पञ्चमी धका नं धायेगु चलन दु ।

श्रीपञ्चमीया महत्व वारे स्वयम्भू पुराणय् बुद्ध वचन धका थुकथं उलेख याना तःगु दु । थ्व कुन्हु सुं मनुखं मञ्जुश्रीया स्तुति यानाः जप, तप, पाठ, पूजा श्रद्धा भक्तियात धाःसा व मनू अज्ञानम्ह जूसां ज्ञानीम्ह जुइ, दरिद्रम्ह जूसां धनि जुया वइ, धका धयातःगु दु । अथेतुं गान्धर्व पुराणय् श्रीपञ्चमी कुन्हु सरस्वती पूजा यानाः आखः सयेकेगु सुरु यात धासा ज्ञानी गुणी जुयाः सर्वसिद्धि प्राप्त याइ धकाः च्वयातःगु दु ।

बौद्ध धर्माबलम्बीपिनि मञ्जुश्री धयाम्ह हे वोधिसत्व खः वोधिसत्व धयाम्ह काल्पनिक व्यक्ति मखु । इतिहासकारपिसं वोधिसत्व धयाम्हसिगु ई विक्रम सम्बतया सुरु सुरुइ माने याना वयाच्वंगु दु । बुद्धधर्मय् मन्त्रवादया नां धलखय् दकले न्हापां थ्वया नां वई । अथवा मन्त्रविद्याया प्रतिपादन हे थ्वं याःगु धका धाइ । मञ्जुश्री नं सृजनायाःगु "मञ्जुश्री मूल कल्प" धयागु सफू बौद्धसमाजय् तच्वतं चर्चित सफू खः । थ्व सफुतिइ मन्त्र सिद्धिया वारे आपालं खं न्ह्यो ब्वयातःगु दु । मञ्जुश्रीयात हे लिपा वना सरस्वती धायेगु जूगु खः । महामञ्जुश्री वा मञ्जुश्रीयात विद्या सयके सीक्य न्ह्याःपिसं सरस्वती धकाः धायेगु याना वयाच्वंगु दु । नापं मनू स्वयां पाक परिकल्पना यानाः द्यःया मूर्त्ति दयकेगु यात ।

ससुद्यःया मूर्त्तिया स्थानः

ससूद्यःया मूर्तिया वा तस्वीर छेंय् व्बने कुथिइ, सफू कुथि, बाहाः, वही, चुक निसें मसानय् तक्कनं स्थापना यानातःगु खनेदु । यें दकले प्रख्यातम्ह ससुद्यः धयाम्ह स्वयम्भूइ पश्चिम देगलय् च्वंगु खः । अन पालि दुगु मन्दः क्वसंनं ससुद्यःया मूर्तिया दु । थथे पालि दुगु मन्दःया वारे जनमानसय् थुकथं धायेगु चलन दु । महामञ्जुश्री या शिक्षार्थीपिं मध्यय् सर्वज्ञमित्र धयाम्ह छम्ह दु । उम्ह शिक्षार्थी नेपाः वयाः ज्ञान गुणया खँ ल्हानाः प्रचार प्रसार यायेगु जुल । अथेतुं ज्ञानगुणया खं ल्हानाः च्वं थाय् महामञ्जुश्री भ्वाथःगु लं फिनाः सुथां मलाम्ह बृद्धयागु भेषय् वयाः शिक्षा ज्ञानया खंल्हानाः च्वं थाय् वयाः च्वंवल सर्वमित्रं थः गुरु धका नाले मछालाः गुरुयात वास्ता मयास्य थःगु ज्याय् तलिन थें याना च्वन । लिपा ज्ञान गुण काःवःपिं सकलें मनूत लिहां वने धुंकाः जक थः गुरुयात सम्बोधन याःत । महामञ्जुश्रीया तुति भागि याःवलय् थःगु मिखा निगलं गुरुया पालि तःलय् कुतुं वन । अथे मिखा कुतुं वंगु जूगुलिं हे पालितःलय् मिखा दुगु मन्दःयात ससुद्यः धका हना वयाच्वंगु खः । नापं उगु मिखा दुगु पालि खनाः थःपिं न्ह्याक्व हे सःस्यूसां गुरुपिन्त हेला याये मज्यू धयागु लुंमका बीगु कथंया द्यः खः ।

छें, सफूकुथि व्बनेकुथिइ अध्ययन याइपिसं ससुद्यःयात आराधना यानाः व्बनेगुलिइ एकचित याना ज्ञानगुण खँ सयेका काइ धकाः ससुद्यः तयेगु याइगु खः । अथेतुं छें पिने जवं खवं ग्वाखं दयेका गणेद्यः व ससुद्यःया मूर्ति तयेगु धयागु छें दुहां पिहां जुइबलय् संयम जुइमा वा न्ह्याःगु ज्या याःसां सुथां लायेमाः, मंगलमय् जुइमाः धकाः गणेद्यः अले ज्ञान, विवेक, दया सःस्यूम्ह जुइमाः धकाः ससूद्यःया मूर्ति स्थापना याइगु खः । सरस्वतिं छेंया जःपिं फुकंसित सःस्यूपिं वुद्धिमान याना बिइमा धकाः खः ।

भिंस्वंगू शताबदीपाखे निसें मनू उइगु थाय् मसान मसानय् नं ससूद्यःया मूर्ति तयेगु जूगु खनेदु । अथे ससुद्यःया मूर्ति दुगु थासय् गणेद्यःया मूर्ति नं दु । थन थाय् लाक मसानय् ससूद्यः छाय् तल धयागु खँ छगू ऐतिहासिक घटना न्ह्यो व्बयेगु उपयुक्त खना । रणवहादुर शाहया यःम्ह रानी कान्तिमती विरामी जुयाः च्वंबलय् सःस्यूपिं वैद्य क्यनाः नं रोग क्वमलाः लिपा उम्ह रानी स्वर्गे जूवलय् याःगु थी थी उपद्रह मध्यय् गिद्ध अपसगुनपिं प्राणी धकाः खंक्व गिद्ध स्यायेगु हुकुम जुल । स्यानाहःपिं गिद्ध दक्वं जाउलाख्यलय् छथायतुं तयाः उना व्छल । लिपा उना व्छःगु थासय् मचातय्त भूतं ज्वनी धकाः अन तान्त्रिकतय्सं ससूद्यःया स्थापना याना बिल (त्रिरत्नसौन्दर्यगाथा)। थुकथं ससुद्यःयात तान्त्रिक द्यः कथं नं माने यायेगु याना

वयाच्वंगु दु । ससूद्यःयात भूततय्त नाश याइम्ह कथं नं माने यायेगु याः (हाम्रो चाडपर्व) ।

नेवातय् ससूद्यःया पूजा :

नेवातय् विशेष याना आखः ब्वनाच्वंपिं मचातय् न्हिन्हिं धयाथें ससूद्यःया श्लोक व्बनाः पूजा यानाः नुगः कायेगु चलन दु । तर थौंकन्हंय् ब्वनेमाःपिं मचातय्सं थथेयाःगु खने मदये धुंकल । स्कूल वनीपिं व गनं ब्वनेकुथि ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं ससूद्यः पूजा याना भागियायेगु न्हापा जू । तर थौंकन्हें श्रीपञ्चमी कुन्हू छन्हू धाःसा ससूद्यःयात पूजा यायेगु चलन दु । थ्वबलय् थाय् थासय् च्वंपिं ससूद्यःया थाय् द्यःपूजा याःवनेगुया नाप नापं छें त्वालय् च्वंपिं ससुद्यः पूजा यायेगु नं चलन दु ।

ससूद्यः अमय द्यःजूगुलिं अमयपूजा तयेगु याई । ससुद्यः पूजा याइबलय् विशेष याना पूजा सामानया नापनापं कपाय् तयाः द्यः पूजा यानाः कपाय् निला ससुद्यःयात हे क्वखायेकेगु चलन दु । ससुद्यः पूजा याये सिधल धायेवं थःगु नुगलय् ससूद्यः वासं च्वं वयेमाः धका ससुद्यःया नुगः थिया थः थःगु नुगः थिया आराधना याइगु खः । छुं हे मनस्य न्हापां ससूद्यःया कि नयेगु धका न्यागः जाकि वां मथीक नुना व्छयेगु चलन दु ।

विद्या प्रारम्भया दिंः

नेवाः परम्परा कथं मचातय् दकले न्हापां आखः च्वकेगु ब्वंकेगु श्रीपञ्चमी कुन्हू निसें हे यायेगु याई । आखः स्यनेमाःपिं मंचाय्त नापं ज्वना ससुद्यःया थाय् वनाः, पूजा यानाः, ससूद्यःया न्हयोने वा जवंखवं अंगलय् नमोवागिश्वरायः च्वकाः आखः च्वकेगु सुरु याई । ससूद्यःयात वागिश्वरा धकानं धायेगु याः । उकिं न्हापां आखः स्यनीबलय् ससुद्यःया नां कया वयागु हे नां च्वका सुरु याइगु खः ।

सुयानं छुं थाज्या वा सु ज्या स्यने माल धाःसा स्यनीम्ह नं स्यनाकाइम्ह निम्हं ससुद्यःया थाय् वनाः ससुद्यःपुजा याना थाज्या स्यनेगु व सयेका कायेगु याई । उकिं ससुद्यः खालि आखः जक स्यनीम्ह द्यः मजुस्य थाज्या, सुज्या नापनापं बाजं थायेगु नं स्यनीम्ह द्यः खः ।

ज्या सयेका काइपिं वा ज्यासःपिं वा ससुद्यः प्रति श्रद्धा दुपिं मनूत थ्व कुन्हू ससुद्यः पूजायाना :अवसं च्वनेगुनं याइ । श्रीपञ्चमी कुन्हु अवसं च्वनीगुया वारे पौराणिक बाखं कथं थुकथं खनेदु । छन्हु लक्ष्मीं नारदयात सुनं मिसापिं सौभागिशाली जुइमास्ति वःसा खिुदंतक लगातार श्रीपञ्चमी कुन्हु अबुसं च्वन धाःसा लक्ष्मी द्यःथें सुखी व भातःया यःम्ह जुइ धकाः धायेगु याः ।

अथेंतुं श्रीपञ्चमी कुन्हु अबसं च्वनाः ज्या स्यनाः काल धाःसा बांलाक सुथां लाक सयेका काये फै धैगु धारणा दु । थ्व बाहेक ससुद्यः प्रति भक्तिभाव दुपिं मचां निसें न्ह्याम्ह नं थ्व खुन्हू अबुसं च्वनेगु याः । सकस्यां ससुद्यःप्रति श्रद्धा भति तयेगु याःसां विशेष याना आखः ब्वंनाःच्वंपिं विद्यार्थीपिनि विशेषयाना श्रीपञ्चमी कुन्हू विद्याया सफलया कामना यायेगु याः । जांच वियातःगु दःसा जांचय् उत्तिर्ण जूइमा धकाः द्यःयात फ्वनेगु याइगु खनेदु ।

विशेषयानाः नेवाःतय् ससुमांजु ल्हासां वःम्ह धकाः धायेगु चलन दु । श्रीपञ्चमीया छन्हू न्ह्यो बहनी ल्हासां थ्यंकःवःम्ह धकाः ससुद्यःया मूर्तियात पूजा याना चिकं बुकेगु चलन दुसा वया कन्हेकुन्हू पुजा यायेगु चलन दु । श्रीपञ्चमीया छन्हू न्हयो अर्थात सिल्लाथ्व चौथी कुन्हू ल्हासां ससुद्यः थ्यंकवःम्ह धकाः ल्हासाया ससूद्यः हे धायेगु चलन दु ।

नेवातय्गु मूल वस्ति दक्व थासय् मूलम्ह ससूद्यःया मेला जुइ । नेवातय् परम्परा कथं थ्व कुन्हू निसें न्हयाइपुक ब्यालि न्हिले याना अवीर म्हिताः छम्ह मेम्हसित अवीर तयेका बीगु चलन दु । थ्व कुन्हु निसें विवाह वा लहदवाजि यानाः ससुद्यःया थाय् ससूपुजा यानाः होलि म्हितेगु याइगु खः । थ्व कुन्हु निसें ससूपुजा यानाः फागुण शुक्ल पूर्णिमा कुन्हु तक्क होलि म्हितेगु याइ । फाल्गुण शुक्ल अष्टमीइ बसन्तपुर हनुमान ध्वाकाय् चिरस्वानाः सार्वजनीक होलि म्हितेगु प्रारम्भ फागुण शुक्ल पूर्णिमा कुन्हु चिर थनाः तःगु क्वथला चिर वायेगु यात धायेवं सावर्जनिक होलि म्हितेगु अन्त जुइ । नेवाः समाज दुने नं होलि पुन्ही सिधल धायेवं अवीर म्हितेगु क्वजीगु खः ।

दछिया दुने इहिपा याःपिनि ससूपुजा न्याकेगु धका श्रीपञ्चमी निसें फागु पूर्णिमा तकया दुने न्यायेकेगु चलन दु । ससूपूजा धकाः धाल धायेवं हे लहदबाजि यानाः न्यायेकीगु पूजा खः ।

थ्व कुन्हू निसें नेवातय् वसन्तया धुनय् म्ये हालेगु सुरु यायेगु याइ ।

माघ ज्वःछि माध वनीपिनि श्रीपञ्चमी कुन्हू सहश्रधारा धकाः प्वाःप्वाःदुगु लःघः (चायागु वा मेगुली । सिजा) छ्योनय् तयाः ससुद्यःया थाय् वनाः पूजा यायेगु चलन दु । ससुद्यःया पूजा याये सिधल धायेवं तिनि अथे वंपिनिलँ फीगु याइगु खः । चिकुवलय्, चिकुक, तां न्वइ वलय् तां न्वइ कथं क्रिया कलाप यायेगु न धर्म दुने हे लाःगु क्रियाकलाप खः । अथवा पूरुषार्थ क्यनेगु खः ।

श्री ५ या सरकार वसन्त पञ्चमीयात राष्ट्रिय पर्व कथं हनेगु यानाः थ्व कुन्हू अधिराज्य भरि हे विदा बिया तःगु दु । थ्व कुन्हु वसन्त श्रवण यायेगु धकाः हलुमान ध्वाका दुने जुजु सवारीया नापनापं श्री ५ या सरकारया उच्चपादाधिकारीपिं हाजीर जुयाः वसन्त ऋतुया धुन न्यायेकाः वसन्त ऋतु प्रारम्भ जूगुया खुशियाली माने यायेगु याई । थ्व हे वसन्त ऋतुया धुन न्यंकेगुयात हे वसन्त श्रवण धका धायेगु याइ । श्रीपञ्चमीया दिंयात भिंगु दिं कथं कायेगु चलन दु । थ्व कुन्हु छुंनं संस्कारगत ज्या व्रतबन्ध, इहि, बाह्रा पिकायेगु विवाह, ज्याथाज्याथि जंकू याये माःसा साइत स्वये माः धयागु मदु । थ्व कुन्हु साइत मस्वस्य संस्कारगत ज्या खं याये ज्यू भिं धायेगु चलन दु । उकिं थ्व कुन्हु पूजा धर्म कर्म निसें कयाः संस्कारगत ज्याखं यायेगु नं चलन दु ।

थुकथं श्रीपञ्चमीया दिंयात समाजय् मागंलिक दिंया रुपय् कायेगु यानातःगु तच्वत हे स्वभाविक खः । थ्व दि ज्ञान गुण प्रारम्भ यायेगु दिं खः । बुद्धि विवेक ज्ञान गुणया अविवृद्धि जुइगु दिं उकिं थ्व कुन्हू न्हयाःगु हे याःसां भिं जुइगु स्वभाविक खः । थ्व दिंयात नेवाःतय्सं जक हनावयाच्वंगु दिं मखु सम्पूर्ण नेपाःमिपिसं हे हनावयाच्वंगु दिं खः ।

घ्यः चाकु संल्हु कुन्हु सुरु याःगु माध वनेगु ज्या "सहस्र धारा" श्रीपञ्चमी कुन्हु यायेगु याःसा सिपुन्ही कुन्हु अर्थात सिल्लागाः पूर्णिमा कुन्हू माध वनेगु क्वचाकेगु यां । थ्व कुन्हु अर्थात सिपून्ही कुन्हु मिलापुन्ही कुन्हु सुरु याःगु स्वस्थानी बाखं कनेगु नं क्वचायेकेगु याइ । थ्व कुन्हु माधखः जात्रा यायेगु नं याइ ।

होलि

चिल्लाथ्व अष्टमी अर्थात फाल्गुणशुक्ल अष्टमीकुन्हु थाय् थासय् चिर स्वानाः सुरु जुइगु होलि, चिल्लाथ्व पुन्हि अर्थात फाल्गुण शुक्ल पूर्णिमाकुन्हु चिर क्वथलाः चिर वाये यंकल धायेवं तिनि होलि सिधःगु जुइ। होलि पर्वयात श्री ५ या सरकारं राष्ट्रिय पर्व कथं मान्यता बियाः होलि क्वचाइगु दिं होलिपुन्हि छन्हु राष्ट्रिय बिदा हे बिया वयाच्वंगु दु। होलि सुरु जुइगु दिं चिर स्वाइगु जूगुलिं उगु दिंयात चिर स्वाइगु अष्टमी हे धकाः धायेगु याःसा होलि क्वचाइगु पुन्हियात होलिपुन्हि धकाः धायेगु चलन दु।

चिर स्वायेगु

बसन्तपुर लँया दथुइ हनुमान ध्वाखाया न्ह्यःने व यलया कृष्णमन्दिरया न्ह्यःने आदि थाय् थासय् चिर स्वायेगु धकाः ताःहाकःगु पँथय् स्वतँया चाकलाःगु छत्रय् थीथी रङ्ग बिरङ्गया कापः कुचा कुचा चिनाः यःसिं थने थें थनातइगु खः। स्वयेबलय् स्वतँ दुगु छत्र थें च्वं। यलय् कृष्णमन्दिरया न्ह्यने चिर स्वाइगु धयागु सिमाय् रङ्गी बिरङ्गीया कापः खानाः स्वाइगु खः। चिरया अर्थ खः वसः। विशेष यानाः अझ मिसापिसं पुनिगु वसः खः। बास्तबय् रङ्गी चङ्गी कापः कुचा कुचा चिनाः छत्र थनेगु स्वयां रङ्गी बिरङ्गीया कापः सिमाय् खानाः ब्वइगु चिरनाप सतिगु स्वापू खः। थथे चिर स्वायेगु धकाः कृष्णया पालय् अर्थात दैविककालय् गोकुलय् कृष्णं विभिन्न लीला क्यंगु मध्यय् छगू रास लीला खँनाप स्वापु दुगु खः। गोकुलया गोपिनीत छन्हु यमुना खुसिइ म्वःल्हुइत थःपिनि वसः दक्वं खुसि सिथय् तयाः थःपिं खुसिइ दुना च्वंगु जुयाच्वन। उगु इलय् कृष्ण नं गोपित म्वःल्हुयाः च्वंगु यमुना खुसिइ थ्यकःवल। गोपिनीतयसं वसः त्वःताः म्वःल्हुयाच्वंगु कृष्णं खनाः दक्व वसः कयाः सिमाय् खानाः म्वःल्हुया च्वंपिं गोपिनीतयत हायेका च्वंगु

जुयाच्वन। लिपा गोपिनीतयसं कृष्णयात चित्त बुझय् यानाः थःथःगु वसः कयाः पुने खंगु खः। कृष्णं गोपिनीपिनिगु वसः सिमाय् खाःगु हे चिर स्वानाः सिमाय् कापः खायेगु खः धकाः धाइपिं दु। श्रीकृष्णं गोपिनीत नापं रसरङ्ग याःगु जूगुलिं होलिबलय् विशेष यानाः मिजंपिसं मिसापिन्त, मिसापिसं मिजंपिन्त अबिर, रङ्ग कयेकाः, ईकाः, पाका,ः तयेकाः, लोला, बेलुनय् रङ्ग जायेकाः कयेकाः म्हितेगु चलन जूगु धाइपिं दु। मिसा मिजंया दथुइ जक मखु मिसा मिसा, मिजं मिजंपिं दथुइ नं अबीर तयेकाः, रङ्गं छ्वाकाः, पचुकां रङ्ग छ्वाकाः, लोलाय्, रङ्ग भरेयानाः बेलुनं कयेकाः होलि म्हितेगु चलन दु।

होलिया नामकरणः

फाल्गुण शुक्ल अष्टमीनिसें फाल्गुण शुक्ल पूर्णिमा तक्कया च्यान्हुया दिंयात होलि धकाः नामाकरण यानातःगु दु। थ्व नामाकरण गुकथं जुल धयागु बारे छपु धार्मिक अबधारणा थुकथं खनेदु। हिरण्यकसिपु धयाम्ह छम्ह राक्षस दु। उम्ह राक्षसया धारणा कथं द्यःपिं स्वयां राक्षस बल्लाः। द्यःपिं धयापिं हे शत्रुत खः। उम्ह हिरण्यकसिपुया केहेंया होलिकाया गुण धयागु मिं थिइ मफैगु खः। हिरण्यकसिपुया काय् भक्तप्रल्हाद छम्ह दु। गुम्हसिया उपासना हे विष्णु भगवान खः। हिरण्यकसिपुं थः काय् प्रल्हादयात विष्णु भगवानया नां काये मते, व झी शत्रु खः धकाः गुलि धाल,नं खँ न्यँ हे मन्यं। उकिं थःम्हं जन्म यानातःम्ह काय् प्रल्हादयात स्यायेगु बिचाःयात। उकिं थः काय्यात स्यायेत मिं थिइमफुम्ह केहेंया मुलय् प्रल्हाद तयाः मि च्याकाः दथुइ तयाबिल। मिं थी मफुम्ह मिसाया मुलय् प्रल्हाद च्वनाःनं भगवान विष्णुया हे नां कयाच्वन। लिपा प्रल्हादयात मिं मच्छसे मिं थिइमखुम्ह होलिकायात हे मिं नौ यानाबिल। व हे होलिकाया नां लिपा होलि धकाः नांमाकरण जुयाच्वंगु खः। होलिका धयाम्ह मिसा असत्य पापि बांमलाःगुया प्रतीक खः। उकिं होलिया विशेष महत्व धयागु शत्रुया अन्त, पापि मथि धर्मया बिजय जूगुया हर्ष उल्लास माने यानाः हनिगु खः। विजय जुइबलय् अबिर तयाः सिन्दुर जात्रा याये थें पापि माथि बिजय प्राप्ति याइगु खः। उकिं हे चिर स्वानाःतःगु चिर क्वथलाः निश्चित थासय् थ्यंकाः चिर दाहा यायेगु धकाः चिर स्वानातःगु सिमा च्याकाव्छ्याः नौ यायेगु चलन दु। होलिकायात च्याका नौ याना व्छये थें चिरयात च्याकेगु खः। नौ यानाः व्छयेगु खः।

छन्हु महाद्यः तपस्या च्वनाच्वंबलय् वयागु तपस्यायात भंग यायेत कामदेवं थी थी लिला क्यनाच्वन। थ्व खनाः पौराणिक बाखं कथं महाद्यः तमं थःगु

कपालय् च्वंगु स्वंगःगु मिखा कनाः कामदेवयात भस्म याना व्छत । अथेतुं चिरयात भष्म यानाः ज्ञानगुणया ज्याय् रतिकृदायात भष्म यायेगु कथं चिरयात दाहयात धायेगु नं याः ।

गुरुमापायात जा नकेगु :-

होलियात नेवाःतय् विशेष उत्सव कथं हनेगु चलन मदुसां इतुंबाहाःया केशचन्द्रया पाजु गुरुमापायात भ्वय् नकेगु चलन दु । इतुंबाहाःयापिसं केशचन्द्रयात केशचन्द्र आजु धकाः धायेगु चलन दु । केशचन्द्र, धनिम्हेसिया काय् खः । वया छगू बांमलाःगु बानि दु । व खः जू म्हितेगु । जू म्हितुम्हितुं थःगु छँ बुँ फुकं हे फुकल । लिपा थःगु छुं हे मदुसेलिं चकंद्यःयात बियातःम्ह तताया थाय् वनाः जा नःवनेगु यात । चकंद्यः नं तच्वतं धनिम्ह जूगुलिं किजायात जा नकींबलय् ततायम्हसिनं लुँया देमाय् तयाः नकीगु जुया च्वन । लुँया देमाय् तयाः नकूगु देमा धाःसाः केशचन्द्रंजू म्हिताः फुकिगु जुयाच्वन । थथे जू म्हिताः फुकुगु जूगुलिं ततामहं ली, कँय्या देमाय् तयाः नकेगुयात वहे नं बाकि मतसेँलि लप्तेय् तया जा नकेगु यात । थ्व खनाः केशचन्द्रया थःत ततामहं हेपे याःगु धकाः जा मनसे न्हिन्हिंया जा मुनातल । छन्हु थःम्हं मुंकातःगु जा पानाः मी माल धकाः बिचाः यानाः पानाः थः पिवाः च्वना च्वन । पिवाः च्वंम्ह केशचन्द्रया न्ह्य वल । न्ह्यलं चायेकाः पानातःगु जा दुकाये धकाः स्वःबलय् जा छग्वःहे मदयेक बखुनं नयाः तःगु जुयाच्वन । थथे जूगु खनाः केशचन्द्र ख्वल । केशचन्द्र ख्वःगु खनाः जा नयावंपिं दक्वः बखुंचात वयाँ जाया पलेसा लुँ - खि फानाबिल । उगु हे लुँ मुनाः च्वंबलय् लाक्क छम्ह गुरुमापा लाखय् केशचन्द्रयात नये धकाः वल । थ्व खनाः केशचन्द्रं गुरुमापायात पाजु नालाः पाजुया छँया भलाकुसल यात । थःत पाजु नाःगुलिं गुरुमापायात धाःथें भिंचा भाःपाः केशचन्द्रयात नयेगु मयात । बखुंतय्सं फाःगु लुँयात गुरुमापायात हे ज्वंकाः इतुंबाहालय् वल । गुरुमापायात नं थः नापंतुं तल । केशचन्द्रं मसीक मसीक गुरुमापां त्वाःयापिं मचात खुयाः खुयाः नयेगु यात । थ्व खं यानाः त्वाःयापिंसं केशचन्दयात्र गुरुमापां याःगु कर्तुत कन । थ्व खं यानाः केशचन्द्रया नापं त्वाःयापिं जानाः गुरुमापायात तिनिख्यलय् वाये यंकेगु खँ धाल । केशचन्द्रं नं गुरुमापायात एकान्तगु थासय् तिनिख्यलय् तयेगु यात । अन गुरुमापाया ज्या धयागु तिनिख्यलय् स्वपा अप्पा छथासं लानाच्वन धाःसा उकियात अलग यानाबीगु खः । न्हिंन्हिं गुरुमापायात ला जा नकेगु तयेके हयेगु खँ नं धाल । व हे कथं थौंकन्हय् दछिया छक्वः मेय् छम्हसिया ला, भिंनिफा जाकिया जा थुयाः उकियात ल्वयेक ल्वसा घासा दयेकाः होलिपुन्हिया चान्हय् यंकेगु चलन दु । थथे गुरुमापायात चान्हय् जा नके यंकीबलय् चिकिचा प्वाक मत छप्वाः च्याकाः खुफा बकुलाक नसा क्वबुया इतुबाहाःया गुथिहारत तिनिख्यलय् वनेगु खः । अन थ्यंकाः गुरुमापायात भाग तयाः थःपिनि गुरुमापायात ज्वरेयानावंगु नसा नयाः लिहां वयेगु याइगु खः ।

केशचन्द्रयात लुँ खिफाना धनि याःपिं बःखुंतय्त गुंला ज्वःछि न्हिन्हिं बःखुंतय्त वा नकेगु चलन थौं तक्क नं दनी । गुरुमापायात जा नकेगु दिन न्ह्याबलें चिर क्वःथःगु चान्हय् हे न्याकेगु चलन दु । थ्व विशेष याना पःमाय् जातिं याःसां लिपा किलागःया ज्यापुतय्त जिम्मा बियातःगु दु ।

चिर क्वथयेगु :

फाल्गुण शुक्ल पुर्णिमा अर्थात चिल्ला थ्व पुन्हि कुन्हु थाय् थासय् थनातःगु चिर क्वथलाः उकियात निश्चित थासय् यंकाः उना व्छयेगु याइगु खः । यँया बसन्तपुरय् थनातःगु चिर क्वथलाः यँया तिनिख्यलय् यंकाः उइगु याइ । अथें तुं यलया कृष्ण मन्दिरया न्ह्यःने थनातःगु चिर बागमति खुसिया सिथय् यंकाः उना व्छयेगु याइ ।

चिर स्वायेगु व चिर क्वःथयेगु साइत स्वयाः याये माःगु परम्परा दु । विशेष यानाः होलि म्हितिगु धयागु चिर स्वासांनिसें जूसा मुख्य श्री ५ या सरकारं विदा बिइगु पुन्हिकुन्हु जूगुलिं पुन्हिकुन्हु अप्वः जनतात होलि म्हितेगु याः । थ्वः थ्वः पासापिं जानाः त्वाः त्वालय् म्हितेगु याः । थ्वया नाप नापं छथासं मेथाय् वनाः लँय् लँय् हे होलि म्हितेगु याइगु खः ।

होलि मिसा-मिजं दथुइ ख्यालि न्हिलिया उत्सव

नेवाःतय् खय्त ला श्रीपञ्चमीकुन्हु ससुपुजा यानाः होलि म्हितेगु सुरु जुइ धुंकीगु खः । श्रीपञ्चमीकुन्हुनिसें फागुपुन्हि तक्क होलि म्हितेगु याइगु खः । होलिबलय् थें लँय् लँय् त्वाःत्वालय् म्हितेगु यायेगु याइमखु । छुं बिबाह, ब्रतबन्ध वा छुं पूजा यानाः वा ससुद्यःपूजा यानाः ,ससुद्यःया देवस्थानया नापं पूजा वनावःपिं लिहाँ वल धाःसा थःथः हे लँय् लँय् होलि म्हितेगु याइ । लँय् नापलाःपिं मनूतय्त ख्याःयानाः, अनुरोध यानाः, अबिर तयेकेगु याइ ।

होलि विशेष यानाः मिसा मिजंतय् मतिनामिपिन्त मिसां मिजंयात, मिजनं मिसायात थःगु मतिनाया भावना व्यक्त यायेगु खः । फागुबलय् अभिव्यक्त यानाः तःगु फागु म्ये छुं कुचा थन न्ह्यब्वया:

भ्र्यालय् च्वंगु तुकंमाः व हे ल्यासे जितः माः
व ल्यासे मदयेकं जा हे मनया

थ्व भ्वः छम्ह मतिनामि मिजनं अभिव्यक्त यानातःगु लोकोक्ति खः । अथे तुं मिसाम्ह थः मतिनामि नाप लायेगु खँ थुकथं व्यक्त यानातःगु लोकोक्ति दु ।

दाला दंक बजि तये

हँय् खँय् निग्वः काला तये
जिचाभाजु वइबलय् खापां काका च्छ्ये

होलि यँया नेवाःत जक मखु विशेष यानाः नेपाःया पाहाडय् बसोबास याना च्वंपिं स्वयां तराइ बासिपिं नेपाःमिपिनि तःधंगु नखः कथं हर्ष उल्लास यानाः म्हितेगु चलन दु । न्ह्याथाय् नं पासा पासापिंनि दथुइ म्हितेगु याःसा थः यःपिं मिसातय् मिजंतयृत, मिजंतय् मिसातयृत अबिर तयाः थःगु मतिनाया अभिव्यक्त याइगु चलन दु । तराईबासिपिनि गुम्हगुम्हसिया बिधुवाम्ह मिसाप्रति मतिना जुयाच्वन धाःसा होलि म्हिताः मिजनं अबिर, रङ्ग तयाः बिधुवायात सधुवा याना कायेगु परम्परा नं मदुगु मखु ।

होलिपुन्हि बुद्धधर्म कथं छगू पर्व नं खः । थ्व कुन्हुं सिद्धार्थ राजकुमार थःगु गृहस्थी जीवन त्वःताः बुद्धत्व प्राप्त याये धुंकाः दकले न्हापां थःगु कपिलवस्तु क्षेत्रय् भिक्षाटन याःबिज्याःगु दिं खः ।

चकंद्यः जात्रा :-

चकं द्यःयां जात्रा याइगु पुन्हियात चकं पुन्हि धका चकंद्यःया नामं हे पुन्हिया नां छुनातःगु दु । चकंपुन्हि होलि पुन्हिया कन्हें कुन्हु नं गुबलें गुबलें लाः अथे जुसां नं फाल्गुणपुन्हि धायेगु यफ उकिं हे सिल्लाथ्व पुन्हि अर्थात फाल्गुण शुक्ल पूर्णिमा कुन्हु दँय्दँसं ठमेलया भगवान बहालं ह्याउँ ख्वाःया चकं द्यःयात यँ जात्रा यानाः अबिर तयाः होलि म्हितेगु चलन दु । मेरि अन्दरसनया धापू कथं चकंद्यः धयाम्ह

सिंहसार्थबाहु खः । सिंहसार्थबाहु वा चंकद्यः धयाःम्ह इतुंबाहाःया केशचन्द्रया तताया भाःत, जिचादाजु खः । (The Festival of Nepal 1988:260)

होलिपुन्हि कुन्हु चकंद्यः अर्थात सिंहसार्थवाहुयात जात्रा यायेगु परम्परा थुकथं न्ह्यात धयागु सी दु । सिंहसार्थबाहु ल्हासाय् वनाः व्यापार याइम्ह छम्ह व्यापारि खः । सिंहसार्थबाहु थः सछिम्ह पासापिं ज्वनाः ल्हासाय् व्यापार याः वंबलय् अनच्वंपिं मिसातय्सं सकसितं मायामोह यानाः लहिना तःगु जुयाच्वन । छन्हु सिंहसार्थबाहु देने त्यंकाः करुणामययात जप यानाः स्वःबलय् करुणामय प्रकत जुल । करुणामयनं सिंहसार्थबाहुयात धाल थन छिमिसं व्यापार याना च्वन । छिपिं फुक्कसित छम्हछम्ह मिसापिसं मायामोह याना लहिना तल । अमिसं छिमित माया मोह यानाः लहिना तःगु धयागु छिमित ल्व्हंक नकाः लिपा छिमित नयेत खः । छिमित माया मोह यानातःपिं मिसापिं धयापिं लसिंत खः । उकिं छिपिं फुक थन च्वनेमते नेपाः लिहाँ हुँ धकाः धाल नापं छिपिं लिहाँवनेत ब्रम्हपुत्र खुसि सिथय् छम्ह तुयुम्ह ब्वसल च्वना च्वनी । उकिइ हे छिपिं फुक्क च्वनाः लिहाँ हुँ । सल गयाः लिहाँ वनेबलय् लसिंत वयाः छिमित काःवइ अमित छिमिसं लिफः हे स्वये मते । सुनां लिफः स्वत व सी धकाः धयाः अदृष्य जुल । करुणामयनं धाःथें कन्हय् कुन्हु सकलें लिहाँ वनेत ब्रम्हपुत्र खुसिइ थ्यंबलय् तुयुम्ह सलः छम्ह च्वनाच्वन । उकिइ हे सकलें च्वनाः नेपाः लिहाँ वयाच्वंबलय् लसिंत नं थः मायामोह यानाः लहिनातःपिनिगु नां काकां सल ल्यूल्यू वल । सुनां सुनां स्वत अपिं फुक्क सलं कुतु वनाः सित । सिंहसार्थबाहु छम्हसिनं जक लिफः मस्वः उकिं वहे छम्ह जक म्वात, लिथ्यन । सिंहसार्थबाहु ल्हासाय् च्वंपिं लसिंतपाखें बचय् जुयाः लिथ्यंगु धयागु फाल्गुण शुक्ल पूर्णिमा खः । अथे फुकं सिका नं सिंहसार्थबाहु छम्ह लसिंपाखें बचय् जुयाः लिथ्यंगु खँ सकसितं कन । अथे मृत्युपाखें बचय् जुयावःगुलिं सिंहसार्थबाहुयात अबीरं व्हला सिन्दुरजात्रा यानाः छँय् थँहितिया भगवान बाहालय् दुतयंकल । लसिंतपाखें बचय् जुयावःगु जूगुलिं दँय्दँसं होलिपुन्हि कुन्हु बाजं थानाः चकंद्यः जात्रा यायेगु परम्परा दुगु खः ।

छन्हु औंसिया चान्हय् सिंहसार्थबाहुं ल्हासां.लसिंत नेपाः वयाः सकसितं दुःख ब्यूवल धयागु सिल । अले छक्वलं वं तरवार ज्वनाः करुणामययात आराधना यानाः दक्व दुःख ब्यूवःपिं लसिंतयृत ख्यानाः व्छयाः लसिंतपाखें बचय् यात । अले सिंहसार्थबाहुं धर्म, न्याय पक्ष लिना च्वनेगु धकाः सकसितं ज्ञां बिल । थ्व खं यानाः उगु थायुयापिं सकसिनं सिंहसार्थबाहुयात चकंद्यः धकाः जुजु थें माने यायेगु जुल । चकंद्यः जातीय समानताया बिचाः दुम्ह द्यः धकाः नं धायेगु याः ।

पाहांचः-हे

नेवाःतय् हनेगु याना वयाच्वंगु ततःधंगु नखः मध्यय् पाहांचः-हे छगू नं खः । पाहांचः-हे नखः नेवाःत सकसिनं हनेगु यायेगु याःसा थ्व नखः विशेष याना यें (दे) च्वंपिं नेवाःतय्सं तःजिक हनेगु चलन दु । यें दुनेया नेवाःतय्नं विशेष यानाः पचलि भैरबया जात्रा तःजिक हनीगु थाय् क्वने व लुतिमरु अजिमाया जात्रा तःजिक हनीगु थासय् च्वंपिं नेवातय् पाहांचः-हे नखः हनेगु चलन मदु । उगु निगू जात्रा हने माःपिं नेवाःतय्थें तजिक हनेगु चलन मदु । पाहांचहे नखः तजिक हनेगु धयागु हे येंया नेवा तयेय म्हसिकेगु खः ।

पाहांचः-हे हनेगु

पाहांचः-हे धका चैत्र कृष्ण चतुर्दशी कुन्हु हनीगु नख खः । थ्व नखः कुन्हु मेमेगु नखः चखःवलय् थें सुचि नियम यायेथें थ्व नखः हनेत नं वं थिलाः म्वःमि ल्हुयाः सुचि नियम यायेमाः ।, थ्व नखः कुन्हु विशेष यानाः त्वाः त्वालय्, थाय् थासय् च्वंगु वा फोहरगु थासय् तःलय् दुम्ह लुकुमाःद्यःयात पूजा याना हनीगु नखः खः । थ्व नखःया प्यन्हु न्ह्यो मिजं मचातय्सं साःगाः वा चां त्वपुया तःगु लुकुमाः द्यःयात म्हुयाः लुकुमाःगाः सुचुपिचु यायेगु याइ । प्यन्हु लिपा अर्थात चैत्र कृष्ण चतुर्दशी कुन्हु लुकुमाः गालय् बँ थिलाः नीसी यायेगु याइ । लुकुमाद्यःया गाः सुनां म्हुल वंहे लुकुमा गालय् बँ इलेगु ज्या याइ । थथे गाः खनांः सुनां सफा यायेगु याइ वहे मिजंमचा पाहांचहेया लुकुमाद्यःया पाला जुइ ।

लुकुमाःद्यः सुला च्वंम्ह द्यः जूगुलिं थ्व द्यःयात बहनी सन्धयाकाः ई निसें त्वाः जःछिया मनूतय्सं छेंय् छेंय् भ्वय् ज्वरे यानाः भ्वय् छानाः पूजा याः वयेगु याइ । पाहांचः-हे बलय् मेमेंपिं द्यःपिन्त सुथय् पूजा यायेगु याःसा लुकुमाः द्यःयात बहनी सन्ध्याकाल निसें पूजा यायेगु याइ । पाहांचः-हे कुन्हु लुकुमाःद्यःया

नापनापं थाय् थासय् च्वंगु पीठ वा अजिमापिन्त पूजा यायेगुया नापनापं गणेश, कुमार, कुमारी नं पूजा यायेगु याइ । थ्व दिनय् न्ह्याम्ह हे द्यःद्यःपिन्त पूजा धयागु याःसां नं विशेष पूजा लुकुमाःद्यःयात हे खः ।

लुकुमाःद्यः पूजा याइबलय् विशेष यानाः मेमेबलय् थें पूजा सामान जूसां लुकुमाद्यःयात पूजा याइबलय् लुंबुँ वहबुँ स्वां तयाः पूजा यायेगु चलन दु । लुँबुँ धकाः तुकंमाया बुँ व्हयाच्वंगु जूसा वहः बुँ धका लैंमाया बुँ तइ । लुँबुँयात लु व वहः बुँयात वहःया प्रतीक धका धाइपिं नं दु । लुकुमाःद्यः पूजा याये धुंकाः अन द्यःया थाय् च्याका तःगु मत वा द्यः पूजा यानाः मतः ब्यूगु इतालथ् चम्चा वा माताःचाय् अजः फयाः छेंजःछि सकसियां धुंया मिखा कांकां जिगु मिखा तेलाक धकाः सिन्ह तिनाः अजः उलेगु नं परम्परा दु । छखे अजः उला थःगु मिखा तेलाकेगु जूसा मेखे लुकुमाःद्यःया थाय् अजः फयाः अजः उल धाःसा भुत प्रेत, पिशाचतय्सं थी फैमखु अमिगु डरं मुक्त जुइ धयागु धापु दु ।

लुकुमाःद्यः पूजा यानाः द्यःयात छाइगु भ्वय् विशेष यानाः वाँगु लाभामा, अय्ला, थ्वँ तयाः भ्वय् छाइगु जक मखु लुकुमाःद्यःयात छाःथें छेंय् सकसिया वाँगु लाभा नं तयाः भ्वय् नयेमाःगु चलन दु । थ्व नखःया विशेष नसा धयागु लाभा जूगुलिं पाहांचः-हेयात लाभा नखः धकाः नं धायेगु याः ।

महायानी बौद्धतय् थ्व नखः कुन्हु लुकुमाःद्यः पूजा याः वने न्ह्यो थःगु छें न्यागः स्वना तान्त्रिक पूजा यायेगु चलन दु । पूजा याना च्वंगु ई दुने हे लुकुमाःद्यःयात पूजा याके व्छयेगु नं चलन दु । थथे पूजा याये सिधल धायेवं छसिकथं झ्वः छुनाः विशेष यानाः वाउँगु लाभा तयाः भ्वय् नयेगु चलन दु । थ्व नखः मोहनी नखः धुंकाया तःजिगु नखः खः । थ्व नखःबलय् मोहनी नखःबलय्थें न्हूगु वसः पुनाः द्यःयाथाय् देइके वनेगु, थःथितिपिं थाय् नखःत्याः वनेगु नं याइ । थ्व नखःबलय् नं मोहनी नखःथें म्ह्याय् मचा, भिनामचाः जिचाभाजुपिं नापनापं पासापिं नं नखत्याः सःतेगु चलन दु । थ्व नखःबलय् पासापिन्त नं नखत्याः सःतेगु याइगुलिं पासाः-चहे धकाः नं धायेगु याः । थ्व नखःबलय् पाहां सःता नकेगु याइगु जूगुलिं पाहाचःहे धका धाल धाइपिं नं दु ।

न्ह्याःगु हे धाःसा नेवाःतय्सं हनाः वयाच्वंगुः नखः चखः मध्यय् थ्व छगू नं खः । थ्वबलय् विशेषयानाः फोहर थाय् वा चायातःलय् सुलाच्वंम्ह महाद्यःया पूजा याना न्ह्याकीगु नखः खः । महाद्यः वैदिक काल स्वयां न्हापां निसेंयाम्ह द्यः खः, हिन्दू व बौद्ध मार्गी निखलं नं मानेयाइम्ह द्यः खः । विशेष यानाः महायानी बौद्धमार्गीतय् दुने महाद्यःया विस्कंगु थाय् दु । छगू दसुया रुपय् महायान पुरोहितपिनि देखा कायेगु झ्वलय् देखाया सुचि नियम मयासें द्यांलाना च्वने माःथाय् द्यांलाये मफया देखा कयाः पूजा याना च्वंगु वसतं हे पिहां वःम्ह व्यक्ति चिकुलां महाद्यःयात भेषय् जाकि फ्वं वइम्ह व्यक्ति धायेगु याः । उकिं महाद्यःयात नेवातय्

दुने निगुलिं धर्मावलम्बीपिसं माने याइगु खः । नासःद्यःयात नाट्यश्वर नं धाइ व हे नं महाद्यः धका सकसिन स्यूं ।

चाया तलय् महाद्यः

पाहांचःऱ्हे नखः हनेबलय् चाया तःलय् च्वंम्ह लुकुमाःद्यः चाम्हुया खने दयेकेगु याइगु खं च्वये हे न्ह्यःब्वये धुनागु दु । लुकुमाःद्यः धयाम्ह "लुकुं ब्यूम्ह महाद्यः" खः । लुकुं ब्यूम्ह धयागु सुलाच्वंम्ह खः । उकिं लुकुमाःद्यःया अर्थ सुलाच्वंम्ह महाद्यः खः । महाद्यः लुकु बीमाःगु छगू घटना दु । व छु धाःसा दैत्य छम्ह महाद्यःयात लुमंकाः तच्वंत थाकुक तपस्या च्वन । दैत्यं तःसकं दुखसिया तपस्या च्वनाच्वंगु खनाः महाद्यः खुसि जुया "जिं छंगु तपस्या खनाः प्रशन्न जुल उकिं छं छु फ्वने" धका धाल । महाद्यः प्रकट जुयाः थःयाके वर फ्वः धाबलय् व दैत्य तच्वतं खुसि जुयाः महाद्यःयाके थःम्हं सुयागु छ्योंने थिल व भस्म जुइमाः धकाः वर फ्वन । महाद्यःवं नं वैगु इच्छाकथं वर बीया बिल । थथे भस्म जुइगु फ्वंगुलिं उम्ह दैत्यया नां हे भस्मासुर जुवन । भस्मासुरं अज्याःगु वरदान फ्वंगु खनाः महाद्यः नं छकः छक्क चाल । भस्मासुरं वरदान काये धुंका महादेवं ब्यूगु वरदान धार्थेंगु खः, मखु सीक्यत मास्ति वल । उकिं व सीकेत दकले न्हापां महाद्यःया हे छ्यों थीत स्वल । महाद्यः ग्याना बिस्यूं वन । भस्मासुर नं महाद्यःयात थीत लितु लिना वन । महाद्यः थःम्हं वर बीया थःहे भष्म जुइगु डरं यानाः भष्मासुर मखंक फोहरगु थासय् दुने सु वन । अथे सु वंगुलिं लुकुमाद्यः जूगु खः । महाद्यःयात भस्मासुरं लितु लिना च्वंगु विष्णुं खनाः महादेवं ब्यूगु वरदानया अन्त यायेगुया लागि बांलाम्ह मिसा जुयाः भस्मासुरया थाय् वन । भस्मासुरया थाय् थ्यंकाः हावभाव यानाः वैगु मन सालाः तच्वंत बालाकं प्याखं हुया क्यन । भस्मासुर नं बांलाम्ह मिसाप्रति खनाः आकर्षित जुल । अले व मिसां धाःधाःथे यात । लिपा मिसारुपि विष्णुं भस्मासुरयात थःगु ल्हातं थगु हे छ्यों. छक्व थ्यू धका धाल । मिसां धाःथे भस्मासुरं नं थःगु छ्योंनय् थिया ब्यूबलय् महादेवं ब्यूगु वरदान महाद्यःयात थिया खः, मखु स्वयेगु पलेसा थःम्हंतुं थःगु ल्हाःतं छ्येंनय् थ्यूबलय् भस्मासुर हे भस्म जुया अन्त जुल । थुकथं महाद्यः चायाःतलय् वा साःगालय् सुलाच्वंगु धयागु धापु थुकथं जूगु खः ।

पाहाचःऱ्हे बलय् महादेवं लाभा, ला, अय्ला थ्वं नयाः जूगु नं पार्वती धया महादेवं याःगु धैगु प्रसंग दु । पार्वती गुवलें महाकाली, गुबले कालीया रुप धारणा यानाः मासाहारी द्यः जुइगु जूगुलिं, छन्हू पार्वतीं महाद्यःयात नं थम्हं

नःथें नयेत इनाप यात । महादेवं ज्यू धका तुकं व लैंमायाः बुँ व्हयाः च्वंगुलिं थःत कीकाः अय्ला थ्वँया नापंनापं ला, लाभा व भ्वय् नल । थ्व हे लुमंके कथं पाहांचःऱ्हेबलय् लुकुमाःद्यः पूजा यायेबलय् लुँबुँ व वहबुँ तयाः पूजा याये माःगु खः । अथेतुं लुकुमाद्यः गाः म्हुयाः खने दयकेसाथं हे लुकुमाःद्यः गाः खंपिसं लुँबुँ वहबुँ तया द्यः खने मदयेक यायेगु चलन दु । गुम्हे गुम्हसिया धापु ला महाद्यःया मध्यपान याकेत पार्वती हे अय्ला दयेकाः त्वंकल धकाः नं धाः । लुकुमागाः खनीबलय् गालं लः पिहां वल धाःसा पार्वतीं अय्ला कयाः लः वःगु धायेगु नं चलन दु । बास्तवय् गाः म्हुइबलय् लः मुनाः गनं प्यानाः च्वंगु नं जुइफू ।

अथेतुं पार्वती महाद्यःया थःम्हथें अय्ला थ्वँ त्वनाः मांसाहारी जू धकाः धाइबलय् महादेवं नं थः पिशाच रुप कयाः लुँबुँ वहःबुँ किकाः अय्ला थ्वँ त्वनाः धका नं धाल धायेगु चलन दु । उकिं पाहांचःऱ्हेया "पिशाच चतुदर्शी धकाः नं धायेगु याः । महादेवं मद्यपानया लागि पिशाच रुप धारण याःगु दिं धयागु चैत्र कृष्ण चतुर्दशी कुन्हु खः । अथेतुं भस्मासुरं महाद्यःया छ्योनँय् थीत वना लुकुं ब्यूवंगु दिं धयागु नं चैत्र कृष्ण चर्तुदशी कुन्हु खः ।

महाद्यः हे पिशाच जुयाः सुलाच्वंगु जूगुलिं पिशाचरुपि महाद्यःयातः पूजा यानाः अजः फयाः अजः उलाः थःगु मिखा तेलाकेगु व वरदानया नापनापं भूत प्रेतपिं पाखें दुःख वःगु पाखें मुक्त जुइगु खः ।

तान्त्रिक पूजा विशेष यानाः वज्राचार्य, शाक्य, तुलाधरपिनि पूजा यानाः वा मोहनी बलय् भुयुफसि, तुमा, पालुमा पाला वां व्छयेगु धयागु लुकुमाःगालय् खः । अथेतुं बउ वां व्छयेमाल धाःसा लुकुमागालय् हे वांव्छयेगु नं याः । उकिं महाद्यः लुकुमागालय् दैगु धयागु हे फोहर थासय् दैगु खः ।

तिनिख्यलय् सल ब्वाकीगु

पाहांचःऱ्हेया कन्ह्यकुन्हु अर्थात चैत्र कृष्ण औंसि कुन्हु येंया तिनिख्यलय् सल ब्वाकाः जात्रा यायेगु याइ । थ्वबलय् श्री ५ महाराजाधिराज समेत तिनिख्यलय् सवारी जुयाः शाही नेपाली सेनां प्रदर्शित याइगु सलः ब्वाकीगु जात्रा स्वयेगु परम्परा दु । थ्वबलय् श्री ५ या सरकारया उच्चपदाधिकारीपिंया नापनापं तिनिख्यः छचाख्यलं यक्व मनूत वयाः स्वयेगु याइ । थ्वबलय् सल ब्वाकाः धेंधें वल्लानं यायेगु याः । थथे सल ब्वाकाः धेंधें बल्ला यायेगु परम्परा जंगवहादुर बेलायतं लिहां वये धुंका जक जूगु खः । थ्व स्वयां न्हापा छम्ह हे जक सल ब्वाकेगु

चलन दु । पाहांचःन्हे व सल ब्वाकीगु वारे महाकालतन्त्र शिव वचनय् थथे न्ह्यो थनाःतगु दु ।

"चैत्रकृष्ण चतुर्दशीया पिशाच चतुर्दशी धका धाइ । थ्व कुन्हु चान्हय् लुकुमहाद्यःयात ला, लाभा, अयला थ्वँ लुँबुँ वहःबुँ आदि छानाः मत बियाः मतया कुँया अजलं उलेगुलिं व कंग, अजिमा लुंमडी अजिमा आदि अजिमापिंथाय् देके वना पीठ सेवा यायेगुलिं सर्वसिद्धि लाभ जुइ । कन्हय् कुन्हु चैत्रकृष्ण औसिं कुन्हु नं पीठ पूजा यानाः व अश्वयात्रा यानाः लहड् बहड् यायेगु ज्यां याना भविष्ययागु अर्थात लिपायागु खँया प्राप्त याये फइ । अश्वयात्रा धका छम्ह सल ब्वाक्यबलय् व सल गुलि वेगं ब्वां वनी उलि हे याकनं देशय् दुःख कस्त मदया दुखः कष्त ब्यू वइपिं शत्रु लिचिला वनी । देशय् रोगं दुस्वः वये मफया अति सुख जुइ ।

अजिमापिनिगु द्यः खः ल्वाकेगु

पाहांचःन्हे नखःया छगू मेगु महत्वपूर्णगु द्यः खः ल्वाकेगु खः । पाहांचःन्हे नखःयातः तःधंगु नखः कथं हे हनेगु चलन दु । नेवातय् थः म्ह्यायमचा भिनामचा जक नखत्या सःताः भ्वये नकेगु जक मखु नेपाःदेया संरक्षण यानाःच्वंपिं अजिमापिन्त नं भ्वय् सःता नकेगु परम्परा द्यः खः ल्वाकेगु प्रचलनं स्पस्त याः । गुणकाम देवं यँ दे निमार्ण याये धुंकाः थ्व देयात सुरक्षा यायेगु ज्या यँदेया च्यागू थासय् च्वंपिं अजिमापिन्त विल । गुणकाम देवं कलिगत सम्बतः ३८२५ लय यँदे स्थापना याना अजिमापिन्त सुरक्षितयायेत जिम्मा ब्यूगु खँ वंशावली उलेख याना तःगु दु । च्याम्ह अजिमा धयापिं थथे खः ।

१. लुँमधि अजिमा
२ कंगः अजिमा
३ म्हेपि अजिमा
४ तकति अजिमा वा टंकेश्वर अजिमा
५ मैति अजिमा
६ यतमरु अजिमा
७ बछ्ला अजिमा
८ लुतिमरु अजिमा

लुतिमरु अजिमा छम्ह बाहेक मेपिं फुक अजिमापिं पाहाँचःहे धुंकाः चैत्र शुक्ल प्रतिपदा कुन्हु खतय् तयाः जात्रा यायेगु चलन थौं तकनं न्ह्यानाः वयाःच्वंगु दनी । अजिमापिं स्थापना यायेगु ज्या गुणकामदेवं याना वंसा अजिमापिनिगु खःजात्रा ने.सं. ५८० लय् अमर मल्लं याना वंगु खनेदु । थुबलय् अर्थात अजिमापिनि मुर्ति खतय् तयाः यँदेंया थःथःगु क्षेत्रय् जात्रा याइगु खः । पाहाँचःहे कुन्हु चान्हय् निसें द्यःपाला व खः जात्रा याइगु गुथियारपिसं द्यः खःयात गमय् तये यंकेगु धका तयेगु याइ । अनं थथे गमय् तयेधुंकाः तिनख्यलय् सल ब्वाके धुंकाः चान्हय् लुतिमरु अजिमा छम्ह बाहेक मेपिं अजिमापिनिगु खः तिनख्यलय् हयाः द्यः खः ल्वाकेत हयेगु याइ । चान्हय् छगू निश्चित इलय् द्यःखः हैगुलि कंग अजिमाया खः बाहेक फुकं द्यःखः हया तयेधुंकूगु जुइ । द्यः खः छखलं मेगु खःया मिप्वाः हिलाबुला याइगु खः । दकले लिपा कंगः अजिमा हयाः दक्व खःयात चाहिलाः मिप्वाः हिलाबुला याना द्यः ल्वाकेगु ज्या क्वजिइ अनं फुक खः ल्वाकेगु ज्या जुइ । तिनख्यलय् चान्हय् छु इलय् द्यःल्वाकूगु खः वहे इलय् असनयनं न्हिनय् ल्वाकेमाः धयागु दु । तर थ्व निश्चित रुपं व्यवहारिक मजू । असनय् द्यः ल्वाकीबलय् अजिमातयगु न्ह्यय् खः न्ह्ययपु लँ हयेगु चलन दु । असंया न्ह्यपु लँ थथे खः ।

१. कमलाछि
२. असंगल्ली
३. भोताहिटी
४. बालकुमारी
५. न्हायकंल्वाः
६. थहिटी त्यौड
७. तुंबाहा पिनेया त्योड

न्हापा न्हापा ७ खः अजिमा पिनिगु खः ल्वाकेगु जूसा थौं कन्हय् लुमरि अजिमाया खः कंगः अजिमाया खः तेवाहाया अजिमाया खःयाना स्वखलःया जक जात्रा जुयाच्वंगु दनी ।

असनय् अजिमापिनि द्यःखः ल्वाकीबलय् असंमितयुसं चतामरी, ताय् स्वां सिसाबुसा व्हलाः पूजा याइ । थन नं लुमरि व तेबाहाःअजिमापिनिगु खः तयातये धुकां दकले लिपा कंग अजिमाया खः हयाः नि खःयात चाहिकाः छखतं मेगु खतय् चिलाख (मीप्वाः) हिलाबुला यानाः लिहां वनेगु याइ । थुकियात हे द्यः ल्वाकीगु धकाः धाइ । थुलि क्वचायेवं द्यःखः ल्वाकेगु ज्या नं सिधइ ।।

असनय् व तिनख्यलय् अजिमापिं भेला जुयाः ल्वाकेगुया मू खँ धयागु लुँतिअजिमायात नखत्याः सःतुम्हेसिनं अन्याय्यात उकियात कयाः सहलह ब्याकूगु खः धका धायेगु याः । थ्व खँ थुकथं जुल धयागु धापु दु ।

पाहांचः=हेया नखःया नखत्या यंदेंया च्याम्हं अजिमा व अजिमाया मचातयृत सःता नकूगु जुया च्वन । च्याम्ह अजिमापिं मध्यय् दकले मज्यूम्हं व आपा मचाखाता दुम्ह अजिमा धयाम्ह लुतिअजिमा खः । मेमेपिं अजिमापिं थें लुतिमरु अजिमानं थःतता केहेंपिं थें मचाखाचापिं ज्वना नखःत्या वंगु जुयाच्वन । नखःत्या सःतूपिसं लुतिमरु अजिमा छम्हसित क्वहेंक व्यवहार याःगु जुयाच्वन । मेमेपिन्त वांलाक नसा नकाः सत्कार याना लुतिमरुअजिमा छम्हसित बांमलाक ब्यवहार याःगु जुया च्वन । भ्वय् सत् थाय् अमित नकेगु सुनानं वास्ता मयाःगु नं जुयाच्वन । लुतिमरु अजिमाया मचातय्सं नये पित्यात धकाः मांम्हसित पिरे याःबलय् नखत्या सःतुम्हेसिनं “का गुलिजक हाले फूगु का, नः” धकाः बासिगु मरिं मचातयृत कयेका धाल । उगु मरिं लुतिअजिमाया मचातय् छ्योंलय् लाना हि वल । हि बःम्ह मचाया छ्योनय् हि हुया व हे भ्वाथ नखत्याः सःतुम्ह मनूया ग्वाखंचाप्वालय् सुचुका वल । नखत्या सःतुम्हेसिनं बांमलागु ब्यवहार याःगुलिं लुतिमरु अजिमा थः मचाखातायात छुं हे मनकुस्य छेंय् लिहां वल । लँय् छथाय् मिसा छम्हसिनं फसि छग्वः मिया च्वंगु लुतिमरु अजिमां खनाः व हे फसि छग्वः ज्वना छेंय् वनाः मचातयृत दयेकाः नकेत स्वःबलय् व फरि फुकं लुं जुल । अनं लिपा लुतिमरु अजिमा मेमेपिं अजिमापिं स्वया तःमि जुल । लिपा दँया पाहाचः=हेबलय् न्हापा दक्व अजिमापिन्त नखत्याः सःतुम्हसिनं हानं नखत्या सतल । मेमेपिं अजिमा व अमि मचात स्वयां लुतिमरु अजिमां थः मचातयृत उप्वः ज्ञः ज्ञः धायेक तिसा वसतं तिइकाः नखत्या वन । न्हापा अपमान याम्ह नखत्या सःतूम्हसिनं मेमेपिं अजिमापिन्त स्वयां बांलाक तिसा वसतं छाय्पियावम्ह लुतिमरु अजिमायात उप्वः स्वागत सत्कार यात । भ्वय् नं बांलाक तयाबिल । भ्वय् ज्ञबलय् लुतिमरुअजिमां थः मचातयृत तयाब्यूगु भ्वय् नके मब्यू । थःयाके च्वंगु व मचातय्के च्वंगु तिसा फुकं भ्वय् ब्वयय् तयाः “थ्व भ्वय् भ्रीत नकूगु मखु तिसा वसःयात नकूगु खः” धका धाल । न्हापाया पाहाचः=हें बलय् नखत्या वःबलय् मचातय्सं नये पित्यात धकाः धाःबलय् का नः धका गंगु बासिगु मरि कयेका हयाः घाः जुयाः हि पिहां वःगु लुमंके कथं न्हापा हि हुयाः ग्वाखंचाय् स्वचाका थकूगु भ्वाथः लिकया क्यन । लुतिमरु अजिमां अथे याःगु खनाः नखत्या सतूम्ह मछाला अन न्ह्योने मच्वंस्य वन । अथें जूगुलिं लुतिमरुअजिमा छम्हसित पाहांचः=हे स्वयां प्यला न्हयो जात्रा याना नखः न्यःकीगु जूगु खः । उगु जात्रा धयागु बालाच=हे कुन्हु थःने लुतिमरु अजिमा जात्रा याना थंहिति तये हैगु खः ।

थुकथं लुतिमरु अजिमा छम्ह बाहेक मेपिं फुक अजिमापिं चैत्रशुक्ल पारु कुन्हु जात्रा यायेगु याइ वया कन्हय् कुन्हु लुमरि अजिमा, तेबाहाः अजिमा व कंग अजिमा स्वम्ह अजिमापिं द्यः जात्रा यानाः चान्हय् तिनिख्लय् व न्हिनय् असनय् द्यः ल्वाकेगु याइगु खः ।

मरः / मलःजा नकेगु

चिल्लागाः आमाई अर्थात चैत्रकृष्ण आमाइकुन्हु पाहाँचः=हे नखःया दुने लाःगु दिं कुन्हु तिनिख्यलय् सल ब्वाकेगु याइ । थुबलय् नेवाःतय् थी थी त्वाः त्वालय् द्यःद्यःपिं पूजा यानाः द्यःयात जा छानाः इहि मयाःनीपिं मिसामचातयृत व चूडाकर्म, ब्रतबन्ध मयानीपिं मिजंमचातयृत नं जा नकेगु याइ । थथे छुं मस्यूनिपिं वा समाजय् तःधिक जुल धकाः मान्यता मयाःनीपिं मचातयृत द्यः पूजा यानाः जा छानाः जा नकेगुयात मरः/मलःजा नकेगु धकाः धाइ ।

इही मयानीपिं मिसामचात व ब्रतबन्ध, चूडाकर्म मयाःनीपिं मिजंमचातयृत मरः/मलः धकाः धायेगु याः । उकिं अज्याःपिं मचातयृत नकीगु जा हे मरः/मलःजा नकीगु धकाः धाइगु खः । भाजु इश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यया बःचाधंगुखँग्वः धुकुतिइ इहिपाः मयाःनीपिं मिसामचा व चूडाकर्म वा ब्रतबन्ध मयाःनीपिं मिजंमचातयृत मरः धकाः उलेख यानातःगु दु । मरः/मलःया अर्थ छुं मस्यूपिं मचातय्गु व्यक्तित्वया प्रतीक धायेथें तुं मरःया अर्थ प्राकृतिक शक्ति प्राप्तम्ह मिजंमचा वा मिसामचाया व्यक्तित्वया प्रतीक खः । गथे कुम्ह नकेगु धकाः इहि मयाःनिपिं मिसामस्तयृत भ्वय् नकेगुया अर्थ शक्ति प्राप्तिया निंतिं खः । अथे हे मरः नकेगु नं कयृतापूजा मयाःनिपिं व इहि मयाःनिपिं अज्ञानी मस्तयृत शक्ति प्राप्तिया निंतिं यानाःतःगु चलन खः । मचातयृत मलःजा नकल धायेवं छुं ल्वचं थी मखु धयागु परम्परागत धापू दु । उकिं त्वाःत्वाःयापिं मचातयृत ल्वचं रक्षा यायेत त्वाःत्वालय् हे द्यःपूजा यानाः मचातयृत मलःजा नकीगु खः । मलःजा विशेष यानाः त्वाःया मूल मूलपिं द्यः गणेद्यः, अजिमा द्यः स्थानीय रक्षकया रुपय् स्थापित द्यःपूजा यानाः द्यःया नापनापं मचातयृत जा नकीगु खः ।

मलःजा नकीबलय् त्वाःत्वालय् मलःजा नकीगु इलय् मचातयृत ज्ञ्वः तयेगु याइ । मलःजा नकीपिं व्यक्ति वा गुथियारतय्सं पूजासामग्री हयाः स्थानीय गणेश वा अजिमा वा स्थानीय मुख्यम्ह द्यःयात पूजा यायेगु याइ । पूजा याये धुन धायेवं मलःजा नइपिं मचातयृत ज्ञ्वःलाक तयाः सिन्हः तिकाः, स्वां ब्यु ब्युं वइ । अनं लिपा

द्यःपिं नापं मचातयत इ्वःलाक जा, कें, लैंचा, तरकारी, मरिचरि आदि तयोः नकेगु याइ। थथे इ्वःलाक मचातयत हये मफुसा मलःजा नकूथाय् जा कयाहयाः छैंय् च्वंपिं मचातयत प्रसाद कथं नं नकेगु चलन दु। मलःजा नकेगु बारे ज्यापु पञ्च भुइजःसिं थुकथं न्ह्यःथनातःगु दु।

मरः जा नकेगु धैगु हे मूलम्ह द्यःपूजा यानाः द्यःयात छाःगु विशेष कथंया जा भ्वय् ज्वलंछि परिकारया नसा द्यःयात छाये धुंकाः मस्तयत प्रसादया रुपय् विधिपूर्वक द्यःब्व तयाः थाकुलिंनिसें इ्वः छुकाः नकेगु छगू कथंया धार्मिक सांस्कृतिक मचाभ्वय् खः।

मरः/मलःजायात समाजय् पवित्रगु जा कथं कयातःगु दु। नेवाःतय् मिसामचा न्याला व मिजंमचाः खुला दत धायेवं जा नकेगु वा अन्नप्राशन धकाः याये माःगु संस्कार दु। थज्याःपिं मचातयत मलःजा नकीगु थासय् इ्वःछुकाः मचातयत न्हापां जा नकल धाःसा छैंय् छैंय् जा नकाः च्वनेम्वाः। मलःजा नकेगु भिं धकाः थज्याःगु थासय् यंकाः मचातयत जा नकेगु याइपिं नं दु।

मरःजा नकेगु ज्या धाःसा, गुलित मलःजा नकीगु थाय् दु फुक थासय् ज्वः धाःसा मलाः। मलःजा नकीबलय् गनं पाःचालप्ते, गनं केरा लप्ते गनं पंलालप्ते, गनं क्वँसालप्ते गनं तुच्चालप्ते आदि थी थी लप्ते तयाः नकेगु चलन दु। मलःजा नकेगु लागि थाय् थासय् गुथि हे स्वनातैगु जूगुलिं मलःजा नकेगुलिइ छु छु तयेगु धकाः गुथिं हे निश्चित याइगु खः। उकिं मलःजा नकीगु थासय् गुथिं तयेमाःगु विशेष यानाः जा कें, लैं आदि निश्चित यानातःगु जुइ। अथे मलःजा नकीथाय् भक्तजनपिसं मचातयत दां, कापः, चकलेत, मरिचरि आदि थःथःगु इच्छा अनुसारं मचातयत बिया त्वपः नं वयेगु नं याः। गनं गनं मलःजा नकीगु थासय् ला जक मखु फाया ला समेत तयाः नकेगु चलन दु। गनं गनं धाःसा ला मतसे मलःजा नकेगु चलन दु।मरुनं भिंद्यः न्ह्यःने च्वंम्ह गणेद्यःपूजायाना मलःजा नकीबलय् फाया ला समेत तया नयेकु चलन दु। थ्व बलय् प्रसादया रुपय् तंधिकपिसं नं नयेगु चलन दु। गन गनं ८४ ता घासा तयाः हे मर/मलःजा नकेगु चलन दु।

नेवाः समाजया जातिय व्यबस्था दुसां इहि मयानीपिं मचातय्गु लागि जातिय व्यवस्था मदु। थीज्यू थीमज्यू, नयेज्यू नयेमज्यू धकाः मदु। जा ज्यू मज्यू धकाः मदु, मचात सकलें समान खः। मचातय् न्ह्यागु नं नयेज्यू, उकिं नेवाः समाजय् फाया ला नयेमज्यूगु आपालं जात दुसां नं मलःजा नकीबलय् दक्वसित समान रुपं नकेगु याः। मचात द्यःया मेगु रुप धकाः नं धायेगु याः।

यैं दुने मलःजा नकीगु थाय् थुकथं दु।

मरु गणेश	यतखा
भिंद्यः	त्यंगः
क्वहिति	क्षेत्रपाति

युता ननि	असं
भलननि	कमलाछि
लसक :ननि	त्यौड
तःननि	न्हायकंत्वाः
वंदे	बालकुमारी
किलागः	वंगः
न्यत	कंग
वँतु	केल
तेबाहाः	आदि

अप्वः धया थें थासय् तिनख्यलय् सल ब्वाकीकुन्हु अर्थात पाहांचःऱ्हेया सिलसिलाय् नकेगु जूसा गनं गनं मोहनिबलय् चालंकुन्हु नकेगु नं याः। अथेतुं असं चालंकुन्हु असंचुकय् दुने नकेगु याइ। ल्हुतिपुन्हिकुन्हु कमलाछि गणेद्यः जात्रा यानाः उबलय् हे मलःजा नकेगु याइ। कमलाछि गणेद्यः पूजा याना मलः जा नकीबलय्नं फाया ला तयाः क्वँसालप्ते तयाः नकेगु चलन दु। फाया ला तया मलःजा नकिपिनि सकसिया क्वँसालप्तेय् तया नकेगु परंपरा दु। अथेतुं कंग अजिमायाथाय् व कमलाछि गणेद्यःया थायथें कंग छथाय् हे ७ गू थासय् ७गू खलःतय्सं मरःजा नकेगु यानाच्वंगुलि थौं कन्हय् स्वखलकं नकावयाः च्वंगु हे दनी।

बालकुमारीइ मलःजा नके थें ३६० म्ह मिसामचा कुमारी नकेगु धकाः नं नकेगु चलन दु।

मलःजा नकेगु परम्परा न्हनाः वंगुलिइ विशेष यानाः न्हापा मलःजा नकेगुया लागि तयातःगु आयस्था न्हनावंगु जूगुलिं नं खः। अथे तुं गनं गनं मलःजा नकेगु चलन दु। तर आयस्था मदुगु कारणं यानाः नं मलःजा नकेगु परम्परा न्हनावंगु जुइमाः। मलःजा नकेगु ज्या गनं गनं न्याम्ह खुम्हनिसें सलंसः तक्क नकेगु चलन दु। न्हापा न्हापा त्वाःत्वालय् हे मलःजा नकेगु चलन दुगु खः। तर थौंकन्हय् थाय् थासय् मलःजा नकेगु परम्परा न्हनाः वनाच्वंगु दु। मलःजा त्वाः त्वालय् द्यःद्यःपिं न्ह्योने न कीबलय् छगू त्वालय् नके सिधल धाय्वं मेगु थासय् नकेगु चलन दु। गथे यैंया भिंद्यःया न्ह्योने च्वंगु गणेद्यःया थाय् व महामाया पूजा यानाः ज्यापुंतय्सं मलःजा नकेगु क्वजित धायेवं भिंद्यः पाःचाय् चिकंसाःया द्यःपूजा यानाः लायकुसाया सायमितय्सं चुंला नापं मेमेगु धाःसा तयाः मायकें जा तयाः मलःजा नकेगु याइगु खः। थ्व धुंका परोपकार दुने थकूजुजुपिसं तःजिक धासा तयाः गणेद्यः पूजायानाः मलःजा नकेगु याइ। अनं भिंद्यः धुंका क्वहिति वनेगु लँय् दथुइ च्वंम्ह गणेद्यःपूजा यानाः थीथी जरिबुति तयाः जा, मायकें तरकारी आदि परिकार तयाः मलःजा नकेगु याइ। थन नकेगु क्वजिल धायवं क्वहिति पाःचाय् मलःजा नकेगु याइ। थथे

छगू थासय् नके धुंका मेगु थासय् नकेगुलिं याना: मचातय् छथाय् सिधयका मेथाय् वनानं न: वनेगु या: । न्हापा न्हापा मचातय्त सुकु लाना: बांलाक फ्यतुका पूजा याना: हे मल:जा नकीगु जुइमा: तर थौं कन्हय् धा:सा अथे जूगु खने मदु । मचात ज्व:लाक दना च्वनी न्हापां सिन्ह: तिकी अनं छसि कथं जा, कें तरकारी आदि परिकारया नसा त:वनी । जा नं प्रसादथें हे जक तयेगु याई उकिं त:थाय् वनानं मचातय्सं मलजा नये हे फै ।

मल:जा नकेगु पा:लाम्हसिया दाजुकिजा तता तहेंकेंपिंनि मल:जा नैपिं मचातय्त चकलेत, पौष्टिकं नैक्या आदि त्वपं तयेगु नं चलन दु ।

मचातय्त पूजायाना: जा नकेत ल्हा: सिका नकेसिधल धायवं नुसिकेगु समेत व्यवस्था दुसां मचातय्त मल:जा नकेगु मखु प्रसाद इनेगु थें जुयाच्वंगु खनेदु । संस्कृति म्वाकेगु ख:सा थ:गु संस्कृति अनुरुपं हे सुव्यवस्थीत कथं याना च्वंसा बांला मखुसा खालि गुथि ख: । मचातय्त इनेमा:गु ख: इन सिधल मयास्य नेवा: संस्कृतियात संरक्षण जुइकथं याना ब्यूसा बांला ।

सुयानं छें मां अबु वा परिवारया ज: सुनं स्वर्गे जूगुदुसा थथे मल:जा नकेगु थासय् दुरु हया मचातय्त दुरु त्वंकेगुनं चलन दु ।

लिधंसा

अमात्य, साफल्य, — "यँया: बलय् पिदनीगु सब: भक्कु प्याखं" विश्वभूमि, ने.सं. १११४ यंला थ्व १२ शुक्रवार तँसा पौ ।

खत्री, प्रेमकुमार, वि.सं २०३६ — "नेपाली समाज र संस्कृति" काठमाडौं, पाठ्क्रम विकास केन्द्र ।

चालिसे, रवि वि.सं. २०३९ — "हाम्रो चाडपर्व", काठमाडौं, श्री ५ को सरकार सञ्चार मन्त्रालय सूचना विभाग,

जुजु, बलदेव, — "नेवा: संस्कृतिया दृष्टिं म्हपूजा नख:" भिंतुना दँपौ –९ ।

जोशी, रास, — पचलि आजुया जात्रा पचिंमन्ह: व थ्व लिसे स्वानाच्वंगु किंवदन्ति" सन्ध्याटाइम्स ने.सं. १११७, १२ चिल्लागा:, शुक्रवा:या तँसा ।

जोशी, सत्यमोहन, ने.सं. ११०७ — "ब:चांधंगु खँग्व: धुकू" यँ, लाकौल प्रकाशन,

,, वि.सं. २०३९ — "नेपाली चाड पर्व" काठमाडौं, नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

,, वि.स. २०५२ — "यलदेया नेकूजात्रा व स्वपु म्ये" नेकु जात्रा मतया: स्मारिका, ।

जोशी, हरिराम,	"हाम्रो संस्कृति"
वि.सं. २०३७	काठमाडौं, श्री ५ को सरकार, सञ्चार मन्त्रालय सूचना विभाग ।
ज्यापु, पञ्च भुइज:सि	"पाहाँचऱ्हे: नख:, मर:जा नकेगु व द्य:ख: ल्वाकेगु"
	सन्ध्याटाइम्स ने.सं. १११९ चौलाथ्व २ शुक्रवा:या तँसापौ
बज्राचार्य, चुन्दा,	"यँया: (इन्द्रजात्रा छ्पुलु",
	विश्वभूमि न्हिपौ), दँ २ ल्या: २४२,२४३ ।
,,	"म्हपुजा व आत्मापुजा",
	इनाप" (वा:पौ) दँ ८ ल्या: ३९ ।
,, ने.सं. ११०५	"मल्लकालया छुं संस्कृति"
	यँ, नेपालभाषा अध्ययन व अनुसन्धान केन्द्र ।
,,	"यँया: (इन्द्रजात्रा) छ्पुलु", विश्वभूमि न्हिपौ), दँ २ ल्या: २४२,२४३ ।
,,	"म्हपुजा व आत्मापुजा",
	"इनाप" वा:पौ) दँ ८ ल्या: ३९ ।
बज्राचार्य, धनवज्र सं,	"पण्डित सुन्दरानन्द विरचितत्रिरत्न "सौन्दर्य गाथा",
वि.सं. २०१९	काठमाडौं, नेपाल साँस्कृतिक परिषद ।
,,	"चलन दशैंको एक प्रमुख अङ्ग"
	यति वर्ष ९ अङ्क ३४ ।
,,	"वर्षकृति एक अप्रकाशित थ्यासफू"
	कन्ट्रिव्यूसन टू नेपालीज स्टडिज, सिनास भोलुम १४ अङ्क १ पृ ७ ९० ।

बज्राचार्य, पुण्यरत्न,	"झीगु नख: चख:",
ने.सं. १०८४	यँ च्वसापासा ।
,, वि.सं. २०२०	"हाम्रो संस्कृति",
	काठमाडौं, एडुकेशनल इन्टरप्राइज प्रा.लि. ।
,, वि.सं. २०२५	"हाम्रो चाडपर्व",
	काठमाडौं, रत्नपुस्तक भण्डार
बज्राचार्य, पं. कविराज	
जोतिष मोहनराज	"सर्वज्ञामंत्रावदान नराहुति तारादेवीयागु प्रशंसा"
ने.सं. १०९७"	यज्ञ ललितपुर, स्वयम् ।
बज्राचार्य, फणीन्द्ररत्न,	"म्हपुजा विधि । म्हपुजा पद्धति "
ने.सं. १११८	यँ, ज:सफूकुथि ।
बज्राचार्य, बद्रिरत्न,	"भृङ्गभेरी"
ने.सं. ११०४	यँ, श्रीमाया मानन्धर ।
बज्राचार्य, मदनसेन,	"गुंलाधर्मय् गुंला बाज."
	गुंला बाजं ब्वज्या लुमन्ति पौ, ने.सं.१११८पृ. ११ १६ ।
बज्राचार्य, मनवज्र,	"हाम्रो चाड पर्वहरुको विवेचना",
वि.स. २०२५	काठमाडों रत्नपुस्तक भण्डार ।
बज्राचार्य, यज्ञमानपति,	"म्हपूजा छगू संस्कृति"
	भिंतुना दँ १०, ने.सं. ११११, पृ. ७ --१० ।

बज्राचार्य, डा. रञ्जना, " पञ्चदान बौद्ध पर्व"
ने.सं. ११२० काठमाडौं, शाक्य जः ।

बज्राचार्य, रत्नकाजी, "भ्रीगु संस्कृतिया ब्व घासाः"
वि.सं. २०३९ यें, नेपाल बौद्ध प्रकाशन ।

बैद्य, कविराज सिद्धिगोपाल, "म्हपूजा पद्धति"
ने.सं. ११२० यल स्वयम्,
वि.सं. २०३९ "बौद्ध स्तोत्र संग्रह"
ॐ बुद्ध धर्म संघ

भुइजःसि, ज्यापुपंच, "पाहाँचऱ्हे नखः मरःजा नकेगु व द्यःखः ल्वाकेगु "
सन्ध्याटाइम्स शुक्रवाःया तँसा पौ ने.सं. १११९ चौलाथ्व २ ।

ताम्राकार, पूर्णकाजि, "नेवाः तजिलजिकथं मनू हे द्यः जुल व खः सिंहसार्थवाहु,
विश्वभूमि ने.सं. १११९ चकंपुन्हिया लसताय्

प्रजापति, कृष्णकुमार, "गुँलाधर्म व नगदेश"
विश्वभूमि (न्हिपौ), ने.सं. १११४ गुँलागाः ६ ।

मुनंकमी, लीलभक्त, "नेपालको सांस्कृतिक तथा
वि.सं. २०४१ ऐतिहासिक दिग्दर्शन" भक्तपुर, श्रीमती भवानी केशरी
मुनंकर्मी, ।
,, वि.सं. २०५३ " भक्तपुरको संस्कृति एक अध्ययन"
शाही नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, (अप्रकाशित)
राजवंशी, श्यामसुन्दर, "नेपाःमिया तःधंगु नखः स्वन्ति नखः"

विश्वभूमी (न्हिपौ) ने.सं. १११६ कौलागाः ४ ।

सेवक, आशाकाजि, "बनेपाका चाडपर्वहरु", नाला, अनामणि
वि.सं. २०५५ प्रकाशन, ।

स्थापित, रमेशकाजि, "मोहनि व दशैं व हे मखु",
स्वनिगः वाःपौ मोहनिया विशेष तँसा पौ ने.सं. १११९
कौलाथ्व ४ ।

श्रेष्ठ, कल्पना, "काठमाडौं वलिम पायाः एक अध्ययन"
भ्वाइस अफ कल्चर, भोलुम १ सेप्टेम्वर १९९५ पृ ३५ ४० ।

श्रेष्ठ, गंगालाल, "गथांमुगः व घण्टार्ण व हे खःला ?
सन्ध्या टाइम्स शुक्रवाःया तँसापौ, ने.सं. १११७ दिल्लागाः १३
"बालाचःऱ्हेबलय् जुइगु इन्द्रायणी जात्रा व थुकिया विशेषता"
सन्ध्याटाइम्स शुक्रवाःया तँसा पौ ने.सं. १११८ कछलाथाः १४

श्रेष्ठ, सुरेन्द्रमान, "मलःजा नकेगु"
इनाप वाःपौ, दँ ९ ल्याः ने.सं. ११११, चिलल्लागाः १२ ।

श्रेष्ठ, सुरेन्द्रमान, जुजु वलदेव, "कान्तिपुर"
ने.सं. ११०८ यें, पासापिं,

शाक्य, विक्रम, "मतयाः (श्रृङ्गभेरी जात्रा) यात्रा"
सन्ध्याटाइम्स (न्हिपौ दँ १ ल्याः ३०२ ने.सं १११६ गुंलागाः २ ।

शाक्य, दुर्गा, "कुमारी रथ यात्रा हयूमत टोल बत्ती बाल्ने नाउँको आधारमा रहन गएको हो "
मधुपर्क वर्ष ३० अङ्क ८ पौष ।

शाक्य, हेमराज, "इल्हने सम्यक इतिहास व थ्वया ज्याभ्रवः"
ने.सं. ११९२ ललितपुर, वेखारत्न शाक्य ।

ज्ञवाली, सूर्यविक्रम, "नेपाली संक्षिप्त शब्दकोष",
वि.सं. २०४० काठमाडौं, नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

Anderson, Mary M. "The Festivals of Nepal",
1988 Calcutta, Rupa Paperback.

Chattopadhya K.P. "An Essay on The Historyof Newar Culture",
1980 kath, Educational Enterprise

Deep, Dhurba K. "Mataya The Buddhist Festival of Lights",
Neku Jatra MaB,C. 2052 taya Smarika p. 29

Manandhar, ThakurLal, Newari English Dictionary Modern
1986 Language of Kathmandu Valley "
Delhi Agam Kala

Nepali, Gopal Singh "The Newars",
1988 Kath,Madhab Lal Maharjan Himalaya Booksellers,
Printed.

Regmi, D,R, "Mediavl Nepal Part IV",
1966 Patna The Author

Shresthacharya, "Concise Dictionary Newari-English
Iswarananda Kath, Kaanibha.
1987

Vajrachrya, Dhana Vajra "The Gopal Rarajavamsovali",
& Mall, Kamal P Kath, Nepal Research Centre,
1985

Vergati, Anne "Gods, Men & Territory Society and Culture in
1995 Kathmandu Valley",
New Delhi Agay Kumar Jain, Monohar Publishers &
Distributors

नख:चख: हना

नख:	नसा	अन्य
खाई सँल्हु बैशाख १ गते	खाइच्व:चा नापं लैसि, क:छे, कुनबुँ, बकुला प्याज आदि तया: खाइक्वाति त्वनेगु	द्य:यात छाना छँय् परिवार च्वना: खाइक्वाति त्वनेगु
बैशाख शुक्ल १		बुंगद्य: रथय् तैगु
अक्षय तृतिय बैशाख शुक्ल ३	सत्तु, साख:ति दान याइगु, मचातय् प्वा: सफायायेगुया लागि पा:ला:भि त्वंकीगु	ज्यापुतय् सायात न्हगु ब्छमना: नकीगु, ज्यापुतय् भुतिसलय् बौ तया: शक्ति सञ्चय याइगु, देगुपुजा सुरु
बैशाख शुक्ल ४		बुंगद्य:या जात्रा
स्वांया पुन्हि बैशाख शुक्ल पूर्णिमा	साकाहारी नसा	भगवान् बुद्धया जात्रा पलाञ्चोक भगवती चण्डेश्वरी जात्रा
सिथि नख: जेष्ठ शुक्ल ६	माय्, मु, क:सु, मुसु व: नाप चतांमरियाना: ५ गू थरिया व:	कुमारपुजा, कुमार जात्रा तुं बुंगा: जन्हुं सफा यायेगु देगुपुजा मन्या:पिनि देगुपुजा यायेगु, नाग:यात पुइँ हायेगु, आगंद्य: पुजा यायेगु
दशहरा जेष्ठ शुक्ल १०	फकं, फसि, तुसि, वाउँ मल्ता पोल:चा चिचिंदा आदि न्हन्हुगु तरकारी ल्वाक छ्याना: द्य:यात छाना: नयेगु	गंगापुजा, रामेश्वर पूजा, फकं तया: गणेद्य: पुजा, तिर्थय् म्व: ल्हुइगु ऋषिकेश्वर महाद्य:पूजा
जेष्ठ शुक्ल ११		तुल्सि पुसा तयेगु /तुल्सि पुसा व्हलेगु
ज्या: पुन्हि जेष्ठ शुक्ल १५		दछिया दकले ताहाक:गु दिं थुबलय् थाज्या सुज्या आदि याये मज्यू धयागु धापु दु । थ्व कुन्हु ज्या यानानं ज्या सिमध:सा भा: खनिमखु धायेगु चलन दु ।
भलभल अष्टमी आषाढ कृष्ण ८		देवपाटनय् म्ये प्वा: खना: जात्रा ।_ग्वलमितय् जात्रा, त्रिशुली जात्रा

दिसिपुजा आषाढ कृष्ण १०	चतांमरि, ममःचा, छुतुंमरि वः, हलिमलि, भ्वय्	
हरिशयनी एकादशी आषाढ शुक्ल ११	शुद्धगु भोजन, छुचुं फलफूल, फलाहार नयेगु।	
आषाढ शुक्ल १२		तुल्सिमा पीगु
गुरुपुन्हि आषाढ शुक्ल १५		गुरु पूजा भिक्षुपिनि वर्षावास प्रारम्भ
गुंला श्रावण शुक्ल १		गुंला धर्म प्रारम्भ, बौद्धमार्गीपिं देव मन्दीर, तिर्थ स्थलय् सुथय् सुथय् चाःहिलीगु। गुंला बाजं थानाः स्वयम्भु वनिगु
गथांमुगः श्रावण शुक्ल १३	हाकु व्वयला, वः, लाभा, छाः, हाकुमुस्याः, पालु समय् ज्वलं भ्वय नयेगु	सिनाज्या नी ब्यंकेग, भुत वायेगु, बौ वायेगु बलिपुजा, नँया अंगु, लुखाय् नकिं, स्वकिंदुगुकि तायेगु, पञ्चरत्नया अंगु न्हयायेगु, आदि दुवाःपतिं गथांमुगः थनेगु, आजु जय फ्वनीगु आगंपुजा, धूप थनाः धँय्, कुसि, पति आदि व्छयेगु, घण्टाकर्ण वा जगाः कायेगु।
नाग पञ्चमी श्रावण शुक्ल ५		सादुरु, सौ, सितु तयाः पुइँ हायाः लुखाय् लुखाय् नागपुजा यायेगु
यल पञ्चदान श्रावण शुक्ल ८	खीर भोजन, स्वारी मार्पा, ककचातयाः अचार,	यलय् पञ्चदान पूजा, शाक्य, बज्राचार्यपिन्त पञ्चदान
द्यः ब्वयेगु भाद्र कृष्ण १२		पञ्चदान यायेत द्यः ब्वयेगु पञ्चदां जा थुइगु पञ्चदान न्यायीकिपिनि स्वय्म्भूइ·पञ्चदान द्यः ह्येगु
पञ्चदान भाद्र कृष्ण १३	खीर भोजन स्वारी मार्पा फकं सना	पञ्चदान बीगु। त्वाः त्वालय् पञ्चदान गुथिं पञ्चदान वीगु पञ्चदान पूजा यायेगु

द्यः क्वकायेगु भाद्र कृष्ण १४		पञ्चदनया द्यः क्वकायेगु पञ्चदान न्यायेकुपिनि पञ्चदान द्यः स्वयम्भुइ जात्रा यानाः लित सये यंकेगु पञ्चदान द्यःयात छानातःगु पञ्चदान ज्वलंया नापनापं मरिचरि फलफूल स्वयम्भुया मुलम्ह भगवानयात छाये यंकेगु
बौया ख्वाः स्वयेगु भाद्र कृष्ण औसि	सगंनाप मरिचरि फलफूल नापं अबुया यःगु नसा नकेगु	अबुया ताःआयुया कामना यायेगु, अबु मदुपिनि गोकर्णय् वनाः म्वःल्हुयाः अबुया नामय् सरादयानाः दान धर्म यायेगु । अबुया नामय सिधा दान यायेगु । बौद्धमार्गीपिनि अबुया नामय् थाय् थासय्या करुणामय् पिन्त नं निसला छायेगु याः ।
चथाः भाद्र शुक्ल ४	छुस्यामुस्या, वसुपति हाकु व्छयला, वः फलफूल तयाः भ्वय् नयेगु	मोहनि नखःया समय् चथाःद्यः पूजा (चन्द्रमापुजा) खुं पोले यानाः हइ धका क्वथाय् खापा तिना सुलेगु पुतइ मल्ता, खाइसि घायेगु
यँयाः भाद्र शुक्ल १२		यःसिं थनेगु । यँयाःया सुरु छँय् छँय् पिने सीपिनिगु नामय् दलूमतः च्याकेगु, इन्द्राद्यः ब्वयेगु, हाताद्यः ब्वयेगु, उपाकू बनेगु, थासं थायया प्याखं पिदनेगु दीप्याखं, लाखे, तानांकिसि, सवभक्कु, महाकाली आदि प्याखं पिदनिगु ।
क्वनेयाः भाद्र शुक्ल १४	कुमारी, गणेश, भैरबयात समय् छानाः नयेगु	कुमारी, गणेश, भैरबया रथयात्रा मरुं चिकंमू जुका लगं यंका भिंद्यःया थायनं मरु बसन्तपुरय् लित हयेगु । मरुं दागिं पिदना कुमारी रथ चाहिलीगु फुकथासय् चाःहिक्यगु, बौमत जात्रा, क्वनेया हाथुद्यः पुजा
यँयाः पुन्हि भाद्र शुक्ल १५	समय् बजि	सोन्ह सरादया सुरु, यंकिदह मेला छँय् छँय्पतिं दलूपूजायानाः समय् इनेगु नयेगु । कुमारी, गणेश, भैरवया रथ थँनेयाः धका न्यत जुकाः असं हयाः हलुमान ढोकां बसन्तपुर लित हैगु
गातिला आश्विन कृष्ण ३	म्हासुगु मरि, म्हासुगु अम्न फलफूल	म्हासुगु कापः, लुँया प्रतिक वसः तिसा तयाः बसुन्धरा पूजा यायेगु, तिलाब्रत दनेगु
नानिचायाः आश्विन कृष्ण ४		कुमारी, गणेश व भैरबया रथयात्रा किलागलय् सालीगु यःसिं क्वथलीगु पिने ब्वयाःतःगु दलू दुत कायेगु, इन्द्राद्यः क्वकायेगु, हाथुद्यः दुत कायेगु, यँयाबलय् पिदंगु प्याखं क्वचाइगु ।

न:ला स्वना चऱ्हे आश्विन कृष्ण १४	ला, समय् भ्वय्	नवरात्रीया सुरु, छँय्छँय् द्य:द्य:या थाय् न:ला स्वां पीगु
पचिमन्ह: आश्विन शुक्ल ५	पचलि भैरब पूजा याना: भ्वय् नयेगु (क्वनेयापिनि)	पचलि भैरबया पूजा, पचलिइ व:ला, वहनी पचलिभैरबया जात्रा
फुलपाती आश्विन शुक्ल ७		फुलपाती जात्रा । पूजा
कुछिभ्वय् महाअष्टमी आश्विन शुक्ल ८	भ्वय्	केरालप्तेय् कुछि कुछि बजि तया: भ्वय् नयेगु (जहानपिं जक च्वना:)
स्याकुत्याकु / महानवमी आश्विन शुक्ल ९	सिका:भू। ला भ्वय्	आगमय् तरवार वा खड्ग भुयुफसि तु, पालुमा स्वना: पूजा यायेगु, बाहाँ स्यायेगु पीठ पूजा
चालं आश्विन शुक्ल १०		थाय् थासं नं पाया: पिहांवइगु थकालिपिं पाखें सिन्ह: तिना: सुवा: फयेगु, नखत्या: ब्वनेगु भिंनिदँय् छक्व जुजुनाप भद्रकाली/ पचली भैरब प्याखंया अजिमा/भैरबनाप खड्ग हिलीगु, मरुगणेद्य: गमय् तइगु
असंचालं आश्विन शुक्ल ११		असनय् च्वंपिनि चालं, असंपाया: पिहाँवइगु, मरु गणेद्य:या जात्रा
सीग: पुन्ही आश्विन शुक्ल १४	सीघ:पिनि भ्वय्	सीघ: द्य:या पूजा, सीघ:या खल:पिनि मोहनी नखत्या ब्वनेगु, न:लास्वांया चा पिखालखइ वायेगु
कतिंपुन्हि आश्विन शुक्ल १५		भिक्षुपिनि बर्षबास सिधैगु आलमत तयेगु
स्वन्ति क्व:पूजा कार्तिक कृष्ण १३	क्व:यात ला मरिचरि तया: पूजा याना नकेगु	छँय् चायागु पाल्चा मत तयेगु

खिचापुजा
कार्तिक कृष्ण १४

खिचायात पूजा याना ला मरिचरि तया नकेगु

लक्ष्मीपुजा
कार्तिक कृष्ण १५

फलफुल, तःसि, स्यांगुलि, ख्वसिं केरा, मोहनिबलय् खँला सुकुयाना तःगु ला, स्वनागु वाया बजि ल्हुयाः भ्वय् छानाः भ्वय् नयेगु मसलाया नापं चिनियाम्ह किसिचा आदि तयाःलक्ष्मी द्यःयात पूजा यानाः छायेगु

छँय् छँय् विशेषकथं चाया पाल्चाय् मत तयाः झः झः धायेकेगु लुखा, झ्यालय् तफवः स्वांया स्वांमाःतयेगु, ब्यापारीतय् न्हूगु बहि सुरु लक्ष्मीयात, पूजायाना सी सगं घउ सगं व खँय् सगं स्वंगुलिं सगंबीगु हलुलप्ते छ्यला थायभू छायेगु

म्हपुजा
कार्तिक शुक्ल १

धउ सगं , सि सगं व खँसगं कयाः नयेगु, बजि दुने हलुलप्ते तयाः देमाब्व नयेगु

थःथम्हं पूजा यायेगु, मन्दः दयेकाः, मन्दः दनाः पूजा यायेगु म्हपूजा यायेगु, खेलुइताः च्याकेगु, छँय् छँय् व्यवहारय् हैगु लुसि, उगः, हासा, तेप, ल्वहँमाः, घः तुफि आदिनं पूजा यायेगु

किजापुजा
कार्तिक शुक्ल २

घउ सगं, खँय् सगं सिसगं बीगु, देमा ब्वया भ्वय् नकेगु

किजायात ततापिसं मन्दः यदनाः पूजा यायेगु ५१ तु दुगु क्वखा, ग्वय्स्वांमा क्वंखायकेगु खेलुइताः बीगु

मुखः अष्टमि
कार्तिक शुक्ल ८

पशुपति महाद्यःयात वुद्ध भगवान दुगु मुखः पुइका पूजा याइगु

बैकुण्ठ चतुदर्शी
कार्तिक शुक्ल १४

तःधंगु पर्व, यमराजया लुखा न्हिछिं चाइ धायेगु धापु दु

सकिमिला पुन्हि
कार्तिक शुक्ल १५

चाकुहि, सकि, अलुमना, फलफूल, हलिमलि

द्यःद्यःपिन्त चाकुहि सकि फलफूल तयाः पूजा याइगु त्वाःत्वालय् बाहा बहिलय् हलिमलि ब्वयेगु । हलिमलि व मरिचरि तयाः कसि ब्वइगु । मरिकसि हलिमलि कसि नापनापं हलिमलि इनाबीगु, चतुरमास सिधइगु

न्ह्यगां जात्रा
मार्ग कृष्ण १

भ्वय्

थानकोट, किपु, पांगा आदि दक्षिण भेगया न्ह्य्गु गांया जात्रा

गुहेश्वरी जात्रा
मार्ग कृष्ण १०

गुहेश्वरी, द्यःजात्रायाना यँया लायकुली हैगु

बालाचऱ्हे मार्ग शुक्ल १४		थँहितिइ द्यःद्यःपिं जात्रा याइगु स्वर्ग जूपिनिगु नामय् श्लेस्मान्तक वनय् सतविज व्हलेगु
विवाह पञ्चमी मार्ग शुक्ल ५		जनकपुरय् राम व सीताया विवाह उत्सव याइगु
यःमरि पुन्हि मार्ग शुक्ल १५	यःमरि, ल्वहँचा मरि	कूपुजा, भखारीपूजा, ग्वऱ्हपुजा, मीच्याकाः मकः कुइगु सुरु, ज्यापुतय् वसं वनीगु, त्यःछिं त्यः फ्वनेगु
मालख्वः दिसि पौष शुक्ल १०	यःमरि, चतांमरि, ममचा, ल्वहँचामरि, तु, सतवेसि	द्यःथास लाइगु धका आगंद्यः पूजा याइगु
दिसि चऱ्हे पौष शुक्ल १४	बरां, हलिमलि	मकलय् मि च्याकाः तु मुइकीगु
मिलापुन्हि पौष शुक्ल १५	कःनि मुस्या, बरां गुलुमरि चाकुमरि बाखंपाः	स्वस्थानीया बाखं कनेगु सुरु
घ्यःचाकु संल्हु माघ १ गते	घ्यःचाकु, तरुल, सन्या हामोग्वारा, लाखामरि पलं आदि	ख्वपय् पञ्चदान, मकः नापं सिधादान, चिकं बुइगु, न्हायपनय् चिकं तयेगु, मामं थःमचातयत छ्योंनय् चिकं तयेकेगु, भिंनिदँय् छक्व भुइख्यलय् समय् न्यायेकीगु, त्रिवेणी मेला, कुम्भ मेला
श्रीपञ्चमी माघ शुक्ल ५		ससुद्यःया पूजा, अक्षराम्भ, शीप आरम्भ, वसन्त ऋतु प्रारम्भ, वसन्त श्रवण, माघ वनीपिंनि सहश्रधारा तयाः ससुमांजु थाय् वनीगु, ससुद्यःया नामय् अबसं
माघ शुक्ल १५ सिपुन्ही		माधखः जात्रा स्वस्थानी व्रतया बाखं सिधइगु
सिलाचऱ्हे फाल्गुण १४	छुस्या मुस्या, बरां मार्पा स्वारी हलुवा	पशुपति मेला । सन्ध्याइलय् निसें दुवाः दुवाःपतिं, त्वाःत्वालय् मिच्याकेगु, छँय् छँय् मकःलय् मि च्याका मिकुइ गाकेगु सिं फ्वनेगु, जगा फवनेगु

होलि		यँया बसन्तपुर, यलया कृष्णमन्दिर न्ह्योने चिरस्वना यँसिं थनिगु होलिया सुरु
फाल्गुण शुक्ल १५		चिर क्वथलाः चिर वाना होलि क्वचायेकीगु
पाहाँचःहे चैत्र कृष्ण १४	लाभा, सिनामुनि, प्याज बकुला, कुनबुँ आदि नसा तयाः ला भ्वय्	लुँबुँ वहःबुँ तयाः लुकुमाःद्यः पूजा यानाः थ्वँ अय्‌ला छाना भ्वय् छायेगु लुकुमा द्यःयाथाय् अजः फयाः छँय् सकसिनं सिन्ह तियाः अजः उलेगु महायनीपिनि छँय् आगमय् न्यागः स्वना कुशपुजा यायेगु
घोडजात्रा चैत्र कृष्ण १५		नेपाल शाही सेनापार्खे यँया तिनिख्यलय् सल ब्वाकीगु यलय् महालक्ष्मीइ छम्हसल ब्वाकिगु, यँया थाय्थासय् मचातय्त मलःजा नकिगु बहनि थासं थाय्याद्यः गमय् तया जात्रा
असनय् द्यः ल्वाकीगु चैत्र शुक्ल १		घोडाजात्रा वलय् गमयुतःपिं फुक द्यः त्वालं त्वालय् जात्रा याना अजिमापिं असनय् नामलायेगु याइ व चान्हय् तिनिख्यलय् अजिमांपिं नापलाइगु

च्वमिया म्हसिका

नां : डा. चुन्दा बज्राचार्य

शिक्षा : विद्यावारिधि (नेपालभाषाया नाटक)

एम.ए (अर्थशास्त्र व नेपालभाषा)

अबु : भाजु वेदानन्द बज्राचार्य

मां : मयूजु ज्वालादेवी बज्राचार्य

लजगा : प्राध्यापन

नेपालभाषा केन्द्रिय शिक्षण विभाग, त्रि.वि.वि., यलध्वाका, यल ।

थाय्बाय् : ७/८४१ मरु ख्य:क्यब, यँ ।

पिदने धुंकुगु सफू :

- ❖ नेपालभाषाया आधुनिक नाटकय् मिसा समस्या
- ❖ भिक्षु सुदर्शनया नाटक छगू बिबेचना
- ❖ जितामित्र मल्लकालीन धर:पौ
- ❖ मल्लकालया छुँ संस्कृति
- ❖ मध्यकालीन छुं घटनावली
- ❖ रणजीत मल्लया विवाहया लागि भम्चा का:वंगु धर:पौ
- ❖ मोतिलक्ष्मी उपासिकाया जीवनी
- ❖ नेवा: तजिलजिइ नख:चख:

थाकू : शाक्य अफसेट प्रेस प्रा. लि., मरुहिटी ।